

bör finansieras genom beskattning av de rättssökande. Visserligen ansåg man sig av ovan angivna skäl kunna göra visst avsteg från denna princip vid vattenlagens tillkomst, men skäl saknas att nu ytterligare frångå principen. Rättsutvecklingen har gått i sådan riktning, att de tvångsrätter som tillkommo genom vattenlagen numera knappast kunna anses såsom några särskilda förmåner, för vilka bör betalas avgift. Att vattenkraften utnyttjas är — såsom numera allmänt inses — ett samhälleligt intresse. Vattendomsstolarnas tid upptages för övrigt även av andra mål än vattenkraftsmål. Det synes sålunda numera finnas mindre skäl än tidigare för en domstolsavgift i vattenmål.

Visserligen kunna vissa avgifter vara berättigade för att hindra att domstolarna anlitas i onödan, men för detta ändamål torde icke erfordras en avgift av den storleksordning som frågan nu gäller. En sökande i ett vattenmål belastas som bekant i regel med kostnader för utredningar, ersättning för rättegångskostnader o. d., och redan detta förhållande avhåller från okynning hänvändelse till domstolen.

Det skulle kunna invändas, att vissa avgifter sedan gammalt erläggas till domstol av en rättssökande, såsom stämpelavgifter o. d. Vattendomsstolsavgifterna måste dock betecknas som en speciell, därutöver utgående avgift, som man har svårt att finna motsvarighet till på andra håll. Möjligen skulle de avgifter, som efter den nya processreformen utgå för varje huvudförhandling, kunna betraktas som en motsvarighet, men de uppgå i allmänhet till betydligt mera begränsade belopp.

Det bör vidare framhållas, att vattendomsstolsavgifterna ytterst komma att betalas av konsumenterna av elkraft och sålunda innebära en, ehuru i och för sig ringa fördyring av kostnaden för elkraften.

Konsekvensen av det ovan anförda borde snarast leda till ett övervägande av avgifternas borttagande. Någon större betydelse för bestridandet av kostnaderna för vattendomsstolarnas verksamhet ha de icke; under den senaste femårsperioden ha de uppgått till blott 10 å 15 % av de totala utgifterna för dessa domstolars verksamhet. Omkring hälften härav torde för övrigt ha inbetalts av statens vattenfallsverk och sålunda tagits ur statskassan. Ett slopande av avgifterna skulle sålunda ur här ifrågavarande synpunkt icke spela någon större roll. Även med mycket väsentlig ökning av avgifterna skulle det endast bli en ringa del av domstolskostnaderna som täcktes av utifrån kommande medel. Det bör i detta sammanhang påpekas, att vattendomsstolarna äro belastade med en hel del mål, i vilka några domstolsavgifter av här ifrågavarande slag icke utdömas.

Sammanfattning.

Föreningen vill icke avstyrka, att en översyn av vattendomsstolsavgifterna verkställes, men hemställer att därvid ovan anförda synpunkter angående olämpligheten av avgiftens bibehållande beaktas. Om den inom justitiedepartementet arbetande vattenlagskommittén skulle få i uppdrag att verkställa denna översyn, synes detta vara ett lämpligt sätt att få frågan sakkunnigt prövad.

För den händelse man mot förmodan skulle finna, att vattendomsstolsavgifterna böra bibehållas men vilja ändra grunderna för deras bestämmande, vill föreningen framhålla följande synpunkter.

En ökning med hänsyn till penningvärdets fall av de avgifter, som äro beräknade på basis av visst hästkrafttal, synes vara berättigad. (I stället för hästkraft bör emellertid lämpligen kilowatt utgöra den kraftenhet, på vilken beräkningen baseras.)

En ökning av avgifterna med hänsyn till det arbete, som i samband med vattenmål utföres av sådana statliga verk som Sveriges meteorologiska och

hydrologiska institut, fiskeristyrelsen och kammarkollegiet, synes däremot icke motiverad. Vattenkraft- och vattenregleringsföretagen lägga nämligen ned betydande kostnader på undersökningar inom de båda förstnämnda verkens arbetsområden, vilket leder till viss avlastning av deras arbetsbörda. Undersökningsresultaten komma ändå dessa verk till godo. Vad kammarkollegiet beträffar, torde det vara riktigare att ersättning av vattendomstolen utdömes för advokatfiskalens inställelse och arbete i målet. Detta gäller principiellt även andra fall, när det allmänna representeras i vattenmål.

Den glidande skalan, som i regel tillämpas för avgift vid meddelande av tillstånd för vattenkraftindustrin, torde i många fall vara berättigad. Arbetet för domstolarna ökar nämligen i regel knappast i proportion till kraftvinsten. Det nu sagda gäller särskilt kraftverksmål.

Någon allmän höjning — utöver den som är betingad av penningvärdets fall — synes sålunda icke vara motiverad. Borttages den glidande skalan, bör enhetsbeloppet i stället så avvägas att höjning av avgiften i allmänhet icke blir följden.

Stockholm den 14 januari 1950.

Underdånigst
Svenska vattenkraftföreningen

CARL KLEMAN.

J. O. ALRUTZ.

Erik Blomqvist.

Yttranden i anledning av riksdagens revisorers uttalande under § 4 (processreformens ekonomiska verkningar) finnas tryckta efter övriga yttranden.

Krigsmaterielverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 60, § 5.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

På grundval av den utav riksdagens revisorer omförmälda utredningen har krigsmaterielverket den 15 december 1949 jämlikt 48 § 3 mom. verkets instruktion dömt tjänstemännen vid verkets lokalförvaltning i Korsnäs: chefen för verkstadsavdelningen tyghantverkaren *Karl* Gustaf Bernhard Johansson för tjänstefel till mistning av lön under tio dagar, chefen för förrådsavdelningen förvaltaren *Sven* Johan Åström för oförstånd i tjänsten till varning samt verkstadsförmannen *Arne* Johansson för oförstånd i tjänsten till varning.

Avskrift av verkets ovannämnda beslut bilägges.*

I detta ärendes handläggning hava deltagit undertecknade Reuterwall och Nylander, den sistnämnde föredragande, samt Bergström, Laurin, Fürst och Runius.

Stockholm den 11 januari 1950.

Underdånigst
S. REUTERWALL.

E. EINAR NYLANDER.

* Här ej avtryckt.

Försvarets civilförvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 60, § 6.

Till Konungen.

Genom remiss den 20 december 1949 har försvarets civilförvaltning anbefallts att till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 6 i sin berättelse för budgetåret 1948/49 anfört rörande överskridande av vissa poster under de militära avlöningsanslagen.

I anledning härav får civilförvaltningen beträffande de av revisorerna berörda posterna anföra följande.

Anslaget Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.: Posten Övrig extra personal.

Anvisat belopp	1 368 000: —
Nettoutgifter	1 472 676: 84
Överskridande	104 676: 84

Posten i fråga har begränsats av Kungl. Maj:t och ingår i anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, vilken av riksdagen betecknats förslagsvis. Utgifterna regleras genom att Kungl. Maj:t i regleringsbrevet fastställt antal och löneställning för de befattningshavare, som få avlönas från posten. De bestämmelser, som gälla i detta avseende, ha återgivits av riksdagsrevisorerna, varför det icke torde vara erforderligt att här upprepa dem. Föreskrifterna i fråga ha jämväl av civilförvaltningen intagits i den titelförteckning för försvaret, som under hösten 1948 tillställdes respektive lokala myndigheter.

De av Kungl. Maj:t angivna befattningarna ha av civilförvaltningen fördelats mellan vederbörliga förband i enlighet med lämnade föreskrifter. Av de 310 biträdesbefattningarna ha dock allenast 308 tagits i anspråk.

Vid granskningen av bokföringen för november månad 1948 och därpå närmast följande månader uppmärksammade civilförvaltningen, att posten tenderade att överskridas. För att klarlägga anledningen härtill företog ämbetsverket under vintern 1948/49 en ingående undersökning av bokföringen hos samtliga kassamyndigheter vid armén. Det visade sig därvid, att felbokföringar fortfarande förekommo å hithörande redovisningstitlar, ehuru klarläggande föreskrifter angående bokföringen meddelats av civilförvaltningen. Med anledning härav tillskrev civilförvaltningen samtliga de myndigheter, hos vilka fel konstaterats, och anbefallde erforderliga omföringar, vilka jämväl vidtogos under vårens lopp. Efter sålunda vidtagna åtgärder hade civilförvaltningen icke anledning att räkna med att posten komme att belastas med andra kostnader än avlöning till den i regleringsbrevet upptagna personalen.

Att posten det oaktat överskridits beror på att författningensliga löner till den av Kungl. Maj:t i regleringsbrevet angivna personalen uppgå till större belopp än det i staten upptagna. Enligt sedvanliga grunder för anslagsberäkning skulle kostnaderna i själva verket — därest icke vissa vankanser förelegat under året — ha uppgått till i runda tal följande belopp:

310 skriv- eller kontorsbiträden i Ce 8.....	1 313 200
25 extra tjänstemän i Cg 16	175 600
12 extra tjänstemän i Cg 13	75 000
Vissa arvoden m. m.	48 000

Summa kronor 1 611 800

Ämbetsverket uppmärksammade redan på ett tidigt stadium, att posten skulle komma att överskridas, men konstaterade också, att överskridandet skulle hålla sig inom den ovan angivna ramen. Med hänsyn härtill och då civilförvaltningen förutsatte, att Kungl. Maj:ts i regleringsbrevet lämnade medgivande beträffande ifrågavarande personal även innebar ett bemyndigande att taga för personalens avlönande erforderliga medel i anspråk, ansåg ämbetsverket, i betraktande jämväl av de åtgärder för kontroll av bokföringen som vidtagits, sig icke ha anledning att påkalla något Kungl. Maj:ts särskilda medgivande, att posten finge belastas utöver det fastställda beloppet.

Därest Kungl. Maj:t fastställer antal och löneställning för den personal, som må avlönas från förevarande post, är det givetvis icke påkallat att begränsa posten även till beloppet. Från och med budgetåret 1949/50 har densamma också på förslag av civilförvaltningen betecknats »förslagsvis».

Anslaget Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.: Posten Tillfälligt anställd personal.

Anvisat belopp	400 000:—
Nettoutgifter	402 535: 51
Överskridande	2 535: 51

Kungl. Maj:t har ställt ett belopp av högst 400 000 kronor till civilförvaltningens förfogande för tillfälligt anställande av extra tjänstemän i högst lönegrad Cg 16 eller mot motsvarande kontanta ersättning. Inom den medgivna ramen bemyndigar civilförvaltningen i sin tur respektive lokalmyndigheter att anställa personal.

I samband med att anställningsbemyndigande lämnas av civilförvaltningen, föres avräkning på de belopp, som härigenom tagas i anspråk. Därvid utgår civilförvaltningen från den lön, som författningsenligt utgår i vederbörliga lönegrader. Från samma post som lönen skola emellertid bestridas jämväl vissa andra författningsenligt reglerade kostnader, bland annat kostnader för övertidsersättningar, vikariatsersättningar m. m. för ifrågavarande personal. Då civilförvaltningen saknar möjlighet att påverka storleken av dessa kostnader, har ämbetsverket utgått från att i det av Kungl. Maj:t begränsade beloppet borde inräknas allenast lönen till vederbörande personal. Riktigheten av denna uppfattning har även bestyrkts vid underhandsamråd med vederbörande i försvarsdepartementet. Från och med budgetåret 1949/50 har jämväl formuleringen av dispositionsbestämmelserna i regleringsbrevet ändrats i enlighet härmed.

Det överskridande, som uppkommit, har till hela sitt belopp föranletts av sådana nyssnämnda kostnader, som icke skolat avräknas mot det begränsade beloppet. Under innevarande budgetår har civilförvaltningen upplagt en särskild redovisningstitel för att kontrollera övertidsersättningar m. m. till personal avlönad från denna post.

Anslaget Försvarsstaben: Avlöningar: Posten Prisutjämningsstillägg:

Anvisat belopp	60 000:—
Utgifter	93 823: 87
Överskridande	33 823: 87

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 20 maj 1949 fick posten överskridas med högst 20 000 kronor. Det skedda överskridandet är emellertid icke till någon del föranlett av detta medgivande, vilket icke hann utnyttjas under budgetåret 1948/49. I stället sammanhänger överskridandet med att Kungl.

Maj:t på framställning av chefen för försvarsstaben genom ämbetsskrivelse den 24 mars 1949 medgav, att till vissa försvarsattachéer retroaktivt finge utgå prisutjämningsstillägg för budgetåret 1947/48 med tillhopa 42 000 kronor.

Berörda kostnader ha av försvarsstabens kassa bokförts under förevarande post. Denna bokföringsåtgärd har emellertid icke varit riktig, då kostnaderna rätteligen, enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 juni 1940 (nr 695) med vissa bestämmelser angående bokföring av utgifter å riksstatsanslag, under anslaget bort bokföras å ett särskilt konto för den under nästföregående budgetårs motsvarande anslag uppförda anslagsposten till prisutjämningsstillägg. Belastningen på 1948/49 års post till prisutjämningsstillägg har sålunda i verkligheten uppgått till allenast 51 823 kronor 87 öre.

Försvarsstabens kassa har icke hos civilförvaltningen begärt ett särskilt konto för ifrågavarande ändamål. Genom ett förbiseende vid handläggningen inom civilförvaltningen av ovanberörda ämbetsskrivelse har icke heller ett sådant konto kommit att uppläggas före utgången av budgetåret 1948/49. Ämbetsverket har därför icke kunnat tillrätta bokföringen utan har måst inskränka sig till att till vederbörande tjänsteman i riksräkenskapsverket under hand meddela anledningen till överskridandet. Då något obehörigt ianspråktagande av statsmedel icke förekommit, synes emellertid det inträffade icke erfordra ytterligare åtgärd.

Anslaget Försvarsstaben: Avlöningar: Posten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Anvisat belopp	300 000: —
Nettoutgifter	319 555: 68
Överskridande	19 555: 68

Såsom revisorerna framhållit, föreskrev Kungl. Maj:t i regleringsbrevet, att förevarande post icke finge utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas. På sätt framgår av statsliggaren (s. 200) förklarade Kungl. Maj:t emellertid i samma brev, att under tid, då innehavare av ordinarie kontorsbiträdesbefattningar vid försvarsstaben vore förordnade å högre extra ordinarie tjänster och de ordinarie befattningarna därvid icke uppehölls med vikarie, antalet icke-ordinarie biträden för skriv- och kontorsgöromål finge med överskridande av ifrågavarande post ökas med motsvarande antal, högst 4. Kungl. Maj:t har därjämte genom ämbetsskrivelse den 24 september 1948 medgivit, att anslagsposten under budgetåret 1948/49 finge ytterligare överskridas för avlöande av en assistent i lönegraden Cg 22. Det förekomna överskridandet ligger i sin helhet inom ramen för sålunda lämnade be- myndiganden. Något överskridande utöver vad som av Kungl. Maj:t med- givits har sålunda icke förekommit å posten.

Anslaget Marinen: Avlöningar till viss arbetarpersonal: Personal, som med avlöning enligt kollektivavtal må anställas såsom ersättare för vissa underofficerare, fast anställt manskap och värnpliktiga.

Anvisat belopp	400 000: —
Nettoutgifter	660 802: 02
Överskridande	260 802: 02

Genom brev den 30 juni 1948 (regleringsbrevet) medgav Kungl. Maj:t, att vid marinen finge tills vidare under budgetåret 1948/49, så länge oundgängligt behov därav föreläge och under förutsättning av motsvarande antal vakanser i manskaps- respektive underofficersbeställningar eller vid brist på

värnpliktiga, finnas anställd viss närmare angiven civil personal. Vederbörandes avlöning skulle bestridas, där anställning såsom arbetare med lön enligt kollektivavtal ifrågakomme, av anslaget Marinen: Avlöningar till viss arbetarpersonal, anslagsposten Förrådspersonal m. fl., och eljest av anslaget Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl., anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, delposten Tillfälligt anställd personal. Närmare direktiv beträffande användandet av den ena eller den andra anställningsformen lämnades icke av Kungl. Maj:t.

Kostnaderna för ifrågavarande personal beräknas till 1 200 000 kronor, vilket belopp på grundval av från marinchefen inhämtade upplysningar rörande de anställningsformer, som komme att användas, i regleringsbrevet fördelades med 800 000 kronor under anslaget Avlöningar till aktiv personal m. fl. och 400 000 kronor under anslaget Avlöningar till viss arbetarpersonal.

Under budgetåret 1948/49 visade det sig efter hand, att de totala kostnaderna för ifrågavarande personal höllo sig inom den beräknade ramen, men att fördelningen mellan de båda för ändamålet avsedda anslagen blev en annan än den förutsedda. I flertalet fall kom nämligen kollektivavtalsformen till användning, varför kostnaderna under därför avsett anslag kommo att uppgå till 660 802 kronor. Motsvarande kostnader under anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl. uppgingo däremot allenast till 252 072 kronor; å de under sistnämnda anslag för ändamålet anvisade medlen uppkom alltså en besparing av 547 928 kronor.

Det torde få framhållas, att beräkningen av medelsbehovet för förevarande ändamål helt grundat sig på av chefen för marinen lämnade uppgifter och att civiltförvaltningen icke haft att medverka vid ianspråktagandet av här avsedda medel. Då totalbeloppet av de för ändamålet anvisade medlen under budgetåret 1948/49 icke tenderade att överskridas, ansågs icke erforderligt att för nämnda budgetår begära ett uttryckligt beslut av Kungl. Maj:t om höjning respektive sänkning av de anvisade beloppen.

Riksdagens revisorer anmärkte år 1948 på att vissa poster under de militära avlöningsanslagen överskridits. I utlåtande den 11 januari 1949 påvisade civiltförvaltningen, att överskridandena till övervägande delen berodde på felbokföringar av löner till extra ordinarie och extra tjänstemän hos de lokala myndigheterna, och anmälde, att ämbetsverket vidtagit åtgärder för att sådana fel för framtiden i görligaste mån skulle kunna elimineras. I anledning av vad revisorerna nu anfört vill civiltförvaltningen framhålla, att de sålunda vidtagna åtgärderna visat sig effektiva. På de nyssberörda posterna ha sålunda några överskridanden av liknande anledningar icke förekommit under budgetåret 1948/49. För att denna vinst skall bli bestående erfordras emellertid en noggrann kontinuerlig övervakning av såväl utgiftsutvecklingen å de redovisningstitlar, som upplagts för ändamålet, som bokföringen av löner hos de lokala myndigheterna. Civiltförvaltningen har i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1950/51 lämnat en redogörelse för de brister i detta hänseende, som med nuvarande personaluppsättning äro ofrånkomliga, och begärt åtgärder för att åtminstone i någon mån avhjälpa desamma. I förevarande sammanhang vill civiltförvaltningen *dels* hänvisa till vad ämbetsverket sålunda anfört, *dels ock* överlämna utdrag av protokoll den 24 augusti 1949, utvisande ämbetsverkets beslut rörande granskningen av titelsättningen vid utbetalning av tjänstemannalöner.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit undertecknade Lundberg och

Ström samt t. f. byråchefen Wallén, de båda sistnämnda föredragande, envar i vad på honom ankommit, ävensom t. f. byråchefen Rosén.

Stockholm den 3 januari 1950.

Underdånigst

RAGNAR LUNDBERG.

EDVIN STRÖM.

J. H. Örtengren.

Bilaga A.

Utdrag av protokoll, hållet inför försvarets civilförvaltning den 24 augusti 1949.

I närvaro av revisionskommisarien Almgren, förste byråsekreteraren Örtengren och t. f. förste byråsekreteraren Sjöberg upptogs till behandling en till generaldirektören den 25 mars 1949 av Örtengren och Sjöberg avgiven promemoria angående kontrollen å anställandet av personal hos försvarets lokala myndigheter (bifogad protokollet).

I anslutning till vad i promemorian anförts beträffande lämnandet av anställningsbemyndiganden beslöt civilförvaltningen

att övertidsersättningar till tillfälligt anställd personal ävensom kostnader för vikarier för sådan personal skulle redovisas å särskild redovisningstitel (promemorian p. 3, A, a)

samt att uppgifter angående av civilförvaltningen lämnade bemyndiganden att anställa personal skulle av kanslibyråns sektion III lämnas jämväl kameralbyråns hålkortsdetalj (promemorian p. 3, A, b).

Det konstaterades, att erforderliga åtgärder redan vidtagits med avseende på de i promemorian under p. 3, A, c och d berörda frågorna. Beträffande de under p. 3, A, e och f berörda förhållandena inhämtades av revisionskommisarien Almgren, att vissa förbättringar numera skett, varför ytterligare åtgärder i dessa avseenden för närvarande icke erfordrades. Fjärde revisionskontoret skulle dock ägna de berörda frågorna fortsatt uppmärksamhet.

Civilförvaltningen beslöt att den i promemorian under punkt 3 B angivna fördelningen av arbetet med granskning av avlöningsutgifterna mellan kameral- och revisionsbyråerna skulle bibehållas. Därest vid kameralbyråns anslagskontroll iakttagna fel kunde avhjälpas genom rättelse av titelsättningen, skulle erforderliga åtgärder vidtagas av kameralbyrån, eljest skulle meddelande om felen lämnas revisionsbyrån för vidare åtgärd.

Förgranskningen å bokföringskontoret skulle försöksvis utökas med en kontroll på grundval av de enligt ovan av kanslibyråns sektion III lämnade uppgifterna (promemorian p. 3, B, a).

Det konstaterades, att det system för kontrollen å anställandet av personal och bokföringen av avlöningskostnader, som i promemorian förordats (p. 3, B, b, d, e), numera till alla väsentliga delar genomförts å revisionsbyråns fjärde revisionskontor. Arbetet härmed skulle fortsättas efter redan tillämpade riktlinjer, varjämte granskning av statistikkort och avlöningslistor skulle verkställas i den utsträckning tillgången på personal medgäve. I

mån av tid skulle lönekorten jämväl stickprovvis granskas gemensamt av personal å fjärde revisionskontoret och kameralbyråns sektion II enligt vad i promemorian under punkt 3, B, c anförts.

Granskningen av vikariatsersättningar m. m. skulle i första hand ankomma på fjärde revisionskontoret. Övriga revisionskontor skulle vid sin granskning ägna uppmärksamhet å nämnda förmåner (promemorian p. 3, B, f), varjämte å sistnämnda revisionskontor skulle ankomma att granska övertidsersättningar.

Frågan om fjärde revisionskontorets personalbehov skulle anstå till dess att en säkrare beräkning av kontorets arbetsmängd erhållits i samband med 1946 års militära förvaltningsutrednings fortsatta undersökningar. I avvaktan härå skulle å fjärde revisionskontoret utföras en preliminär undersökning rörande behovet av biträdespersonal för en 60-procentig granskning av statistikkort (avlöningslistor).

Enligt protokollet:

J. H. Örtengren.

Bilaga till bilaga A.

VPM angående kontrollen å anställandet av personal hos försvarets lokala myndigheter.

Under åren 1948 och 1949 har inom försvarets civilförvaltning vid flera tillfällen diskuterats frågan angående hur kontrollen å anställandet av personal hos försvarets lokala myndigheter bör ordnas. Vid granskningen av belastningen å fjärde huvudtiteln anslag hade såväl under budgetåret 1946/47 som under påföljande budgetår uppmärksammats, att vissa av Kungl. Maj:t begränsade poster för anställande av tjänstemannapersonal avsevärt överskridits. Även under budgetåret 1948/49 tenderade vissa poster att överskridas. Det hade klarlagts, att överskridandet till övervägande delen berott på att oriktiga redovisningstitlar kommit till användning vid bokföringen av utgifterna. I sin berättelse för budgetåret 1947/48 hade riksdagens revisorer under § 8 jämväl påtalat de gjorda överskridandena. En utförlig redogörelse för civilförvaltningens granskning av de berörda utgifterna hade av ämbetsverket lämnats i dess underdåniga utlåtande den 11 januari 1949 över ifrågasvarande § i revisorernas berättelse (revisorernas berättelse, del II, s. 70 o. f.).

I enlighet med av civilförvaltningen lämnat uppdrag ha undertecknade Örtengren och Sjöberg under februari månad 1949 undersökt hithörande spørsmål och därvid kommit till följande resultat.

1. Undersökningens mål.

Undersökningen har avsett att klarlägga hur man på bästa sätt säkerställer, att tjänstemannapersonal icke anställs i större utsträckning eller högre löneställning än som medgivits, ävensom att tjänstemannalöner icke bestridas av medel, som icke äro avsedda för ändamålet. Med denna utgångspunkt har utredningen inriktats på

A. i vilken ordning bemyndiganden att anställa personal böra lämnas de lokala myndigheterna och medel för ändamålet böra ställas till förfogande.

B. hur efterhandsgranskningen av utbetalda löner bör ordnas.

2. Nuläge.

A. *Medelsdispositionen.* Rätten att anställa personal regleras *dels* genom att Kungl. Maj:t fastställer personalförteckningar för försvarsgrenarna eller de särskilda myndigheterna, *dels* genom att begränsade medel för ändamålet ställas till de centrala myndigheternas förfogande. I sistberörda fall fastställer vederbörande centrala myndighet i sin tur vilka befattningar som få finnas hos de lokala myndigheterna. Undantagsvis anvisar den centrala myndigheten allenast visst belopp åt varje lokal myndighet, varvid sistnämnda myndighet inom den angivna ramen bl. a. äger anställa personal för det med medlen avsedda ändamålet.

I vad avser försvarsgrenarnas av civilförvaltningen förvaltrade *avlöningsanslag* regleras den ordinarie och extra ordinarie personalen till övervägande delen genom av Kungl. Maj:t fastställda personalförteckningar. Även beträffande övrig personal har Kungl. Maj:t i flertalet fall fastställt antal och löneställning för respektive befattningshavare; dock har det i vissa fall överlåtit åt civilförvaltningen att fördela befattningarna mellan förekommande staber och förband m. m. Nu ifrågavarande personal avlönas från poster, som icke äro till beloppen begränsade.

För anställande av tillfällig personal (extra tjänstemän i högst lönegrad Cg 16 eller med motsvarande arvode) har Kungl. Maj:t under avlöningsanslagen ställt begränsade belopp till civilförvaltningens förfogande; efter framställning i varje särskilt fall bemyndigar civilförvaltningen i sin tur de lokala myndigheterna att med ianspråktagande av nämnda belopp anställa visst antal befattningshavare och bestämmer vilka förmåner som få utgå till vederbörande. Samma förfaringssätt användes för anställande av extra sköterskepersonal vid ökad sjuklighet, epidemier m. m. ävensom deltidsanställd eldarpersonal för skötseln av värmeanläggningar vid vissa förråd.

Ärenden angående ifrågavarande anställningsbemyndiganden handläggas å kanslibyråns sektion III. Å sektionen föres särskild dispositionsliggare över lämnade bemyndiganden, av vilken framgår bl. a. hur stor del av tillgängliga medel eller av Kungl. Maj:t medgiven personalstyrka (antal befattningar eller anställningsmånader), som tagits i anspråk respektive ännu återstår att disponera.

Rätt att anställa personal med avlöning från *sakanslag* regleras i vad avser extra ordinarie tjänstemän genom av Kungl. Maj:t fastställda personalförteckningar. I vissa fall fördelar vederbörande centrala myndighet de av Kungl. Maj:t medgivna tjänsterna mellan lokalmyndigheterna. Extra personal och tillfälliga befattningshavare anställas i allmänhet hos lokalmyndigheterna efter medgivande av vederbörande anslagsförvaltande centralmyndighet i varje särskilt fall och inom ramen för tilldelade anslagsmedel. I vad avser personal för kasernvård ha vissa lokala myndigheter med stöd av 16 § fastighetsförvaltningsreglementet ansett sig ha rätt att utan särskilt bemyndigande av fortifikationsförvaltningen anställa extra personal inom ramen för anvisade medel.

För arméns del må sedan den 1 juli 1947 sakanslag icke tagas i anspråk för avlöande av kontorspersonal vid försvarsområdesstaberna och truppförbanden med undantag för tygverkstäder och tyganstalter.

Vid förfall för personal, som anställts å avlöningsanslag enligt ovan angivna regler, äger respektive förband m. m. enligt civilförvaltningens cirkulärskrivelse den 5 juli 1948 på egen hand anställa vikarie för en tid av högst 6 månader.

B. *Granskning.* Kontrollen å ifrågavarande anslagsmedel och granskningen av utgifterna äro ordnade på följande sätt.

För varje särskild delpost under avlöningsanslagen har en redovisningstitel upplagts. I bokföringen kan följaktligen den totala belastningen å posten avläsas månatligen å titelfördelningslistor och belastningstabeller och kontrolleras å *kameralbyrån* i samband med den allmänna anslagskontrollen. Därest anslagsbelastningen verkar onormal — särskilt i det fall att en begränsad post överskrids eller tenderar att överskridas — rapporteras detta till kanslibyrån och revisionsbyrån. I mån av tillgång på personal göres därjämte en summarisk genomgång av å kameralbyrån tillgängliga räkenskaper vid de förband, som i första hand tagit för stort belopp i anspråk, i avsikt att klarlägga, huruvida oriktiga redovisningstitlar kommit till användning. Därest så varit fallet anmodas vederbörande myndighet att så snart ske kan tillrätta bokföringen.

Att rätta titlar använts kontrolleras även i viss utsträckning i samband med bokföringen å civilförvaltningens hålkortsdetalj. Denna kontroll avser dock endast att en titel icke tages i anspråk för utgifter, vilka *uppenbarligen* äro av natur att bokföras å annan titel. Sålunda kan kontrolleras exempelvis att icke materiel- eller expenskostnader avföras å avlöningsanslag, att icke militära löner avföras å titlar för extra personal eller arbetare o. d. Däremot kan *icke* bedömas, huruvida lönen till en viss e. o. tjänsteman avförts på rätt titel bland den mångfald titlar, som avses för avlöningar till e. o. personal.

Beträffande sakanslagsavlönad personal kontrolleras vid bokföringen, att lönen bokföres under statistikbeteckningen 1 (enligt de regler som återfinnas i statsloggaren över fjärde huvudtiteln för budgetåret 1948/49, s. 103 och 104).

Å *revisionsbyrån* utföres för närvarande icke någon kontroll av att personalstaterna icke överskridas eller personal anställs utan bemyndigande av central myndighet. Icke heller utföres någon kontroll av att avlöningarna avförts på rätta titlar. Vissa förberedande åtgärder för att genomföra en sådan kontroll ha emellertid vidtagits. Härutinnan torde få anföras följande.

Å fjärde revisionskontoret finnes ett kortregister över all tjänstemannapersonal hos myndigheter, vilkas räkenskaper äro föremål för granskning hos försvarets civilförvaltning, d. v. s. samtliga försvarsmyndigheter utom försvarets forskningsanstalt, sjökartverket, försvarsväsendets radioanstalt, fabriksverket och försvarets övriga sju centrala förvaltningsmyndigheter. Å registerkortet (se Bil. 1) antecknas i första hand personalens lönegrads- och löneklassplacering. Kortregistret kompletteras med ledning av *dels* uppgifter från lokalmyndigheterna om förändringar i personaluppsättningen (tillkomst- och avgångsrapport, F-lön, mom. 87) (Bil. 2), *dels ock* från samma myndigheter insända protokoll över deras beslut angående inplacering i löneklass (F-lön, mom. 85 och 86). Utöver vad som föreskrivits i F-lön ha ytterligare föreskrifter beträffande insändande av nu nämnda uppgifter utfärdats av civilförvaltningen den 12 februari 1949.

Fjärde revisionskontoret äger tillgång till de personalförteckningar för ordinarie och e. o. personal, som faststälts av Kungl. Maj:t, i vad avser såväl avlöningsanslag som sakanslag. Därest Kungl. Maj:t härutöver lämnar särskilda bemyndiganden att anställa personal, erhåller kontoret jämväl del av besluten. De medgivanden att anställa extra personal som lämnas av civilförvaltningen, delges kontoret genom kanslibyråns försorg. Föreståndaren för kontoret har i en PM den 16 februari 1949 begärt att erhålla del även av *dels* de föreskrifter rörande fördelning av tjänster mellan lokalmyndigheterna, som utfärdats av andra centrala förvaltningsmyndigheter än försvarets civilförvaltning, *dels ock* av samma myndigheter lämnade med-

givanden att anställa extra personal. Uppgifter i dessa hänseenden ha emellertid hittills lämnats allenast i ringa omfattning.

De förberedande åtgärderna för en utvidgad lönegranskning ha syftat till en kontroll av personalen mot gällande personalförteckningar och givna anställningsbemyndiganden. I samband med omtryckning av tillkomst- och avgångsrapporten (blankett FCF nr 67) i början av år 1949 har å den samma upptagits plats för uppgift angående det medgivande från central myndighet, som legat till grund för anställningen av varje befattningshavare. På blanketten skall numera även anges på vilken titel lönen skall bokföras. På revisionsbyråns lönekort har likaledes genom nedan återgivna stämpel beretts plats för samma uppgifter.

Anställd
enl. vederb. pers. förteckn.
..... beslut av
den.../....19...., d:n...
Lön debiteras titel

Avsikten har varit att kontrollera lokalmyndigheternas uppgifter i nyss angivna hänseenden mot de uppgifter om lämnade bemyndiganden, som tillhandahållas av de centrala myndigheterna. En förutsättning härför är givetvis att lönekontoret erhåller fullständiga uppgifter i detta hänseende från de centrala myndigheterna. I sin ovanberörda promemoria den 16 februari 1949 har föreståndaren för kontoret hemställt, att civilförvaltningen måtte träffa överenskommelse med nämnda myndigheter att sådana uppgifter fr. o. m. den 1 januari 1949 skola tillhandahållas civilförvaltningen periodvis (förslagsvis per månad). Civilförvaltningen har den 2 mars 1949 begärt sådana uppgifter av berörda myndigheter.

För att erhålla ett lämpligt utgångsläge för granskningen har civilförvaltningen (fjärde revisionskontoret) genom cirkulärskrivelse den 14 februari 1949 från de lokala myndigheterna infordrat uppgifter å samtlig civil personal, som fanns anställd den 1 januari 1949. Uppgiften skall lämnas å blanketten för tillkomst- och avgångsrapport. Med utgångspunkt härifrån avses kortregistret skola kompletteras med uppgifter angående anställningsbemyndiganden och redovisningstitlar.

Granskningen av löneklassplaceringsbesluten avses skola kompletteras med en granskning av de å lönelistor och andra verifikationer till vederbörande tjänstemän utbetalda beloppen. I vad avser de månadslöner som utgå enligt gällande avlöningsreglementen, kan granskningen av verifikationerna i viss utsträckning ersättas av en granskning av statistik kort som utskrivs med genomskrift samtidigt med lönelistorna. Statistik korten kunna dock först efter respektive kalenderårs utgång avvaras på förbanden.

För närvarande sker ingen granskning av vare sig verifikationer eller statistik kort. Någon kontroll av att de utbetalda lönebeloppen äro rätt uträknade enligt avlöningsförfattningarna sker sålunda icke, ej heller kontrolleras att icke personal finns anställd utöver den som upptagits på tillkomst- och avgångsrapporterna. Granskningen av de särskilda löneförmåner, som enligt författningar eller andra föreskrifter utgå utöver grundlönen (exempelvis vikariatsersättningar, övertidsersättningar, kallortstillägg, flygtillägg, sjöstillägg, särskilda arvoden m. m.) ombesörjdes tidigare å lönekontoret. Sedan det under år 1948 visat sig att denna granskning icke medhanns, bestämdes att även övriga kontor i mån av tid skulle ägna uppmärksamhet åt nämnda förmåner. Det synes emellertid icke fullt klart vilket kontor, som i första hand skall svara för denna granskning.

Under år 1948 har en särskild befattningshavare tidvis kunnat avdelas för granskningen av till extra och tillfälliga tjänstemän utbetalda löner. Denna granskning har främst inriktats på att klarlägga anledningen till de betydande överskridanden av för ändamålet anvisade belopp, som förekommit under budgetåren 1946/47 och 1947/48. En redogörelse för granskningens fortskridande har lämnats i civilförvaltningens underdåniga utlåtande den 11 januari 1949 i anledning av vad riksdagens revisorer anfört under § 8 i sin berättelse för budgetåret 1948/49.

3. Kommentarer och förslag.

A. Det nuvarande tillvägagångssättet vid disponerandet av anslagsmedlen och lämnandet av anställningsbemyndiganden synes i huvudsak tillfredsställande. Vissa mindre ändringar synas emellertid önskvärda.

a. Å de under avlöningsanslagen anvisade begränsade posterna till extra och tillfällig personal bokföras — förutom grundlön till vederbörande befattninghavare — även vissa utgifter, vilka icke kunna kontrolleras av civilförvaltningen, exempelvis övertidersättningar och avlöningar till vikarier för extra personal. Civilförvaltningen (kanslibyrån) har utgått från att man vid disponerandet av posten i fråga *icke* behöver taga hänsyn till sistnämnda kostnader utan endast till vederbörande personals grundlöner och att posten alltså får överskridas med motsvarande belopp. Denna uppfattning har också under hand godkänts av statssekreteraren i försvarsdepartementet.

Detta förhållande är uppenbarligen icke tillfredsställande. Posten i fråga bör i stället beräknas med sådan marginal, att *samtliga* de kostnader, som skola bestridas av densamma, inrymmas i det av Kungl. Maj:t fastställda beloppet. För att klarlägga storleken av kostnaderna för övertidersättningar och vikarier bör en särskild redovisningstitel för nämnda kostnader uppläggas under budgetåret 1949/50. Höjningen av posten kan dock icke ske till budgetåret 1949/50 utan först fr. o. m. 1950/51.

Alternativt till det föreslagna systemet kan man tänka sig att Kungl. Maj:t icke begränsar det för extra och tillfällig personal avsedda beloppet utan endast antalet befattningar (eller tjänstgöringsmånader), som totalt vid varje försvarsgren få tagas i anspråk under respektive budgetår. Ett sådant system skulle medföra vissa förenklingar ur redovisningssynpunkt.

b. När civilförvaltningen (kanslibyrån) bemyndigar en lokalmyndighet att med ianspråktagande av en viss titel anställa personal, lämnas uppgift härå till revisionsbyrån. Samtidigt härmed bör kameralbyrån meddelas vilken kassamyndighet, tidsperiod och titel bemyndigandet avser. På grundval härav meddelas hålkortsdetaljens granskningsgrupper vilka myndigheter, som få disponera de olika titlarna och vilka tider bemyndigandena gälla. Därest en titel användes vid ett förband, som icke fått bemyndigande att taga den i anspråk, kan detta härigenom omedelbart påtalas i vad avser de nämnda titlarna.

c. Kanslibyråns liggare bör förbättras genom användande av en bättre blankett. Åtgärder i detta avseende ha vidtagits av kanslibyråns sektion III och blankettdetaljen och en omläggning torde komma att ske den 1 juli 1949.

d. Vederbörande anslagsdisponerande centrala myndigheter böra — i enlighet med civilförvaltningens anhållan i ovanberörda skrivelse den 2 mars 1949 — en gång i månaden tillställa civilförvaltningens fjärde revisionskontor *dels* utfärdade föreskrifter rörande fördelning och placering av de å personalförteckningarna för sakanslagsavlönad extra ordinarie personal uppförda befattningarna och i anslutning till nämnda förteckningar givna tillämpningsföreskrifter, *dels ock* lämnade bemyndiganden att å sakanslag

anställa extra och tillfällig personal (extra tjänstemän, kontraktsanställda och arvodesanställda).

e. I samband med att lokalmyndigheterna bemyndigas att anställa personal bör alltid anges *å vilken titel* lönen skall bokföras. Detta sker för närvarande i vad avser civilförvaltningens anslag men däremot icke alltid i fråga om sakanlagen.

f. Bemyndiganden att anställa personal böra så vitt möjligt avse visst bestämt antal befattningar i angivna lönegrader. Vederbörande lokalmyndighet bör *icke* anvisas ett belopp, inom vilket antalet befattningshavare och deras löneställning kan bestämmas av lokalmyndigheten.

Det sist anförda äger för närvarande särskild tillämplighet inom fortifikationsförvaltningens ämbetsområde, då — såsom ovan framhållits — personal för fastighetsunderhåll anställs allenast med stöd av 16 § fastighetsförvaltningsreglementet. Det synes önskvärt, att överenskommelse träffas med fortifikationsförvaltningen om att anställandet av sådan personal för framtiden prövas centralt från fall till fall.

B. Kontroll å avlöningskostnaderna utövas *dels* å kameralbyrån, *dels* å revisionsbyrån. En löpande granskning av varje befattningshavares lön kan utföras endast å revisionsbyråns fjärde kontor, då granskningen måste grundas på uppgifter å vederbörandes lönekort. Den arbetsfördelning mellan byråerna, som i det föregående skisserats, torde fördenskull böra bibehållas.

Kameralbyrån bör sålunda

i samarbete med kanslibyrån lämna lokalmyndigheterna erforderliga anvisningar för titelsättningen,

med utgångspunkt från bokföringsunderlaget kontrollera att icke titelsättningen är behäftad med uppenbara fel,

följa utgiftsutvecklingen på respektive anslags- och delposter och lämna rapporter till kansli- och revisionsbyråerna i vad avser civilförvaltningens anslag och i övrigt till respektive anslagsförvaltande myndigheter,

därest belastningen på någon post är onormal, undersöka anledningen härtill och antingen lämna lokalmyndigheterna anvisningar för titelsättningen eller meddela revisionsbyrån iakttagna felutbetalningar.

Revisionsbyrån bör i samband med lönegranskningen kontrollera, att personal icke anställs hos lokalmyndigheterna utöver vad som är medgivet i vederbörliga personalförteckningar eller i särskild ordning.

De olika arbetsmomenten böra emellertid i vissa avseenden effektiviseras.

a. Hålkortsdetaljens granskning bör (tills vidare på försök) kompletteras med en kontroll på grundval av uppgifter från kanslibyrån enligt 3 A b ovan.

b. Effektiviseringen av revisionsgranskningen bör fullföljas enligt redan uppdragna grundlinjer. Sålunda böra de å tillkomst- och avgångsrapporterna lämnade uppgifterna angående det bemyndigande, som ligger till grund för anställandet av varje befattningshavare och på vilken titel vederbörandes lön avses skola avföras, kontrolleras mot vederbörliga personalförteckningar respektive de enligt 3 A d ovan av de centrala myndigheterna ingivna uppgifterna om lämnade bemyndiganden.

c. Det torde icke vara möjligt för revisionsbyrån att bedöma behörigheten av de bemyndiganden att anställa personal, som av centrala myndigheter lämnas förbanden, eller riktigheten av de titlar som därvid angivas. I den mån titlar anvisas av civilförvaltningen, förutsättes detta liksom hittills skola ske i samarbete mellan kansli- och kameralbyråerna. Lönekorten för den sakanlagsavlönade personalen föreslås skola med lämpliga tidsmellanrum granskas ur dessa synpunkter av fjärde revisionskontoret och kameralbyråns sektion II gemensamt.

Framhållas må, att samtliga tjänstemannalöner enligt nuvarande titel-system medelst statistiksiffror (6:e positionen) särskiljas i bokföringen. Man kan alltså redan vid den anslagskontroll som utföres å kameralbyrån konstatera, vilka anslag och titlar som tagits i anspråk för tjänstemannalöner. Härigenom tillgodoses önskemålet om kontroll å anslagsanvändningen i avsevärd utsträckning. Kameralbyråns sektion II bör äga tillräcklig personal för att genomföra en analys av statistiken.

d. I samband med granskningen av löneutbetalningarna bör även kontrolleras, att den å lönekortet angivna titeln använts. Avlöningslistorna skola numera uppställas på sådant sätt, att därav framgår, å vilken titel varje befattningshavares lön avförts. Å statistikorten finnes även plats för titeluppgift.

Kontrollen å anställandet av personal blir givetvis icke fullständig, förrän en granskning av lönelistorna genomföres. I vilken utsträckning detta kan ske beror på tillgången på personal och de direktiv som lämnas av statsmakterna angående granskningens omfattning. Huruvida en sådan granskning kan genomföras med nuvarande personal, kan bedömas först efter en fullständig organisationsundersökning å fjärde revisionskontoret. En sådan undersökning torde emellertid ligga utom ramen för vårt uppdrag, ehuru vi anse det nödvändigt att den snarast möjligt kommer till stånd.

e. Därest vid revisionens granskning iakttagas, att anställning skett utan bemyndigande eller den av central myndighet angivna titeln icke använts, bör lokalmyndigheten tillskrivas (eventuell anmärkning utställes) genom fjärde revisionskontorets försorg.

f. Det synes böra klarläggas, vilket revisionskontor som skall granska vikariatsättningar, övertidsersättningar och andra särskilda förmåner. Så länge ingen räkenskapsgranskning utföres å fjärde revisionskontoret, kan uppgiften uppenbarligen utföras endast å övriga kontor.

4. Personalbehov.

Vad ovan föreslagits innebär, att utöver de arbetsuppgifter som hittills ålegat fjärde revisionskontoret för framtiden jämväl uppgifter om bemyndiganden och redovisningstitlar skola införas å lönekorten. Dessa arbetsuppgifter böra omhändertagas av kontorsbiträdespersonal; preliminärt torde personalbehovet för ändamålet kunna bedömas till två kontorsbiträden. Därest vikariatsersättningar, övertidsersättningar, kallortstillägg m. m. för framtiden skola granskas å övriga kontor minskas å andra sidan de krav, som tidigare ställts på lönekortet; såsom ovan anförts har emellertid granskningen av dessa förmåner hittills icke medhunnits, varför det synes osäkert, huruvida någon personalminskning kan ske i samband med överflyttningen.

Därest personalförstärkning beredes kontoret för att å korten införa uppgifter om bemyndiganden och redovisningstitlar, kan viss personal frigöras för granskningen av statistikort eller avlöningslistor. Huruvida denna personal är tillräcklig för ändamålet, beror framför allt på i vilken omfattning granskningen skall ske.

Givetvis bör man därjämte sträva efter att genom erforderliga rationaliseringar inom kontoret i största möjliga utsträckning frigöra redan tillgänglig personal för granskningen i fråga.

Alla de faktorer som sålunda påverka frågan om fjärde revisionskontorets personalbehov kunna komma till slutligt bedömande först efter en fullständig organisationsundersökning å kontoret. Såsom vi ovan framhållit, anse vi det nödvändigt, att en sådan organisationsundersökning snarast möjligt kommer till stånd, lämpligen i samarbete mellan civilförvaltningen och 1946 års militära förvaltningsutredning. Enligt vad som under hand inhämtats

räknar man inom förvaltningsutredningen med att i slutet av april månad 1949 kunna börja granskningen av revisionsbyråns arbete och organisation.

Under våren 1949 kommer fjärde revisionskontoret att få vidkännas en extra arbetsbelastning, när uppgifterna om bemyndiganden och redovisningstitlar första gången skola införas å samtliga lönekort. I första hand bör undersökas, huruvida icke andra arbetsuppgifter tillfälligtvis kunna uppskjutas, så att personal kan ställas till förfogande för ändamålet.

Vid inskrivandet å korten av lokalmyndigheternas uppgifter om bemyndigande och titlar borde desamma lämpligen kontrolleras mot motsvarande uppgifter från de centrala myndigheterna. Därest sistnämnda uppgifter ännu icke inkommit, kunna emellertid lönekorten i efterhand kontrolleras mot desamma. Inskrivningen på korten behöver fördenskull icke fördröjas.
Stockholm den 25 mars 1949.

J. H. Örtengren.

Sven Sjöberg.

Chefens för försvarsstaben

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 63, § 7.

Till Konungen.

Sedan jag med nådig remiss den 20/12 1949 anmodats inkomma med underdånigt utlåtande över vad riksdagens revisorer i sin berättelse anfört beträffande militärt ordningsbefäl vid av värnpliktiga företagna resor får jag meddela följande.

Riksdagens revisorer ha i sin berättelse bl. a. påtalat det stora antal bestämmelser i förevarande ärende samt dessa bestämmelser i vissa fall olikartade innehåll och ålderstigna karaktär, vilket i förening med de skiftande beteckningarna på ordningsbefäl allt är ägnat att försvåra bestämmelsernas rätta tillämpande. Revisorerna finna det därför önskvärt, att mera enhetliga bestämmelser skapas. I samband härmed ifrågasätta riksdagens revisorer om det därvid icke vore lämpligt, att bestämmelserna för freds- och krigsförhållanden gjordes olika så att de militära organen endast utnyttjades under krigsförhållanden.

Jag vill därför i det följande närmast redogöra för de nu för krigsmakten gällande grundläggande bestämmelserna i detta avseende.

Dessa bestämmelser återfinnas f. n. beträffande *ordningshållningen vid värnpliktigas in- och utryckningsresor* till resp. från militärtjänstgöring i Inskrivningsförordningen, VIII kap. 114 § (SF nr 969/1941) vad gäller fredsförhållanden och i Personalinstruktion 1942 års upplaga, del II, mom. 74—76 och bil. 2 vad gäller förhållandena vid mobilisering och krig samt dessutom i Militärt Järnvägsreglemente (MtJR), 1946 års upplaga, mom. 190. Ovanstående bestämmelser avse endast ordningshållning, då in- och utryckningsresa företages såsom enskild färd. För ordningshållningen vid resa, som företages i kontingent äro tillämpningsföreskrifter utfärdade i kommandoväg med go 2954/1936, mom. 6, 9, 10 och 12, vari bl. a. vissa normer angivas för ordningshållningspersonalens omfattning.

Enligt dessa bestämmelser omhänderhaves ordningshållning vid alla av värnpliktiga såsom enskild färd företagna in- och utryckningsresor av de *civila ordningshållningsorganen* efter anmälan från vederbörande militära

myndigheter, under det att militär ordningshållningspersonal endast utnyttjas vid färd i kontingent, då de värnpliktiga även lyda under den militära strafflagstiftningen.

För ordningshållningen vid av *värnpliktiga företagna ledighets- m. fl. resor under pågående tjänstgöring* — varvid de alltfört äro att betrakta såsom krigsmän såframt uppehållet i tjänstgöringen icke överstiger två månader — gälla bestämmelserna i go 2954/1936, mom. 11 och 12, Militärt Järnvägsreglemente mom. 25 och bil. 8 c samt ett antal Högkvartersorder införda i »Sammanfattning av viktigare högkvartersorder m. fl. bestämmelser utfärdade av försvarsstaben» (Sa Fst), IX kap. mom. B 1—5.

Dessa senare bestämmelser avse beordrandet av *militär ordningspersonal* dels såsom tågpatruller vid tjänstledighetsresor av större omfattning, dels stationspatruller till större stationer, dels ock kontrollpatruller för övervakning av den allmänna ordningen bland militära resande över huvud taget och för kontroll av övrig ordningshållningspersonal. Här nämnd övervakning och kontroll ledes av vederbörande militärbefälhavare och organiseras i den utsträckning denne prövar erforderligt.

Vid förflyttning i tjänsten av hela eller delar av förband ombesörjes givetvis ordningshållningen av vederbörande förbandschef, som härför beordrar särskilt transportbefäl med erforderlig personal.

Vissa av de av riksdagens revisorer påvisade förhållandena ha tidigare observerats, och sedan en tid tillbaka ha gällande bestämmelser legat under omarbetning vid försvarsstaben varvid avsikten varit att skapa enhetligare och mera överskådliga bestämmelser. Koncept till underdånig framställning om ändring av vissa bestämmelser överlämnades 29/11 1949 till riksdagens revisorers sekreterare. I dessa ändrade bestämmelser har strävats efter att med bibehållande av bestämmelsernas innehåll i stort i den mån så är möjligt skapa likartade bestämmelser för såväl fred som krig och mobilisering, varigenom bl. a. order- och samarbetsvägar mellan militära och civila myndigheter samt vederbörliga myndigheters åtgärder bleve oförändrade vid en övergång från freds- till krigsförhållanden. Vad beträffar möjligheterna att utnyttja militär personal för ordningshållning även under fredstid motsvarar detta, då så av praktiska och juridiska skäl är möjligt och lämpligt, ett bestämt önskemål från bl. a. de ansvariga järnvägsmyndigheternas sida och torde även fortsättningsvis böra bibehållas.

Sedan överarbetningen av gällande bestämmelser avslutats har jag för avsikt att till Kungl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag till ändrade bestämmelser i förevarande ärende.

Samråd har i detta ärende ägt rum med cheferna för armén, marinen och flygvapnet.

Stockholm den 16 januari 1950.

Underdånigst

N. SWEDLUND.

Chef för försvarsstaben.

B. Hård af Segerstad.

Ärendet berett av:
Kapten F. NISSER.

Försvarets civilförvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 66, § 8.

Till Konungen.

Genom remiss den 20 december 1949 har försvarets civilförvaltning anbefallts att till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 8 i sin den 15 december 1949 avgivna berättelse anfört rörande ersättning i vissa fall till militära beställningshavare i samband med omplacering från en tjänstgöringsort till en annan.

Till åtyldnad härav får civilförvaltningen anföra följande.

Med de av revisorerna i sin berättelse såsom X och Y betecknade beställningshavarna torde avses kaptenen vid kustartilleriet S. L. U. Olivecrona och numera löjtnanten vid flottan E. Hyltén-Cavallius.

Civilförvaltningen, som i ärendet inhämtat bifogade yttrande från cheferna för marinen och flygvapnet, får i fråga om sakförhållandena hänvisa till vad försvarsgrenscheferna i sina yttranden anfört.

Härutöver får ämbetsverket framhålla följande.

Då flyttning skett från en stationeringsort till annan ort, där befattningshavaren fått ett tillfälligt förordnande eller en kommendering, samt sistnämnda ort efter ditflyttningen på grund av särskilda förhållanden sedermera kommit att bli hans stationeringsort, har befattningshavarens därefter framställda yrkande om ersättning för flyttningskostnaderna tidigare avslagits (jämför exempelvis KÅ not 16/1941). Civilförvaltningen har städe hävdadt den uppfattningen, att flyttning ersättning icke borde utgå i dylika fall, där flyttningen ägt rum på befattningshavarens egen risk. I kungörelsen den 15 juni 1944, nr 382, angående ersättning för flyttningskostnader, har också såsom förutsättning för att ersättning må utgå angivits, att flyttningen skett i anledning av beslut, som för befattningshavaren medfört ändrad stationeringsort.

I förevarande båda fall hava befattningshavarna företagit flyttningar på egen risk i anledning av kommenderingar, som icke för vederbörande medfört ändrad stationeringsort. Civilförvaltningen anser — i likhet med revisorerna — det otillfredsställande, att i fall, varom här är fråga, såväl tjänstgöringstraktamente som flyttning ersättning skola i full utsträckning kunna utgå och biträder revisorernas uppfattning, att åtgärder böra vidtagas för att förhindra, att gottgörelse framdeles utgår med högre belopp, än vad som motsvarar de kostnader, som vederbörande åsamkas på grund av kommendering och omplacering till ny stationeringsort.

Civilförvaltningen har i utlåtande den 8 januari 1943 till kammarrätten i ett liknande fall angående överstelöjtnanten vid intendenturkåren E. Westbergs besvär i fråga om flyttning ersättning angivit de förmåner, denne uppburit efter flyttning i anledning av tillfällig kommendering till ort, som sedermera på grund av omplacering blivit hans stationeringsort, samt framhållit, att ett beredande av ersättning för flyttning kostnader rimligtvis borde föranleda en omräkning av Westbergs löneförmåner. Genom utslag den 21 april 1943 (KÅ not 136) fann kammarrätten emellertid Westberg berättigad till ersättning för kostnaderna för flyttning, utan att därvid någon omräkning av löneförmånerna skulle verkställas.

Enligt civilförvaltningens mening bör i fall, om vilka här är fråga, därest vederbörande i efterhand medges flyttning ersättning, en omräkning av lön och tjänstgöringstraktamente verkställas för tiden efter flyttningens

företagande och intill dagen för omplaceringen. Befattningshavaren bör för nämnda tid icke tillerkännas andra förmåner, än han skulle hava erhållit, därest han i och med flyttningen ändrat stationeringsort. Revisorerna hava föreslagit, att den utgående ersättningen borde från fall till fall bestämmas av Kungl. Maj:t. Det synes emellertid till fyllest att Kungl. Maj:t fastställer vissa allmänna grunder för bestämmande av ersättning i dylika fall, medan beslutanderätten överlämnas till central förvaltningsmyndighet.

I detta sammanhang får civilförvaltningen slutligen erinra därom, att enligt 1 kap. 2 § 4 mom. kungörelsen den 22 juni 1939, nr 479, med tilläggsbestämmelser till militära avlöningsreglementet beställningshavare, som beordrats att antingen före tillträdandet av viss beställning eller befattning tjänstgöra å den nya förläggningssorten eller ock efter frånträdandet av viss beställning eller befattning fortfarande tjänstgöra å den förutvarande förläggningssorten, under sådan tjänstgöring skulle anses vara bibehållen vid sin tidigare förläggningssort till den dag, då han företog flyttning till den nya förläggningssorten. Någon motsvarande bestämmelse finnes icke i tillägsbestämmelserna till statens allmänna avlöningsreglemente. Även om denna fråga icke direkt har samband med de av revisorerna påtalade fallen, vill civilförvaltningen framhålla önskvärdheten av att en föreskrift av samma innebörd som nyssnämnda tidigare gällande bestämmelse meddelas.

Stockholm den 10 januari 1950.

Underdånigst

RAGNAR LUNDBERG.

EDVIN STRÖM.

Ingrid Jerbo.

Bilaga A.

Till försvarets civilförvaltning.

Inspektörens för kustartilleriet yttrande överlämnas såsom eget.

Stockholm den 13 januari 1950.

På uppdrag av chefen för marinen

W. Wesström.

Souschef vid marinstaben.

Bilaga till bilaga A.

Till chefen för marinen.

Med anledning av ämbetsverkets remiss till chefen för marinen den 27/12 1949, dnr II: 11649: 370, angående sammanträffande av flyttningersättning och traktamentsersättning för kaptenen vid kustartilleriet S. L. U. Olivecrona har jag äran meddela följande.

Vid tiden för Olivecronas kommendering till allmänna kursen vid KSHS kunde icke förutses varken i fråga om Olivecrona eller övriga till samma kurs kommenderade kustartilleriofficerare, att någon av dem skulle komma att erhålla tjänstgöring i Stockholm av mera varaktig beskaffenhet. Detta vore nämligen bl. a. beroende av elevernas betyg i allmänna kursen.

Ej heller vid tiden för utfärdandet av kao 21/48 den $\frac{8}{10}$ 1948, vilken regle- rade erforderliga personalomflyttningar till den $\frac{1}{10}$ 1948, kunde Olivecronas varaktiga kommendering till Stockholm förutses. Hade så kunnat ske hade Olivecrona ej i nämnda order omplacerats från KA 3 till KA 1. Avsikten var att Olivecrona efter genomgång av allmänna kursen vid KSHS skulle tjänst- göra vid eget truppförband (KA 3) till den $\frac{1}{10}$ 1948, då flyttning till KA 1 skulle äga rum.

På grund av inom marinstaben sedermera uppkommet behov av tillfällig extra arbetskraft kommenderades Olivecrona av CM till tjänstgöring i marin- staben den $\frac{1}{5}$ — $\frac{22}{6}$ 1948. I slutet av maj samma år, sedan resultaten av stu- dierna vid allmänna kursen blivit kända, ingav Olivecrona ansökan om kommendering till tvåårig högre kurs vid KSHS. Med hänsyn till det be- gränsade antal elever som kunde kommenderas till dylik kurs hösten 1948 måste med Olivecronas kommendering härtill anstå till hösten 1949.

För att förhindra att statsverket åsamkades flyttningskostnader såväl på grund av Olivecronas omplacering från KA 3 till KA 1 fr. o. m. den $\frac{1}{10}$ 1948 som på grund av Olivecronas kommendering till högre kurs vid KSHS i Stockholm hösten 1949, beordrades denne genom kao 56/48 den $\frac{8}{10}$ 1948 till ordinarie tjänstgöring i kustartilleriinspektionen fr. o. m. nämnda den $\frac{1}{10}$ 1948. Detta skedde på grund av 1948 års försvarsbeslut, som förutsatte viss utsträckning av arbetsområdet och viss förstärkning av arbetskrafterna inom kustartilleriinspektionen. I anslutning härtill och för fullföljande av Olivecrona inom marinstaben ålagda arbetsuppgifter beordrades denne till tillfällig tjänstgöring i kustartilleriinspektionen den $\frac{22}{6}$ — $\frac{30}{6}$ 1948 med del- tidstjänstgöring i marinstaben.

Därest av mig kunnat förutsättas, att kammarrätten skulle komma att bi- falla en av Olivecrona den $\frac{1}{11}$ 1948 ingiven ansökan om ersättning för en av honom i september 1947 *frivilligt och på egen risk företagen flyttning* från Fårösund till Stockholm, hade varit motiverat, att åtgärd av mig vidtagits för bestämmande av Olivecronas stationeringsort till Stockholm redan fr. o. m. den $\frac{8}{10}$ 1948, vilket var den tidigaste tidpunkt vid vilken stadigvarande kommendering för Olivecrona i Stockholm kunde förutses. I så fall hade emellertid Olivecrona ej kunnat lämnas något som helst varsel före beslutets fattande. Därigenom att Olivecrona avstått från traktamentsersättning för tiden den $\frac{22}{6}$ — $\frac{30}{6}$ 1948 har emellertid i praktiken samma läge uppstått, som om Olivecrona redan från och med förstnämnda dag erhållit Stockholm som stationeringsort.

På grund av vad ovan anförts kan jag ej finna annat, än att statsverkets intressen behörigen tillgodosetts genom den ordning i vilken Olivecronas ifrågavarande kommenderingar reglerats.

Stockholm den 9 januari 1950.

Hjalmar Åström.

Swen Lagerberg.

Till försvarets civilförvaltning.

Med anledning av försvarets civilförvaltnings skrivelse den ²⁷/₁₂ 1949 dnr II: 11649: 370 angående stationeringsort för fänriken vid flottan H. G. E. *Hyltén-Cavallius* har chefen för flygvapnet äran avgiva följande yttrande.

Enligt år 1947 gällande bestämmelser för utbildning vid flygvapnet av marinspaningsofficerare (fgo nr 790/1943) omfattade denna utbildning dels en grundläggande utbildning, dels en fortsatt utbildning.

Den grundläggande utbildningen skulle börja årligen omkring den 1 maj och pågå ungefär 1 år. Dess 1. period (ca ¹/₂ år) skulle äga rum vid F 2 eller F 17 och dess 2. period vid F 2, F 11 eller F 17. Den fortsatta utbildningen skulle äga rum vid flygförband tillhörande F 2, F 3, F 11 eller F 17 och omfattade för officerare på aktiv stat en 1. period om 1 år, som i regel skulle följa omedelbart efter den grundläggande utbildningen, samt efter 1—2 års uppehåll i tjänstgöringen vid flygvapnet en 2. period.

Genom nådigt brev den ¹²/₅ 1939 (försvarsdepartementet dnr 647) äro bestämmelser utfärdade angående avlöning till officerare beordrade till ifrågasvarande utbildning. Här i sägs bl. a. »Tillika förklarar Kungl. Maj:t beträffande officer på aktiv stat, som sålunda beordras till tjänstgöring vid flygvapnet å annan ort än egen förlägningsort, och då tjänstgöringen på förhand kan beräknas komma att omfatta en tidrymd av 12 månader eller därutöver, Sig vilja på särskild framställning meddela beslut huruvida den kommanderade skall anses fullgöra ordinarie tjänstgöring å tjänstgöringsorten».

När officer på aktiv stat kommenderas till tjänstgöring vid flygvapnet för att genomgå grundläggande utbildning till marinspaningsofficer, kunde det i regel icke förutsägas huruvida tjänstgöringen vid samma flottalj (tjänstgöringsort) skulle komma att omfatta en tidrymd av 12 månader eller därutöver. Orsakerna härtill vore dels att vederbörandes kommendering på grund av visad olämplighet för flygtjänst skulle kunna komma att avbrytas före den tidpunkt intill vilken han kommenderats till flygvapnet, dels att vederbörandes 2. period av den grundläggande utbildningen skulle kunna bli förlagd till annan flottalj. Med anledning härav har chefen för flygvapnet icke i något fall föreslagit ändrad förlägningsort för officer, som beordrats till grundläggande utbildning. Förslag härom har endast avgivits för officerare, som beordrats till fortsatt utbildning.

När dåvarande fänriken *Hyltén-Cavallius* våren 1947 beordrades till tjänstgöring vid flygvapnet för att genomgå grundläggande utbildning till marinspaningsofficer, blevo samtidigt med honom 3 statofficerare ur marinen och 3 reservofficerare ur marinen beordrade till denna utbildning. Utbildningens 1. period förlades detta år för samtliga till F2 under tiden ²/₅—³¹/₁₀. Den 2. perioden (den ³/₁₁ 1947—²⁰/₄ 1948) förlades emellertid till F 2 och F 11 med 3 elever vid F 2 (däribland *Hyltén-Cavallius*) och 4 elever vid F 11. Order härom utfärdades den ²⁹/₆ 1947.

I enlighet med bestämmelserna i ovan nämnd fgo nr 790/1943 ingav chefen för flygvapnet den ¹⁰/₅ 1948 underdånigt förslag att bl. a. fänriken *Hyltén-Cavallius* skulle beordras till tjänstgöring vid flygvapnet den ²¹/₄ 1948—³⁰/₄ 1949 för fortsatt utbildning till marinspaningsofficer, 1. perioden, samt att han härunder skulle anses fullgöra ordinarie tjänstgöring å Hågernäs.

Chefen för flygvapnet har icke erhållit någon anmälan, att Hyltén-Cavallius företagit flyttning till Hägernäs före den ²/₄ 1948.

Stockholm den 3 januari 1950.

För chefen för flygvapnet:

G. A. Westring.

Chef för flygstaben

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 66, § 8.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

Vad revisorerna anfört ger vid handen att tillämpningen av nu gällande bestämmelser i fråga om förmåner vid omplacering av militära beställningshavare från en tjänstgöringsort till en annan i vissa fall kan medföra otillfredsställande resultat.

Riksräkenskapsverket får erinra att Kungl. Maj:t genom beslut den 18 november 1949 uppdragit åt särskilda sakkunniga att verkställa utredning angående översyn av allmänna resereglementet m. m. samt att denna utredning enligt givna direktiv skall innefatta en granskning jämväl av bestämmelserna om tjänstgöringstraktamente, flyttningersättning och omstationering. Med hänsyn härtill torde de av revisorerna påtalade förhållandena, vilka synas beröra frågor av allmän räckvidd, böra beaktas av de sakkunniga vid uppdragets fullgörande.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade, byråcheferna Andersson, Ehnбом, Faxelius och Wildeman deltagit.

Stockholm den 10 januari 1950.

Underdånigst

BERNT NEVRELL.

ARVID STENSTRÖM

Chefens för marinen

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 69, § 9.

T i l l K o n u n g e n .

Genom remiss den 20 december 1949 anmodad avgiva underdånigt utlåtande över vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse anfört beträffande vissa vid kungl. sjökrigshögskolan utgående arvoden till civila lärare får jag i underdånighet anföra följande.

Jämlikt kbr den $\frac{11}{5}$ 1948 är vid kungl. sjökrigshögskolan fr. o. m. läsåret 1948/49 försöksvis anordnad obligatorisk efterutbildning av marinens intendenturofficerare.

Efter två försöksår beräknas kurs- och timplaner vara så utformade, att de kunna fastställas och utbildningen inordnas i sjökrigshögskolans organisation.

Ordinarie elever beräknas till ett antal av 3 à 4 per år. Första kursens elever voro 10 års officerare, d. v. s. betydligt äldre än de sjö- och kustartilleriofficerare, som genomgå allmänna kurserna vid sjökrigshögskolan. Det har icke ansetts lämpligt att utsträcka den obligatoriska utbildningen till äldre årgångar intendenturofficerare i annan mån än att kommendera dem att följa utbildningen i företagsekonomi och förvaltningsrätt, vilka båda ämnen äro av stort värde för intendenturofficerarna. På grund härav beordrades under läsåret 1948/49 9 äldre intendenturofficerare, att med bibehållande av sina befattningar, såsom extra elever följa undervisningen i dessa båda ämnen. Tillsammans med de 3 ordinarie eleverna uppgick elevantalet i företagsekonomi och förvaltningsrätt således till 12 under detta läsåret, ett antal som emellertid enligt lärarnas utsago var väl stort för att medgiva en effektiv undervisning och handledning i fråga om självstudierna samt framför allt vid seminarieövningarna. Under läsåret 1949/50 har emellertid på grund av kommenderingssvårigheter antalet extra elever måst reduceras från beräknade 5 till 1, varför totala antalet elever i frågavarande ämnen innevarande läsåret tillfälligtvis endast uppgår till 4. Såvitt nu kan bedömas, torde antalet extra elever under läsåret 1950/51 komma att uppgå till 4 à 5 och antalet ordinarie elever till 3, d. v. s. sammanlagt 7 à 8 elever i företagsekonomi och förvaltningsrätt. Därest de extra eleverna emellertid icke skulle komma att uppgå till nyssnämnda antal, kan ett begränsat antal av arméns och flygvapnets intendenturofficerare inbjudas deltaga som extra elever.

Revisorerna ifrågasätta, om behov av särskild undervisning i företagsekonomi och förvaltningsrätt verkligen är för handen samt anse, att en marinintendent i ytterst få fall under sin militära tjänstgöring har någon större praktisk nytta av mera ingående kunskaper rörande exempelvis industriella kostnadsberäkningsprinciper eller distributionsekonomiska problem.

Detta revisorernas uttalande måste tydligen grunda sig på en bristande kännedom om marinintendenternas verksamhet. Marinens intendenturofficerare tagas nämligen i stor utsträckning i anspråk såsom ekonomiska och förvaltningstekniska experter även inom andra områden av den marinmilitära tjänsten än den, som täckes av begreppet intendenturtjänst. De äro i stor utsträckning rådgivare åt marina befälhavare, varvid de framför allt ha att hävda kraven på god hushållning och ekonomi. I detta syfte medverka de även aktivt i den rationaliseringsverksamhet, som bedrivs i marinens egen regi. Goda kunskaper i betydande delar av ämnet *företagsekonomi* samt på det förvaltningsrättsliga området äro därför av väsentlig betydelse för marinintendenten i hans tjänsteutövning. Just de *industriella kostnadsberäkningsprinciperna*, vilkas praktiska nytta för marinintendenterna ifrågasatts av revisorerna, måste anses såsom ett av de för marinens intendenturofficerare mest betydelsefulla avsnitten av företagsekonomien. Det är nämligen så att icke blott de marinens tillhöriga livsmedelsindustrierna utan även driften av marinens matinrättningar är baserad på moderna kostnadsberäkningsprinciper, vilket givetvis medför att driftsledaren, intendenturofficeraren, måste vara väl insatt i och behärska detta ämnesområde. Kunskaper i *statistik* äro oundgängliga i flera viktiga befattningar inom marinledningen, vilka bestridas av intendenturofficerare. Statistikens betydelse är särskilt framträdande i fråga om

förrådskontroll samt vissa delar av krigsförberedelsearbetet, enär en väl uppställd och överskådligt framställd statistik utgör förutsättningen för dels arbetet inom förrådskontrollkontoret (förbrukningsstatistik, driftsekonomska statistik), dels ledningen av den marina underhållstjänsten i krig, vilken kräver full överblick över lagerhållning och förbrukning. Kunskaper i distributionsekonomi och driftsekonomi äro nödvändiga förutsättningar för att kunna genomföra en fortgående rationalisering och arbetsförenkling i fråga om förrådsdriften och därmed sammanhängande interna och externa transporter. Särskilt distributionsekonomi är värdefull för intendenturofficeren, som ofta har att handlägga frågor om prissättning av olika i förråd ingående artiklar, varvid kunskaper om distributionskostnader, prispolitik m. m. äro av grundläggande betydelse. I kursplanen för ämnet företagsekonomi ingår även ett avsnitt benämnt »Administrativa problem», vilket omfattar företagsorganisation, informella organisationsbildningar, personalorganisation och arbetsledning. För intendenturofficeren, som nästan dagligen har att brottas med större eller mindre organisatoriska problem, är detta avsnitt av stort värde.

Undervisningen i företagsekonomi vid sjökrigshögskolan bygger på de förkunskaper i handelslära och nationalekonomi, vilka meddelas marinintendentskadetterna under de tvenne vinterhalvåren vid sjökrigsskolan. Den kan av denna anledning läggas på ett högt plan och bör för att rätt motsvara sitt ändamål vara av samma kvalitet som undervisningen vid handelshögskolorna.

Stora ansträngningar göras att rationalisera verksamheten inom statsförvaltningen. Icke minst inom försvarsväsendet göras omfattande undersökningar i sådant syfte. Statens organisationsnämnd har hittills haft huvuddelen av sina arbetsuppgifter förlagda till försvaret. Chefen för försvarsdepartementet framhöll emellertid i ett uttalande till 1945 års statsverksproposition (s. 10) att man för rationaliseringsarbetet icke borde lita enbart till instanser vid sidan av de ordinarie förvaltningsorganen, utan dessa organ borde i framtiden svara för rationaliseringssträvandena inom sina förvaltningsområden. I samband med förordande av en utredning rörande effektivisering av rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen har även statsrådet Danielson enligt konseljprotokollet den 22 april 1949 bl. a. framhållit följande. Rationaliseringsverksamheten inom varje myndighets område måste i hög grad ankomma på myndigheten själv. Det borde åligga varje chef som en tjänsteplikt att tillvarata alla möjligheter till förenklingar. Tjänstemän i alla grader borde instrueras och uppmuntras att delge sina överordnade synpunkter och uppslag etc. Utbildningskurser i organisationsfrågor för lämpliga tjänstemän i verken borde anordnas och dessa kursdeltagare kunde sedan inom sina verk aktualisera sådana frågor.

Om man skall kunna fordra att försvarets myndigheter följa med utvecklingen på det ekonomiska och organisatoriska området och själva bidra till effektivisering och rationalisering av sin verksamhet i stället för att lita till utomstående experter, vilka endast efter lång tid kunna tränga in i de med försvaret förknippade speciella förhållandena och problemställningarna, så måste man också se till att de militära befattningshavare, på vilkas lott ett dylikt rationaliseringsarbete faller, beredas en utbildning härför, som motsvarar den civila expertisens. På grund härav kan man icke såsom revisorerna ifrågasatt ge avkall på den rimliga fordran att lärarna i företagsekonomi hava samma kompetens, som erfordras för undervisning i handelshögskolorna.

Undervisningen i *rättskunskap med förvaltningsrätt* vid sjökrigshögskolan bygger likaledes på förkunskaper, inhämtade i sjökrigsskolan (handels-

rätt). De möjligheter till fördjupad inblick i vissa delar av civilrätten, arbetsrätten samt straff- och processrätten ävensom ett studium av förvaltningsförfarandet hos statliga myndigheter, statstjänstemännens rättsställning, redogöraransvaret m. m., som givas under utbildningen i rättskunskap med förvaltningsrätt vid sjökrigshögskolan, äro av betydelse för marinens intendenturofficerare att känna till i det dagliga arbetet.

Efter det första försöksåret 1948/49 omarbetades de ursprungliga kursplanerna i företagsekonomi och förvaltningsrätt, varvid man utrensade allt sådant, som icke kunde vara av direkt värde för den marina tjänsten och i stället utökade kursomfånget i vissa viktigare avsnitt. Det är sannolikt att en mindre omarbetning i detta syfte kommer att äga rum även efter avslutandet av innevarande läsår, men i stort sett äro kursplanerna i dessa båda ämnen numera väl tillrättalagda för marinens intendenturofficerare och ämnet företagsekonomi torde få anses såsom det näst efter intendentur- och förvaltningstjänsten viktigaste ämnet vid sjökrigshögskolans marinintendenturofficerskurs.

Lärararvodena i företagsekonomi och förvaltningsrätt hava beträffande de två försöksåren fastställts av mig med stöd av bestämmelserna i kbr den ²⁰/₂ 1947 med föreskrifter rörande arvoden till lärare vid vissa utbildningskurser vid marinen m. m. Såsom närmare framgår av chefens för sjökrigshögskolan underdåniga remissyttrande har arvodesbeloppet, 60 kr. per timme, fixerats efter samråd med bl. a. statens organisationsnämnd och med hänsyn till de extra arbetsuppgifter, som under försöksåren åvila lärarna vid utarbetande av detaljerade kursplaner, kompendier m. m. När marinintendenturofficerskursen fr. o. m. läsåret 1950/51 inordnas i sjökrigshögskolan och därmed övergår från försöksstadiet till att bli en av skolans ordinarie utbildningslinjer, torde en måttlig reducering av arvodet vara tänkbar. Ett ställningstagande av Eders Kungl. Maj:t i denna fråga torde vara att förvänta i och med avlöningspropositionen för budgetåret 1950/51.

I övriga frågor, som beröra detta ärende, hänvisas till det från chefen för sjökrigshögskolan infordrade underdåniga yttrandet, vilket samtidigt härmed insändes.

Stockholm den 9 januari 1950

Underdånigst

H. STRÖMBECK.

Jarl Bring.

**Chefen för
sjökrigshögskolans**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 69, § 9.

Till Konungen.

Med anledning av expeditionschefsskrivelse den ²⁰/₁₂ 1949 får jag härmed i underdånighet avgiva följande utlåtande angående riksdagens revisorers uttalande om vissa vid sjökrigshögskolan utgående arvoden till civila lärare.

1. I skrivelse till chefen för marinen den $^{12}/_{11}$ 1945, nr 246, ang. efterutbildning av marinens intendenturofficerare anförde marinöverintendenten bl. a. följande:

»Vidkommande kostnaderna för arvoden till lärare i ämnet företagsekonomi har statens organisationsnämnd efter samråd med tekniska högskolan och arbetsledarinstitutet upplyst, att man preliminärt måste räkna med ett arvode av 50 kronor per föreläsningstimme som ett lämpligt genomsnitt. Om detta sedermera kunde sänkas vore icke möjligt att bedöma i förväg. Organisationsnämnden har jämväl framhållit vikten av att lärarfrågan bleve löst på ett tillfredsställande sätt. — — —

Vad beträffar kostnaderna för arvoden till lärare i ämnet förvaltningsrätt m. m. böra dessa enligt från professor Herlitz inhämtad upplysning likaledes beräknas efter 50 kronor per föreläsningstimme.»

I till skrivelsen bifogad (bil. 5) kostnadsberäkning föreslog marinöverintendenten ett belopp av 14 000 kronor för kursen i dess helhet. — Detta belopp har sedan budgetåret 1947/48 inberäknats i marinens anslag till övningar m. m., särskilda utbildningskurser m. m.

2. Jämlikt chefens för marinen resolution den $^{31}/_{1}$ 1948 anbefalldes jag att avgiva yttrande över marinöverintendentens förenämnda skrivelse den $^{12}/_{11}$ 1945. Detta yttrande avgavs den $^{27}/_{2}$ 1948 och innehöll bl. a. följande:

»I vad angår de båda ämnena företagsekonomi och förvaltningsrätt m. m. föreslår marinöverintendenten — efter att ha inhämtat upplysningar av statens organisationsnämnd respektive professor N. Herlitz — ett lärararvode av 50 kronor per timme. Jag har i och för sig intet att erinra mot detta belopp men vill understryka, att ett dylikt lärararvode icke rimligen kan utgå utan att arvodena till sjökrigshögskolans övriga civila lärare höjas i motsvarande grad.

I fråga om arvodena till sistnämnda lärare har jag gjort särskild framställning hos chefen för marinen med skrivelse denna dag, som i avskrift bifogas, bil. 2. — — —

För flertalet civila lärare vid sjökrigshögskolan föreslår jag, som närmare framgår av bil. 2, ett timarvode av 25 kr. samt lägre resp. högre belopp än 25 kr. endast för ämnena matematik med mekanik (17,50 kr.) resp. internationell rätt (30 kr.). För lärarna i de enligt marinöverintendentens förslag nytillkommande ämnena företagsekonomi och förvaltningsrätt m. m. vill jag i detta sammanhang föreslå ett timarvode av 30 kr. för ämnet företagsekonomi och 25 kr. för ämnet förvaltningsrätt m. m., varvid motivet för det högre beloppet i det förstnämnda ämnet är, att undervisningen i detta ämne jämlikt bil. 4 till marinöverintendentens förslagsskrivelse synes bliva uppdelad på ej mindre än 8 olika lärare med i genomsnitt hög kompetens.»

Mitt nu återgivna uttalande om timarvoden bör ses mot bakgrund av det förhållandet, att jag då utgick från att ifrågavarande efterutbildningskurs för marinintendenturofficerare redan från början skulle erhålla en permanent karaktär.

I underdånig skrivelse den $^{12}/_{3}$ 1948 föreslog emellertid chefen för marinen, att efterutbildning för marinintendenturofficerare fr. o. m. budgetåret 1948/49 tills vidare (under ett eller två år) *försöksvis* skulle bedrivas vid sjökrigshögskolan, vilket också blev Eders Kungl. Maj:ts beslut (ämbetskrivelse den $^{14}/_{6}$ 1948).

3. I skrivelse likaledes den $^{12}/_{3}$ 1948, nr Utb B 19: 2, till chefen för sjökrigshögskolan angav chefen för marinen bland annat följande:

»Under hänvisning till Edert yttrande den $^{27}/_{2}$ 1948 över marinöverintendentens förslag om efterutbildning av intendenturofficerare överlämnas härmed för Eder kännedom närlagda avskrift av underdånig skrivelse denna

dag med förslag att ifrågavarande efterutbildning försöksvis skall förläggas till sjökrigshögskolan. Med hänsyn till den relativt korta tid, som återstår till utbildningens planerade påbörjande — hösten 1948 — anmodas Ni att redan nu vidtaga de förberedande åtgärder för undervisningen i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande kursplaner m. m., som äro möjliga i avvaktan på Kungl. Maj:ts beslut i ärendet. Bl. a. synes särskilt lärarfrågan i vad rör ämnena företagsekonomi och förvaltningsrätt närmare böra undersökas i syfte att bl. a. klarlägga möjligheterna att erhålla kompetenta lärare i dessa ämnen, de tider under dagen, då dessa kunna stå till förfogande, samt kostnaderna för undervisningen. Kostnaderna torde röna inflytande av det sätt varpå undervisningen avses ordnas, såsom enbart föreläsningar, såsom en kombination av föreläsningar och seminarieövningar eller på annat sätt. De mindre jämkningar i föreliggande förslag till kursplaner, som därvid kunna visa sig erforderliga, må vidtagas av Eder. I här nämnda avseenden bör samråd äga rum med marinöverintendenten. Därest så anses erforderligt eller lämpligt, må i avvaktan på Kungl. Maj:ts beslut i ärendet preliminära avtal med lärare träffas av Eder. I anslutning härtill meddelas upplysningsvis, att kostnaderna för utbildningen, i varje fall för budgetåret 1948/49, avses bestridas från reservationsanslaget till övningar m. m., anslagsposten 2 (Gemensamma kostnader: Särskilda utbildningskurser m. m.), varvid föreläsnings- och lärararvoden fastställas av mig med stöd av bestämmelserna i kungl. brevet den ²⁸/₂ 1947 (TS A nr 16).»

4. Med anledning av chefens för marinen förenämnda skrivelse den ¹²/₃ till chefen för sjökrigshögskolan ingav jag — i samråd med marinöverintendenten — den ¹¹/₆ 1948 till chefen för marinen en skrivelse med preliminärt förslag ang. marinintendenturofficerskurs vid sjökrigshögskolan. Häri refererades inledningsvis det ursprungliga förslaget den ¹³/₁₁ 1945 (jfr punkt 1) i vad angår antalet undervisningstimmar, bl. a. för ämnena företagsekonomi (155 timmar) och förvaltningsrätt (55 timmar). Jag anförde därefter:

»Vid överläggningar med professorn i företagsekonomi vid handelshögskolan Sune L. Carlson om ordnandet av undervisningen i detta ämne vid nu ifrågavarande kurs har emellertid av professor C. bl. a. anförts

dels att kursen borde läggas upp efter högskolemässiga principer, innebärande att eleverna finge relativt riklig tid för fria studier och informella diskussioner och att de bibringades vana att själva samla in, bearbeta och analysera en del av det erforderliga studiematerialet,

dels att det därför syntes nödvändigt att antalet lektionstimmar nedbringades till cirka 15 per vecka (ursprungligen hade räknats med 25 veckotimmar), förslagsvis fördelade på tre timmar per dag under veckans fem första dagar,

dels att för ämnet företagsekonomi i anslutning härtill skulle anslås cirka 100 direkta undervisningstimmar.»

Jag anslöt mig i princip till professor Carlsons synpunkter angående undervisningens uppläggning men ansåg mig av vissa anförda skäl icke kunna minska antalet lektionstimmar per vecka till mindre än 18. För ämnena företagsekonomi och förvaltningsrätt upptog jag 100 resp. 40 direkta undervisningstimmar.

Jag anförde vidare:

»I fråga om undervisningens uppläggning i ämnena företagsekonomi och förvaltningsrätt har professor Carlson föreslagit en kombination av föreläsningar och seminarieövningar förutom studiebesök och fria studier. Härtill ansluta sig professorerna vid Stockholms högskola i statsrätt, förvaltningsrätt (och folkrätt) N. Herlitz samt i straffrätt och juridisk encyklopedi K. I. Agge, med vilka kontakt tagits i fråga om undervisningen i förvaltningsrätt.

För vartdera av de nämnda ämnena skulle avses en huvudlärare, som skulle svara för undervisningens uppläggning i detalj, anskaffande av lämpliga underlärare för olika delkurser, planerande av studiebesök m. m. samt förrättande av examination. Huvudläraren skulle närmast biträdas av en biträdande lärare.»

I fråga om kostnaderna anmälde jag följande:

»De preliminära överläggningarna med professorerna Carlson och Agge i fråga om de nämnda lärarbefattningarna ha, vad kostnaderna angår, förts på grundval av ett arvode av 60 kr. per undervisningstimme, i vilket belopp inkluderas, enligt chefens för sjökrigshögskolan närmare bestämmande, arvode såväl till biträdande lärare och de underlärare för olika delkurser, vilka kunna komma i fråga, som ock för övrigt arbete i samband med undervisningen såsom seminarieövningar, studiebesöks anordnande m. m.»

Genom minskningen av timantalet i de båda ämnena ernåddes, trots höjningen av timarvodet från beräknade 50 till 60 kronor, en besparing av 2 125 kr. å det sammanlagda anslaget för kursen (14 000 kr., jämför punkt 1). Jag föreslog, att denna besparing skulle utnyttjas för ökning av anslagen för expenser (inklusive läroböcker, kompendier m. m.) samt resor och traktementen, enär särskilt den första anslagsposten måste höjas, då undervisningen, enligt vad som föreslagits, i ökad utsträckning skulle grundas på fria studier. En ökning av anslaget för resor och traktementen var erforderlig även med hänsyn till efter 1945 höjda rese- och traktementskostnader.

Min skrivelse utmynnade i, bland annat, ett förslag, att chefen för marinen måtte uppdraga åt chefen för sjökrigshögskolan att träffa avtal med de ovan nämnda professorerna angående deras bestridande av lärarbefattningar vid kursen i fråga försöksvis under arbetsåret 1948—49 och på de ekonomiska grunder, som ovan angivits.

5. Med marinorder den $\frac{2}{3}$, 1948, nr 439, anbefallde chefen för marinen om kursen i fråga, bland annat, dels att lärare i övriga ämnen (d. v. s. utom i intendentur- och förvaltningstjänst) skulle anställas eller beordras av chefen för sjökrigshögskolan, dels att kostnaderna för kursen skulle bestridas av till chefens för sjökrigshögskolan förfogande särskilt ställda medel.

Med marinorder den $\frac{2}{3}$, 1949, nr 477, utfärdade chefen för marinen enahanda bestämmelser för marinintendenturofficerskurs vid sjökrigshögskolan arbetsåret 1949—50.

6. Erfarenheterna från arbetsåret 1948—49 angående marinintendenturofficerskursens uppläggning voro övervägande goda. Emellertid befanns det önskvärt, bland annat, dels att något öka antalet direkta undervisningstimmar i företagsekonomi (från 100 till 105 timmar), dels att i väsentligt större utsträckning än som ursprungligen planlagts bedriva undervisningen i militära ämnen som enskild undervisning (enbart för marinintendenturofficerskursen och ej tillsammans med någon annan officerskurs vid högskolan). Härav föranledda ändringar ha under nu pågående arbetsår vidtagits, varvid de därmed förknippade kostnadsökningarna inom ramen för det sammanlagda anslaget (14 000 kr.) kunnat täckas genom minskning av utgifter för litteratur, läroböcker och kompendier m. m., vilka under det första arbetsåret måst beräknas förhållandevis högt.

Efter allt att döma synas under innevarande arbetsår tillräckliga erfarenheter kunna vinnas angående den lämpligaste uppläggnings av en marinintendenturofficerskurs vid sjökrigshögskolan, och det är min avsikt att — i samråd med marinöverintendenten — till chefen för marinen ingiva förslag om att nämnda kurs måtte bli definitivt fastställd och inpassad i sjökrigshögskolans ram fr. o. m. budgetåret 1950/51. I samband därmed kan

beräknas anställning för flera år i följd av lärare i ämnena företagsekonomi och förvaltningsrätt och till följd därav — ävensom med hänsyn till att kursplanerna nu blivit upplagda och prövade — lägre timarvoden för lärarna i dessa ämnen (jämför även punkt 2 ovan).

7. Riksdagens revisorer anföra i sin berättelse även följande:

»Därest behov av särskild undervisning i företagsekonomi och förvaltningsrätt för till sjökrigshögskolan kommenderade intendenturofficerare anses föreligga, läser denna fråga kunna lösas på ett mindre kostnadskrävande sätt än, såsom nu skett, genom anlåtande av speciell vetenskaplig expertis. Man synes emellertid på goda grunder kunna ifrågasätta, huruvida ett sådant behov verkligen är för handen. En marinintendent torde sålunda i ytterst få fall under sin militära tjänstgöring ha någon större praktisk nytta av mera ingående kunskaper rörande exempelvis industriella kostnadsberäkningsprinciper eller distributionstekniska problem.»

Det torde icke ankomma på chefen för sjökrigshögskolan att avgiva eget utlåtande angående behovet av ifrågavarande utbildning.

Stockholm den 9 januari 1950.

Underdånigst

D. LANDQUIST.

Jan Gabriel Sack.

Försvarets civilförvaltnings och försvarets sjukvårdsstyrelses

gemensamma yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 73, § 10.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 november 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt försvarets civilförvaltning och försvarets sjukvårdsstyrelse att avgiva gemensamt utlåtande över riksdagens revisorers särskilda berättelse angående den militära sjukvården i Karlskrona.

Till åtlydnad härav få civilförvaltningen och sjukvårdsstyrelsen med remissaktens återställande anföra följande.

Sjukvårdsstyrelsen kan i allt väsentligt vitsorda de sakuppgifter, som i föreliggande berättelse lämnats av riksdagens revisorer.

De för statsverket ekonomiska oförmånliga konsekvenserna av samarbetsavtalet torde hänföra sig till flera faktorer.

Samarbetsavtalet bygger i huvudsak på det militära vårdbehov, som marinens sjukhus i Karlskrona tillgodosåg, och det i avtalet angivna, för militärt behov reserverade antalet vårdplatser hade av marinförvaltningen beräknats efter antalet å marinens sjukhus vårdade militära patienter.

Vid förarbetena till samarbetsavtalet förutsattes, att behovet av vårdplatser för militär personal i Karlskrona för konvalescens och efterbehandling m. m. (s. k. C-platser) kunde tillgodoses inom ramen för befintliga och blivande platser å truppförbandssjukhusen i Karlskrona (propositionen 1943: 207 s. 32). Platsbehovet å truppförbandssjukhusen i Karlskrona beaktades i det i propositionen 1943: 207 intagna förslaget till ordnande av

vissa förläggningsfrågor i Karlskrona. Sedermera har det visat sig, att ett icke ringa antal militära patienter vårdats å dessa truppförbandssjukhus, varigenom skett en minskad beläggning å de militära vårdplatserna å lasarettet i förhållande till vad tidigare räknats med.

Vidare har begreppet militära patienter, sådant detta begrepp utformats genom skiljedomen den 3 maj 1948, begränsat vårdbehovet å lasarettet till att omfatta ett avsevärt mindre antal militära anställningshavare än vad fallet varit, då den militära sjukvården bedrevs på marinens sjukhus.

Hänsyn torde även böra tagas till att en icke obetydlig grupp militära patienter, som på marinens sjukhus åtnjöt vård helt på kronans bekostnad, numera icke äro att hänföra till militärpatienter i samarbetsavtalets mening, nämligen dels veneriskt sjuka, dels ock från och med den 1 juli 1947 furirer på stat.

Vidare kan som en ytterligare orsak till det minskade ianspråktagandet av de militära vårdplatserna vid lasarettet nämnas, att läkarna numera äro mera restriktiva vid avgörandet av huruvida förekommande sjukdomsfall äro i behov av vård å lasarett. De senaste årens stora landvinningar inom kemoterapiens område ha dessutom medfört, att ett mycket stort antal sjukdomsfall, som tidigare fordrat lasarettsvård, numera med fördel vårdas på förbandssjukhusen. Denna moderna kemoterapi samt nyare kirurgiska behandlingsprinciper (främst den tidiga uppstigningen efter operationer) har även haft till följd, att vårdtiderna för ett stort antal såväl medicinska som kirurgiska lasarettssjukdomsfall avsevärt förkortats, varigenom antalet tillgängliga vårdplatser mera effektivt kunnat utnyttjas. Man torde icke heller kunna bortse från det förhållandet, att en icke ringa del av de sjukdomsfall som på dåvarande marinens sjukhus behandlats som sjukhusfall numera i stor utsträckning vårdas polikliniskt på förbandens egna sjukhus.

Redan på ett tidigt stadium stod det klart för försvarets dåvarande sjukvårdsförvaltning, som från och med den 1 januari 1944 kommit att taga befattning med den militära sjukvårdens ordnande i Karlskrona, att vården av militära patienter å lasarettet komme att för kronan medföra avsevärda kostnader. Landstinget övertog vården av militärpatienter från och med den 5 juli 1945 och, då något formellt avtal icke slutits mellan kronan och Blekinge läns landsting angående samarbets sjukvården, träffades mellan sjukvårdsförvaltningen och landstingets förvaltningsutskott överenskommelse, att för reglering av kronans kostnader skulle tills vidare tillämpas föreskrifter i sådant hänseende i det förslag till avtal, vilket såsom bilaga B bifogats Kungl. Maj:ts proposition 1943:207. I samband med underdånigt utlåtande den 7 oktober 1946 över en framställning från byggnadskommittén för länslasarettet i Karlskrona rörande merkostnader vid utbyggnaden av länslasarettet framhöll sjukvårdsförvaltningen önskvärdheten av att en översyn av det militära vårdplatsbehovet vid lasarettet företoges med ledning av de erfarenheter, som framkommit efter beredskapens upphörande, samt att det icke förefölle uteslutet, att en minskning av antalet för militärpatienter avsedda platser skulle kunna ske och att byggnadskostnaderna därigenom skulle kunna förbilligas. Med anledning härav erhöll byggnadskommittén under hand i uppdrag att i samråd med sjukvårdsförvaltningen verkställa ifrågavarande utredning. Under de förhandlingar, som i anledning härav ägde rum, framgick emellertid, att de marina myndigheterna bestämt motsatte sig en nedskärning av det tidigare fastställda vårdplatsantalet, under det att Blekinge läns landsting förklarade sig berett till en framtida omreglering av vårdplatsernas fördelning.

Såsom framgår av propositionen 1947:2, C 71 a (s. 7) framlade sjuk-

vårdsförvaltningen och byggnadskommittén i gemensamt yttrande sina synpunkter i ämnet. Därav framgår, att sjukvårdsförvaltningen med stöd av den verkställda utredningen ifrågasatt en minskning av antalet vårdplatser å den militärmedicinska avdelningen från 87 — vartill antalet platser å avdelningen bestämts enligt byggnadskommitténs senaste förslag — till 58, innebärande en reducering med en vårdenhet om 29 sängar. Då vårdenheten emellertid i allt fall kunde förväntas komma att utnyttjas för civilt behov och med hänsyn till den relativt ringa kostnaden för densamma inrättande ansågo kommittén och ämbetsverket att den borde komma till stånd. Härvid upplystes, att landstingets förvaltningsutskott å landstingets vägnar förbundit sig att, därest det efter fem år skulle visa sig, att kronan icke behövde disponera ifrågavarande sjukvårdsenhet, upptaga förhandlingar angående inlösen av densamma till självkostnadspris. I enlighet med förslag i nyssnämnda proposition anvisade riksdagen medel för den militärmedicinska avdelningens utbyggnad till då avsedd storlek.

Sedan på grund av uppkommen tvist om tolkningen av begreppet militära patienter det kommit att draga ut på tiden med tecknandet av avtal med landstinget, ansågo sig försvarets civil- och sjukvårdsförvaltningar vid framläggande för Kungl. Maj:t av förslag till avtal rörande samarbets sjukvården på grundval av skiljedomen icke för det dåvarande böra ifrågasätta någon jämkning i det av statsmakterna bestämda antalet militära vårdplatser på lasarettet.

Efter det att Kungl. Maj:t bemyndigat ämbetsverken att å kronans vägnar med landstinget sluta avtal i enlighet med det av ämbetsverken framlagda förslaget, träffades dylikt avtal den 3 maj/den 23 juli 1949. Då det stod klart för sjukvårdsstyrelsen, att begreppet militärpatienter genom skiljedomen erhållit en för kronan synnerligen ogynnsam uttolkning, vidtogos redan under sensommaren 1949 förberedelser i syfte att jämlikt 21 § 2 stycket i avtalet påkalla omprövning av grunderna för kronans ersättningskyldighet enligt avtalet. Genom skrivelse den 10 december 1949 till Blekinge läns landsting har sjukvårdsstyrelsen begärt en omprövning av grunderna för kronans ersättningskyldighet jämlikt samarbetsavtalet. Landstinget har förklarat sig villigt till förhandlingar, och sådana komma att äga rum med början den 12 januari 1949.

Centrallasarettet har den 20 oktober 1949 inkommit med sluträkningar å vården av militära patienter för tiden juli 1945—september 1949, varefter jämlikt 18 § samarbetsavtalet en av sjukvårdsstyrelsen utsedd revisor granskat centrallasarettets räkenskaper samt den 5 december 1949 avgivit rapport över granskningen. Slutlikvid har sedermera skett.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande, att redovisningsprinciperna för örlogsvarvens verkstadsdrift vid en strikt tillämpning innebära, att efterdebitering bör ske för sjukvårdskostnader utöver legosängsavgifter, få ämbetsverken framhålla, att en sådan åtgärd skulle så allvarligt påverka örlogsvarvets driftsekonomi, att åtgärden icke kan bli försvarlig. Det bör för den skull knappast möta erinran, att kostnaderna bestridas genom central myndighets försorg av tillgängliga anslag. Vilket anslag som därvid bör belastas torde få bli föremål för ytterligare överväganden.

Vad slutligen angår statsrevisorernas påpekande, att med nu förevarande likartade spörsmål uppstå vid tillämpningen av samarbetsavtal med andra landsting komma ämbetsverken att så långt sig göra låter beakta de av revisorerna anförda synpunkterna vid avfattande av avtal av enahanda innebörd.

I ärendets handläggning hava deltagit från försvarets civilförvaltning generaldirektören Lundberg och krigsrådet Ström, den senare föredragande,

samt från försvarets sjukvårdsstyrelse generalläkaren Lindsjö, t. f. chefen för sjukhusbyrån förste marineläkaren Naeslund samt byrådirektören Kinander.

Stockholm den 10 januari 1950.

Underdånigst

RAGNAR LUNDBERG.

EDVIN STRÖM.

Ingrid Jerbo.

Försvarets sjukvårdsstyrelses

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 93, § 11.

Till Konungen.

Genom äs den 20 sistlidne december anbefalld inkomma med utlåtande över, vad riksdagens revisorer i nämnda äs bilagt transumt anført i fråga om krigssjukvårdsmaterielen på Gotland, får försvarets sjukvårdsstyrelse härmed i underdånighet anföra följande.

I promemoria med därtill fogad bilaga av den 17 november 1949 (Bilaga A), vilken i avskrift bifogas, har försvarets sjukvårdsstyrelse lämnat riksdagens revisorer under hand infordrade uppgifter dels rörande nuvarande disposition av byggnaderna för krigssjukhuset i Lärbro, dels angående på Gotland förrådsupplagd sjukvårdsmateriel och dess omsättning i fredstid.

I anslutning härtill får sjukvårdsstyrelsen anföra följande.

I. Byggnaderna för krigssjukhuset i Lärbro.

De byggnader, som numera kvarstå för krigssjukhuset i Lärbro, äro överlämnade till förvaltning under fortifikationsförvaltningen och disponeras enligt militärbefälhavarens för VII. militärområdets bestämmande. Dessa byggnader hava dels ur beredskapsynpunkt, dels ock på grund av föreliggande behov av förrådsutrymmen bedömts vara alltjämt erforderliga. Sjukvårdsstyrelsen har intet haft att erinra mot nuvarande disposition av byggnaderna.

II. På Gotland förrådsupplagd sjukvårdsmateriel.

Omfattningen av den sjukvårdsmateriel — utöver truppförbandens första utrustningsbehov — som redan i fredstid skall förrådsförvaras på Gotland är jämlikt ÖB anvisningar av sjukvårdsstyrelsen fastställd dels 1947 genom Sjmtrl Et, dels 1948 genom Sjmtrl Krigssjh. Motsvarande bestämmelser gälla för förhandsutlagt krigssjukvårdsmaterieförråd i Boden respektive krigssjukhusen på fastlandet.

Riksdagens revisorer framhålla, att i uppbörden ingår viss, delvis relativt dyrbar sjukvårdsmateriel, som utmärkt väl lämpar sig att utnyttja i den dagliga sjukvården, varjämte de understryka betydelsen av att av den materiel, som lämpar sig härför måtte nyttiggöras inom den dagliga — militära eller civila — sjukvården såväl på Gotland som annorstädes.

Med anledning av detta revisorernas uttalande synes angeläget att materieluppbördens omfattning och bestämmelserna för viss materiels omsättning närmare klarläggas.

Materielen kan i stort sett indelas i nedanstående tre grupper:

1. *Materiel, som tål långtidsförvaring.* (Exempel: tält, bårmateriel, förbandsväskor med instrumentutrustning, sjukvårdskistor, lådor m. m.).

Till denna grupp hänförd materiel, som till huvuddelen saknar motsvarighet i civilsjukvården, omsättes icke annat än i samband med den avgång, som äger rum vid övningar. Den löper icke heller risk att förstöras eller att bli för sitt ändamål mindre användbar vid längre förrådsförvaring under förutsättning av tillfredsställande förrådsvård. Endast beträffande den kirurgiska instrumentutrustningen, som på Gotland dock är av relativt obetydlig omfattning, skulle en omsättning kunna ifrågasättas. Härvid är att bemärka, att ifrågavarande utrustning är en för hela försvarssjukvården fastställd standardutrustning, i allt väsentligt överensstämmande med fredssjukvårdens vid försvaret.

Den utrustning, varom här är fråga, måste av beredskapsskäl ständigt finnas till förfogande. Leveranstiden av materielen är i regel avsevärd och någon ständig lagerhållning finnes icke inom landet. Med hänsyn dels härtill, dels även till den omständigheten att vid en i omsättnings syfte eventuell försäljning endast ofördelaktiga priser skulle erhållas, är en omsättning i civilsjukvården vare sig önskvärd eller ekonomiskt förmånlig.

Någon nämnvärd omsättning av denna materielgrupp förekommer därför icke.

2. *Materiel, som icke tål långtidsförvaring utan kräver omsättning.* (Exempel: förbandsmateriel och gummivaror m. m.).

I uppgiften till riksdagens revisorer har sjukvårdsstyrelsen framhållit att kontinuerlig omsättning av förbandsmaterielen vid krigssjukvårdsmaterieförrådet på Gotland — liksom även vid övriga sjukvårdsförråd — äger rum på sådant sätt att materiel därifrån utlämnas till truppförbanden för förbrukning vid daglig sjukvård. Bestämmelser härom återfinnas i Tsjv nr 11/1947. Någon svårighet att härvid ernå en tillfredsställande omsättning har icke förelegat.

3. *Särskilt dyrbar och ömtålig materiel.*

Till denna materielgrupp får räknas röntgenutrustningen.

Enligt gällande utrustningslistor ingår röntgenutrustning vid sjhkomp, etsjhkomp samt för krigssjukhus. Den utgöres av tre olika typer: fältröntgen, större; fältröntgen mindre samt fältröntgen m/K. Till följd av fastställt krav på ökat strålningskydd, utfärdat av medicinalstyrelsen, är försvarets röntgenutrustning vad gäller de båda förstnämnda utrustningarna i behov av ombyggnad. Den tredje — fältröntgen m/K — är endast avsedd för kontrollundersökningar och har med hänsyn till sin speciella konstruktion ingen användning i försvarssjukvården i fred. Civilsjukvårdens behov av dylik portativ röntgenutrustning torde redan vara fyllt.

Beträffande ombyggnaden av de övriga pågår sådan i fråga om fältröntgen, mindre, varefter dessa komma att under fred tilldelas truppförband enligt särskild plan. Något överskott av dylika apparater, som skulle komma att stå outnyttjade, föreligger icke. De första apparaterna komma att tilldelas truppförband i nästkommande februari månad.

Den stora fältröntgen — anskaffad åren 1939 och 1940 — har efter relativt lång användning såväl under fredsförhållanden men framförallt under beredskapstiden visat sig icke längre vara användbar, varför den måst kasseras.

På grund av ovan omnämnda av medicinalstyrelsen utfärdade bestämmelser angående förbättrade strålningskydd äro därför dessa apparater tagna ur bruk. De äro avsedda att försäljas så snart anskaffning skett av ny utrustning, vartill medel i viss utsträckning ställts till förfogande. Upphandling härav beräknas vara avslutad innevarande månad.

Även dessa röntgenutrustningar äro avsedda att tilldelas truppförband, som äga tillgång till härför erforderliga lokaler och personal. Icke heller i fråga om denna utrustning kommer att förefinnas något överskott för civilsjukvårdens räkning. Civilsjukvården torde dessutom icke — annat än för skärmbildsundersökningar — vara betjänt av dylik röntgenutrustning, som är specialbyggd för användning i fält. De civila sjukhusen kräva en större och modernare utrustning.

Den planläggning av viss sjukvårdsmateriels utnyttjande i fredstid, som riksdagens revisorer påtalat, kommer sålunda, så snart betingelser härför föreligga, att realiseras. Detta kommer dock icke att medföra någon minskning i förrådsuppbörden av sjukvårdsmateriel på Gotland.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

DAVID LINDSJÖ.

Generalläkare.

THORGNY UNGE.

Fritz Braun.

Bilaga A.

PM rörande kronans byggnader för krigssjukhus i Lärbro och Hemse samt där förrådsupplagd sjukvårdsmateriel m m. (Upprättad 17/11 1949).

Förteckning över byggnader med anteckningar rörande dess disposition bifogas.¹

A. Byggnader.

1. Samtliga kronans — under beredskapsåren uppförda — byggnader vid krigssjukhusen i Lärbro och Hemse överfördes år 1944 till *förvaltning under fortöff VII. milo.* — Detsamma skedde med de två sjukbaracker, som funnos i Klintehamn.

Enligt nu gällande krigssjukvårdsplan skall — förutom vid allmän mob — sådan mob, som omfattar VII. milo, krigssjukhus vid behov upprättas på militärbefälhavarens order i Lärbro och Hemse, vardera om 500 vårdplatser.

Av Lärbrobyggnaderna ha barackerna för tvättinrättningen i Lärbro samhälle med maskinell utrustning, samt en del mindre byggnader — som ansetts mindre motståndskraftiga — såsom förrådsbad, tältbarack, vedbod och cykelställ, försålts samt en del — som ansetts böra *kvarstå* med hänsyn till krig och krigsfara trots att de icke erfordras för kronans räkning i fredstid — uthyrs, såsom centralkök med matsalar och sköterskebarack. Dessa senare liksom tvättinrättningen beräknas kunna disponeras för Lärbro sjukhuset vid mob.

¹ Här ej avtryckt.

I Hemse är själva sjukhuskroppen försåld till landstinget, och en av de två sjukbarackerna uthyrd till Hemse kommun. Båda beräknas kunna disponeras för Hemsesjukhuset. Den andra sjukvårdsbaracken i Hemse har av milbef disponerats för förrådsförvaring av intmtrl.

De två sjuvbaracker, som tidigare funnos i Klintehamn, äro försålda. — Något krigssjukhus skall enligt nuvarande plan icke upprättas här.

2. Kvarvarande byggnader för krigssjukhuset i Lärbro (och Hemse) torde av milbef bedömts icke böra försäljas utan kvarvara och *i fred utnyttjas för förrådsändamål* o. d. Detta *dels* med hänsyn till byggnadernas speciella inredning och utrustning m. m. för sitt ändamål i krig och de arbeten för vatten, avlopp, värme m. m. som äro nedlagda på platsen, vilket gör att de i samband med försäljning icke böra flyttas därifrån, *dels* med tanke på svårigheten att vid krig eller krigsfara kunna få fram för krigssjukhus erforderliga och lämpliga baracker m. m. för tiden för dess iordningställande o. s. v., särskilt med hänsyn till Gotlands isolerade läge och faran för avspärning.

3. De kvarvarande, kronan tillhöriga, för sjukvården avsedda byggnaderna i Lärbro (Hemse) disponeras av VII. milo enligt milbef bestämmande. Dispositionen sammanhänger intimt med planen för Gotlands försvar. Lämpligheten av ytterligare försäljning torde i första hand böra bedömas av milbef. — Vid ev. ytterligare försäljning av för krigssjukhusen avsedda byggnader synes sålunda initiativet lämpligen böra utgå från milbef och framställning göras till FortF, som i ärendet bör genom kommunicering inhämta SjuS:s åsikt. — Inom SjuS handläggas dessa mål å sjukhusbyrån samt i samråd med materielbyrån, då materiel och dess förvaring beröras härav. — Det kan även ifrågasättas, huruvida en försäljning är ur ekonomisk synpunkt fördelaktig, därest exempelvis särskilda förrådsbyggnader vid sådant förhållande måste uppföras eller privata byggnader förhyras samt splittring av eller ofta förekommande resor för vårdpersonal därigenom nödvändiggöres.

B. Sjukvårdsmaterielen och dess förvaringsplats i fred.

1. *Krigssjukvårdsmaterieförrådet* på Gotland disponeras vid mob av milbef. Dess plats bestämmas av honom med hänsyn till försvarsplanen. — Beträffande platsen för materielens fredsforvaring torde denna av milbef bestämts till Lärbro med hänsyn till att utnyttja kronans där befintliga byggnader, som av flera skäl icke ansetts böra avyttras, samt för att nedbringa kostnaderna för materielens handhavande och vård. — SjuS har icke haft något att erinra häremot.

Säkerställandet av förrådets lokalbehov i krig och vid krigsfara sker genom milbef, som även detaljplanlägger materielens transport dit.

2. Enligt gällande bestämmelser skall som regel *krigssjukhusens materiel i fred* uppläggas i anslutning till den ort, där anstalten skall etableras. — Att materielen för krigssjukhuset i Hemse även flyttas till Lärbro beror på att bättre lokaler för materielens förvaring stå till förfogande i Lärbro än i Hemse samt att förrådspersonal för sjukvårdsmateriel är boende i Lärbro, varigenom vård och översyn förbilligas och underlättas. Transport till Hemse skall vara förberedd genom milbef. — Mot uppläggningsen i Lärbro har SjuS icke haft något att erinra.

3. *Den sjukvårdsmateriel, som skall vara upplagd i fredstid*, är i överensstämmelse med under innevarande år fastställd krigssjukvårdsmaterielplan samt under år 1947—1948 fastställda nya förteckningar över materiel, som skall finnas för krigssjukvårdsmaterieförrådet på Gotland och för krigssjukhusen. — Omsättning av materielen sker i fredstid enligt särskilda bestämmelser. I första hand gäller härvid att för daglig sjukvård vid truppförbanden

på Gotland erforderlig förbandsmateriel m. m. skall tillhandahållas från krigssjukvårdsmaterieförrådet på Gotland, som i sin tur erhåller erforderlig komplettering från sjukvårdsstyrelsens centralförråd. — Beträffande den röntgenutrustning, som skall ingå i krigssjukhusen, må framhållas. Den nu befintliga apparaturen är f. n. föremål för modernisering, förseende med strålningskydd m. m. Efter att denna omändring blivit verkställd, kommer apparaturen att i fredstid tagas i anspråk vid de truppförbandssjukhus, vars lokala förhållanden medgiva detta. Så gott som samtliga av krigssjukhusens röntgenapparater beräknas på detta sätt eller i övrigt bliva disponerade i fred. — Någon minskning av materieluppbördens storlek kan icke ske utan att krigsberedskapen härigenom äventyras. Härvid bör även Gotlands läge och faran för avspärning tagas i beaktande.

Chefens för flygvapnet

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 94, § 12.

Till Konungen.

Jämlikt nådig remiss (försvarsdepartementet) den ²⁰/₁₂ 1949 av riksdagens revisorers berättelse i vad avser redovisningen av s. k. flyg- och flottiljagsmedel får chefen för flygvapnet i underdånighet avgiva följande yttrande.

Kostnader som drabba statsverket.

Revisorerna uttala, att statsverket får vidkännas vissa kostnader i samband med flygdagar, bl. a. till följd av att militär personal tages i anspråk för förberedelsearbeten m. m. Det må emellertid framhållas, att det förarbete personalen nedlägger huvudsakligen går ut på att visa och samtidigt genom övning höja flygförbandens stridsvärde. Sålunda förekomma olika slag av flyganfall mot marken, luftstrid, avancerad flygning och förbandsflygning, allt rutinmässiga övningar, som under alla förhållanden skola genomföras under övningsåret. Härför erforderlig flygtid uttages av den förbandet normalt tilldelade flygtiden och skulle, om den icke förbrukades vid flygdagen, ha använts vid liknande övningar vid annan tidpunkt. Den uppvisning av materiel, fordon, bevaknings- och skyddshundar m. m. som förekommer har även ett rent militärt värde. De olika personalkategorierna inom förbandet beredas nämligen genom dessa arrangemang, som även kunna utnyttjas efter själva flygdagen, tillfälle att på ett lättillgängligt sätt få en översikt över varandras verksamhetsområden, en orientering som förbandschefen ändå måste lämna personalen. En sådan uppvisning är även ägnad skapa bättre förståelse hos civila befolkningsgrupper för de olika arbetsuppgifterna vid ett flygförband. De nöjesanordningar, som förekomma i samband med flygdagarna, iordningställas i huvudsak av civila entreprenörer. Flottiljpersonalens deltagande i flygdagsförberedelserna förlägges — främst då det gäller verksamhet som ej utgör ett direkt led i pågående utbildning — i stor utsträckning till fritid. Arbete, som utföres vid förbandens verkstäder ävensom härför erforderlig materiel, ersättes av flygdagsmedel. Någon begränsning av flygdagarnas omfattning i förhållande till den — med utgångspunkt från flygdagskommitténs anvisningar — nu brukliga, bör icke ske med hänsyn till bl. a. det rekryteringsfrämjande värdet av så planerade flygdagar.

Utgiftsredovisningen.

Chefen för flygvapnet ansluter sig till revisorernas förslag, att för underlättande av kontrollen flygdagsredovisningen i fortsättningen bör ske i statsräkenskaperna, under förutsättning dock att revisionsmyndigheterna taga behörig hänsyn till medlens särskilda karaktär. Mot revisorernas uppfattning, att omkostnaderna för representation i samband med flygdag böra bestridas av särskilt anvisade flygdagsmedel, är i princip ej heller något att erinra. Skäliga utgifter för förtäring åt de representanter för ortspres- sen, som genom tidningsartiklar sprida gratisreklam rörande flygdagen, ävensom liknande utgifter för andra privatpersoner, som gjort insatser till flygdagens fromma, synas dock böra godkännas som omkostnader. Vad slutligen beträffar verifieringen, vilken givetvis bör vara ur kontrollsyn- punkt tillfredsställande, kan chefen för flygvapnet lämna följande upplys- ningar i anslutning till vissa av revisorerna uppmärksammade ofullständigt verifierade utbetalningar.

De 5 000 kronor, som i januari 1948 av kungafonden överlämnades till chefen för flygvapnet, tillfördes den insamling inom flygvapnet, som efter tillstånd av chefen för försvarsdepartementet igångsattes efter flygkatastro- fen i Italien. Anledningen till att framställning gjordes till kungafonden om överlämnande av medel till insamlingen var, att de efterlevande till den vid katastrofen omkomna personalen genom försäkringar och gåvomedel er- hållit relativt stora penningbelopp, varför någon framställning från flyg- vapnet till kungafonden om bidrag till dessa icke skulle behöva göras. Av- skrift av skrivelsen till kungafonden bifogas. Insamlingens räkenskaper äro granskade av särskilt tillsatta revisorer.

I fråga om flygförvaltningens räkning å kronor 4 306: 77 må nämnas, att densamma avsåg dels frakter och resekostnader för den centralt anskaffade för flygdagarna avsedda högtalaranläggningen resp. personal för dess hand- havande, dels förskottsvis bestridda kostnader för kollektiv regnförsäkring av 1947 års flygdagar, dels ock kostnader för amortering av nyssnämnda högtalaranläggning.

Användning av flygdagsmedel.

Revisorernas förmodan, att flygdagsmedlen icke alltid använts på sådant sätt, att åtgärder för ökad trevnad m. m. kommit de skilda personalkatego- rierna till godo i lika mån i enlighet med de av Kungl. Maj:t utfärdade be- stämmelserna, torde vara berättigad, om man betraktar de vidtagna åtgär- derna endast under en begränsad tidsperiod. Genom flygvapenorder den ¹⁷/₁₂ 1946 ha förbandscheferna (motsvarande) beordrats att för disposition av flygdagsmedel uppgöra en principplan omfattande flera år. Med hänsyn till den begränsade årliga tilldelningen av allmänna flygdagsmedel är det vanligen uteslutet att varje år tillgodose samtliga ändamål, varför vissa önskemål kunna få anstå ett eller annat år. I detta sammanhang bör beak- tas, att man vid användning av lägerkassans medel för prydnad av mässar så gott som enbart tillgodosett manskapsmässarna. Övriga mässars aktuella behov av medel för dessa ändamål är därför i många fall förhållandevis större. Vid fullföljandet av nyssnämnda principplaner torde denna omstän- dighet ha påverkat förbandschefernas fördelning av flygdagsmedel på så sätt, att de mässar som ej fått disponera andra medel upptagits i första hand. Chefen för flygvapnet avser infordra nämnda principplaner för kon- troll av att de i äs den ¹⁰/₇ 1946 angivna riktlinjerna vederbörligen beaktas.

Vad gäller medelstildelning till flygledningens representationskassa må framhållas, att denna kassa inrättades redan år 1928 och före år 1946 vid- makthölls uteslutande med bidrag från de vid flygledningen tjänstgörande

officerarna med vederlikar. Med hänsyn till representationens speciella art — ca 90 % av utgifterna åren 1948—1949 avse begravningskransar o. d. — anser chefen för flygvapnet det skäligt, att flygdagsmedel disponeras jämväl för detta ändamål, som ju ytterst är ägnat starka samhörighetskänslan mellan flygvapnet och allmänheten. Revisorerna finna det vidare mindre tillfredsställande, att utgifterna i statsräkenskaperna verifieras endast i form av ett totalbelopp. Därest det icke kan anses ur kontrollsynpunkt betryggande att nöja sig med den detaljgranskning, som är möjlig genom infordrande av representationskassans räkenskaper, böra de flygdagsmedel, som hittills brukat tillföras kassan, i stället fortsättningsvis ingå i den till chefens för flygvapnet förfogande stående centrala reserven. Dessa medel skulle i dylikt fall få anlitas även för utgifter för begravningskransar och annan närliggande representation.

Redovisningsföreskrifter.

Chefen för flygvapnet kommer att i samråd med vederbörliga centrala förvaltningsmyndigheter övervaka, att påtalade felaktigheter i vad avser förbandens bokföring av flygdagsmedel snarast tillrättas. Mot föreslagen ändring av tidpunkten för fördelningen av flygdagsmedel — budgetårsvis i stället för kalenderårsvis — måste invändas, att densamma skulle förorsaka en onödig fördröjning av medelsfördelningen och därför icke kan anses lämplig. Strävan bör i stället såsom hittills vara att snarast efter förbandens slutredovisning efter årets flygdagar fördela de influtna medlen. Med en snabbare handläggning vid vederbörliga länsstyrelser av förbandens framställningar angående restitution av inbetalda nöjesskattemedel borde medelsfördelningen årligen kunna ske i november månad.

Flottiljdagar.

Enligt av chefen för flygvapnet utfärdade bestämmelser skola flottiljdagar i fråga om arrangemang ges begränsad omfattning. Avsikten härmed är bl. a., att de icke skola avtrubba intresset för en kommande flygdag. Om flottiljdag trots denna inskränkning av arrangemangen skulle medföra större inkomster, förslagsvis över 2 000 kronor, synes intet vara att erinra mot att dessa redovisas på samma sätt som flygdagsmedel. Inflytande medel understigande 2 000 kronor böra tillföras förbandets flygdagsmedel.

Stockholm den 14 januari 1950.

Underdånigst

För chefen för flygvapnet:

T. RAPP.

Souschef vid flygstaben.

Bilaga A.

Till kungafonden.

De vid flygkatastrofen i Italien den 18 november förra året omkomna och skadade svenska abessinienflygarna blevo på ett utomordentligt sätt omhändertagna av den italienska ortsbefolkningen. De skadade flygarna, de svenska haverisakkunniga och vår minister i Rom ha bekräftat hur her-

darna, som befunno sig i närheten av olycksplatsen, karabinjärer, sjukhuspersonal, officiella myndigheter m. fl. med rörande pietet behandlade de omkomna, togo sig an och vårdade de skadade samt hopsamlade och omhändertogo deras ägodelar.

För att i någon mån ersätta de omkostnader som den fattiga ortsbefolkningen haft, och för vilka de ej begärt någon betalning samt för att i någon form visa vår tacksamhet mot dem för deras kärleksfulla samaritarbete och generösa hjälpsamhet, har jag efter tillstånd av försvarsministern igångsatt en insamling inom flygvapnet.

Enär de omkomnas efterlevande genom försäkringar och gåvomedel erhållit relativt stora penningbelopp, kommer ej någon framställning från flygvapnet att göras till kungafonden om bidrag till dessa.

Jag vore därför synnerligen tacksam om kungafonden i stället har möjlighet att utanordna ett belopp av 5 000 kronor att ställas till mitt förfogande för behjärtansvärda ändamål i samband med katastrofen.

Stockholm den 13 januari 1948.

B. G. Nordenskiöld.

Försvarets civilförvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 94, § 12.

Till Konungen.

Genom beslut den 20 december 1949 har Kungl. Maj:t ålagt försvarets civilförvaltning att före den 16 januari 1950 inkomma med underdånigt utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer under § 12 i sin berättelse för år 1949 anfört beträffande redovisningen av s. k. flyg- och flottiltj-dagsmedel.

Till åtlydnad härav får civilförvaltningen anföra följande.

Av vad revisorerna anfört måste anses framgå, att redovisningen av de medel, som influtit genom anordnande av flygdagar, i flera hänseenden varit mindre tillfredsställande. Detta synes dock icke endast bero på redovisningsföreskrifternas utformning utan fastmera på att dessa icke tillämpats så som varit avsett. Civilförvaltningen — som icke finner anledning ifrågasätta annat än att flygdagarna fylla en värdefull uppgift och att de därvid erhållna inkomsterna böra få disponeras för ändamål, för vilka medel eljest icke stå till förfogande — anser det angeläget, att redovisningen av nämnda medel sker på ett fullständigt och tillfredsställande sätt. För att nå detta syfte synes det erforderligt, att redovisningsföreskrifterna i sin helhet omprövas. Anledningen till att civilförvaltningen anbefallt endast nettoredovisning av ifrågavarande medel, har varit ett önskemål att så långt möjligt tillmötesgå kravet på enkelhet i redovisningen. Det har heller icke ansetts i och för sig påkallat att tynga statsmedelsräkenskaperna med en fullständig bruttoredovisning av inkomster och utgifter för flygdagar. Med hänsyn till vad revisorerna påpekat, anser emellertid civilförvaltningen numera, att dylik bruttoredovisning bör ske.

Förekomsten av flottiltjdagar av den art, som revisorerna berört, har ej varit känd för civilförvaltningen till dess att förhållandevis nyligen i sam-

band med kassainspektioner konstaterats, att flottiljdagar avhållits utan att vare sig utgifter eller inkomster redovisats i statsmedelsräkenskaperna. Civilförvaltningen delar den av revisorerna uttalade uppfattningen angående flottiljdagarnas anordnande.

Ämbetsverket kommer att föranstalta om särskild granskning av flygdag-medlens bokföring vid flottiljdagen i syfte att få till stånd rättelse av de utav revisorerna påtalade, därstädes gjorda felbokföringarna. Det är icke möjligt att vid den ordinarie revisionen upptäcka alla fel av ifrågavarande slag, enär endast viss del av räkenskaperna granskats. Ämbetsverket har emellertid sedan någon tid tillbaka föranstaltat om särskild granskning av alla omföringstransaktioner.

Med anledning av vad revisorerna anfört, torde det vara motiverat att icke blott redovisningsföreskrifterna utan samtliga bestämmelser, som avse flyg- och flottiljdagar, tagas under omprövning. Det vore enligt civilförvaltningens mening lämpligt, därest Kungl. Maj:t uppdroge åt chefen för flygvapnet att — i vad avser redovisning och därmed sammanhängande frågor i samråd med civilförvaltningen — utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ämnet.

Stockholm den 3 januari 1950.

Underdånigst

RAGNAR LUNDBERG.

B. WALLÉN.

Lenart Rane.

Chefens för armén

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 102, § 13.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss den 20/12 1949 rörande vad riksdagens revisorer i sin berättelse anfört beträffande försvarsområdesstabers m. fl. lokalfråga, får chefen för armén i underdånighet härmed avgiva utlåtande.

Strävan har sedan flera år varit att förlägga vissa försvarsområdesstabers i av kronan ägda lokaler. Sålunda har chefen för armén år 1948 anmodat kungl. fortifikationsförvaltningen att undersöka möjligheten att förlägga

fo 23/25 till Härnösands kustartilleris område,

fo 47—48 till AUS område samt

fo 61—62 till I 20 område.

Med nu tillgodosedda krav på lokaler för undervisning och fritidssysselsättning samt beläggning i logement kan ytterligare personal (expeditioner) icke rymmas inom kasernerna. På grund av att nybyggnader sålunda erfordras för ovan angivna stabers inflyttning, ha icke andra åtgärder ansetts böra vidtagas i dagens läge än att kungl. fortifikationsförvaltningen anmodats att i sina anslagsäskanden för budgetåret 1950/51 anmäla frågan om expeditiionsbyggnad för fo 61—62 inom I 20 kasernområde.

Vad som ovan framhållits beträffande kasernernas beläggning och nu tillgodosedda krav på lokaler för undervisning och fritidssysselsättningar,

gäller även för återstående fostabers ev. inflyttning i på samma ort belägna kaserner.

Inom arméledningen pågå undersökningar i avsikt att nedbringa kostnaderna för arméns fredsorganisation. Härvid har också frågan om fostabernas inflyttning i av kronan ägda lokaler beaktats. Då man kan räkna med nybyggnad blott i undantagsfall, måste, därest ytterligare utrymme skall vinnas, kraven på lektionssalar och fritidslokaler i anslutning till logementen eftersättas. Likaså kan det bli fråga om att efter hand taga i anspråk kronan tillhöriga lägenheter och byggnader, vilka nu äro upplåtna såsom bostadslägenheter åt personal anställd vid försvarsväsendet.

Frågan om eventuell minskning av antalet fo:n är likaledes under utredning, varvid vissa lokaler kunna komma att frigöras.

Därest fråga blir om att uppföra byggnader för vissa fostaber, komma dessa så långt ske kan att anknytas till redan befintliga kasernetablisserment.

För fostaben i Göteborg jämte Västra flygbasområdesstaben och 2. flygskaderstaben förhyres genom fortifikationsförvaltningen ett riksbankens hus därstädes. Hyran erlägges här sålunda av en statsmyndighet till en annan. Då en inflyttning i krigsmakten tillhöriga lokaler av här angivna staber sannolikt icke kommer att bli möjlig, i varje fall icke av samtliga dessa staber, synes det kunna ifrågasättas om icke denna hyra skulle kunna regleras på ett för krigsmakten mera kostnadsbesparande sätt eller helt bortfalla.

Underdånigst

På uppdrag av chefen för armén:

M. FLACH.

Chef för sektion I.

Fred Ljunggren.

Chefens för flygvapnet

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 102, § 13.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss den ²⁰/₁₂ 1949 får chefen för flygvapnet i underdånighet anföra följande beträffande flygbasområdesstabernas lokalfråga.

Riksdagens revisorer ha anfört, att försvarsområdesorganisationen närmast motsvaras av flygbasområdena inom flygvapnet. Enligt min uppfattning böra emellertid flygbasområdena närmast jämföras med militärområdena. Detta förhållande måste beaktas vid bedömande av behovet av nära kontakt mellan vederbörande stab och de inom dess verksamhetsområde förlagda fredsförbanden.

Revisorerna ha vidare framhållit, att 1945 års försvarskommitté i princip icke förutsatt annan ordning beträffande den militärterritoriella organisationen och dess uppgifter än den, vartill grunden lades genom 1942 års

försvarsbeslut. De stabsorgan som inrättats för den militära tjänsten inom respektive försvars- och flygbasområden äro — enligt vad revisorerna uttalat — att betrakta såsom permanenta och outhärliga led i vår nuvarande försvarsordning även om givetvis den inre organisationen och själva verksamhetsformerna kunna komma att undergå förändringar av olika slag.

Till detta uttalande kan chefen för flygvapnet ansluta sig vad beträffar flygbasområdesstaberna. Chefen för flygvapnet vill emellertid erinra om vad som förevarit beträffande frågan om den militärterritoriella indelningen i samband med 1948 års försvarsbeslut. 1945 års försvarskommitté ansåg (betänkandet s. 89), att man borde inrikta sig på en fullständig sammanlagning av de territoriella staberna, även om man som en första åtgärd genomförde den samordning i lokalt avseende, som föreslagits av en av överbefälhavaren tillsatt kommitté. Vid anmälan av propositionen 1948: 206 anförde föredragande departementschefen (s. 153), att han, med hänsyn till att fullständig utredning rörande den militärterritoriella indelningen, kustartilleriets och luftförsvarets ställning inom försvarsorganisationen samt frågan om samordning av de territoriella staberna ännu icke förebragts, då icke vore beredd att taga definitiv ställning till ifrågavarande spörsmål. Han utgick därför från att dåvarande militärterritoriella indelning tills vidare i stort sett skulle bibehållas i oförändrat skick. Riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 160 s. 32, rd skr nr 369) hade intet att erinra mot vad departementschefen sålunda anförde.

Frågan om den militärterritoriella indelningen och de territoriella stabsorganens organisation kan sålunda icke betraktas som slutgiltigt avgjord. Med hänsyn härtill anser chefen för flygvapnet, att organisatoriska förutsättningar saknas för att redan nu kunna planlägga, hur de territoriella stabernas lokalfråga mera definitivt bör lösas. Det oaktat framläggas i det följande vissa synpunkter med anledning av vad riksdagens revisorer anförde.

Revisorerna ha bl. a. uttalat, att noggranna undersökningar borde göras rörande möjligheten att låta exempelvis försvarsområdesstab och truppförband å samma ort disponera gemensamma eller varandra nära angränsande förvaltningsbyggnader. Härigenom skulle byggnadskostnaderna kunna nedbringas, viss expeditionspersonal och vissa serviceanordningar o. d. mera rationellt utnyttjas, antalet ordonnanser reduceras, vissa lokalutrymmen disponeras gemensamt och samarbetet mellan ifrågavarande myndigheter underlättas. Uttalandet gällde även förhållandet mellan flygbasområdesstab och vederbörande flygflottilj.

Vad flygbasområdesstaberna beträffar må följande framhållas.

Östra flygbasområdesstaben är inrymd i flygvapnets ämbetsbyggnad i Stockholm, och staben vid Övre Norrlands flygbasområde är tillika kårstab vid Norrbottens flygbaskår och förlagd till dennas etablissement vid Kal-lax. Västra och norra flygbasområdesstaberna äro också förlagda i staten tillhöriga fastigheter i Göteborg respektive Östersund. Västra flygbasområdesstaben är förlagd tillsammans med 2. eskaderstaben och norra flygbasområdesstaben i närheten av II. militärbefälstaben, vilket ur samverkanssynpunkt är betydelsefullare än anslutning till flottiljer, under förutsättning att dessa senare likväl äro så närbelägna, att flygbasområdesstabernas flygande personal kan fullgöra flygtjänstgöring vid dessa förband. F 9 och F 4 disponera ej heller för flygbasområdesstaberna erforderliga utrymmen. Någon utökning av utrymmet för västra och norra flygbasområdesstaberna är ej heller aktuell.

För södra flygbasområdesstaben förhyras lokaler i staten icke tillhörig byggnad i Ängelholm. Denna byggnad har redan från början planerats med

hänsyn till bl. a. flygbasområdesstabens lokalbehov och är väl lämpad för ändamålet. Någon ökning av stabens lokalbehov är icke aktuell. Närmaste flygförband är F 10, vars etablissement ligger ca 5 km från Ängelholm. Erforderligt utrymme för flygbasområdesstaben kan icke beredas inom F 10 nuvarande etablissement. Några byggnadsföretag för F 10 behov av den art, att expeditionslokaler för flygbasområdesstaben lämpligen skulle kunna ordnas i samband härmed, äro icke aktuella. Om flygbasområdesstaben skulle förläggas till F 10 etablissement, måste därför särskild ny- eller tillbyggnad uppföras. Det synes möjligt, att härvid vissa av F 10 nuvarande lokaler (såsom konferens- och krigsspelrum) skulle kunna utnyttjas även av flygbasområdesstaben, varigenom nybyggnaden skulle kunna göras mindre än de lokaler, som nu disponeras av staben. De besparingar på längre sikt, som möjligen skulle kunna vinnas härigenom, torde icke vara av sådan storlek, att de böra tillmätas avgörande betydelse vid frågans bedömning. Det förtjänar vidare framhållas, att om ny- eller tillbyggnad skulle komma till stånd, inskränka sig kostnaderna icke endast till härför erforderliga avskrivningsmedel utan den av den nya byggnaden orsakade höjningen av ersättningen till försvarets fastighetsfond måste även tagas med i beräkningen. I vad mån denna höjning skulle komma att över- eller understiga hyresbeloppet för flygbasområdesstabens nuvarande lokaler kan icke bedömas förrän efter ytterligare utredning.

Inom flygvapnet föreligga åtskilliga byggnadsobjekt, som måste anses betydligt mera angelägna än en eventuell byggnad för flygbasområdesstabens räkning. Med hänsyn härtill och till den starkt begränsade byggnadskvot för husbyggen, som under senare år tilldelats flygvapnet, anser jag att redan ur denna synpunkt något byggnadsföretag för flygbasområdesstaben icke bör ifrågakomma, förrän mera angelägna byggnadsbehov tillgodosetts.

Vad flygbasområdesstaberna och flygflottiljerna beträffar är expeditionspersonalen så knappt tillmätt, att någon nämnvärd besparing icke torde kunna vinnas genom samförläggning. Detta gäller även antalet ordonnanser.

Även om visst samarbete måste äga rum mellan flygbasområdesstaberna och närmast belägen flygflottilj, är detta icke av den karaktär att stabens verksamhet skulle i mera väsentlig grad underlättas genom samförläggning. Flygbasområdesstabernas planläggningsarbete kräver, såsom förut berörts, i första hand samarbete — förutom med eskaderchefer och andra högre myndigheter inom flygvapnet — med militärbefäls- och i viss utsträckning försvarsområdesstaberna. Det är likväl av stor betydelse att flygbasområdesstaberna äro förlagda till närheten av en flygflottilj, bl. a. för att flygplan för flygträning och rekognosceringsuppdrag utan onödiga kostnader skola kunna ställas till stabernas förfogande.

Det bör emellertid beaktas, att huvuddelen av en flygbasområdesstabs personal icke fullgör flygtjänstgöring, varför den för sin normala verksamhet icke behöver befinna sig vid närbelägen flottilj. Då personalen vid södra, västra och norra flygbasområdesstaberna — liksom huvuddelen av F 10, F 9 och F 4 personal — är bosatt i resp. Ängelholm, Göteborg och Östersund, skulle en förläggning av dessa staber till nyssnämnda flottiljer därför medföra ökade resekostnader.

Slutligen må anföras, att det ur luftskyddssynpunkt icke är önskvärt att förlägga flygbasområdesstab till ett för flyganfall så utsatt mål som en flygflottiljs etablissement, såvida icke tillfredsställande skyddsrum kunna ställas till förfogande. Även detta kräver tillbyggnad.

Med anledning av vad i det föregående anförts anser chefen för flygvap-

net, att riksdagens revisorers uttalande i förevarande fråga f. n. icke bör föranleda någon åtgärd vad flygbasområdesstaberna beträffar.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

För chefen för flygvapnet:

T. RAPP.

Souschef vid flygstaben.

Fortifikationsförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del 1, s. 102, § 13.

Underdånigt utlåtande.

I anledning av förevarande remiss får fortifikationsförvaltningen anföra följande.

Inledningsvis ha revisorererna erinrat om att Kungl. Maj:t efter riksdagens beslut genom kungörelse den 22 januari 1943 meddelat närmare föreskrifter rörande bland annat rikets indelning i försvars- och flygbasområden. Vidare har framhållits, att enligt 1941 års försvarsutrednings av statsmakterna i princip godkända förslag för verksamheten erforderliga expeditionslokaler i regel borde anskaffas genom förhyrning. Orsaken härtill finner fortifikationsförvaltningen bland annat ha varit svårigheten att vid ifrågavarande tidpunkt, då försvarsberedskap rådde, överblicka lokalbehovet för staberna, när normala förhållanden ånyo inträtt. Åtminstone i fråga om försvarsområdesorganisationen ha även sådana förändringar sedermera vidtagits, att stabsorganens lokalbehov påverkats.

Nämnda osäkerhetsförhållanden ha naturligen inverkat på fortifikationsförvaltningens ställningstagande i frågor, som beröra lösandet av ifrågavarande stabers lokalbehov. Av statsmakterna eftersträvad återhållsamhet i fråga om nyinvesteringar för byggnadsändamål har även varit vägledande för fortifikationsförvaltningen vid dess bedömande av lämpligaste sättet för lokalfrågornas lösande. Samtliga dessa hänsynstaganden ha lett till, att man i första hand sökt utnyttja lokaler i av försvaret redan disponerade byggnader. Endast i några fall har nybyggnad ansetts böra ifrågakomma, därvid det emellertid samtidigt gällt att bereda lokaler för annan stab eller förvaltning. I övrigt har det bedömts lämpligast att tills vidare bibehålla förhyrningsförfarandet. Fortifikationsförvaltningen har dock uppmärksamheten riktad på uppkommande möjligheter att avveckla kvarvarande förhyrningar. Dessa möjligheter torde dock inskränka sig till fall, där av försvaret redan disponerade byggnader kunna lediggöras och finnas lämpliga att efter ändringsåtgärder utnyttjas för expeditionsåndamål. I ett par fall har förslag framkommit att förlägga expeditionslokaler för försvarsområdesstab i anslutning till infanteriregemente, men har denna väg ej visat sig framkomlig.

I detta sammanhang torde även böra erinras om att byggnadsstyrelsen i till Kungl. Maj:t ingivna förslag till utökning av lokaler för vissa länsstyrelser beräknat utrymmen för jämväl till ifrågavarande residensstäder för-

lagda försvarsområdesstaber, varigenom samarbetet mellan dessa myndigheter skulle underlättas. Med hänsyn till sedermera uppkommen utökning av länsstyrelseorganisationen ha emellertid de för försvarsområdesstaberna avsedda lokalerna måst tagas i anspråk för tillgodoseende av länsstyrelsernas egna behov.

Även om förhyrning av lokaler för i remisshandlingen berörda staber sålunda alltjämt förekommer och såvitt nu kan bedömas även torde få fortgå under överskådlig tid, torde detta vid nu utgående hyror icke vara ekonomiskt ofördelaktigt för staten. Revisorerna ha även framhållit, att utgående hyror i allmänhet icke kunna betraktas såsom onormalt höga.

Uppenbart är emellertid — vilket också framhålles av revisorerna — att en lösning av berörda stabers lokalfrågor genom förhyrning i vissa fall är förenad med avsevärda olägenheter. Fortifikationsförvaltningen är fullt underkunnig om dessa förhållanden och kommer, i den mån tillfällen kunna yppas, att på annat sätt söka tillgodose dessa stabers lokalbehov.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit förutom undertecknade Carlquist och Norrman, föredragande, jämväl Persson och Nordberg.

Stockholm den 24 januari 1950.

Underdånigst

NILS CARLQUIST.

ÅKE NORRMAN.

Sten Nordström.

Arbetsmarknadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 109, § 14.

Till Konungen.

Genom remiss den 20 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt arbetsmarknadsstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad 1949 års riksdagsrevisorer i sin berättelse anfört om viss tjänstledighet för befattningshavare i statens tjänst för deltagande i skördearbete. Med anledning härav får arbetsmarknadsstyrelsen anföra följande.

Såsom revisorerna framhållit, har jordbruket sedan flera år under sommarhalvåret varit beroende av tillfällig arbetskraft, och olika åtgärder ha vidtagits för att tillgodose detta behov. Sålunda ha arbetsmarknadsstyrelsen (arbetsmarknadskommissionen) och länsarbetsnämnderna sökt intressera, bland andra, skolungdom och semesterfirare att delta i jordbruksarbete. Även om de arbetsinsatser, som gjorts av skolungdom och semesterfirare, varit värdefulla, har denna arbetskraftsreserv icke varit tillräcklig för att täcka det stora behov av arbetskraft, som förelegat framför allt under skördetiden. Med anledning härav har Kungl. Maj:t efter framställning från styrelsen (kommissionen) varje år sedan 1942 medgivit att vissa befattningshavare i statens tjänst må beviljas tjänstledighet för skördearbete under högst 10 dagar med oavkortad lön.

De statsanställdas deltagande i skördearbete har visserligen icke varit av någon större omfattning under något år, men styrelsen har dock gjort framställning om ledighet, när de enskilda tjänstemännens arbetsinsatser varit värdefulla på gårdar, där annan arbetskraft icke kunnat uppbringas. I synnerhet har detta varit fallet, då stråsädesskörden måst bärgas under otjänlig väderlek. Vidare ha styrelsen och länsarbetsnämnderna i sin propagandaverksamhet och vid förfrågningar hos kommunala myndigheter, enskilda verk, företag och firmor — när stort behov av arbetskraft förelegat — kunnat hänvisa till de möjligheter till ledighet staten berett sina tjänstemän. Härigenom ha också kommunala institutioner, enskilda firmor etc. kunnat intresseras för att bevilja sina anställda skördeledighet med samma förmåner.

Anledningen till att styrelsen begärt skördeledighet för statsanställda även under efterkrigsåren är, att den utjämning av tillgång och efterfrågan på arbetskraft, som varit rådande inom olika näringsområden, icke varit märkbar inom jordbruket. Den alltmer ökade rationaliseringen inom jordbruket har medfört en reducering av årsanställd personal inom denna näringsgren, utan att dock behovet av tillfällig arbetskraft under sommarhalvåret nedgått. Antalet personer, som genom arbetsförmedlingarna placerats i tillfälligt jordbruksarbete, har även under efterkrigsåren varit betydande, och antalet gjorda placeringar per år har varierat mellan 50 000 och 65 000.

Under år 1949 var dock behovet av tillfällig arbetskraft till jordbruket framför allt till skördearbete mindre än tidigare, vilket torde förklaras av de goda väderleksförhållandena under skördetiden, vartill kommer den alltmera ökade förekomsten av maskiner, såsom skördetröskor m. m.

Även om tillfällig arbetskraft till jordbruket kommer att behövas i fortsättningen, bör man på grund av den ökade användningen av jordbruksmaskiner räkna med en viss nedgång av behovet av tillfällig arbetskraft till skördearbeten. För utförande av lättare arbetsuppgifter, såsom rotfruksgallring, potatisplockning och dylikt, räknar styrelsen liksom tidigare med medverkan av skolungdom, semesterfirare m. fl. Numera synes det icke längre oundgängligen erforderligt att tjänstledighet för deltagande i skördearbete i fortsättningen beviljas anställda i statens tjänst, och styrelsen avser icke, såvitt nu kan bedömas, att göra framställning om dylik ledighet under 1950.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende ha deltagit undertecknad Vahlberg, generaldirektör och chef, överdirektören och souschefen Curtman, ledamöterna Falk, Brodén, Västberg, Andersson och Adamsson samt ersättarna I. Larsson och Styrman. Ärendet har föredragits av byråinspektören Elsa Larsson.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

GUST. VAHLBERG.

SVEN SKOGH.

Elsa Larsson.

Riksdagens revisorers uttalande under § 15 har av socialdepartementet ej utsänts på remiss.

Socialstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 120, § 16.

Till Konungen.

Med anledning av remiss den 20 december 1949 rörande av riksdagens revisorer framförda erinringar beträffande den sociala ungdomsvården får socialstyrelsen härmed anföra följande.

Revisorerna ha med utgångspunkt, bland annat, från en av socialstyrelsen i november 1949 verkställd utredning angående rymningsfrekvensen vid ungdomsvårdsskolorna ifrågasatt de socialvårdande myndigheternas möjligheter att med de nu tillämpade vårdmetoderna komma till rätta med den ungdom, som intages på ungdomsvårdsskolorna.

Enligt socialstyrelsens mening visar emellertid utredningen, att de rymmande eleverna äro relativt få i förhållande till samtliga intagna. Med hänsyn tagen till den uppenbara klientelförsämringen, vars orsaker revisorerna jämväl redovisa, är det tvärtom ett bevis för den öppna vårdens positiva möjligheter, att rymningar i samband med brott icke förekomma i än större omfattning. Det bör i detta sammanhang påpekas, att under 1948 av hela elevantalet, 1 585 stycken, icke mindre än ca 1 200 elever icke någon gång gjorde sig skyldiga till rymning. Utredningen visar, att rymningsfrekvensen är tämligen låg vid de 6 skolorna för manligt klientel under femton år och vid de 11 skolorna för flickor. Däremot är antalet rymmare vid de 9 skolorna för manligt klientel över 15 år relativt högt (ca 30 %). Det är en felaktig generalisering att karakterisera hela ungdomsvårdsskoleorganisationen och de tillämpade metoderna med utgångspunkt från rymningsfrekvensen vid $\frac{1}{3}$ av skolorna.

Revisorernas bedömning av ungdomsvårdsskolornas möjligheter är ensidig även på en annan punkt. Revisorerna ha som måttstock använt antalet rymningar i samband med brott. Däremot har icke resultatet av verksamheten bedömts efter antalet barn och ungdomar som genom behandlingen inom organisationen kunnat återanpassas till en social livsföring. Att statistiskt fastställa sådana resultat är visserligen ganska vanskligt, men socialstyrelsen kan i detta sammanhang icke underlåta att här redovisa två dylika beräkningar. Den 1 oktober 1949 funnos 1 229 villkorligt utskrivna ungdomsvårdsskoleelever. Av dessa skötte sig utan anmärkning 770 st. (63 %), 278 st. (23 %) trasslade med arbetsbyten eller visade lättare vanart. 181 st. (14 %) hade någon gång under den villkorliga utskrivningstiden på grund av misskötsamhet återtagits en eller flera gånger till ungdomsvårdsskola eller blivit föremål för domstolsbehandling för brott (villkorlig dom).

Under tiden 1 januari—30 september 1949 utskrevos slutligt 396 elever. Prognosen redovisas i nedanstående tabell.

Om de elever som avskrivits efter 48 § till sinnessjukhus och sinnesslöanstalter bedömas ha dålig prognos, blir sålunda fördelningen 69 % med god, 13 % med oviss och 18 % med dålig prognos.

Även om dessa resultatsiffror givetvis komma att försämrans ju längre från utskrivningsdagen en sådan undersökning företages, synas resultaten av behandlingen kunna betecknas som överraskande goda.

Slutligt utskrivna	Totalt	Därav avskrivna			Prognos			
		1	2	3	4	5	6	7
		enl. bvlag 48 §	till sinnes- sjukhus	till sinnesslö- anstalt	god	oviss	dålig	1+2+3+6
Pojkar	242	49	8	1	155 (64 %)	25 (9 %)	4 (1 %)	62 (26 %)
Flickor	154	1	4	1	117 (75 %)	27 (17 %)	4 (2 %)	10 (6 %)
Summa	396	50	12	2	272 (69 %)	52 (13 %)	8 (2 %)	72 (18 %)

Revisorerna ha införskaffat vissa uppgifter från landsfiskalerna i landsfiskalsdistrikten i trakten omkring Lövsta skolhem och yrkesskola i avsikt att belysa rymnings- och brottsfrekvensen inom respektive distrikt under 1949. För en allsidig belysning av rymningsproblemen borde de av revisorerna redovisade uppgifterna emellertid ha satts i relation till samtliga brott begångna inom distrikten eller till frekvensen av brott inom distrikt belägna långt från någon ungdomsvårdsskola. Revisorernas rekommendation av slutna anstalter borde enligt socialstyrelsens mening även ha föregåtts av en undersökning av rymnings- och brottsfrekvensen i landsfiskalsdistrikten kring någon av fängvårdens slutna anstalter. Från dessa anstalter rymde nämligen år 1948 163 intagna.

Av den förebragta utredningen framgår, att från Lövsta rymmande elever under den anförda tidsperioden gjort sig skyldiga till 6 bilstölder. Denna siffra är anmärkningsvärt låg, särskilt med hänsyn till att vid denna helt öppna anstalt vårdas ett tjugotal av vårt lands besvärligaste biltjuvar, vilka före intagningen gjort sig skyldiga till åtskilliga — i flera fall upp till ett femtiotal — bilstölder. De anförda siffrorna torde sålunda klart visa Lövsta-skolans positiva möjligheter att till ett laglydigt liv återföra de allra flesta av de där vårdade, synnerligen svårt kriminellt belastade eleverna.

Socialstyrelsen vill genom det här förda resonemanget reducera rymningsproblemet till rätta proportioner, vilket icke betyder att styrelsen förringar detsamma. Tvärtom har styrelsen städse med största uppmärksamhet följt utvecklingen och sökt vidtaga åtgärder av olika slag till förbättrande av läget. Styrelsen har såväl i skrivelse den 31 augusti 1949 angående anslags-äskanden för budgetåret 1950/51 beträffande verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna som i skrivelse den 10 november 1949 angående uppförande av slutna avdelningar vid Forsane och Sundbo yrkesskolor redovisat de åtgärder av teknisk och pedagogisk art som enligt styrelsens mening böra vidtagas för att söka nedbringa rymningsfrekvensen. Styrelsen har därvid avvisat den av revisorerna nu framförda tanken att inom ungdomsvårdsskoleorganisationen skulle upprättas helt slutna anstalter avsedda för notoriska rymmare och skadegörare och i stället föreslagit inrättande av specialavdelningar vid ett antal skolor. Styrelsen har i nämnda skrivelser utförligt motiverat sitt ställningstagande. Revisorernas åsikt att det av socialstyrelsen planerade utbyggnadsprogrammet skulle vara otillräckligt och att slutna vardmöjligheter av helt annan typ skulle erfordras för det inom socialvården omhändertagna klientelet kan socialstyrelsen icke dela. I den mån en helt sluten anstalt för särskilt svårartat ungdomsklientel skulle vara behöflig bör den enligt styrelsens mening förläggas inom fängvårdens ram.

Däremot delar styrelsen revisorernas mening att familjevård bör föredragas framför anstaltsvård i alla de fall då så är möjligt och förhoppningar om tillfredsställande vårdresultat föreligga. Styrelsen önskar emellertid framhålla, att barnavårdsnämnderna i allt större utsträckning anlita de familje-

vårdande formerna för skyddsuppfostringsfallen innan ansökan om vård i ungdomsvårdsskola göres. Vid behandlingen av sådana ansökningar sker en mycket sträng sovring, och intagning i ungdomsvårdsskola medges endast i de fall, där andra åtgärder visat sig gagnlösa. Det förhållandet att samtliga elever intagas för observation, vilket bland annat avser att pröva nödvändigheten av anstaltsvård, är en ytterligare garanti för att endast barn och ungdomar med kvalificerade sociala uppförandebrister intagas. Även möjligheten att i familjevård utackordera redan intagna elever tillämpas i viss utsträckning. Sålunda utackorderades under 1948 25 elever. Dessa strävanden ha haft till följd, att ungdomsvårdsskoleorganisationen på 10 år krympt från 36 skolor med ca 1 600 platser till 26 med ca 1 050 platser. Härtill kommer, att under samma tid tvångsuppfostringsanstalterna med sammanlagt 276 platser nedlagts och deras klientel i stor utsträckning överförs till ungdomsvårdsskolorna.

Enligt socialstyrelsens uppfattning finnas f. n. på grund av vad ovan anförs ej något nämnvärt antal elever intagna i ungdomsvårdsskolorna, som lämpligen skulle kunna vårdas i enskild familj. Det är emellertid riktigt, som revisorerna påpekat, att de ekonomiska synpunkterna med nu gällande bestämmelser i viss mån verka i sådan riktning, att kommunerna föredraga intagning i ungdomsvårdsskola, som är avgiftsfri, framför inackordering i fosterhem, som måste betalas av kommunen. Vad beträffar fosterhemmens villighet att mottaga barn vill socialstyrelsen i motsats mot revisorerna hävda, att det lyckligtvis visat sig möjligt att i betydande utsträckning utackordera även svårfostrade eller missanpassade barn i goda fosterhem mot en ersättning, som måhända nödortfigt täcker de direkta kostnaderna för barnet men icke ger någon ersättning för det värdefulla och självupppoffrande fostringsarbetet.

Socialstyrelsen skulle emellertid med glädje hälsa en omläggning av den statliga bidragsverksamheten, varigenom vidgat ekonomiskt stöd skulle kunna beredas barnvårdsnämnderna i deras verksamhet för utplacering av för skyddsuppfostran omhändertagna i familjevård. De enskilda hemmens möjligheter att även med ökad ekonomisk hjälp effektivt omhändertaga det kriminellt belastade och psykiskt svårt skadade klientel, som numera vårdas på ungdomsvårdsskolorna, få dock icke överskattas. Även om lämpliga familjer kunna anskaffas, hindras i praktiken många gånger en sådan placering genom de vanliga folkskolornas och yrkesskolornas bristfälliga möjligheter att klara det komplicerade klientel varom här är fråga. De för detta klientel nödvändiga hjälp- och observationsklasserna finnas sålunda endast i de större skoldistrikten. Motsvarande särundervisningsmöjligheter inom yrkesskoleväsendet saknas helt.

Socialstyrelsen är, i likhet med revisorerna, medveten om att vistelsetiden ä ungdomsvårdsskolorna icke medger en fullgod, avslutad yrkesutbildning. Styrelsen önskar emellertid framhålla, att denna utbildning icke är avsedd att helt fullgöras på ungdomsvårdsskolan utan att den bör fortsättas och eventuellt avslutas under den villkorliga utskrivningstiden i t. ex. reguljära yrkes- eller verkstadsskolor. I enlighet med den av 1946 års riksdag beslutade eftervårdsreformen betraktas numera tiden från intagningsdagen till den slutliga utskrivningsdagen som behandlingstid innefattande såväl vistelsen på ungdomsvårdsskolan som eftervård. Ur yrkesutbildnings-synpunkt avser anstaltsvistelsen huvudsakligen att ge eleven yrkesinriktning, arbetsträning och de första grunderna i yrket. Det som förloras genom den föreslagna nedskärningen av vistelsetiden på ungdomsvårdsskolorna vinnes genom den bättre eftervården. Möjligheterna till en tillfredsställande

yrkesutbildning begränsas sålunda icke genom en kort vistelsetid på ungdomsvårdsskolan.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören Bexelius, generaldirektörens ställföreträdare, byråchefen Alexanderson samt tf. byråchefen Bolin, föredragande.

Stockholm den 17 januari 1950.

Underdånigst

ERNST BEXELIUS.

LARS BOLIN.

Socialstyrelsens

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 136, § 17.

Till Konungen.

Med anledning av remiss den 20 december 1949 rörande av riksdagens revisorer framförda erinringar om flitpenningssystemet vid ungdomsvårdsskolorna får socialstyrelsen härmed anföra följande.

I skrivelse till Konungen den 5 november 1949, varav en avskrift bifogas detta utlåtande, har socialstyrelsen framhållit åtskilliga synpunkter på flitpenningssystemet vid bl. a. ungdomsvårdsskolorna. Såsom av denna skrivelse framgår ha flitpenningarna inom ramen för tillgängliga anslag anpassats efter elevernas och klienteletts art m. m. Då vissa brister vidlåda det nuvarande systemet och frågan om flitpenningar och avlöning för intagna vid olika socialvårdsanstalter — ungdomsvårdsskolor, alkoholistanstalter och barnhem m. fl. — av styrelsen anses vara av stor principiell betydelse, hemställde styrelsen, att en särskild utredning i ärendet snarast måtte komma till stånd.

Med anledning av revisorernas uttalande att de anse det påkallat, att åtgärder vidtagas i syfte att genomföra ett för samtliga ungdomsvårdsskolor såvitt möjligt enhetligt flitpenningssystem, vill styrelsen framhålla, att den icke f. n. är beredd att uttala sig om lämpligheten härav utan att denna fråga synes böra övervägas i samband med den här ovan omförmälda utredningen.

Här må blott framhållas, förutom vad revisorerna själva påpekat att ett helt enhetligt flitpenningssystem icke är tänkbart med hänsyn till skillnaderna mellan olika skolor i fråga om klienteletts ålder, utveckling, prestationsförmåga m. m., att det på grund av uppfostringsarbetets karaktär är av stort värde att kunna anpassa metoderna för elevbelöningarnas fördelning efter de för tillfället rådande omständigheterna, en viss psykologisk situation eller dylikt. På grund av speciella händelser kan en dylik metod bli så att säga förbrukad vid en skola men fortfarande vara användbar vid en annan. På grund härav skulle det skapa svårigheter om dessa frågor reglerades centralt och enhetligt. Den av revisorerna uttalade farhågan, att variationerna i flitpenningssystemet skulle kunna skapa ökade risker för rymningar, anser styrelsen sakna grund i verkligheten.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören Bexelius, generaldirektörens ställföreträdare, byråchefen Alexanderson samt tf. byråchefen Bolin, föredragande.

Stockholm den 17 januari 1950.

Underdånigst
ERNST BEXELIUS.

LARS BOLIN.

Bilaga A.

Till Konungen (socialdepartementet).

Med anledning av de från ungdomsvårdsskolorna företagna rymningarna sammankallade socialstyrelsen till den 19 september 1949 en konferens för behandling av aktuella rymningsproblem. Vid konferensen närvaro representanter för socialdepartementet, socialstyrelsen, riksåklagarämbetet och barnavårdsnämnden i Stockholms stad samt styrelseordförandena och rektorerna vid vissa ungdomsvårdsskolor.

En mängd olika frågor, vilka ha samband med rymningarna, upptogs vid detta tillfälle till diskussion. Härvid hävdades den uppfattningen, att storleken av elevbelöningarna måste tillmätas mycket stor betydelse i detta sammanhang. Allmänt delades den åsikten, att anslagen för ifrågavarande ändamål hittills varit för knappt tilltagna och att det vore ofrånkomligt med en kraftig höjning.

Av anslaget å delposten till elevbelöning bestridas f. n. *dels* utgifter gemensamma för vederbörande skolas samtliga elever, *dels ock* till varje elev utgående flitpenningar. Till den förra gruppen höra utgifter för permissionsresor, resor och andra kostnader i samband med biografbesök, tävlingar, fester och utflykter samt kostnader för underhållning (artister, föredragshållare m. m.).

Tilldelningen av flitpenningar till elever regleras genom bestämmelser i 19 § stadgan för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, vari stadgas:

»Såsom uppmuntran för väl utfört arbete må elever tilldelas flitpenningar. Elev, som nått en viss yrkesskicklighet, må i stället för flitpenningar erhålla avlöning enligt bestämmelser, som meddelas av socialstyrelsen. Från avlöning skall skäligen avdrag göras för kost, beklädnad och logi.»

Inom ramen för ovanstående bestämmelse tillämpas f. n. olika system för utbetalandet av flitpenningar i huvudsak enligt följande typexempel.

1. (skola för pojkar i skolåldern). Varje elev erhåller en fast veckopenning av 1 krona samt därutöver mindre belopp för olika slag av dagliga arbeten, vilka utföras frivilligt och delvis på fritid.

2. (skola för pojkar 15—18 år). Varje befattningshavare poängsätter flit, uppförande och framsteg. Vid särskilt kollegium fastställas månadspengar, som normalt variera från 7 till 9 kronor (1 krona per poäng).

Särskilda flitpenningar, ca 20 kronor per månad, utgå till gesällerna (d. v. s. vissa elever, som frivilligt kvarstanna på skolan för yrkesutbildning fram till gesällprov).

3. (Lövsta skolhem och yrkesskola).

a. Varje arbetsledare, yrkeslärare, husföreståndare, vårdare ger eleverna en poängsiffra från 1 till 10 per dag. Eleven erhåller 5 öre per poäng. Utbetalningen sker var 14:e dag. Särskilt kvalificerat arbete betalas extra. Förmåga, villighet samt vård av rummet och egna tillhörigheter uppskattas med relativt höga poäng. Summan uppgår till omkring 11 kronor för 14 dagar, maximum 30 kronor per månad.

b. Skolpojkar få 3 kronor per månad. Av detta belopp går 1 krona till en speciell nöjeskassa.

4. (skola för flickor 15—18 år). Varje elev erhåller ett grundbelopp av 5 kronor per månad. Arbete i kök och ladugård betalas extra (längre arbetstid). Maximum utgör 10 kronor per månad. Misskötsamhet, rymning och dylikt medföra vissa avdrag. Eleverna betala även mindre belopp för sönderslagna fönsterrutor, porslin eller dylikt.

Såsom ovanstående typexempel visa, anpassas flitpenningssystemet vid de olika skolorna efter elevernas ålder och klienteletts art. Ungdomsvårdsskolestadgans bestämmelser om avlöning ha på grund av anslagens knapphet hittills icke kunnat tillämpas vid någon skola.

Av flitpenningarna bestrida eleverna personliga utgifter, såsom kostnaderna för enskilda biobesök, tidningar, godsaker, tobak, hobbymaterial m. m.

Både de för skolans elever gemensamma utgifter, som bestridas från anslagen till elevbelöningar, och flitpenningarna till enskilda elever ha ett mycket stort pedagogiskt värde, som hittills begränsats genom anslagens otillräcklighet. Permissionsresor och andra anordningar för att stärka kontakten med yttvärlden böra — enligt socialstyrelsens mening — komma till ökad användning. För styrelsen framstår det därjämte som synnerligen önskvärt, att eleverna under sin vistelse vid ungdomsvårdsskolorna i betydligt högre grad än vad som för närvarande är möjligt kunna bibringas en mera verklighetstrogen uppfattning om ekonomiska realiteter, vilket torde underlätta deras anpassning i samhället efter utskrivningen. Flitpenningarna böra med hänsyn därtill utgå med så stora belopp, att eleverna själva kunna i någon mån ersätta av dem förorsakade skador, kostnaderna för återförande till skolan efter rymning o. d.

Här nämnda anordningar torde bidraga till att öka trivseln på skolorna och därmed också i sin mån nedbringa rymningsfrekvensen.

Ökade möjligheter för eleverna att själva ersätta av dem förorsakade skador torde förutom rent pedagogiska fördelar även innebära en minskad belastning å sådana anslag, varifrån ifrågavarande ersättningar nu utgå.

Socialstyrelsen anser, att frågan om flitpenningar och avlöning för intagna på olika anstalter har en mycket stor principiell betydelse. All anstaltsbehandling, vare sig den försiggår på ungdomsvårdsskolor, alkoholistanstalter, barnhem eller fångvårdsinrättningar, syftar till att anpassa de intagna till samhället. Möjligheterna till sådan anpassning försvåras emellertid bl. a. därigenom att för de intagna ytterst få tillfällen givas att praktiskt sätta sig in i ekonomiska angelägenheter av skilda slag. Detta måste anses särskilt olyckligt med hänsyn till att för de intagna den egna äganderätten vanligen är övervärderad, samtidigt som känslan för andras egendom minskats. Den praktiska utformningen av den ekonomiska fostran inom anstaltsvården finner styrelsen vara en mycket komplicerad fråga, som snarast bör lösas.

Under återopande av vad sålunda anförts vill socialstyrelsen föreslå, att en särskild utredning rörande de grunder efter vilka flitpenningar och avlöningar böra utgå till intagna på olika socialvårdsanstalter snarast kommer till stånd.

I fråga om ungdomsvårdsskolorna är emellertid, bl. a. med hänsyn till de vid den inledningsvis berörda konferensen diskuterade frågorna, denna fråga av så trängande natur, att socialstyrelsen ser sig nödsakad att hemställa om provisoriska åtgärder i avvaktan på resultatet av den föreslagna utredningen. Ett dylikt provisorium synes böra få formen av en förstärkning av de till skolornas förfogande för detta ändamål stående anslagen.

Socialstyrelsen får sålunda härmed hemställa, att delposten till elevbelöning i den för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården för budgetåret 1950/51 äskade omkostnadsstaten uppräknas till 150 000 kronor.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören Bexelius, generaldirektörens ställföreträdare, byråchefen Alexanderson, byråchefen Åman samt t. f. byråchefen Bolin, föredragande.

Stockholm den 5 november 1949.

Underdånigst

Ernst Bexelius.

Lars Bolin.

Bostadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 143, § 18.

B o s t a d s s t y r e l s e n s u t l å t a n d e .

Bostadsstyrelsen har haft sig bekant, att man inom socialdepartementet förbereder en sådan utredning rörande grunderna för lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag, som riksdagens revisorer här förordade. Styrelsen har därför under nuvarande övergångsperiod icke ansett sig böra utan vägande skäl frångå sådan ofta mångårig praxis, som av egnahemsorganen utformats med avseende på berörda verksamhet.

Revisorerna ifrågasätta lämpligheten av att lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag utlämnas till sådana rättssubjekt som kommunal myndighet, statsunderstödd förening eller stiftelse etc. samt aktiebolag eller annan juridisk person, som till sin karaktär icke kan jämföras med enskild jordbrukare.

I de enstaka fall, då så har skett efter den 1 juli 1948, har bostadsstyrelsen handlat i överensstämmelse med nyssnämnda praxis. Besluten ha givetvis föregåtts av en prövning av de skäl, som beträffande de olika kategorierna legat till grund för egnahemsstyrelsens tidigare ställningstagande. Den omständigheten att statsanslag utgår till en institution för viss verksamhet, exempelvis undervisning, har icke ansetts böra utgöra hinder för lån och bidrag till lantarbetarbostäder å jordbruk, som äges av institutionen. Då aktiebolag stått som sökande, har styrelsen förvissat sig om att det ifrågavarande jordbruket utgjort en i ekonomiskt hänseende avgränsad del av företaget och att de med ansökan avsedda bostäderna icke rimligtvis kunna antagas bli utnyttjade för annat ändamål än det avsedda. Vad gäller kommunal myndighet har styrelsen beaktat det förhållandet, att egnahems-lån enligt nu gällande författning kan utgå till kommun eller därmed jämförbart företag. Över huvud taget har styrelsen följt den av statsmakterna

fastslagna grundsatsen, att jordägarens ekonomiska ställning icke skall vara avgörande för huruvida här avsedda lån och bidrag skola kunna beviljas eller icke.

Revisorernas uttalanden i berörda ämne synas böra, därest en utredning av grunderna för verksamheten kommer till stånd, överlämnas till denna utredning men i övrigt icke föranleda någon åtgärd.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit tjänsteförrättande generaldirektören Olsson, ledamöterna herrar Fant, Eriksson, Johnsson, Nilson och fru Lewén-Eliason, byråcheferna Bernhard, Bergman, Grape och Gustavsson samt byrådirektören Junaeus, föredragande.

Stockholm den 9 januari 1950.

Underdånigst

ADOLV OLSSON.

H. JUNAEUS.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 147, § 19.

Till Konungen.

Genom remiss den 19 december 1949 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående vissa skador på vägbeläggningar. Med anledning härav får styrelsen med remissaktens återställande anföra följande:

Orsakerna till de påtalade skadorna äro icke helt klarlagda. Uppenbarligen bero dock skadorna på flera, i vissa fall samverkande faktorer, varvid den väsentliga varit att underlaget närmast beläggningsen icke varit av tillfredsställande beskaffenhet, utan uppmjukats under ogynnsamma omständigheter. En av orsakerna har varit, att beläggningsen på sina ställen icke varit tillräckligt komprimerad utan därigenom haft för ringa täthet eller hållfasthet. Den mindre goda komprimeringen kan i sin tur bl. a. ha berott på mjukhet i underlaget vid beläggningsens utförande.

Av vilken betydelse den relativa tunnheten på beläggningsen i och för sig varit, torde man icke med någon större säkerhet kunna uttala sig om. Det visar sig nämligen, att de tunna impregnerings- och ytbehandlingsbeläggningarna (indränkningstyp), vilka utförts och utföras i stor utsträckning och vilkas tjocklek icke är mer än ca 2 cm, ha fullt tillfredsställande hållfasthet, om vägens bärighet är god och trafiken inte för stor. Erfarenheten visar också, att de utförda tunna blandningsbeläggningarna med 40 kg beläggningssmassa per m² — vilket motsvarar en medeltjocklek av mindre än 2 cm — hittills icke uppvisat skador, där vägens bärighet varit god. Så snart däremot bärigheten under beläggningsen är sämre, är risken för att skador uppkomma mer eller mindre stor, oavsett vilken av de i vårt land förekommande beläggningstyperna, som än kommer i fråga. Det vill dock synas som om motståndskraften mot påfrestningar av trafiken på beläggningar på svik-

tande underlag är större hos beläggningar av indränkningstyp än hos blandningsbeläggningar. Att kompensera inverkan av ett svagt underlag genom att öka beläggningstjockleken en eller annan cm synes icke vara möjligt, i varje fall icke så länge man håller sig till nu förekommande beläggningstyper, vilkas maximala tjocklek är ca 5 cm.

Emellertid måste en beläggning ha en viss minimitjocklek för att den skall få erforderlig stadga och styrka över huvud taget. Även med hänsyn till ofrånkomliga ojämnheter i underlaget få beläggningarna icke vara för tunna. Beläggningens tjocklek är även beroende av stenmaterialet, vilket tillverkas i vissa standardsorteringar.

Att välja beläggningstyp eller att bestämma den lämpliga tjockleken hos en beläggning är därför en avvägningsfråga under hänsynstagande till många olika synpunkter. Å ena sidan föreligger det stora kravet på beläggningar med hänsyn till fördelarna av beläggningar ur trafik- och underhållssynpunkt, å andra sidan måste beläggningen ha en sådan beskaffenhet, att den ur olika teknisk-ekonomiska synpunkter är lämplig. Från dessa utgångspunkter har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sökt att inom ramen av tillgängliga anslag belägga så stora vägsträckor som över huvud taget ansetts försvarligt.

I en del fall ha därvid tunna beläggningar utförts, där man varit medveten om att skador av viss omfattning skulle kunna uppstå på grund av svagheter i vägen, men där man ansett att kostnaderna för kommande reparationer skulle mer än uppvägas av de fördelar, som skulle uppstå för trafikens vidkommande genom beläggningens tillkomst. De rätt betydande skador, som uppkommo lokalt på de under år 1948 utförda beläggningarna av skilda slag, anser styrelsen emellertid vara av den omfattningen, att åtgärder måste vidtagas för att hindra ett upprepande.

För att uppnå avsett resultat av beläggningsverksamheten har styrelsen i första hand vidtagit den åtgärden, att fordringarna på vägens bärighet, innan den belägges, i viss mån skärpts. Med hänsyn till att i vissa fall skadorna kunna ha berott på för liten tjocklek hos själva beläggningen, har styrelsen därjämte beslutat, att tunna blandningsbeläggningar tills vidare icke skola utföras. Styrelsen följer dock denna fråga med stor uppmärksamhet och kommer att med hänsyn till det stora behovet av beläggningar sträva efter att dessa icke bliva dyrare än vad som är absolut nödvändigt.

Vad den av revisorerna särskilt uppmärksammade beläggningen i Kopparbergs län angår, vill styrelsen framhålla att under år 1948 av denna typ utfördes 262 375 m², varav som skadade rapporterats 12 295 m² och därav 12 000 m² enbart på vägen Hedemora—Säter, delen Solvarbo—S. Romme.

Anledningarna till skadorna på denna sistnämnda del anser styrelsen till huvudsaklig del bero på mindre gott underlag för beläggningen, men också på mindre gott utförande särskilt i fråga om mittskarven. Den mindre gynnsamma väderleken under hösten 1948, då arbetet utfördes, kan också ha bidragit till det dåliga resultatet.

För att entreprenörens ansvar skulle kunna avgöras, uppmättes de ytor som skadats. De skador, som kunde hänföras till mindre gott utförande, bedömdes utgöra mindre än 25 % av de sammanlagt skadade ytorna. Entreprenören ålades därför att med 25 % deltaga i reparationen av skadorna. Statens väginstitutets undersökningar om möjliga anledningar till skadorna hade av styrelsen följts under våren 1949, och vad väginstitutets utlåtande skulle gå ut på var sålunda ej obekant för styrelsen eller vägförvaltningen, då uppställningen med entreprenören träffades den 4 april 1949, även om utlåtandet ej dagtecknats förrän den 28 april 1949. Entreprenören har vad beträffar beläggningens tjocklek följt utfärdade anvisningar.

I handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknade, deltagit överdirektören Nelander och förrådsdirektören Klingberg.

Stockholm den 14 januari 1950.

Underdånigst

K. G. HJORT.

B. BÖRJESON.

Riksdagens revisorers uttalande under § 20 har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

1948 års budgetutrednings

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 159, § 21.

Till Konungen.

Genom remiss den 16 december 1949 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt 1948 års budgetutredning att inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer anfört i sin berättelse, § 21, beträffande vissa anslag på tilläggsstat. Riksdagens revisorer ha i nämnda paragraf ifrågasatt, huruvida icke de medel som i vissa av revisorererna anförda fall uppförts på tilläggsstat hade utan olägenhet kunnat anvisas på riksstat för efterföljande budgetår.

Sättet för användning av tilläggsstater tillhör de spörsmål 1948 års budgetutredning har att behandla. Till åtlödnad av det nu meddelade uppdraget får utredningen, i avvaktan på slutförandet av sina undersökningar, i underdånighet anföra följande.

Revisorernas anmärkning att vissa anvisningar som skett på tilläggsstat kunna uppskjutas till riksstat är naturligtvis riktig i de fall där dispositionsbesluten även kunna uppskjutas till nästföljande budgetår. Huruvida så är fallet beträffande de av revisorererna omnämnda anslagen, ankommer det icke på utredningen att taga ställning till. Det torde vara tillräckligt konstatera, att det under de år tilläggsstater förekommit i vissa fall på dessa uppförts anslag, som även enligt utredningens mening kunnat anvisas på riksstat. Det bör emellertid framhållas, att den omständigheten att ett tilläggsstatsanslag tages i anspråk först under ett efterföljande budgetår icke i och för sig behöver betyda, att det varit onödigt uppföra anslaget på tilläggsstat. Orsakerna härtill äro följande.

Sedan länge har riksdagen såsom en ledande huvudregel för svensk budgetteknik hävdad principen, att beslut om disposition av medel som skola täckas från inkomster på riksstaten icke kunna meddelas utan stöd av ett riksdagens beslut. Oförutsedda medelsbehov kunna emellertid aldrig undvikas. Före år 1918 kunde sådana behov endast tillgodoses genom att Kungl. Maj:t bemyndigade myndigheter att, i avvaktan på riksdagens medelsanvisning, förskottsvis besluta om ofrånkomliga utgifter. För att komma till rätta med detta s. k. förskottssystem vidtogos flera åtgärder (jfr prop. nr 2/1918), varav den betydelsefullaste gällde införandet av tilläggsstater varom 1917 års riksdag väckt förslag.

Likväl förekommo under 1920-talet vid några tillfällen dispositionsbeslut, som meddelades innan medel för utgiftens täckning funnos disponibla. Vid ett dylikt beslut kan alltid riskeras en utbetalning som medför ett anslagsöverskridande. Några sådana överskridanden under 1920-talet föranledde erinringar från riksdagens revisorer och en anmärkning enligt RF § 107 från konstitutionsutskottet vid 1930 års riksdag. Närmare redogörelse för dessa överskridanden återfinnes i utskottets memorial nr 26/1930, p. 9. Konstitutionsutskottets därvid gjorda uttalande fastslår principen, att varje dispositionsbeslut måste kunna inrymmas inom ett av riksdagen anvisat anslag — med bortseende från med hänsyn till rikets sannskyldiga nytta ofrånkomliga utgifter.

Denna regel har därefter tillämpats, vilket bland annat medfört en ökning av reservationsanslagens behållningar. Genom de senare årens materialbrist och därav följande långa leveranstider ha reservationerna ökat i sådan omfattning, att en omprövning av den här angivna parlamentariska dispositionsregeln blivit ofrånkomlig. Denna omprövning har medfört en uppmjukning i följande avseenden.

Några av de affärsdrivande verken ha för vissa fall bemyndigats dels utlägga beställningar, varvid i riksstaten medel anvisats endast för på nästföljande budgetår fallande betalningar, dels igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts i nästa riksstat, före vederbörande budgetårs ingång, under förutsättning att medel kunna förskottas från ett löpande dispositionsanslag. I båda fallen finnas reserver disponibla i krediter hos riksgäldskontoret.

För vissa materielbeställningar vid försvaret har riksdagen lämnat bemyndiganden att utlägga beställningar inom vissa kostnadsramar, varvid medel på riksstaten anvisas endast för på respektive budgetår fallande utbetalningar. Tillräckliga likvida reserver för variationer i betalningarna mellan budgetåren hållas i form av reservationer.

Från och med innevarande budgetår gälla liknande regler för vissa anslag till bostadsbyggande.

Denna uppmjukning av förenämnda dispositionsregel gäller endast vissa särskilt angivna anslag. I fråga om övriga anslag måste alltså angivna regler för anslagsdispositionen alltså gälla. Det av riksdagens revisorer påtalade förfaringsättet vid äskande av anslag på tilläggsstat får alltså i många fall betraktas som en konsekvens av för anslagsdispositionen nu gällande konstitutionella regler.

Visserligen kan här invändas, att i flera av de påtalade fallen dispositionsbeslut fattats efter budgetårsskiftet och att anslagen därför icke behövt anvisas på tilläggsstat. Men då bör icke bortses från att det formella beslutet ofta föregås av förhandlingar, överenskommelser, utfästelser eller underhandsbeställningar, som kunna vara för staten bindande och som därför förutsätta, att medel för ändamålet finnas anvisade.

Anslag på tilläggsstat kunna även anvisas av andra skäl. Ett anslag på löpande riksstat kan t. ex. vara otillräckligt för sitt ändamål på grund av förändringar i utrikes växelkurser eller oförutsedda prisstegringar. Tilläggsanvisning äskas då för löpande budgetår därför att utgiften tillhör detta budgetår, oberoende av om utbetalning skall ske då eller under ett senare budgetår.

Revisorernas uttalande att anslag i de omnämnda fallen utan olägenhet hade kunnat uppföras på riksstat i stället för på tilläggsstat synes emellertid — om det får tolkas generellt — innebära en ytterligare uppmjukning av gällande regler, vilka helt tillkommit i riksdagens intresse och på dess önskan. Uppmjukningen kan ur vissa synpunkten synas önskvärd. Redan

nu förekomma fall, då medel anvisade på nästa riksstat disponeras före budgetårets ingång. Förfaringsättet är praktiskt, men det är icke konstitutionellt godkänt. Om ett sådant förfaringsätt skall tillåtas generellt uppkommer frågan hur långt en uppmjukning av nuvarande regler bör drivas. Det kan nämligen även ifrågasättas om medel över huvud taget böra anvisas före det budgetår, under vilket de skola utbetalas. Därmed uppkommer frågan om reservationsanslagens bibehållande och om kontrollen över dispositionsbesluten. En närmare diskussion av dessa frågor synes därför böra anstå, till dess 1948 års budgetutredning avslutat sin redogörelse för svensk budgetträtt, i vilken hithörande spörsmål bli närmare behandlade.

Det torde slutligen böra erinras, att Kungl. Maj:t på sätt framgår av det i prop. nr 2/1950, s. 1—2, återgivna uttalandet till statsrådsprotokollet för närvarande iakttagit en mycket restriktiv inställning till framställningar om anslag på tilläggsstat. Förevarande ärende synes därför i dagens läge sakna omedelbar aktualitet.

Stockholm den 3 januari 1950.

Underdånigst

1948 års budgetutredning

CARL MURRAY.

Carl Olov Sommar.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 162, § 22.

Underdånigt utlåtande.

Vid flertalet av de lönerogleringar, som kommo till stånd under perioden 1940—1947, ha statsmakterna beslutat, att s. k. barntillägg övergångsvis skulle utgå enligt samma grunder som till befattningshavare, vilka nyreglerades redan år 1939. Såsom revisorerna påpekat, har följden härav blivit, att tidpunkten för barntilläggens slutliga avveckling successivt förskjutits framåt. Då statsmakterna sålunda vid de särskilda lönerogleringarnas genomförande i princip fattat ståndpunkt till formerna för avvecklingen av denna löneförmån, läser enligt statskontorets uppfattning en tidigare tidpunkt för förmånens upphörande skäligen böra beslutas endast i samband med en löneroglering eller eventuellt en tjänsteförteckningsrevision. I den mån så kan ske, torde barntilläggen kunna slopas redan före den 1 april 1955. I detta sammanhang vill statskontoret fästa uppmärksamheten vid att en del befattningshavare övergångsvis uppbära ersättning för barntillägg (se t. ex. statsliggaren s. 490).

I handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknade, deltagit statskommissarien Lindbergson och t. f. statskommissarien Jerdenius.

Stockholm den 5 januari 1950.

Underdånigst

EVERT BJÖRN.

BÖRJE KULL.

Bertil Jantze.

Statens lönenämnds

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 162, § 22.

Till Konungen.

Genom remiss den 16 december 1949 har statens lönenämnd anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse under § 22 yttrats angående övergångsvis utgående barn-tillägg. På grund härav får lönenämnden anföra följande.

Revisorerna ha erinrat, att de barn-tillägg, som enligt statsmakternas beslut i samband med 1939 års lönerreglering skulle få övergångsvis åtnjutas av vissa tjänstemannakategorier, förutsattes skola vara helt avvecklade den 1 april 1955. Då lönerregleringar efter den 1 juli 1939 genomförts för olika grupper av tjänstemän, vilka tidigare åtnjutit förhöjning av dyrtidstillägg — även för barn födda efter år 1939 — hade dessa tjänstemän som regel medgivits rätt till övergångsvis utgående barn-tillägg. Föreskrifter hade emellertid icke meddelats om att tillägget skulle upphöra den 1 april 1955. Därigenom hade tidpunkten för barn-tilläggets slutliga avveckling successivt förskjutits. Revisorerna ansåge det böra övervägas, huruvida icke övergångsvis utgående barn-tillägg kunde helt bortfalla efter den 1 april 1955, även för befattningshavargrupper, vilka överförts till reglerad avlöning efter år 1939. I vart fall syntes barn-tillägg icke böra ifrågakomma vid framtida lönerregleringar för sådana grupper, som ännu icke överförts till 1947 års lönesystem.

Såsom revisorerna framhållit, var avsikten med de år 1939 beviljade barn-tilläggen att förebygga inkomstminskningar, som i vissa fall hade kunnat befaras uppkomma i samband med den allmänna lönerregleringen nämnda år. Något motsvarande motiv förelåg icke vid 1947 års allmänna lönerreglering och synes icke heller ha åberopats vid de av revisorerna åsyftade lönerregleringar för särskilda tjänstemannagrupper, som ägt rum efter den 1 juli 1939. Enligt lönenämndens mening skulle det ha inneburit en i och för sig önskvärd rationalisering, om övergångstiden för åtnjutande av barn-tillägg hade kunnat för samtliga tjänstemän avslutas med den 31 mars 1955. Lönenämnden kan emellertid icke tillstyrka, att den ifrågavarande för-månen för någon tjänsteman — annat än i samband med eventuell lönerreglering — indrages före den tidpunkt, intill vilken han på grund av statsmakternas en gång fattade beslut haft anledning räkna med densamma. Där-emot kan lönenämnden helt instämma med revisorerna i att barn-tillägg icke böra ifrågakomma vid framtida lönerregleringar för tjänstemän, vilka ännu icke överförts till 1947 års lönesystem.

I avgörandet av förevarande ärende ha deltagit undertecknad lönenämndens ordförande samt ledamöterna Ahlgren, Andersson, Broström, Sundelin och Wahlmark.

Stockholm den 11 januari 1950.

Underdånigst

E. JOHNSON.

Gunnar Cars.

Finansdepartementets

PM i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 167, § 23.

PM i anledning av 1949 års riksdags revisorers uttalande angående anmärkningsarvode till advokatfiskal vid hovrätt (§ 23).

1949 års riksdags revisorer ha förklarat sig anse, att frågan om en indragning av de anmärkningsarvoden, som tillkomma advokatfiskalerna i hovrätterna, bör upptagas till omprövning. Revisorerna ha därvid förutsatt, att borttagande av anmärkningsarvoden icke skall föranleda utökning av den personal, som har att taga befattning med hovrätternas kontroll över stämpelbeläggning av handlingar.

Såsom framgår av den av revisorerna lämnade redogörelsen, anhöll 1936 års riksdag, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande frågan om bibehållande av till advokatfiskalerna vid hovrätterna utgående anmärkningsarvode. Denna fråga har emellertid ansetts böra upptagas till övervägande först vid en omprövning av advokatfiskalernas ställning och arbetsuppgifter i anslutning till införandet av vidgat muntligt förfarande inför hovrätt. Det har vidare i olika sammanhang gjorts gällande, att ett borttagande av anmärkningsarvodet borde föranleda, att advokatfiskalerna uppflyttades i högre lönegrad.

Sedan numera rättegångsreformen genomförts, ha förutsättningar befunnits föreligga för att upptaga frågan om indragning av advokatfiskalernas anmärkningsarvoden till omprövning. Genom beslut den 3 juni 1949 har Kungl. Maj:t därför uppdragit åt 1949 års tjänsteförteckningskommitté att taga under övervägande den, bland annat, i riksdagens skrivelse 1936:339 under punkt 6:o berörda frågan om en avveckling av anmärkningsarvodet till advokatfiskalerna vid hovrätterna.

Stockholm i finansdepartementet den 14 januari 1950.

LENNART RYDBACK.

Riksdagens revisorers uttalande under § 24 har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

Finansdepartementets

PM i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 175, § 25.

PM i anledning av 1949 års riksdags revisorers uttalande angående vikariatslöneförordnanden å ordinarie tjänster i lönegrad motsvarande slutstadiet i reglerad befordringsgång (§ 25).

Riksdagens revisorer ha funnit det önskvärt, att spørsmålet om myndigheternas rätt att meddela vikariatslöneförordnande å ordinarie tjänster i lönegrad motsvarande slutstadiet i reglerad befordringsgång upptages till

omprövning i syfte dels att söka ernå större otvetydighet i själva bestämmelserna samt minskad omgång vid myndigheternas handläggning av hit-hörande personalärenden, dels ock att undvika vissa av revisorerna påtalade olägenheter i anslagstekniskt avseende. Ett härmed delvis sammanhängande problem utgjorde enligt revisorernas mening frågan om sättet för inrättande av ordinarie kontorsbiträdestjänster. Då denna fråga emellertid f. n. vore föremål för Kungl. Maj:ts prövning, kunde det förväntas, att förslag härutinnan i sinom tid komme att föreläggas riksdagen.

I anledning av revisorernas uttalande må erinras, att 1949 års tjänsteför-teckningskommitté — enligt av chefen för finansdepartementet i uttalande till statsrådsprotokollet den 13 maj 1949 meddelade direktiv — bl. a. har att uppmärksamma frågorna om befordringsgångarnas lämpliga anordnande och om de allmänna bestämmelser, som böra gälla i anslutning till reglerad befordringsgång. Departementschefen framhöll även, att frågan om eventuellt inordnande av den ordinarie anställningsformen under reglerad befordringsgång borde tillhöra utredningsuppdraget. Vidare må i detta sammanhang erinras, att — såsom närmare framgår av vad som anförts i 1950 års statsverksproposition under punkt 4 i för flera huvudtitlar gemensamma frågor — det av särskilda utredningsmän i promemoria den 15 december 1948 framlagda förslaget angående de civila avlöningsstaternas uppställning är föremål för ytterligare beredning inom finansdepartementet. Härvid komma även att beaktas de anslagstekniska olägenheter, som riksdagens revisorer funnit följa av nu gällande tillämpning av bestämmelserna angående vikariatslöneförordnande å ordinarie tjänster motsvarande slutstadiet i reglerad befordringsgång.

Med anledning av de upplysningar, som revisorerna lämnat angående myndigheternas tillämpning av gällande bestämmelser, må tilläggas, att myndigheterna jämväl då fråga är om vikariatslöneförordnanden ha att beakta föreskriften i 8 § 1 mom. första stycket statens allmänna avlöningsreglemente, enligt vilket stadgande vikariatsförordnande endast må meddelas, då det prövas erforderligt att uppehålla ordinarie, extra ordinarie eller extra tjänst med vikarie. Detta stadgande har till syfte att förhindra onödiga vikariatskostnader.

Stockholm i finansdepartementet den 14 januari 1950.

LENNART RYDBACK.

Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 184, § 26.

Till K o n u n g e n.

Genom remiss den 16 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt generaltullstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande gallring av visst arkivmaterial.

Till fullgörande härav får generaltullstyrelsen, med återställande av remissakten, anföra följande.

Under § 26 av berättelsen hava revisorerna såsom sin mening uttalat, att det syntes revisorerna otillfredsställande, att stora mängder av gallrings-

bara arkivhandlingar skulle enbart på grund av föreskrifterna i sekretesslagen behöva belasta dyrbara lokalutrymmen och förorsaka statsverket icke obetydliga merkostnader. Som exempel å dylika handlingar hava revisorerna nämnt i tullanstaltarnas arkiv förvarade journaler och till dessa hörande verifikationer.

Såsom i remissakten i korthet berörts har styrelsen redan i underdånig skrivelse den 13 augusti 1943 uttalat sig i den av revisorerna nu behandlade frågan. Med sagda skrivelse, varav transumt bifogas, överlämnade styrelsen förslag till förteckningsplan och gallringsföreskrifter för tullanstaltarnas arkiv. Enligt styrelsens förslag till gallringsföreskrifter skulle, oavsett gällande sekretessbestämmelser, i tullanstaltarnas arkiv befintliga gallringsbara handlingar som regel få utgallras efter tio år. Genom Kungl. Maj:ts av revisorerna omförmälda beslut den 15 juni 1944 fastställdes ovan nämnda förslag till förteckningsplan och meddelades föreskrifter om en engångsgallring av vissa arkivalier hos tullanstalterna, varjämte bestämdes, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till 1943 års sekretessutredning.

I likhet med revisorerna anser generaltullstyrelsen det under förevarande paragraf anmärkta förhållandet vara otillfredsställande. Därest föreskrifter om kontinuerlig gallring av tullanstaltarnas arkiv utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med styrelsens ovanberörda förslag, skulle emellertid, vad tullverket beträffar, de av revisorerna åsyftade olägenheterna bliva i väsentlig mån undanröjda.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, jämväl byråchefen Åberg, föredragande, och tillförordnade byråchefen Norlander.

Stockholm den 10 januari 1950.

Underdånigst

VIDAR FAHLANDER.

Ake Krantz.

Bilaga A.

Till Konungen.

Genom kungörelser den 22 maj 1903 (nr 56, s. 1) har Kungl. Maj:t fastställt allmänna grunder för ordnande och förtecknande av vissa offentliga arkiv. — — — —

Styrelsens förslag till gallringsföreskrifter har av riksarkivet biträts med det förbehållet, att sådana tullverkets handlingar, som avsåges i 28 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, bestämt angäves i paragrafen och att sekretesstiden för dessa handlingar, utgörande enligt lagen tjugو år, begränsades till förslagsvis tre år. Riksarkivet gör därvid gällande, att allmänheten ägde laglig rätt att efter sekretesstidens utgång taga del av de handlingar, som enligt nämnda lag finge utlämnas först efter tjugو år. Utgallring av sådana handlingar redan efter den gängse gallringsfristen, tio år, vore därför enligt riksarkivets mening stridande mot berörda lag, och utgallring av handlingarna torde

icke kunna genom beslut i administrativ ordning äga rum, förrän de samma varit under åtminstone någon tid tillgängliga för allmänheten.

Riksarkivets uppfattning, att utgallring av handlingar före utgången av stadgad sekretesstid icke vore förenlig med ifrågavarande lag, kan generaltullstyrelsen icke dela. Därest allmänheten ägde en ovillkorlig rätt att efter sekretesstidens utgång taga del av alla i lagen avsedda handlingar, däribland åtskilliga till tullverket och statens järnvägar inkomna eller där upprättade handlingar av mycket ringa betydelse för framtiden, skulle handlingarna allt framgent behöva bevaras och någon utgallring av handlingarna över huvud taget icke kunna ske. Stadgande om att utlämnande av arkivhandlingar icke kan påkallas efter viss tid finnes nämligen icke i lagen. Ej heller tryckfrihetsförordningen innehåller något stadgande, som innefattar förbud att utgallra handlingar ur arkiven, förrän viss tid förflutit. Frågan, huruvida arkivhandlingar böra bevaras i arkiven eller utgallras, är icke i något hänseende reglerad i ifrågavarande lag, liksom ej heller i tryckfrihetsförordningen. Styrelsen anser sig härvid böra hänvisa till ett uttalande av sådan innebörd i den utredning rörande allmänna handlingars offentlighet, som den 11 februari 1927 av professorn Nils Herlitz avgavs till statsrådet och chefen för justitiedepartementet (SOU 1927: 2, s. 26).

Enligt generaltullstyrelsens mening föreligger sålunda icke något lagligt hinder att jämlikt ovanberörda kungörelse den 8 september 1924 (nr 408) tillstånd lämnas till utgallring av arkivhandlingar före utgången av stadgad sekretesstid, varvid emellertid, liksom då det gäller utgallring av andra arkivhandlingar, hänsyn torde vara att taga till de intressen, som kunde åsidosättas genom utgallring. På grund härav anser styrelsen det icke vara erforderligt att, såsom riksarkivet ifrågasätter, de hos tullanstalterna förvarade handlingar, vilka kunna anses hänförliga till de i 28 § i 1937 års lag avsedda handlingar, bestämt angivas i lagen. För att detta skulle kunna ske krävides särskild utredning. En dylik utredning, vilken icke verkställdes före tillkomsten av 1937 års lag, bleve mycket omfattande och finge utsträckas att omfatta även handlingar som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 12 april 1940 (nr 204) med förordnande angående vissa tullverkets handlingar jämlikt 4 § andra stycket lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Styrelsen anser sig därför böra avstyrka riksarkivets förslag om angivande i 28 § lagen av de tullverkets handlingar, som avses i paragrafen.

Vad angår frågan om de intressen, som böra beaktas vid utgallring av nämnda handlingar, beröras de intressen, som sekretessbestämmelserna i 1937 års lag avse att skydda, endast av förfarandet med utgallrade handlingar. Enär i ovanberörda kungörelse den 2 oktober 1942 (nr 786) stadgas, att förstöring av utgallrade handlingar skall, där så anses erforderligt, ske under nödig kontroll, har styrelsen, såsom framgår av styrelsens skrivelse till riksarkivet (Bil. 8, s. 5), ansett hinder för utgallring av handlingarna före sekretesstidens utgång icke föreligga, under förutsättning att erforderlig kontroll utövas till förekommande av att innehållet i handlingarna kommer till obehörigas kännedom. De intressen, för vilka sekretessbestämmelserna i kungörelsen den 12 april 1940 (nr 204) avse att bereda skydd, bliva, då sekretesstiden utgör tio år, tillgodosedda genom att handlingarna förstöras först efter utgången av samma tid.

Utlämnande av tullverkets handlingar för verkställande av utredningar m. m. för andra statsmyndigheters räkning kan ifrågakomma utan hinder av sekretessbestämmelserna. Styrelsen får härvid erinra att konstitutionsutskottet i sitt den 11 maj 1937 avgivna utlåtande, nr 21, vilket godkändes av riksdagen enligt dess skrivelse, nr 314, framhöll, att lagstiftningen om all-

männas handlingars offentlighet icke berörde frågan, i vad mån olika myndigheter skulle hava tillgång till sådana handlingar, som enligt sekretesslagen vore undandragna offentligheten.

Offentlighetsprincipen i fråga om allmänna handlingar torde, såsom framhållits i ovanberörda den 11 februari 1927 avlämnade utredning (SOU 1927: 2, s. 28), vara betingad av dels den enskildes intresse att erhålla del av hos myndigheterna förvarade handlingar, som angå honom, exempelvis för anförande av administrativa besvär samt för rättegångar m. m., dels ock behovet av offentlig kontroll över statens verksamhet. Till dessa synpunkter uttalade särskilda sakkunniga sin anslutning i ett den 14 januari 1935 avgivet betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet (SOU 1935: 5, s. 24), vilket betänkande, såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition nr 107 till 1937 års riksdag, ligger till grund för 1937 års lag.

Enär enskild person äger rätt att få allmänna handlingar, för vilka sekretesstid stadgats, till sig utlämnade, såvitt de angå honom, och behovet för denne att få del av handlingarna kan förutsättas i regel icke avse längre tid än tio år, föreligger med hänsyn till detta intresse icke något hinder att, innan sekretesstiden tilländagått, utgallra handlingar efter utgången av den allmänt godtagna gallringsfristen, tio år. Ätminstone är detta fallet, därest sådana upplysningar angående handlingars ingivande eller upprättande lämnats, att handlingarna kunna utan tidsödande efterforskningar återfinnas. Om det skulle erfordras sådana efterforskningar i journaler, verifikationshäften eller andra samlingar och handlingar, vilka skola hemlighållas, skulle visserligen den enskildes intresse kunna anses bliva tillbakasett genom att han icke ägde att själv verkställa sådana efterforskningar utan måste för ändamålet anlita tjänsteman, som hade tillgång till handlingarna, samt vidkännas kostnaden härför. Sådana efterforskningar och kostnader kunna emellertid ifrågakomma även då utlämnande av handlingar, som icke skola hemlighållas, begäres. Vid avvägning av nu berörda enskilda intresse mot det även av riksarkivet vitsordade behovet av att verkställa en omfattande gallring ur tullanstalternas arkiv har styrelsen ansett det enskilda intresset böra stå tillbaka för statsintresset.

I fråga om behovet att hålla allmänna handlingar tillgängliga för kontroll över statens verksamhet får styrelsen framhålla, att i Kungl. Maj:ts ovan nämnda proposition nr 107 till 1937 års riksdag uttalats (s. 38), att, där det vore nödvändigt att utsträcka sekretessens giltighet över en längre tidrymd, exempelvis tio år, den offentlighet, som efter en sådan tidrymd inträdde, hade föga eller intet värde ur kontrollsynpunkt eller över huvud ur de synpunkter, som i första hand låge bakom offentlighetsprincipen. Detta uttalande föranledde icke någon erinran från riksdagens sida. Med hänsyn till kontrollsynpunkten synes därför hinder icke föreligga att före sekretesstidens utgång utgallra handlingar, beträffande vilka en sekretesstid av ätminstone tio år är stadgad och vilka icke äro av beskaffenhet att böra för beaktande av andra intressen bevaras under längre tid.

Vad slutligen angår enskildas intressen av att få tillgång till tullverkets handlingar för bedrivande av vetenskapliga forskningar eller för liknande ändamål, har från arkivhall uttalats, att vissa tullverkets handlingar, i första hand inkommande och utgående journalerna med tillhörande verifikationer samt frihamnarnas intagnings-, fartygs- och förtullningsjournaler, ägde ett bestående värde såsom historiskt källmaterial. Utgallring av dessa handlingar efter tio år har emellertid av Fahlander och Clemensson samt riksarkivet föreslagits på grund av handlingarnas skrymmande beskaffenhet

samt papperets ringa hållbarhet ur arkivsynpunkt. Enligt styrelsens förslag till gallringsföreskrifter liksom enligt det av Fahlander och Clemensson först avgivna förslaget skulle vissa arkivföreståndare äga övertaga de handlingar, som de önskade.

Beträffande de tullverkets handlingar, som ansetts värdefulla ur den historiska forskningens synpunkt, eller åtminstone de flesta av dem, gäller den tjuguariga sekretesstiden enligt 1937 års lag eller i fråga om vissa handlingar en sekretesstid av tio år, som stadgats i kungörelsen den 12 april 1940. Utlämnande före sekretesstidens utgång av sådana handlingar, som upprättats före den 1 september 1939, har emellertid av generaltullstyrelsen med stöd av nämnda lag i särskilda fall medgivits för bedrivande av vetenskapliga forskningar, och styrelsen är beredd att allt fortfarande lämna de medgivanden för liknande ändamål, vilka kunna ifrågakomma utan att ändamålet med sekretessen kan anses bliva åsidosatt.

De olägenheter, som utgallring av vissa tullverkets handlingar i enlighet med styrelsens förslag skulle kunna medföra, synas därför i första hand hänföra sig till enskildas forskningsintressen, i den mån dessa framträda inom tio år efter handlingarnas datum och handlingarna icke överförts till annat arkiv. För att bättre tillgodose de enskilda intressena utan att utsträcka gallringsfristen skulle det kunna ifrågakomma att, såsom riksarkivet föreslår, begränsa sekretesstiden. Sekretess beträffande vissa tullverkets handlingar stadgades först år 1909, då i § 2 tryckfrihetsförordningen (SFS 1909: 35, s. 7) intogs förbud mot utlämnande av vissa statistiska uppgifter, förrän fem år förflutit från uppgiftens datum. I ovannämnda av professor Herlitz den 11 februari 1927 avlämnade utredning (s. 13, p. 28) föreslogs en sekretesstid av två år beträffande vid tullverket förda anteckningar och journaler samt övriga handlingar angående vad där befordrades eller behandlades, såvitt anginge enskildas affärsförhållanden. Enligt 28 § i det förslag, som den 14 januari 1935 avgavs av särskilda sakkunniga, skulle sekretesstiden med avseende å till tullverket inkomna eller upprättade handlingar rörande varor, som vid verket behandlades, såvitt de berörde enskildas affärsangelägenheter, utgöra tio år. I Kungl. Maj:ts proposition nr 107 till 1937 års riksdag föreslogs en sekretesstid av tjuguar beträffande sistnämnda handlingar. Anledningen till att sekretesstiden förlängdes synes, enligt vad framgår av propositionen (s. 38 och 39), hava varit önskvärdheten att åstadkomma uniformitet, varför beträffande de fall, då sekretesstiden enligt 1935 års förslag skulle utgöra tio eller tjugufem år, en gemensam sekretesstid av tjuguar föreslogs i propositionen. Begränsning av den tioåriga sekretesstiden enligt kungörelsen den 12 april 1940 (nr 204), i vilken stadgas sekretess även för handlingar rörande fartyg och andra transportmedel, som anmälts hos tullverket, torde emellertid icke för närvarande böra ske.

Därest frågan om utgallring av handlingar ur tullanstaltarnas arkiv skulle kunna upptagas till avgörande först sedan ändring i sekretessbestämmelserna kunde ifrågakomma, skulle ett sådant uppskov med gallringen medföra betydande olägenheter. Enligt vad utredningen visar och av styrelsen ytterligare framhållits i skrivelsen till riksarkivet, är nämligen beståndet av gallringsbara arkivalier hos vissa tullanstalter så stort, att ett oundgängligt behov av en omfattande gallring föreligger. På grund härav och då de intressen, som böra beaktas vid sådan gallring, torde kunna så långt det är möjligt tillgodoses utan ändring av sekretessbestämmelserna, avstyrker styrelsen, att åtgärder vidtagas för ändring av dessa bestämmelser.

I detta ärendes handläggning hava, förutom undertecknad generaltulldirektör, deltagit byråcheferna Jansson, Linders, föredragande, och Lindberg.
Stockholm den 13 augusti 1943.

Underdånigst

Nils Wohlin.

Gösta Beyer.

Arbetsmarknadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 184, § 26.

Till Konungen.

Genom remiss den 16 december 1949 har arbetsmarknadsstyrelsen anbefallts att avgiva yttrande senast den 16 januari 1950 över vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse anförts rörande gallring av visst arkivmaterial. Med anledning härav får styrelsen anföra följande.

För arbetsförmedlingsverksamheten ha nu ifrågavarande handlingar betydelse endast under en tidsperiod av upp till fem år. Skulle det anses, att offentlighetsintresset i fråga om arbetsförmedlingshandlingar av olika slag icke är så stort, att dylika handlingar behöva hållas allmänt tillgängliga under någon tid, sedan sekretestiden förflutit, synes denna, åtminstone i fråga om det stora flertalet förmedlingshandlingar, kunna sänkas till fem år. På så sätt skulle otvivelaktigt de av riksdagens revisorer påtalade olägenheterna undanröjas. Anses det däremot, att förmedlingshandlingar böra vara allmänt tillgängliga efter sekretestidens utgång, kommer saken i annat läge, och styrelsen är för sådant fall icke beredd att tillstyrka en sänkning av sekretestiden.

Enligt styrelsens mening böra de olika intressen, som det här är fråga om, vägas mot varandra men icke bara i fråga om förmedlingshandlingar utan även beträffande andra slag av hemliga handlingar. Styrelsen ifrågasätter, huruvida icke frågan bör göras till föremål för särskild utredning.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit undertecknad Vahlberg, generaldirektör och chef, överdirektören och souschefen Curtman, ledamöterna Falk, Brodén, Västberg och Adamsson samt ersättarna Ivar Larsson och Styrman. Ärendet har föredragits av byråchefen S. Centerwall.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

GUST. VAHLBERG.

STURE CENTERWALL.

Vetenskapsakademiens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 188, § 27.

Till kungl. ecklesiastikdepartementet.

I anledning av Kungl. Maj:ts remiss den 16 december 1949 föranledd av riksdagens senast församlade revisorers yttrande rörande vissa lokaler vid naturhistoriska riksmuseet får Vetenskapsakademien, efter att ha inhämtat utlåtande av museets föreståndarekollegium, anföra följande.

Akademien hänvisar till att byggnadsstyrelsen i kungl. brev av d. 30 juni 1947 erhållit i uppdrag att verkställa utredning angående riksmuseets lokalfråga och till den skrivelse i denna fråga av den 16 april 1948 som museet insänt till byggnadsstyrelsen. Akademien vill därjämte framhålla det mycket kända behovet av ytterligare lokalutrymmen vid museet och vikten av att ifrågakvarande utredning kommer till stånd.

Angående postlokalen får akademien framhålla, att en utvidgning av densamma icke kan ske inom museets nuvarande redan förut hårt anlitade utrymmen. Förslag till ordnande av denna fråga genom ombyggnad av portvaktshuset har framlagts i ovanstående skrivelse.

Då museets samtliga avdelningar ha otillräckligt utrymme, kunna bristerna icke avhjälpas genom omdisposition av nuvarande lokaler. Det bör i detta sammanhang erinras om att museets kamrerarkontor är inhyst i Vetenskapsakademiens lokaler.

Stockholm den 11 januari 1950.

ARNE WESTGREN.

Riksantikvarieämbetets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 190, § 28.

Till Konungen.

I anledning av härmed återgående nådiga remiss rörande riksdagsrevisorernas yttrande med avseende på kulturminnesvården på Gotland får riksantikvarieämbetet i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava uttalat att de av Gotlands fornsal i Visby disponerade lokalerna i vissa avseenden förete påfallande brister samt att ett trängande behov av utökade utrymmen föreligger. De ha vidare framhållit, att en naturlig lösning av spörsmålet skulle vinnas, om fornsalen finge taga i anspråk de angränsande byggnader inom kvarteret Museet, som nu utnyttjas av Gotlands tygstation såsom förråd. Från militärt håll hade upplysts, att någon möjlighet att nu förlägga tygstationens material till annan lokal icke föreläge. Revisorerna hava emellertid ansett att vederbörande myndigheter snarast borde upptaga problemet i syfte att få missförhållandena avhjälpna.

I anslutning till vad revisorerna anfört beträffande Gotlands fornsals lokaler vill ämbetet erinra därom, att redan år 1946 programskisser upprättades till ombyggnad av samtliga utrymmen inom kvarteret Museet för Gotlands fornsals räkning. En omgång kopior av dessa skisser bilägges här-

jämte.¹ Ämbetet finner de ifrågasatta åtgärderna väl lämpade att komma till utförande och kan vitsorda att fornsalens lokalfråga skulle vinna en lycklig lösning, om det ifrågavarande projektet kunde genomföras.

Såsom framgår av här i avskrift bilagda skrivelse från Gotlands fornvänner till fortifikationsförvaltningen har från militärt håll förordats att tygförrådet i Visby beredes utrymme i en nybyggnad. Det vill sålunda synas, som om det vore ett militärt intresse att tygförrådet förflyttades från kvarteret Museet. En överensstämmelse mellan militära och kulturhistoriska intressen synes alltså förefinnas i detta fall.

Revisorerna hava vidare framhållit, att det är en allmän angelägenhet av vikt att den praktiska kulturminnesvården på Gotland underlättas och stödjес. Revisorerna hava också förutsatt, att de av riksantikvariens framförda förslagen härutinnan i görligaste mån beaktas vid behandlingen av vederbörande kulturminnesvårdande myndigheters riksdagspetita.

Det angelägnaste önskemålet i här berörda hänseende är, såsom riksantikvariens för revisorerna framhållit, tillsättandet av en särskild byggnadsantikvarie för Gotland. Ämbetet vill ytterligare vitsorda behovet av en sådan befattning, då arbetsuppgifterna inom såväl fornminnesvården som byggnadsminnesvården äro så omfattande, att två kvalificerade tjänstemän — en för varje huvudområde — krävas för deras fullgörande. Det torde också vara att förvänta, att denna fråga skall komma att närmare övervägas vid den utredning rörande landsantikvarieorganisationen, som av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställts i utsikt i årets statsverksproposition.

Stockholm den 12 januari 1950.

Underdånigst

MARTIN OLSSON.

BERTIL BERTHELSON.

Bilaga A.

Till kungl. fortifikationsförvaltningen.

Ang. de av kronans tygförråd i kvarteret Museet i Visby disponerade lokalerna.

Enär det kommit till styrelsens för Gotlands Fornvänner kännedom, att militärbefälhavaren på Gotland i skrivelse till fortifikationsförvaltningen förordat, att tygförrådet i Visby beredes utrymmen i en nybyggnad, önskar undertecknad anföra följande.

För närvarande disponera kronans tygförråd och Gotlands Fornsal vardera ungefär hälften av kvarteret Museet. Olägenheten av detta sammanförande av militära förråd och museala samlingar av oersättligt kulturhistoriskt värde inom ett centralt stadskvarter vid trånga gator har länge framhållits från ansvarigt håll. Senast i år har riksantikvariens yttrat sig i denna fråga och har betonat museilokalernas riskabla läge samt angelägenheten av att Fornsalens lokalfråga löses snarast möjligt. På grund av att lokalerna ej äro uppvärmsningsbara och delvis sakna belysning kan Fornsalen endast hållas öppen för allmänheten under sommarmånaderna, och länets skolor

¹ Här ej reproducerade. Överlämnade till riksdagens statsutskott.

och folkbildningssammanslutningar sakna sålunda praktiskt taget tillgång till länets centralmuseum.

En förbättring av dessa förhållanden kan ej genomföras annat än i samband med en ombyggnad av nuvarande utrymmen och utvidgning av museilokalerna.

Sedan 1925 har denna Fornsalens lokalfråga varit aktuell. Hänvändelser ha också tidigare gjorts till statsmakterna med begäran, att Fornsalen måtte vid första möjliga tillfälle få dispositionsrätt även till återstående delar av kvarteret Museet, då Fornsalen endast på detta sätt kan få tillräckliga utrymmen för sina stora samlingar. På grund av att alla kronans byggnader i kvarteret Museet äro inregistrerade såsom byggnadsminnesmärken och med hänsyn till den mycket känsliga stadsbilden är utvidgning genom större om- och tillbyggnader här utesluten.

Den av tygförrådet nu disponerade hälften av kvarteret, vilken omfattar dels ett delvis medeltida hus med en stor pelarsal dels ett gammalt bostadshus av 1700-talskaraktär med därtill hörande ekonomi- och magasinsbyggnader, skulle emellertid utan någon mera genomgripande yttre ombyggnad väl kunna utnyttjas för Fornsalens behov. På detta sätt skulle hela komplexet få en lämplig användning för framtiden samt ställas direkt under kulturminnesvårdens skydd. De ifrågavarande byggnadernas lämplighet för musealt ändamål har 1947 tillstyrkts av riksantikvarieämbetet efter granskning av de preliminära skisser, som på begäran av Gotlands Fornvänner för detta ändamål uppgjorts av länsarkitekten Olle Karth.

1943 uppvaktade föreningens ordförande, landshövding Erik Nylander, och dess skattmästare, konsul C. G. Björkander, dåvarande översten Nils Carlquist i fortifikationsstyrelsen i ärendet, varefter en skriftlig framställning av föreningen riktades till kungl. arméförvaltningen den 15 december 1943.

Under 1947 uppvaktades försvarsministern Vougt av undertecknad landshövding tillsammans med dåvarande, numera avlidne riksdagsmannen K. F. Söderdahl. Vid det besök, som försvarsministern med anledning härav sedermera gjorde på Fornsalen, uttalade han, att han i princip vore fullt beredd att bifalla museets önskan. På grund av tidsläget kunde dock ingen omedelbar lösning av tygförrådets lokalfråga då tänkas genomförbar. Försvarsministern uppmanade emellertid museets styrelse att följa utvecklingen och att åter göra sig påmindra i ärendet, så snart en förflyttning av kronans förråd kunde bli aktuell.

Med anledning av det ovan anförda och under återopande av försvarsminister Vougts uttalande 1947 får undertecknad härmed hemställa, att kungl. fortifikationsförvaltningen måtte vid sin handläggning av ärendet om tygförrådets lokaler beakta också Gotlands Fornsals trängande behov av större utrymmen.

Visby den 15 december 1949.

För Gotlands Fornvänner

Erik Nylander.

Greta Arwidsson.

**Kanslerns för
rikets universitet**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 193, § 29.

Till Konungen.

Med anledning av härmed återgående nådiga remiss och med överlämnande av yttranden i ärendet av rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala och universitetets drätselråd får jag anföra följande.

Vad beträffar den av revisorerna berörda frågan om universitetens reservfonder är jag icke beredd att utan ytterligare närmare utredning, innefattande yttranden av jämväl vederbörande förvaltningsmyndigheter vid Lunds universitet och bägge universitetens större konsistorier, taga ställning i ärendet. Den korta remisstid, som stått till buds har nämligen icke medgivit infordrande av en dylik utredning.

Vidkommande övriga av revisorerna gjorda uttalanden får jag hänvisa till vad Uppsala universitets drätselråd i sitt yttrande anfört.

Stockholm den 17 januari 1950.

Underdånigst

THORE ENGSTRÖMER.

Georg Z. Topelius.

Bilaga A.

I anledning av förevarande remiss överlämnas bifogade yttrande från universitetets drätselråd, i vilket yttrande rektorsämbetet instämmer.

Uppsala den 11 januari 1950.

Fredrik Berg.

Carl Häggquist.

Bilaga till bilaga A.

Till rektorsämbetet vid Uppsala universitet.

Med anledning av vad riksdagens revisorer uttalat i sin berättelse rörande Uppsala universitets egendoms- och skogsförvaltning m. m. får drätselrådet anföra följande. De särskilda punkterna i berättelsen upptagas därvid i den ordning i vilken de däri förekomma.

1:o) Såsom av revisorernas berättelse framgår, ha försäljningar från fonden för inköp av växtliga ungskogar, hemmans inköps- och försäljningsfond samt åkerlotsfonden under de senaste tjugosex åren uppgått till omkring

dubbla värdet av vad som inköpts genom disposition av medel från dessa fonder. I denna del har universitetet alltså icke ökat utan tvärtom minskat sitt fastighetsinnehav. De inköp, varom här är fråga, ha så gott som uteslutande avsett arrondering av äldre innehav och ha alltså legat i linje med det uttalande, som med hänsyftning på ovan först nämnda fond gjorts av 1923 års riksdag.

I de fall, då inköp av fast egendom förekommit i större utsträckning, har detta skett med anlitande av sådana medel som av universitetet »omhänderhavas», d. v. s. medel, som influtit genom donationer till särskilda universitetsändamål. Större delen av de summor, som härigenom tillförts universitetet, äro placerade i s. k. guldkantade obligationer eller i lån mot in-teckningssäkerhet. Men universitetet har även för att uppnå bästa möjliga och mångsidiga placering ansett sig böra inköpa vissa större skogs- och egen-domskomplex samt ett par hyresfastigheter. Enligt drätselnämndens upp-fattning har universitetet härigenom fått en god och jämn avkastning av de placerade medlen, samtidigt som universitetet förvärvat tillgångar, vilka kunna förväntas bibehålla sitt realvärde oberoende av penningvärdets fluk-tuationer. Anmärkas må i detta sammanhang, att avkastningen från här angivna fastigheter icke upptagits i de till statsrevisorerna lämnade och i redogörelsen intagna uppgifterna om avkastning under de fem sistförflutna budgetåren, vilka uppgifter allenast avse egendoms- och skogsförvaltningen, d. v. s. den nuvarande motsvarigheten till de gustavianska arvegodsens.

Drätselnämnden, som med tillfredsställelse tagit del av revisorernas ut-talande, att de icke funnit sig böra föreslå någon principiell ändring i fråga om universitetets skogs- och egendomsförvaltning, får särskilt framhålla, att varje inköp och varje försäljning från universitetets sida av fast egen-dom sedan gammalt fordrar tillstånd av Kungl. Maj:t. Härigenom vinnes garanti för att samtliga de omständigheter, som äro av vikt för bedömande av frågor om fastighetsinköp, vinna beaktande.

2:o) Under de senaste åren ha universitetsmyndigheterna i viss utsträck-ning sökt att uppnå ett bättre ekonomiskt utbyte av universitetets egendoms-innehav genom att sammanlägga smärre brukningsdelar och genom att för-sälja sådana enheter, vilka icke giva tillfredsställande avkastning. Univer-sitetsmyndigheterna ha även blicken öppen för andra rationaliseringsåtgär-der. Revisorernas önskemål om sammanläggningar, försäljningar och andra rationaliseringsåtgärder delas alltså av drätselnämnden. En viss begräns-ning av möjligheterna att företaga rationaliseringsåtgärder har legat och kommer alltid att ligga däri, att hänsyn måste tagas till arrendatorernas in-tressen. Sammanläggning kan över huvud taget icke ske under löpande ar-rendeperiod utan överenskommelse med arrendatorn. För genomförandet av vissa rationaliseringsåtgärder fordras medverkan av lantbruksnämnderna. Det är drätselnämndens förhoppning, att dessa nämnder skola visa förstå-else för de av revisorerna framhållna synpunkterna.

Genom den nya metod för registrering av universitetets jordinnehav, som för närvarande håller på att genomföras, kommer klarare än vad som tidi-gare varit fallet att kunna bedömas i vad mån varje särskild jordbruksenhet på lång sikt är räntabel i universitetets hand. Härigenom kommer universi-tetet att erhålla en säkrare grundval för bedömande av huruvida en viss jordbruksenhet lämpligen bör behållas eller icke.

3:o) Drätselnämnden delar revisorernas uppfattning, att erforderliga byggnadsarbeten å egendomarna framdeles så vitt möjligt böra fördelas på en längre tidsperiod. Orsaken till att universitetet under de senare åren ned-lagt så avsevärt större kostnader än förr på byggnadsarbeten å jordbruksegen-domarna är icke att denna tidigare eftersatts. Den är i stället i väsentlig ut-

sträckning att finna i den nya lagstiftningen å hithörande område. Tidigare ålåg byggnadsskyldigheten kontraktensligt vederbörande arrendatorer, varvid den beräknade kostnaden för fullgörandet av denna skyldighet medförde en motsvarande nedsättning av de årliga arrendebeloppen. De ökade kostnader, som följa av att universitetet numera självt skall svara för all byggnadsskyldighet, kompenseras emellertid i viss utsträckning av att universitetet i stället kunnat betinga sig högre kontantarrenden än förr. Ökningen av arrendebeloppen uppgår sålunda från budgetåret 1944/45 till 1948/49 till 282 666 kronor. Det må anmärkas, att universitetets byggnadsskyldighet å varje särskild fastighet skall fullgöras under de tre första åren av arrendetiden och att kostnaderna därför falla å denna tidrymd, medan det förhöjda arrendet utgår under hela arrendetiden. I detta sammanhang må också påpekas, att universitetet är angeläget att i möjligaste mån tillfredsställa de nu för tiden ökade anspråken på standarden å såväl bostäder som ekonomibyggnader å landsbygden. Vidare äro byggnadskostnaderna vid jordbruk för närvarande så höga, att, då byggnadsskyldigheten måste ske i större omfattning, det vid utarrendering är förenat med stora svårigheter att förrenta nedlagt byggnadskapital.

4:o) Drätselnämnden delar likaledes revisorernas uppfattning om önskvärdheten av att staten för egendoms- och skogsförvaltningen bringas till större överensstämmelse med det faktiska driftresultatet. Vad framför allt skogsförvaltningen angår måste emellertid en förhandsberäkning av det sannolika utfallet under ett följande budgetår röra sig med många ovissa faktorer. Det kan därför befaras, att den önskade överensstämmelsen liksom hitintills blir svår att ernå. Drätselnämnden har givetvis intet att erinra mot ett åläggande för universitetet att årligen i samband med universitetets anslagsaskanden lämna riksdagen uppgifter rörande utfallet av ifrågavarande stat.

5:o) Beträffande dispositionen av universitetets tomtmark för bostadsändamål inom Uppsala stad vill drätselnämnden påpeka, att försäljning för sådana ändamål skett i ansenlig omfattning. Det i revisorernas berättelse angivna beloppet 1 168 476 kronor 80 öre för försäljningar från åkerlottsfonden avser försäljningssumman för tomtmark, som universitetet avhänt sig sedan år 1933 inom Uppsala stads tidigare område. Härtill komma överlåtelser av ett stort antal tomter inom med Uppsala stad numera inkorporerade områden. Även i andra hänseenden än genom direkta försäljningar har universitetet sökt visa förståelse och intresse för att det föreliggande behovet av tomtmark för bostadsändamål skall tillfredsställas. Efter tillstånd av Kungl. Maj:t har sålunda universitetet, såsom i revisorernas redogörelse också framhålles, påbörjat arbetet med att uppgöra förslag till stadsplan för det s. k. Vaksalagärdet, vilket arbete skett i samråd med representanter för Uppsala stad. Universitetet har även på egen bekostnad låtit verkställa en undersökning av grundförhållandena å ifrågavarande område.

Drätselnämnden vill i detta sammanhang emellertid erinra om att under år 1948 framlagts ett av byggnadsstyrelsen i samråd med universitetsmyndigheterna upprättat förslag till generalplan för universitetets utbyggnad, vilket förslag i princip numera godkänts av universitetet. Byggnadsstyrelsen har framhållit angelägenheten av att tillräckliga markområden reserveras i sådant syfte. Förslaget förutsätter, att förhandlingar upptagas mellan universitetet och andra markägande organ och institutioner inom Uppsala för genomförande av vissa markbyten. Det är universitetets förhoppning, att dessa förhandlingar komma att inledas under år 1950.

6:o) Den av revisorerna påtalade ordningen att besparingar å vissa avlösningsanslag med stöd av årligen lämnade föreskrifter tillföras reservfon-

den har sin grund i äldre förhållanden. Avkastningen från egendoms- och skogsförvaltningen användes tidigare för att jämte statsmedel direkt finansiera universitetets egentliga verksamhet. Avkastningen, beräknad till bestämt belopp, upptogs från och med budgetåret 1923/24 som inkomstpost å avlöningsanslaget. De besparingar, som kunde uppkomma å detta anslag, fingo å andra sidan tillföras reservfonden. Enligt drätselnämndens uppfattning fanns med denna ordning ett naturligt samband mellan dispositionen av ifrågavarande avkastning och statsanslaget, varvid reservfonden tjänade som ett slags regulator. I samband med inrättandet fr. o. m. budgetåret 1938/39 av universitetets delfond av statens allmänna fastighetsfond bröts detta samband genom att avkastningen överflyttades som inkomstpost till fastighetsfonden. Avkastningen från universitetets donationsjordar tjänar sålunda numera i första hand syftet att täcka en del av statsverkets kostnader för reparation och underhåll av samt avskrivningar å de fastigheter, som ingå i universitetets delfond av fastighetsfonden. Drätselnämnden anser, att denna ordning icke är i alla delar tillfredsställande motiverad. Det förtjänar exempelvis beträffande avskrivningarna att nämnas, att de med anlåtande av universitetets egna medel uppförda byggnader, som omfattas av denna delfond och där äro upptagna med ett värde av cirka 8 000 000 kronor, redan vid delfondens upprättande voro avskrivna till sina fulla värden.

Drätselnämnden vill för sin del tillstyrka, att den av revisorerna berörda rätten för universitetet att disponera besparingar å vissa avlöningsanslag upphör att gälla, och finner liksom revisorerna, att detta kan ske oberoende av tidpunkten för genomförandet av en föreslagen lönereglering för vissa befattningshavare vid universiteten och de statliga högskolorna. Emellertid måste såsom en förutsättning härför uppställas, att jämväl universitetets skyldighet att från avkastningen å donationshemmanen inleverera ett årligt bidrag till fastighetsfonden, för närvarande uppgående till 250 000 kronor, upphör. Under hänvisning till vad nyss anförts ser drätselnämnden upphörandet av en sådan skyldighet snarare som ett komplement till den av revisorerna förordade reformen och som en återgång till tidigare gällande ordning än som en kompensation för ett inkomstbortfall. Nettoavkastningen kommer då att i sin helhet tillföras reservfonden för att i den ordning, som föreskrives i universitetsstatuterna, kunna användas för universitetets verksamhet.

Drätselnämnden vill här liksom tidigare vid skilda tillfällen understryka det oskattbara värde som reservfonden äger för universitetet. Med hänsyn bl. a. till den tidrymd, som förflyter mellan avgivandet av universitetets anslagsäskanden och beviljandet av statsmedel, är det av utomordentligt stor betydelse att universitetet för tillfälliga och oförutsedda behov kan anlita reservfonden. Universitetet skulle betrakta det som för sin verksamhet högst olyckligt, om reservfonden genom en minskning i sina inkomstillflöden skulle försvagas i sin viktiga funktion att utgöra ett smidigt och lämpligt komplement till de statsanslag, som universitetet åtnjuter. Som framgår av revisorernas redogörelse, ha under senaste budgetåret stora anspråk ställts på reservfonden. Samtidigt som det icke kan förväntas att dessa anspråk i framtiden komma att minska — snarare är motsatsen fallet — kan det på goda grunder antagas, att fondens inkomster komma att betydligt nedgå. Drätselnämnden har under det sistförflutna året sett sig tvungen att på grund av fondens ekonomiska ställning nedpruta och t. o. m. avstyrka ansökningar om anslag ur fonden till angelägna ändamål. Drätselnämnden ser med bekymmer på den kommande utvecklingen och anser sig på goda grunder kunna fastslå, att egendoms- och

skogsförvaltningens nettoinkomster, så långt man för framtiden vågar bedöma, icke komma att förslå såväl till att förse reservfonden med erforderliga medel som till det årliga bidraget å 250 000 kronor till fastighetsfonden. Det kan t. o. m. befaras att nettoinkomsterna tidvis icke komma att räcka till ens för att utgiva detta bidrag. Därest den av revisorerna förordade reformen med indragning till statsverket av lönebesparingar genomfördes, skulle reservfonden i ett sådant läge komma att helt sakna inkomster. Med stöd av erfarenheterna från de senaste budgetåren måste drätsel-nämnden hävda, att reservfonden för att nöjaktigt fylla sina uppgifter måste kunna räkna med betydande inkomster.

Såsom tidigare framhållits äro bestämmelser rörande dispositionen av reservfonden meddelade i universitetsstatuterna. I praxis har emellertid också den regeln utvecklats sig, att fonden icke användes för andra ändamål än sådana, som äro av den natur, att statsanslag principiellt hade kunnat beviljas för ändamålen i fråga. Drätsel-nämnden har för sin del intet att invända mot att närmare bestämmelser utfärdas rörande dispositionen, vilka i så fall lämpligen kunna intagas i universitetsstatuterna och utformas i enlighet med hitintills gällande praxis.

Slutligen må erinras om att reservfonden är underkastad kontroll av kanslersämbetet, som ensamt äger bevilja anslag ur fonden, och av riksräkenskapsverket, som årligen i universitetets räkenskapsböcker har möjlighet att granska de ändamål, för vilka anslag beviljats ur fonden. Denna kontroll finner drätsel-nämnden vara fullt tillräcklig.

Uppsala den 9 januari 1950.

På drätsel-nämndens vägnar

Fredrik Berg.

K. E. Hertzberg.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 204, § 30.

Till Konungen.

Den 17 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer anfört i § 30 av sin berättelse år 1949 angående byggnadsunderhållet å Stenstugu gård i Gotlands län. I anledning härav får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Vid statens förvärv år 1946 av Stenstugu gård var denna, såsom angives i prop. 316 till 1946 års riksdag, försedd med byggnader, som delvis voro i mindre gott eller dåligt skick. Gården har efter förvärvet varit utarrenderad till förre ägaren för ett år i taget mot ett årligt arrendebelopp av 4 000 kronor, varvid denne på egen bekostnad utfört en del absolut nödvändiga underhållsarbeten på byggnaderna. Staten har däremot icke kostat på några underhållsarbeten, då det ansetts önskvärt att man först skulle få full klarhet om vilka byggnader som borde bibehållas för den blivande försöksgården och det ansetts sannolikt att en utredning av byggnadsbehovet vid försöksgården skulle hinna bli utförd inom snar framtid. Gården har blivit besiktigad av representanter för egnahemsstyrelsen och lantbruksstyrelsen vid flera tillfällen, senast den 3 maj 1949, varvid konstaterades att frågan

om underhållet av byggnaderna måste avgöras relativt snart. Sedan styrelsen under hand inhämtat av 1949 års försöksgårdskommitté, att kommittén dels själv skulle besiktiga gården i slutet av maj 1949, dels under årets lopp skulle avgiva förslag om den ordning i vilken försöksgårdarna i landet borde iordningställas, har lantbruksstyrelsen avvaktat sistnämnda förslag innan framställning i ärendet gjordes till Kungl. Maj:t.

Lantbruksstyrelsen delar revisorernas uppfattning att byggnaderna äro stadda i fortskridande förfall och att det därför är angeläget, att frågan om tidpunkten för gårdens iordningställande för det avsedda ändamålet avgöres inom den närmaste tiden. Den nuvarande ovissheten härom medför dels risk för felinvesteringar i underhållsarbetena, dels att arrendeavtal icke kan slutas med brukaren för längre tid åt gången.

Ehuru arrendatorn, såvitt styrelsen kunnat finna, har skött egendomen väl, är det orimligt att antaga, att han, därest han kommer att fortsätta med arrendet, i längden skall ha intresse av eller möjlighet till att på ett tillfredsställande sätt sköta gården, när byggnaderna bli allt mer bristfälliga.

Styrelsen vill i första hand förorda att tidpunkten för försöksgårdens inrättande nu fastställs och att principbeslut om byggnadsprogrammet så snart som möjligt fattas samt erforderliga medel snarast möjligt anvisas. Skulle ett sådant principiellt ståndpunktstagande icke kunna göras vid 1950 års riksdag får styrelsen föreslå att medel ställas till förfogande för de mest nödvändiga underhållsarbetena på de nuvarande byggnaderna. Styrelsen har genom lantbruksnämnden i länet låtit upprätta en kortfattad beskrivning över dessa arbeten samt en preliminär kostnadsberäkning, vilka i avskrift bifogas. Såsom framgår härav erfordras ett belopp av lägst ca 13 500 kronor för en provisorisk lagning av de mest bristfälliga byggnadsdetaljerna. En i och för sig utöver minimibehovet synnerligen önskvärd förbättring av vagnslidret och den blivande försöksladan skulle innebära att kostnaderna komme att belöpa sig till ca 19 600 kronor. Detta alternativ vill styrelsen förorda, därest försöksgården ej kan beräknas komma till stånd inom de närmaste två å tre åren. Den 31 december 1949 förefanns hos lantbruksstyrelsen en behållning av ackumulerade arrendeavgifter å tillhopa kr. 6 722: 84, vilket belopp kan tagas i anspråk för underhållsarbetena.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören, överdirektörerna, ledamöterna Andersson, Hammarskjöld, Malmberg och Själander samt t. f. byråchefen Berg, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

ERIK LINDBERG.

STIG G:SON BERG.

Bilaga A.

Till kungl. lantbruksstyrelsens planläggningsbyrå.

Refererande till brev av den 21 december 1949 översändes härmed en kortfattad redogörelse¹ över erforderliga reparationer vid Stenstugu gård i Endre och Barlingbo socknar jämte kostnadsberäkning. Beträffande vissa

¹ Här ej avtryckt.

byggnader ha två alternativförslag lämnats t. ex. för vagnslidret och ladan. Vagnslidret bör med tanke på dess bristfälliga skick nybyggas enl. alt. 2 och ladan om den senare skall utnyttjas som försökslada underhållas enl. alt. 1. Vid eventuell rivning av vagnslidret kan logen i anslutning till ladugården delvis användas för vagnar och redskap, i det fall föreslagna åtgärder utföras beträffande loggolvet.

Visby den 2 januari 1950.

I tjänsten:

L. O. Stöffling.

Lantbrukshögskolans och statens lantbruksförsöks

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 204, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök att i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 30 i sin berättelse anfört i fråga om statens jordbruksegendom Stenstugu gård på Gotland avgiva och till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande.

I anledning härav får styrelsen med remissaktens återställande anföra följande.

Genom beslut den 6 december 1946 bemyndigade Kungl. Maj:t domänstyrelsen att disponera ett av riksdagen anvisat investeringsanslag å 175 000 kronor till inköp av ovannämnda egendom. Genom samma beslut uppdrog Kungl. Maj:t åt egnahemsstyrelsen (numera lantbruksstyrelsen) att i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t sedermera på förslag av sagda styrelse ville meddela tills vidare handha egendomens förvaltning.

Härutöver vill styrelsen erinra att styrelsen uti skrivelse den 9 oktober 1948 hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1949 års riksdag förslag om inrättande från och med den 14 mars 1950 av Stenstugu gård som försöksgård.

Slutligen må framhållas, att styrelsen med underdånig skrivelse den 17 januari 1950 med tillstyrkande överlämnat ett av en inom styrelsen utsedd kommitté, 1949 års försöksgårdskommitté, avgivet betänkande i två delar med förslag till fortsatt utbyggnad av det statliga försöksgårdssystemet, uti vilket betänkande (del I s. 81) den föreslagna försöksgården på Gotland beträffande angelägenhetsgraden sättes före övriga försöksgårdsprojekt.

Uppsala den 18 januari 1950.

Underdånigst

På styrelsens för lantbrukshögskolan och statens
lantbruksförsök vägnar

HILDING KJELLMAN.

Einar Schöldström.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 206, § 31.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 17 december 1949 har byggnadsstyrelsen anbefallts att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 31 av sin årsberättelse för budgetåret 1948/49 anfört beträffande byggnadskostnaderna för lantmanna- och lanthushållsskolor.

I anledning härav får byggnadsstyrelsen anföra följande.

Ansökningar om statsbidrag till byggnader m. m. vid lantmanna- och lanthushållsskolor ingivas till lantbruksstyrelsen, som, efter att hava inhämtat byggnadsstyrelsens yttrande beträffande föreslagna byggnadsåtgärder, med eget utlåtande överlämnar desamma till Eders Kungl. Maj:t. Vid den granskning av förslagen, som sålunda verkställas inom byggnadsstyrelsen, bedömas de i respektive skolor ingående olika lokalerna i första hand med hänsynstagande till lokalprogram för dylika skolor, vilka närmast äro grundade på av 1936 års lantbruksundervisningskommitté angivna normer.

I mitten av förra året upptog byggnadsstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen en utredning i syfte att undersöka möjligheterna för en beskränning av de ovannämnda lokalprogrammen. Denna utredning föreligger numera i det närmaste färdig, och byggnadsstyrelsen avser att överlämna densamma till 1949 års skolbyggnadskommitté, som bland annat har i uppdrag att verkställa utredning om möjligheterna att tillgodose behovet av skolbyggnader och undervisningslokaler, däribland för skolor av här ifrågavarande slag, på ett enklare och mindre kostnadskrävande sätt än som nu är fallet. I detta sammanhang vill byggnadsstyrelsen även erinra om att nämnda kommitté redan avgivit en »PM beträffande allmänna synpunkter på den byggnadstekniska utformningen m. m. av skolbyggnader», vilken i tillämpliga delar avser jämväl de här berörda skolorna.

Byggnadernas tekniska utformning och standard framgår oftast icke av de till byggnadsstyrelsen remitterade handlingarna. Byggnadsstyrelsen vill även framhålla, att landstingen på egen bekostnad, d. v. s. utanför den kostnadsram efter vilken statsbidrag beviljats, kunna låta utföra byggnaderna efter ett utökat lokalprogram eller med högre byggnadsteknisk standard.

Oberoende av byggnadsstyrelsens yttranden över byggnadsförslagen uppstå, då företagen sedermera komma till utförande, icke sällan merkostnader i förhållande till de ursprungligen beräknade beloppen. Uppgifter på dessa merkostnader, som kunna vara beroende av ändring i byggnadsprogram eller standard, överlämnas sällan till byggnadsstyrelsen för yttrande.

Enligt vad byggnadsstyrelsen under hand erfarit, förekommer det icke, att här ifrågavarande byggnader, sedan desamma färdigställts, avsynas av person med av statlig myndighet godkänd kompetens. Byggnadsstyrelsen anser för sin del, att — i likhet med vad som gäller beträffande spannmåls-lagerhus till vilka statsbidrag utgått — såsom villkor för utbekommande av sökt statsbidrag för här ifrågavarande skolor bör föreskrivas, att arbetena skola utföras under kontroll av person med av byggnadsstyrelsen godkänd kompetens ävensom att byggnaderna, sedan de färdigställts, skola på sökandens bekostnad avsynas av person med sådan kompetens.

Beträffande de i årsberättelsen angivna byggnadsföretag, för vilka statsbidrag sökts men ännu icke beviljats, får byggnadsstyrelsen framhålla lämp-

ligheten av att desamma, där så kan ske utan att företagets igångsättande avsevärt fördröjes, underkastas förnyad granskning i enlighet med de grunder, som i anledning av ovannämnda utredning kunna komma att fastställas av Eders Kungl. Maj:t.

Stockholm den 14 januari 1950.

Underdånigst

HENNING LEO.

GUNNAR WEJKE.

Casper Tham.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 206, § 31.

Till Konungen.

Genom remiss har lantbruksstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 31 i sin berättelse uttalat angående byggnadskostnaderna för lantmanna- och lanthushållsskolor.

Till åttlydnad härav får lantbruksstyrelsen i ärendet anföra följande.

Genom beslut vid 1939 års lagtima riksdag skapades möjligheter för lantbruksundervisningsanstalterna att med bidrag av statsmedel anskaffa mera ändamålsenliga lokaler. Tidigare voro ifrågakarande skolors lokaler synnerligen bristfälliga. Många skolor voro samförlagda med folkhögskolor och saknade helt icke blott egna skollokaler utan även skolorjordbruk.

Det statsfinansiella läget, de stegrade byggnadskostnaderna och nödvändigheten av en investeringsbegränsning på byggnadsområdet äro de huvudsakliga orsakerna till att lantbruksundervisningsanstalternas utrustning med tillfredsställande skollokaler liksom med skolorjordbruk gått i betydligt långsammare tempo än som från början beräknades.

Till och med budgetåret 1949/50 har av riksdagen till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter anvisats ett sammanlagt belopp av 15 300 000 kronor, av vilket belopp 100 000 kronor tillförts budgetutjämningsfonden och 2 000 000 kronor tills vidare icke fått tagas i anspråk. Av disponibla medel, 13 200 000 kronor, ha till och med år 1949 statsbidrag beviljats till byggnadsarbeten vid 22 lantmannaskolor, 11 lantbruksskolor, 1 lantbruksskola och en jordbrukets yrkesskola med tillhopa 12 127 388 kronor. Av tillgängliga medel återstå sålunda fram till och med utgången av innevarande budgetår 1 072 612 kronor.

Såsom revisorererna framhållit ha byggnadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen i samråd utarbetat vissa normer rörande lokalbehov och lokalstorlek för olika typer av lantbruksundervisningsanstalter. Vid uppgörande av förslag till nybyggnader för lantbruksundervisningsanstalt har vederbörande arkitekt haft tillgång till ifrågakarande normer, och lantbruksstyrelsen har vid granskning av förslagen sökt tillse att ifrågakarande normer icke utan bärande skäl frångåtts.

Revisorerna, som avlagt besök vid två nyligen färdigställda lantbruksundervisningsanstalter, nämligen lantmannaskolan i Löfsta, Gotlands län, och

lanthushållsskolan i Bräkne-Hoby, Blekinge län, ha ansett sig kunna konstatera, att ifrågavarande skolor ha en mycket hög byggnadsstandard.

Jämlikt bestämmelserna i 2 § kungörelsen den 22 december 1939 (nr 910, jfr 120/1945) angående statsbidrag till nybyggnader vid vissa anstalter för lantbruksundervisning enligt den lydelse nämnda paragraf erhållit genom kungörelsen den 30 juni 1949 (nr 454) må i byggnadskostnaderna inräknas kostnader för fast inredning, för iordningställande och inhägnande av byggnadstomt samt för anordnande av brunn eller vattenledning ävensom för ritningar, arbetsledning och kontroll över arbetet. Jämlikt bestämmelserna i 3 § berörda kungörelse skall vid ansökningen om statsbidrag fogas bland annat arbetsbeskrivning jämte fullständiga kostnadsberäkningar.

De ingivna ansökningshandlingarna ha sålunda innefattat arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar jämte ritningar till sådana arbeten, för vilka statsbidrag författningsenligt kunnat utgå. Sådana arbeten till vilka statsbidrag icke utgå, exempelvis inredningsdetaljer, ha sålunda icke blivit föremål för granskning från lantbruksstyrelsens sida.

Lantbruksstyrelsen är väl medveten om att nybyggnad och iordningställande av en lantbruksundervisningsanstalt för närvarande drager stora kostnader för både staten och vederbörande huvudman, särskilt om man slår ut kostnaden såsom revisorerna gjort för de två nämnda skolorna per elevplats. Lantbruksstyrelsen vill dock erinra därom, att här berörda skoltyper alltid komma att ställa sig relativt dyrbara räknat per elevplats. Skolorna äro och måste vara internatskolor, och i byggnadsprogrammet för dylik skola måste sålunda ingå elevbostäder och bespisningslokaler. En lantmannaskola måste även, om den skall kunna fylla sin viktiga uppgift, föfoga över ett lämpligt och välutrustat skoljordbruk, vars anskaffning och utrustning med tidsenliga byggnader och inventarier kräva förhållandevis stora belopp. Då därtill kommer, att elevantalet icke kan vara alltför stort, om framför allt elevernas praktiska handledning icke skall bliva lidande, måste kostnaderna beräknade per elevplats alltid komma att ställa sig relativt höga jämfört med sådana skolor, där elevinternat icke behöva anordnas och där skoljordbruk icke ingå såsom ett nödvändigt villkor för en åskådlig och effektiv undervisning.

Lämpligheten av att i kostnaderna per elevplats även inräknas kostnader för anskaffning av skoljordbruk med ekonomibyggnader och levande och döda inventarier kan ifrågasättas, då ju skoljordbruket är ett fristående ekonomiskt företag.

Inom överskådlig tid torde man icke behöva räkna med mer än en lantmannaskola inom Gotlands län och en lanthushållsskola inom Blekinge län. De kostnader, som nedlagts för iordningställande av ifrågavarande skolor, skola sålunda komma flera generationer blivande jordbrukare och lanthusmödrar inom respektive län till godo.

Av de båda anförda exemplen, Löfsta på Gotland och Bräkne-Hoby i Blekinge, bör beträffande Löfsta framhållas, att denna skola icke är representativ för genomsnittet i kostnadshänseende. Genomsnittlig byggnadskostnad torde, beräknad per elevplats, ligga vid omkring 20 000 kronor. Den högre kostnaden vid Löfsta, 23 450 kronor per elevplats, beror till huvudsaklig del på de speciellt dyra och besvärliga grund-, vatten- och avloppsförhållanden, som råda på den ur övriga synpunkter lämpligt valda byggnadsplatsen.

Det kan vidare förtjäna att framhållas, att lantbruksundervisningsanstalterna, förutom sin primära och viktigaste uppgift att lämna blivande jordbrukare och lanthusmödrar en grundläggande och god utbildning för det blivande yrket, även böra vara den centrala samlingspunkten för jordbrukarna och husmödrarna inom skolans verksamhetsområde, där nya erfaren-

heter från forsknings- och försöksverksamhet kunna meddelas och där kortare kurser av olika slag kunna hållas för jordbrukets män och kvinnor. Behovet av samlingslokaler på landsbygden är påtagligt. Det förefaller lämpligt att lantbruksundervisningsanstalterna även få utnyttjas för bygdens föreningsliv. För att så skall kunna ske fordras en god kvalitet på anläggningen, så att den håller och icke förslites alltför snabbt. Vid planerandet av nybyggnader för lantbruksundervisningsanstalter böra även dylika förhållanden tagas i beaktande.

Såsom regel äro lantbruksundervisningsanstalternas undervisningslokaler av enklare klass än tätorternas skollokaler. För den uppväxande stadsbefolkningen finnes dagligen tillgång till utställningar, teater m. m., vilket jordbrukarungdomen i stor utsträckning får avstå ifrån. Det synes därför önskvärt, att lantbruksundervisningsanstalternas standard hålles relativt hög på sådana icke särskilt kostnadskrävande punkter som beträffande möbler, textilier, konst, trädgårdsanläggningar m. m., vilka ha en rent primärt smakuppfostrande betydelse för bygden. Ett försök i denna riktning utgör lant-hushållsskolan i Bräkne-Hoby, vilket emellertid icke innebär att denna skola erhållit förhållandevis större statsanslag än övriga.

Lantbruksstyrelsen förutsätter, att 1949 års skolbyggnadskommitté, som fått Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa utredning om möjligheterna att tillgodose behovet av skolbyggnader och undervisningslokaler på ett enklare och mindre kostnadskrävande sätt än som nu är fallet, icke kommer att föreslå en sådan nedprutning av gängse utrymmes- och standardkrav, att skolbyggnadernas ändamålsenlighet och lämplighet eftersättas eller att en standardsänkning enbart kommer att gå ut över lantbruksundervisningens skolor.

I detta ärendes slutliga handläggning ha deltagit generaldirektören, överdirektörerna Ytterborn och Wetterhall, särskilda ledamöterna Andersson, Hammarskjöld, Malmberg och Sjalander samt byråchefen Arnegren.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

ERIK LINDEBERG.

ARNE P:SON ARNEGREN.

Chefens för försvarsstaben

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 212, § 32.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss ²¹/₁₂ 1949 angående riksdagens revisorers berättelse beträffande tillverkning och försäljning av inhemsk röntgenfilm m. m. får jag i underdånighet anföra följande.

Jag har i mitt yttrande ¹⁸/₁₀ 1949 över remiss ³⁰/₁₀ 1949 angående anslag till Ceaverken framhållit, att med hänsyn till den utveckling, som under senare år ägt rum på det fototekniska och fotokemiska området, det ur beredskapssynpunkt vore angeläget, att Ceaverkens utrustning snarast moderniserades, samt vidare, att en inhemsk produktion av röntgenfilm vore av största betydelse för krigssjukvårdsberedskapen.

Mitt uttalande angående Ceaverkens betydelse som beredskapsindustri be-
styrkes även av den undersökning som riksnämnden för ekonomisk försvars-
beredskap gjort under 1949 av landets möjligheter till försörjning med rönt-
genfilm och fotografiskt papper i händelse av avspärrning och krig. Av den-
na framgår sålunda att materielbehovet vid de civila och militära sjukvårds-
anstalternas röntgenavdelningar till avsevärd del måste tillgodoses genom
inhemsk produktion.

Liksom riksdagens revisorer finner jag det därför vara högst angeläget,
att Ceaverken genom ökad forskning och förbättrad tillverkning sättes i
stånd att höja röntgenfilmens kvalitet.

Stockholm den 17 januari 1950.

Underdånigst

N. SWEDLUND.

Chef för försvarsstaben.

A. Wärnsund.

Sjukvårds- beredskapsnämndens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 212, § 32.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt sjuk-
vårdsberedskapsnämnden att inkomma med utlåtande över vad riksdagens
senast församlade revisorer i sin berättelse anfört ang. tillverkning och för-
säljning av inhemsk röntgenfilm m. m. (§ 32). Sjukvårdsberedskapsnämnden
får i anledning härav anföra följande.

För att den inhemska tillverkningen av röntgenfilm m. m. — vilken be-
drives vid AB Ceaverken i Strängnäs — skall kunna fylla sin uppgift som
beredskapsindustri i händelse av krig eller avspärrning, torde det få anses
nödvändigt, att tillverkningen hålles i gång i viss omfattning redan i fredstid.
Den inhemska tillverkningen kommer därvid att svara även för viss del
av landets försörjning med röntgenmateriel. En förutsättning för att dessa
uppgifter på försörjningens och beredskapens område skola kunna fyllas är
emellertid, att den tillverkade filmen är av erforderlig kvalitet. Fabriken har,
såsom också framhålles i revisorernas berättelse, haft åtskilliga svårigheter
i detta avseende. I syfte bl. a. att söka förbättra filmens egenskaper har sjuk-
vårdsberedskapsnämnden tillsammans med representanter för Svenska ra-
diologförbundet och Aktiebolaget Ceaverken igångsatt en utredning av den-
na fråga. Denna utredningsdelegation, vilken med sig adjungerat speciell
fabrikationsteknisk expertis, har efter vissa förberedande undersökningar
redan på ett tidigt stadium ansett sig böra rekommendera Ceaverken att —
för att vinna ökad kännedom om den invecklade produktionsprocessen —
snarast möjligt intensifiera sitt forskningsarbete, närmast i form av utökad
kontroll och provtagning inom företaget. För sådant ändamål vore enligt
delegationens mening en förstärkning av fabriakens resurser i fråga om in-
strument och apparatur för provning och kontroll nödvändig.

Sedan Aktiebolaget Ceaverken den 22 september 1949 hos Kungl. Maj:t anhållit om ökat forskningsanslag för budgetåret 1950/51, har sjukvårdsberedskapsnämnden i anledning av remiss avgivit yttrande häröver den 20 oktober 1949 och därvid tillstyrkt den ifrågasatta ökningen av forskningsanslaget från 40 000 till 60 000 kronor.

För det fall att Kungl. Maj:t icke skulle komma att till 1950 års riksdag framlägga förslag om ökning av forskningsanslaget, synes det angeläget att medel på annat sätt ställas till Ceaverkens förfogande, eventuellt att driftmedel få disponeras för ändamålet.

Då revisorerna i sin nu framlagda berättelse framhålla som högst angeläget, att Ceaverken genom ökad forskning och förbättrad tillverkning sätts i stånd att höja röntgenfilmens kvalitet, ligger detta uttalande helt i linje med av sjukvårdsberedskapsnämnden i olika sammanhang gjorda uttalanden och vidtagna åtgärder.

I sitt ovanberörda yttrande den 20 oktober 1949 har nämnden uttalat sig i fråga om forskningsanslagets disposition, om forskningsarbetets inriktning och om tillsättande av en särskild forskningskommitté. Det synes önskvärt att bestämmelser i dessa avseenden av Kungl. Maj:t meddelas i samband med att anslaget för budgetåret 1950/51 ställes till AB Ceaverkens förfogande.

Röntgenfilm har sedan 1947 varit föremål för importreglering. Möjligheterna för Ceaverken att avsätta röntgenfilm på den inhemska marknaden ha under denna tid självfallet varit större än om importen varit fri. I samband med den liberalisering av handeln som på senaste tid genomförts har från sjukvårdsberedskapsnämndens sida föreslagits att med hänsyn till denna tillverknings stora betydelse ur beredskapssynpunkt röntgenfilm fortfarande borde vara importreglerad. Så är också t. v. förhållandet, men det synes ovisst, om man för någon längre tid kan räkna med en genom handelsreglering skyddad produktion. Av desto större vikt synes det därför vara, att bolaget inriktar alla ansträngningar på att åstadkomma en sådan kvalitet på filmen, att bolaget må kunna utan stöd av importregleringen behålla en svensk avsättningsmarknad för sina produkter.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit ledamöterna av nämnden Andrae, Bager och Unge.

Stockholm den 5 januari 1950.

Underdånigst

IVAR DAHLGREN.

SVEN BLOM.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 217, § 33.

Underdånigt utlåtande.

I lag angående handelsregister, firma och prokura föreskrives, att den myndighet, hos vilken handelsregister föres, skall låta kungöra innehållet i anmälan, som intages i registret, såväl i allmänna tidningarna som i ortspressen. Detsamma gäller för anmälan till föreningsregistret. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat, ha annonspriserna väsentligt höjts se-

dan de nuvarande avgifterna för registrering fastställdes. Stockholms-Tidningen exempelvis, som i Stockholm anlitas för ifrågavarande kungörelser, höjde, enligt uppgift, år 1947 sina annonspriser från 35 till 50 öre per millimeter. Mot bakgrunden härav tillstyrker statskontoret en höjning av registreringsavgifterna. Det torde ankomma på patent- och registreringsverket att utarbeta förslag till nya avgifter.

Stockholm den 28 december 1949.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

K. A. LINDBERGSON.

Bertil Jantze.

Patent- och registreringsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 217, § 33.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1949 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt patent- och registreringsverket att inkomma med utlåtande över vad i en remissen bifogad transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse anförts angående särskilda kostnader för handels- m. fl. register (§ 33).

I anledning härav får patent- och registreringsverket anföra följande.

Revisorerna ha — under erinran att avgifterna för registrering av anmälningar till handels- och försäkringsregistren varit avsedda att täcka registreringsmyndigheternas utgifter för annonsering av anmälningar till registren ävensom viss del av patentverkets tryckningskostnader för samlingar av kungjorda uppgifter — ansett att, enär under budgetåret 1948/49 statsverkets kostnader överstigit influtna avgifter, en höjning av avgifterna bör komma till stånd.

Patent- och registreringsverket får till en början beträffande de avsedda samlingarna och tryckningskostnaderna för desamma lämna följande upplysningar. I aktiebolagslagen, lagen om försäkringsrörelse, firmalagen och lagen om ekonomiska föreningar finnas bestämmelser därom, att en samling för hela riket av vad som blivit efter införande i respektive register kungjort i allmänna tidningarna skall genom det allmännas försorg efter hand befordras till trycket samt förses med register. Kungörelserna i fråga införas en gång i veckan i särskild bilaga till Post- och Inrikes tidningar. Denna bilaga, som under åren 1941—1948 hade samma format som tidningen, utgives sedan 1949 åter i oktav, se härvid fogat exemplar av bilagan till Post- och Inrikes tidningar den 6 maj 1949.¹ Kostnaderna för tryckningen av kungörelserna debiteras en var myndighet, som låtit införa kungörelse. De genom patentverkets försorg utgivna samlingarna bestå av månadshäften. Ett månadshäfte utgöres av månadens veckobilagor — vilka av posttidningen samtidigt med veckobilagorna tryckas i en extra upplaga, avsedd just för samlingarna — jämte ett av patentverket redigerat, alfabetiskt ordnat register över de i häftet förekommande firmorna, se härvid fogat

¹ Här ej avtryckt.

exemplar av Samling av anmälningar för maj 1949.¹ Tryckningskostnaden för samlingarna debiteras patentverket.

De myndigheter som införa kungörelser av registreringsuppgifter i Post- och Inrikes tidningar och därigenom äro företrädna i samlingarna kunna uppdelas i fyra grupper, nämligen patent- och registreringsverket för uppgifter ur aktiebolagsregistret, försäkringsinspektionen för uppgifter ur försäkringsregistret, överståthållarämbetet och länsstyrelserna för uppgifter ur förenings- och handelsregistren samt magistrater, dock ej Stockholms, och stadsstyrelser för uppgifter ur handelsregistren. Beträffande användandet av influtna registreringsavgifter gäller att avgifter för aktiebolagsärenden avse att täcka ej blott kungörelsekostnaderna utan även patentverkets övriga utgifter för aktiebolagsregistreringen, främst kostnaden för personal, under det att avgifter för anmälningar till övriga register avse att täcka endast kungörelsekostnaderna. Härvid gäller jämlikt kungörelsen den 24 november 1911 angående användningen och redovisningen av avgifter för registreringen i handelsregistren att de hos magistraterna, utom Stockholms, och stadsstyrelserna inflytande avgifterna uppbäras av stadsmyndigheterna utan redovisningsskyldighet till statsverket, i följd varav, därest influtna avgifter överskjuta kungörelsekostnaderna, dessa städer kunna erhålla täckning helt eller delvis för sina övriga kostnader för registreringsgöromålen.

Beträffande kostnaden för samlingarna gäller nådigt brev den 2 november 1915 att patent- och registreringsverket skall äga återbekomma tre femtedelar av tryckningskostnaden, motsvarande den kostnad, som beräknas belöpa för de från överståthållarämbetet och länsstyrelserna i samlingarna kungjorda uppgifter. Av en undersökning rörande sidantalet i de alfabetiska registren till årgångarna 1930, 1940, 1945 och 1949 (januari—juni) framgår, att aktiebolagsregistret upptar i genomsnitt 21 %, försäkringsregistret endast några promille, föreningsregistren 23 % och handelsregistren 56 %, se bilaga tablå A. För utrönande huru stor del som faller på överståthållarämbetet och länsstyrelserna, å ena, samt städerna, å andra sidan, ha i majhäftet 1949 av samlingarna räknats de däri förekommande firmorna i handelsregistren, varav framgår, att ca 54 % falla på överståthållarämbetet och länsstyrelserna samt ca 46 % på städerna, se bilagda tablå B. Med tillämpning av denna proportion skulle av de ovan undersökta sidantalen 53 % (23 + 30) komma på överståthållarämbetet och länsstyrelserna samt 26 % på städerna.

Teoretiskt riktigt vore att viss del av tryckningskostnaden för samlingarna uttoges av städerna, men en sådan ordning torde möta stora praktiska olägenheter. Patent- och registreringsverket och därigenom de som göra ansökningar och anmälningar till aktiebolagsregistret bekosta 40 % av tryckningskostnaden och därjämte patentverkets övriga kostnader för iordningställandet av det alfabetiska registret, bland annat för två till tre biträden. Då patent- och registreringsverkets andel i det alfabetiska registret utgör endast omkring 21 %, finnes visst fog för att patent- och registreringsverket skulle erhålla gottgörelse utöver den för närvarande utgående. Som emellertid även överståthållarämbetet och länsstyrelserna lämna bidrag med större andel av tryckningskostnaden, 60 %, än som torde svara mot den verkliga andelen, av patentverket uppskattad till 53 %, vill ämbetsverket icke ifrågasätta ändrade grunder för fördelningen av kostnaden för samling av anmälningar till aktiebolags- m. fl. register.

Revisorerna ha lämnat en sammanställning rörande inkomster och utgifter för den av överståthållarämbetet och länsstyrelserna omhändertvada registreringen vissa år. Här nedan följer uppgift å tryckningskostnaden för samlingarna och tre femtedelar därav under dessa år.

¹ Här ej avtryckt.

Räkenskapsår	Total tryckningskostnad	% därav
1912	12 096	7 257
1927/28	16 018	9 611
1932/33	20 025	12 015
1937/38	23 279	13 967
1939/40	24 689	14 813
1940/41	18 371	11 022
1941/42	16 403	9 841
1942/43	15 204	9 122
1943/44	13 243	7 946
1944/45	19 027	11 416
1945/46	12 336	7 401
1946/47	11 245	6 747
1947/48	19 647	11 788
1948/49	23 215	13 929

Vad beträffar huvudfrågan, nämligen ifrågasatt höjning av avgifterna för registrering av anmälningar till handels- och föreningsregistren, vill patentverket erinra, att i samband med ikraftträdandet den 1 januari 1948 av den nya aktiebolagslagen företogs en ej oväsentlig höjning av avgifterna för aktiebolagsregistreringen (SFS 1947: 971). Emellertid äro dessa avgifter, såsom ovan framhållits, avsedda att täcka ej blott kungörelsekostnaderna utan jämväl patentverkets kostnader i övrigt för aktiebolagsregistreringen.

Patent- och registreringsverket anser, att då — på sätt torde framgå av revisorernas uttalande — med bibehållande av nuvarande avgifter ett årligt underskott för statsverket är att påräkna för framtiden, det synes vara påkallat att höjning sker av avgifterna för anmälningar till handels- och föreningsregistren. Ämbetsverket finner sig emellertid sakna anledning att närmare ingå på frågan om den lämpliga avvägningen av dessa avgifter.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit undertecknad generaldirektör samt byråcheferna von Zweigbergk och Sandegren, föredragande.

Stockholm den 12 januari 1950.

Underdånigst
NILS LÖWBEER.

Gunnar Moore.

Tablå A.

Undersökning rörande fördelningen mellan de olika slagen register av sidantalet i det alfabetiska registret till Samling av anmälningar.

	1930	1940	1945	1949 1/1—30/6	Summa	%
Aktiebolagsregistret	94	79	112	105	390	21.0
Försäkringsregistret ¹	—	—	—	—	—	—
Föreningsregistren	74	98	189	62	423	22.9
Handelsregistren	267	183	370	220	1 040	56.1
Summa	435	360	671	387	1 853	100

¹ Upptar på förekommande ställen endast del av sidor.

Tablå B.

Undersökning, avseende maj 1949 (häftena 18—21), rörande fördelningen på myndigheterna av antalet i det alfabetiska registret till Samling av anmälningar införda firmor.

	H. 18	H. 19	H. 20	H. 21	Summa	%
<i>Patentverket,</i>						
aktiebolagsregistret.....	257	319	413	357	1 346	26·2
<i>Försäkringsinspektionen,</i>						
försäkringsregistret.....	3	9	6	1	19	0·37
<i>Öt och länsstyrelserna,</i>						
föreningsregistren.....	233	252	183	260	928	
handelsregistren.....	419	256	348	503	1 526	
Summa	652	508	531	763	2 454	47·9
<i>Städerna,</i>						
handelsregistren.....	522	169	367	248	1 306	25·5
Slutsumma	1 434	1 005	1 317	1 369	5 125	100
<i>Handelsregistrens fördelning,</i>						
Öt och länsstyrelserna.....	419	256	348	503	1 526	53·9
städerna.....	522	169	367	248	1 306	46·1
Summa	941	425	715	751	2 832	100

Statens priskontrollnämnds

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 217, § 33.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1949 har Kungl. Maj:t anmodat statens priskontrollnämnd att avgiva utlåtande över vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse anfört angående särskilda kostnader för handels- m. fl. register. Med anledning härav får nämnden anföra följande.

Enligt remisshandlingarna äro avgifterna för registrering och kungörande av sådana uppgifter, som skola offentliggöras enligt bestämmelserna i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura samt lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar, avsedda att täcka de därmed förenade utgifterna. Dessa kostnader angivas i handlingarna vara registreringsmyndigheternas direkta utgifter för annonsering samt tre femtedelar av patent- och registreringsverkets kostnader för tryckning av en hithörande anmälningssamling.

Av handlingarna i ärendet inhämtas vidare, att registreringsavgifterna under budgetåret 1948/49 underskridit utgifterna med 13 836 kronor, varemot de under budgetåren 1939/40—1948/49 influtna avgifterna överskridit utgifterna för samma tidsperiod med 114 518 kronor.

En förklaring till det av revisorerna nu påtalade underskottet ligger uppenbarligen i det förhållandet, att många nyhetstidningar, sedan prisstoppbestämmelserna för dem hävts, höjt sina annonspriser, företrädesvis under år 1948. Det kan i detta sammanhang omnämnas, att annonspriserna i Post- och Inrikes tidningar sedan år 1943 varit oförändrade samt att tryckningskostnaderna för anmälningssamlingarna synas ha varit i stort sett oförändrade under de senaste åren. Emellertid kunna även andra omständigheter än de ovannämnda annonsprishöjningarna ha i betydande grad påverkat utfallet för det senast förflutna budgetåret, exempelvis tillfälliga variationer i förhållandet mellan antalet fullständiga anmälningar och antalet kompletteringsanmälningar. Det torde därför icke vara möjligt att ännu bedöma, huruvida försämringen av kostnadstäckningen kommer att bli bestående. Därvid bör observeras, att den senaste tioårsperioden, såsom ovan angivits, lämnat ett betydande inkomstöverskott.

Nämnden har för sin del icke något att erinra mot bibehållandet av den angivna principen, att avgifterna böra avvägas så, att de täcka de med kungörelseförfarandet förenade kostnaderna. Med hänsyn till de ovan omnämda omständigheterna synes det emellertid lämpligt att uppskjuta avgörandet av frågan om en avgiftshöjning, till dess kostnadsutvecklingen bättre kan överblickas.

Med anledning härav får nämnden såsom sin uppfattning uttala, att frågan om höjning av de här ifrågakarande avgifterna tills vidare bör anstå.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit — förutom undertecknad ordförande — ledamöterna Lindskog, Severinson, Svärd, Östlind, Rydbeck och Grundström.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

Statens priskontrollnämnd

H. ÄLMEBY.

Nils Forsberg.

Överståthållarämbetets

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 217, § 33.

Till kungl. handelsdepartementet.

Genom nådig remiss den 21 december 1949 har överståthållarämbetet fått sig anbefallt att till handelsdepartementet inkomma med utlåtande över vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse enligt en remissen bifogad transumt därav anfört angående särskilda kostnader för handelsregistret och föreningsregistret.

Till åttlydnad härav får överståthållarämbetet anföra följande.

Revisorerna framhålla, att avgifterna för registrering av anmälningar till ifrågakarande register, vilka avgifter senast höjts genom särskilda kungl. kungörelser den 4 december 1942 (nr 941 och 942), i allt fall visat sig vara så knappt avmätta, att kostnaderna för annonseringen och för tryckning av den på patentverkets försorg utgivna samlingen av anmälningarna jämte register icke, såsom avsetts, kunnat under budgetåret 1948/49 täckas där-

med. Summan anmälningsavgifter hade sålunda nämnda år utgjort 268 276 kronor och utgifterna 282 112 kronor, vadan en brist på 13 836 kronor uppstått. Revisorerna, som icke ifrågasatt någon ändring av kungörelseförfarandet, hava därför funnit, att en höjning av avgifterna bör komma till stånd.

En av ämbetet företagen undersökning beträffande avgifterna och kostnaderna vid ämbetet under nedan angivna budgetår har givit följande resultat.

Budgetår	Anmälningsavgifter	Annonskostnader	Överskott
1941/42	25 522:—	20 740: 18	4 781: 82
1942/43	39 343:—	25 850: 33	13 492: 67
1943/44	60 433:—	31 764: 94	28 668: 06
1944/45	66 159:—	32 872: 80	33 286: 20
1945/46	80 122:—	39 368: 67	40 753: 33
1946/47	76 597:—	40 231: 38	36 365: 62
1947/48	66 048:—	40 727: 07	25 320: 93
1948/49	63 940:—	43 783: 02	20 156: 98

För vart och ett av nämnda budgetår kan alltså uppvisas ett ganska betydande överskott. Detta har vad gäller tiden efter budgetåret 1946/47 möjliggjorts uteslutande på grund av den i fråga om anmälningar till handelsregistret för statsverket gynnsamma avvägningen av avgifterna. En jämförelse mellan inkomsten av anmälningarna till föreningsregistret och kostnaderna för annonseringen rörande dessa ger nämligen vid handen, att anmälningsavgifterna för dem varit mycket för låga. Sålunda utgjorde under budgetåret 1947/48 summan avgifter 10 500 kronor, därav å nyanmälningar belöpte 2 250 kronor och å ändringsanmälningar 8 250 kronor, men summan annonskostnader 13 548 kronor 98 öre, samt under budgetåret 1948/49 summan avgifter 9 650 kronor, därav för nyanmälningar 2 550 kronor och för ändringsanmälningar 7 100 kronor, medan summan annonskostnader uppgick till 11 738 kronor 52 öre.

Såsom revisorerna hävda, synes det rimligt, att avgifterna bestämmas till så stort belopp, att inkomsten av dem kan med visshet beräknas förslå till bestridande av de av anmälningarna föranledda direkta utgifterna för statsverket. Såsom prisutvecklingen blivit, torde icke annat än mera undantagsvis kunna räknas med en sänkning av annonskostnaderna. Och motsvarande torde gälla i fråga om kostnaden för ovanberörda tryck på försorg av patentverket. Enligt vad ämbetet under hand inhämtat rör sig för övrigt denna senare kostnad om jämförelsevis blygsamt årligt belopp eller till exempel 13 929 kronor för budgetåret 1948/49 av en totalkostnad på 282 112 kronor och knappast 7 000 kronor av totalkostnaden 253 286 kronor under budgetåret 1946/47. En ökning av avgifterna förefaller därför vara enda utvägen. Eftersom avgifterna för anmälningarna till handelsregistret visa sig kunna väl täcka kostnaderna, synes en höjning böra tillgripas blott i fråga om avgifterna för anmälningarna till föreningsregistret. Med en avgift för nyanmälningar av 50 kronor i stället för nuvarande 30 kronor och för ändringsanmälningar 15 kronor i stället för nuvarande 10 kronor torde, åtminstone om slutsats får dragas av förhållandena vid ämbetets förvaltning, de kostnader, som äro avsedda att bestridas med anmälningsavgifterna, komma att kunna täckas.

Stockholm den 9 januari 1950.

J. HAGANDER.

KNUT EKEMAR.

Länsstyrelsens i Blekinge län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 217, § 33.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1949 har länsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över vad riksdagens senast församlade revisorer anfört angående särskilda kostnader för handels- m. fl. register (§ 33). I anledning härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Länsstyrelsen avgav den 9 november 1949 utlåtande över en av kommunalborgmästaren i Ronneby gjord framställning om höjning av de avgifter, som skola erläggas för registrering och kungörande av anmälningar till handelsregistren. Till detta utlåtande, som här bilägges i avskrift, får länsstyrelsen hänvisa. Av den utredning angående storleken av till länsstyrelsen influtna registreringsavgifter och av länsstyrelsen utbetalade annonskostnader, som redovisas i utlåtandet, har länsstyrelsen dragit den slutsatsen, att det i första hand syntes vara avgifterna för registreringar av föreningar, som vore för låga i förhållande till kostnaderna för kungörandet av sådana registreringar, medan avgifterna för anmälningarna till handelsregistret åtminstone för länsstyrelsens del syntes täcka annonskostnaderna för dessa anmälningar.

Denna slutsats anser sig länsstyrelsen ha ytterligare belägg för efter en granskning av siffrorna för fjärde kvartalet 1949. Under denna tidsperiod inflöto till länsstyrelsen i registreringsavgifter 990 kronor, medan annonskostnaderna uppgingo till 1 010 kronor. Ett underskott å 20 kronor har sålunda uppstått. Om man emellertid delar upp nämnda belopp å de olika registren, finner man, att för anmälningar till handelsregistret influtit 630 kronor och att annonskostnaderna för dessa anmälningar uppgått till 395 kronor. Ett överskott å 235 kronor har alltså uppkommit för handelsregistrets vidkommande. För föreningsregistrets del däremot blir resultatet ett helt annat. Influtna avgifter uppgå till 360 kronor och annonskostnaderna till 615 kronor; resultatet blir alltså ett underskott å 255 kronor.

Länsstyrelsen anser sig — såsom i det tidigare utlåtandet framhållits — icke kunna bedöma, i vad mån de förhållanden, som enligt vad ovan anförts föreligga vid härvarande länsstyrelse, ha sin motsvarighet vid övriga registreringsmyndigheter. Om så skulle vara fallet, synes en höjning av avgifterna för anmälningar till handelsregistren knappast vara erforderlig. En höjning av avgifterna för registreringar i föreningsregistren torde däremot vara påkallad. Av länsstyrelsens utredning synes till och med framgå, att underskottet för föreningsregistrens del i det närmaste uppgår till samma belopp som de influtna avgifterna. Dessa skulle sålunda behöva ökas med inemot 100 procent för att ett jämviktsläge skulle kunna uppnås. Enligt länsstyrelsens mening synes en höjning av avgiften för ansökan om registrering av förening etc. till 50 kronor och av avgiften för annan anmälan till 20 kronor böra övervägas.

Karlskrona i landskansliet den 13 januari 1950.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

G. WIK.

G. SÄLLSTRÖM.

Länsstyrelsens i Väster- norrlands län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 217, § 33.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1949 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande över vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse anförts angående särskilda kostnader för handels- med flera register. Till efterkommande härav får länsstyrelsen anföra följande.

Länsstyrelsen har verkställt en sammanställning av kungörelsekostnaderna under de fyra sistförflutna budgetåren för av länsstyrelsen mottagna anmälningar till handels- och föreningsregistren. Denna sammanställning uppvisar följande siffror:

Budgetår	Inkomster i form av anmälnings- avgifter	Utgifter i form av kungörelse- kostnader	Underskott	Överskott
1945/46	12 924: —	10 000: 67		2 923: 33
1946/47	12 894: 20	10 575: 67		2 318: 53
1947/48	11 301: —	12 180: 34	879: 34	
1948/49	9 480: —	10 110: 09	630: 09	

Av ovanstående framgår att de två senaste budgetåren lämnat ett underskott. Anledningen härtill har säkerligen sin huvudsakliga grund i en höjning av annonspriserna. Sålunda har den ortstidning, i vilken ifrågavarande anmälningar kungjorts, från och med den 1 januari 1948 höjt annonspriset från 26 öre till 28 öre mm. Ovan angivna underskott hava betalats av statsverket. Länsstyrelsen, som ansluter sig till revisorernas mening att statsverket icke bör åsamkas några kostnader för ifrågavarande kungörelseförfarande, förordar förty en skälig höjning av de avgiftsbelagda anmälningarna till handels- och föreningsregistren.

Härnösand i landskansliet den 18 januari 1950.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

O. HULTERSTRÖM.

C. G. RYDEHOLM.

Medicinalstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 220, § 34.

Till Konungen.

Genom remiss den 20 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att senast den 16 januari 1950 inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer vid av dem förrättad granskning för

tiden 1 juli 1948—30 juni 1949 under § 34 anført beträffande driftkostnaderna vid vanförestalterna. I anledning härav får medicinalstyrelsen anföra följande.

Med hänsyn till att ortoped- och vanförestårdssakkunniga, vilka uppmärksammat det nuvarande bidragssystemets brister, i sitt betänkande angående ortoped- och vanförestårdens organisation (SOU 1948: 41) förordat nya former för finansiering av vanförestalternas verksamhet, ha revisorerna icke funnit anledning att i detta sammanhang närmare ingå på denna fråga. Intill dess statsmakterna tagit ställning till den mera vittutseende frågan om formerna för statens bidrag till hälso- och sjukvården och till det förslag i nämnda hänseende, som vad avsåge vanförestården måtte föranledas av de sakkunnigas utredning, ha revisorerna funnit nuvarande bidragsformer kunna bibehållas. Emellertid borde den väntade reformen på detta område icke få leda till minskade ansträngningar att inom verksamhetens nuvarande ram genomföra rationaliseringar samt därigenom begränsa statsverkets utgifter, särskilt som det i rådande ekonomiska läge vore ovisst, när en omorganisation på detta område kunde komma att genomföras.

I anledning av vad revisorerna sålunda anført får medicinalstyrelsen uttala, att styrelsen utgår från att en detaljgranskning av revisorernas utredning verkställs av Svenska vanförestårdens centralkommitté, vilken enligt under hand inhämtade upplysningar erhållit densamma för yttrande. Medicinalstyrelsen vill endast framhålla, att ortoped- och vanförestårdssakkunniga icke föreslå någon förändring av huvudmannskapet, utan anse, att de nuvarande huvudmännen alltfört skola handhava anstalternas drift, fastän de befrias från att av egna medel bidra därtill. Ej heller föreslå de sakkunniga någon effektivare kontroll över anstalternas förvaltning än den, som nu finnes.

I utlåtande den 5 maj 1949 över sakkunnigförslaget har medicinalstyrelsen ifrågasatt, om icke ett förstatligande innebure en rationellare lösning av vanförestalternas finansieringsproblem. Då å andra sidan vissa skäl talade för att bibehålla nuvarande organisationsform, till dess att ortopedvården utbyggs och klarhet vunnits om anstalternas framtida uppgifter, fann sig styrelsen icke böra tills vidare påkalla någon ändring beträffande huvudmannskapet för vanförestalterna. Med hänsyn till de stora statliga anslagsbelopp, varom här vore fråga, borde emellertid bestämmelser utfärdas, vilka skulle möjliggöra en utvidgad kontroll från statens sida över medelsförvaltningen. I sådant syfte borde föreskrivas, att anstalternas räkenskaper skulle insändas till medicinalstyrelsen att därstädes granskas. Därjämte borde medicinalstyrelsen tilldelas befogenhet att i övrigt lämna de direktiv beträffande anstalternas förvaltning och räkenskaper, som kunde anses påkallade. Alternativt kunde övervägas, att Kungl. Maj:t i stället för medicinalstyrelsen fastställde stater för anstalternas drift och meddelade erforderliga föreskrifter rörande förvaltningen.

Den av revisorerna verkställda utredningen synes bekräfta behovet av den effektivare kontroll över medelsförvaltningen vid vanförestalterna, som medicinalstyrelsen sålunda förordat. Styrelsen finner skäl tala för att åtgärder nu vidtagas i syfte att genomföra medicinalstyrelsens förslag i nu angivet avseende. Därrest så skulle befinnas böra ske, torde beaktas, att det ökade arbete, som en effektivisering av den ekonomiska kontrollen skulle medföra för medicinalstyrelsens vidkommande, påkallar en förstärkning av arbetskrafter å medicinalstyrelsens kameralbyrå.

Till slut vill medicinalstyrelsen framhålla, att även ur rent ekonomisk synpunkt resultaten av verksamheten vid de skilda anstalterna icke låta sig avläsa enbart av kostnadssiffrorna. En stor del av dessa utgifter och ej

minst personalkostnaderna för de vanföras utbildning torde ofta få anses såsom en förmånlig placering ur samhällets synpunkt.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Höjer, överdirektören Björkquist, medicinalrådet Groth, byråchefen Annell och förste revisorn Sivert, föredragande.

Stockholm den 10 januari 1950.

Underdånigst

Enligt medicinalstyrelsens beslut:

M. SIVERT.

Inga-Britta Enér.

Svenska vanförevårdens centralkommittés

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 220, § 34.

Till K o n u n g e n.

Genom remiss den 20 december 1949 har Eders Kungl. Maj:t berett Svenska vanförevårdens centralkommitté (SVCK) tillfälle avgiva yttrande över av riksdagens revisorer anförda erinringar rörande driftkostnaderna vid vanförestalterna.

SVCK vill med ledning av från vanförestalterna inhämtade yttranden framhålla följande:

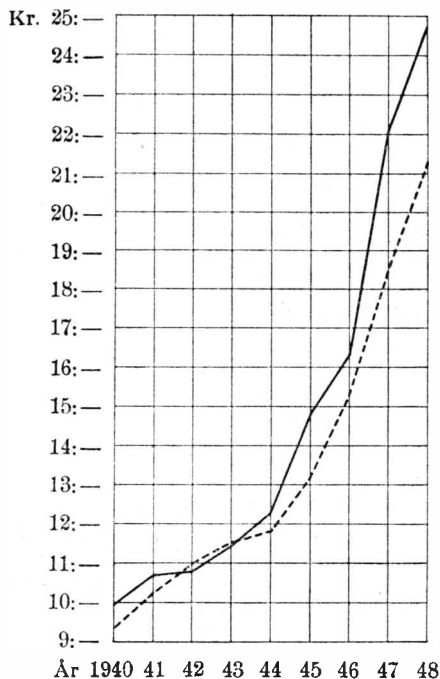
Då det i statsrevisorernas erinringar såsom anmärkningsvärt särskilt framhålles två faktorer i vanförestalternas driftresultat — nämligen den allmänna kostnadsstegringen under senare år och den påtagliga skillnaden mellan de olika anstaltarnas relativa driftkostnader — har SVCK funnit anledning i huvudsak uppehålla sig härvid. Vi komma härvidlag i likhet med statsrevisorerna att närmast beröra förhållandena vid vanförestalternas kliniker och yrkesskolor.

Den påtagliga tendensen till höjning av vårdkostnaderna vid landets samtliga sjukvårdsinrättningar har sin grund i många samverkande faktorer. Särskilt har här inverkat den allmänna pris- och löneutvecklingen. Vidare har en allmän höjning av vårdkostnaden ägt rum på grund av en intensifiering av vården genom aktivare behandling såväl operativt som genom bruket av nya läkemedel. Härigenom har en större omsättning av patienter åstadkommit med åtföljande större kostnader per vårdplats (ökad tvättmängd; större arbetsinsats från vårdpersonalens sida genom extra städning, nybäddning). Denna ständigt stegrade kostnadsutveckling framgår av vidstående tablå.

Av omstående grafiska framställning framgår, att genomsnittet för vårdkostnaden vid landets lasarett i allmänhet har legat över genomsnittet för vanförestalternas kliniker. Det bör här även beaktas, att vanförestalterna ligga i de högsta dyrorterna (lägst ligger Hälsingborg i tredje dyrortsgruppen enligt statens löneplansförordning).

Kostnaderna för den öppna vården vid en ortopedisk klinik äro även en stor belastning på den totala utgiftsstat, som ligger till grund för beräk-

*Genomsnittliga kostnadsutvecklingen per vårddag vid landets lasarett
(—) jämfört med genomsnittliga kostnadsutvecklingen vid
landets fyra vanförestalter (---)*

ningen av vårddagskostnaden. Denna fråga om kostnaden för den ortopediska öppna vården i förhållande till kostnaden för annan öppen vård vid andra kliniker belyses i medicinalstyrelsens utredning om den öppna läkarevården i riket (SOU 1948: 14, s. 134—135). Här redovisas genomsnittskostnaden per besök vid medicinska, kirurgiska och ortopediska polikliniker vid S:t Görans sjukhus, Stockholm, med resp. kr. 5:94, kr. 3:14 och kr. 8:27. Även bör anmärkas, att denna vårdform har stor omfattning vid ortopediska kliniker.

En faktor, som är mera svårbedömbär, är huruvida det klientel, som vistas å ortopedisk klinik, fordrar mera skötsel än annat lasarettsklientel. Dock bör här framhållas, att en stor del av det ortopediska klientelet är förhållandevis orörligt genom gipsning och fordrar assistens vid personlig skötsel o. d.

Vad så gäller frågan om kostnadsdifferenser mellan landets olika sjukvårdsinrättningar — med lika vårdstandard — inverkar även här en rad olika faktorer. Sådana faktorer äro sjukvårdsinrättningens storlek, planläggning och allmänna organisation, personalens och utrustningens storlek och kvalitet, klientelet's art. Härtill kommer, att, i den mån lönerna äro beroende av dyrt, olikheter i vårdkostnaderna även härigenom uppkomma.

Dessa frågor ha under 1940-talet livligt sysselsatt sjukvårdens huvudmän. Man har frågat sig vad de stora differenserna i kostnaden per vårdplats mellan olika sjukvårdsinrättningar berott på, och man har utgått ifrån att svaret till en del skulle vara att finna i en mer eller mindre utvecklad planmässighet i vederbörande inrättnings drift. I syfte att utreda möjligheterna att ra-

tionalisera driften av landets sjukvård tillsattes statens sjukhusutredning år 1943. Denna utredning har ännu ej avlämnat några förslag till allmän rationalisering av den vid lasaretten bedrivna sjukvården, och det torde härav framgå, att de faktorer, som påverka vårdkostnaderna, äro synnerligen svåra att renodla och fordra ingående undersökningar och överbåganden.

Vi vilja därför inskränka oss till att härvidlag framhålla några påtagliga faktorer, som kunna resultera i olika vårdkostnader vid vanförestalternas kliniker, nämligen de olika planlösningar för klinikerna vid vanförestalterna, som bl. a. betingas av att klinikerna tillkommit vid helt olika tidpunkter, och den olika beläggningspolitik, som kan motiveras av kommunikationsförhållanden o. d. Med sistnämnda faktor sammanhänger även frågan om den öppna vården, som är mycket olika dimensionerad vid de olika vanförestalterna. Sålunda har vanförestalten i Stockholm den största poliklinikfrekvensen, som — uttryckt i antal poliklinikbesök per vårdplats — utgör 148. För vanförestalterna i Göteborg, Hälsingborg och Härnösand utgör denna siffra resp. 103, 103 och 73.

Även om sålunda ingenting tyder på att sjukvården vid vanförestalterna är dyrare än annan sjukvård av samma art inom landet, vilja vi i likhet med statsrevisorerna framhålla vikten av att varje möjlighet till rationalisering iakttages för att nedbringa kostnaderna. Det bör emellertid här framhållas, att lokalsvårigheter mången gång lägga hinder i vägen för rationaliseringar på detta område.

Någon liknande analys av kostnaderna för vanförestalternas yrkesskolor har ej kunnat genomföras, då det ej varit möjligt att erhålla motsvarande ekonomiskt jämförelsematerial från övriga yrkesskolor. Statsrevisorerna ha framhållit liknande synpunkter. SVCK vill därför med avseende på denna gren av vanförestalternas verksamhet inskränka sig till att framhålla några av de faktorer, som konstituera det ekonomiska resultatet, nämligen:

- 1) elevbeläggnings storlek,
- 2) elevklientelels sammansättning samt
- 3) produktionens karaktär.

Elevbeläggnings storlek inverkar i hög grad på kostnaderna beräknade per elev. Under de år, som av statsrevisorerna berörts, har flertalet centrala verkstadsskolor och andra yrkesskolor haft erfarenhet av minskad tillströmning av elever på grund av lättheten att erhålla välavlönade anställningar utan föregående yrkesutbildning. Denna tendens har även varit märkbar vid vanförestalternas yrkesskolor, där vissa yrkesavdelningar ej haft full beläggning. Bl. a. av detta skäl har det från SVCK:s sida uttalats, att vanförestalternas yrkesskolor borde ha rätt att även ta emot andra elever än vanföra.

Elevklientelels sammansättning inverkar ävenledes på utbildningsverkstädernas produktionskapacitet. Vanförestalternas yrkesskolor böra härvidlag i första hand se till att ge varje vanför, som behöver och önskar utbildning, en möjlighet därtill. Detta betyder, att största omsorg bör läggas vid att pröva den vanføre eleven i lämpligt yrke samt även i många fall träna upp elevens allmänna arbetsförmåga. Denna prövnings- och träningsstid kan ha varierande längd men innebär i allmänhet ett mycket blygsamt tillskott till skolans produktion. I många fall fortsätta dylika elever ej heller sin utbildning vid vanförestalten utan erhålla sin slutgiltiga utbildning i hemorten eller beredas arbete utan utbildning. Man kan ej heller bortse ifrån att det vid vanförestalternas yrkesskolor finns och måste finnas avsevärd del av elevantalet, som under större delen av utbildningstiden ej har en mera normal produktionsförmåga. Att denna yrkesskolornas rekryteringspolitik kommer

i konflikt med önskvärdheten av ett gott produktionsresultat, är uppenbart, men lika uppenbart är, att produktionsresultatet härvid får ses såsom en faktor av sekundär betydelse.

Produktionens karaktär vid vanförestalterna bestämmas i möjligaste mån av den öppna marknadens varubehov. Sålunda utgöres den övervägande delen av elevarbetena av beställningar från enskilda eller företag. Det bör emellertid här framhållas, att lönsamhetssynpunkten vid arbetsåtaganden för utbildningsverkstädernas räkning kan komma i konflikt med det pedagogiska syftet med verksamheten. I en dylik konflikt böra givetvis de pedagogiska synpunkterna ha företräde.

Ävenledes bör beaktas såväl när det gäller »elevklienteletts sammansättning» som »produktionens karaktär» att vad som på kort sikt kan synas vara god ekonomi — d. v. s. högt produktionsresultat på utbildningsverkstäderna — kan innebära dålig ekonomi på längre sikt, genom att produktionssvagare vanföra stå utan utbildning och ej bidraga maximalt till landets produktionskraft, och de elever, som genomgått utbildning, ej ha erhållit så kvalitativt högtstående utbildning, som hade varit möjligt.

Slutligen vill SVCK framhålla önskvärdheten av att ett nytt bidragssystem för vanförestalterna snarast måtte upptagas till prövning, då de fasta bidrag, som numera utgå, sakna allt samband med de verkliga kostnaderna för denna vårdform.

Rörande av statsrevisorerna påtalade lokala förhållanden vid de olika vanförestalterna belysas dessa i vanförestalternas egna yttranden, som härmed bifogas.

Stockholm den 14 januari 1950.

Underdånigst

Svenska vanförevårdens centralkommitté

AXEL THOTT.

Karl Montan.

Bilaga A.

Till Svenska vanförevårdens centralkommitté.

Med skrivelse av den 23 december 1949 har SVCK översänt en av riksdagens revisorer uppgjord PM över vanförestaltens driftkostnader med hemställen om yttrande före den 10 januari 1950.

I anledning av vad riksdagens revisorer anfört i sin PM får styrelsen för *Föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg* anföra följande.

Styrelsen anser sig endast behöva yttra sig över i vad det gäller göteborgsanstalten.

Revisorerna ha vid sin granskning av anstaltens räkenskaper och förvaltning gjort jämförelser mellan de olika anstalterna och därvid framhållit att driftkostnaderna inom anstalterna utfalla olika. Revisorerna ha vid granskningen jämfört driftkostnaderna vid klinikerna, yrkesskolorna, skolhem och elevhem och kommit till det resultatet att kostnaderna variera vid anstalterna, vilket är naturligt, eftersom anstalterna arbeta under olika betingelser. Revisorerna peka på att driftkostnaderna för samtliga anstalter under budgetåren 1943/44—1949/50 närmast fördubblats.

Styrelsen vill framhålla att för göteborgsanstaltens vidkommande har kostnadsökning närmast tillkommit i anledning av kostnadsökningar i allmänhet, arbetstids- och löneregleringar och en strävan att uppnå god standard inom anstaltens olika avdelningar. Det bör i detta sammanhang anföras att sjukavdelningarna tillnärmelsevis icke kunna jämföras i standard-avseende med de nybyggda sjukavdelningar, som numera äro vidtagna vid städers och landstings sjukhusinrättningar. För att kunna ernå en jämförlig standard har en successiv förbättring vid härvarande anstalt påbörjats och kommer att fortsätta under de kommande åren. Detta gäller även elevhemmet och yrkesskolorna.

Revisorerna ha särskilt framhållit de alltmera ökade driftskostnaderna och därmed följande driftsunderskott och påkallat medicinalstyrelsens uppmärksamhet i berörda avseende. I detta sammanhang borde revisorerna ävenledes ha framhållit för att få en fullt objektiv bild av det verkliga förhållandet att möjligheterna för anstalterna att öka inkomsterna för att nedbringa förenämnda driftskostnader och driftsunderskott icke förefunnits under ovannämnda 6-årsperiod. Sålunda ha t. ex. vårdavgifterna icke kunnat höjas. De fasta statsbidragen för såväl sjukvården som yrkesundervisningen ha icke höjts, och dessutom tillkommer att kostnaderna för poliklinikvården av mindre bemedlade och medellösa patienter, vilka äro befriade från poliklinikavgifter, belasta utgiftskontot och för vilka kostnader således ej någon täckning erhållas.

För övrigt är det allmänt känt att kostnaderna för såväl sjukvården som den sociala vården under de senare åren kraftigt ökats, vilket förhållande vanförestälternas naturligtvis icke kunnat undgå.

Det har varit av stort intresse om revisorerna vid granskningen av kostnaderna för den ortopediska sjukvården gjort jämförelser med vårdkostnaderna vid andra sjukvårdsinrättningar i landet för att därigenom få en rättvis bedömning huruvida sjukvårdskostnaderna i det förra fallet äro högre än vad som för närvarande får anses vara normalt. En sådan jämförelse hade säkerligen utfallit till fördel för den ortopediska sjukvården.

Revisorerna ha visserligen uppmärksammat att det nuvarande bidragssystemet har betydande brister, och i detta sammanhang återopas att ortoped- och vanförestälternas sakkunniga förordat nya former för finansiering av anstaltens verksamhet. Emellertid anse sig revisorerna icke ha anledning att i detta sammanhang närmare ingå på denna fråga utan invänta att statsmakterna taga ställning till den mera vittutseende frågan om formerna för statens bidrag till hälso- och sjukvården och till det förslag, som i vad avser vanförestälternas må föranledas av de sakkunnigas utredning. Emellertid bör, framhålla revisorerna, den väntade reformen på detta område icke få leda till minskade ansträngningar att inom verksamhetens nuvarande ram genomföra rationaliseringar samt därigenom begränsa statsverkets utgifter.

Styrelsen är fullt medveten om det riktiga i denna anvisning, och rationaliseringsåtgärder ha under de senaste åren vidtagits på de områden inom verksamheten, där sådana åtgärder kunnat företagas. Möjligheterna till rationalisering inom verksamheten äro dock begränsade med hänsyn till otillfredsställande lokaler. Styrelsen vill ännu en gång framhålla att därest förhållandena inom härvarande yrkesskolor och sjukavdelningar skola vara jämförliga med övriga yrkesskolor och sjukvårdsinrättningar, som under senare tid inrättats, anser sig styrelsen i sin förvaltning ej kunna underskrida de kostnader, som upptagits i 1950 års budgetförslag.

Enligt styrelsens mening ha omkostnaderna hållits så låga som möjligt under de sex förflutna åren och särskilt under krigsåren, och därför ha vissa behov icke helt kunnat tillgodoses, t. ex. förnyelse av inventarier och

maskiner å samtliga avdelningar, vissa reparationsarbeten å fastigheter, utbyte av föråldrad och av myndigheterna utdömd röntgenanläggning m. m. Därtill tillkomma kostnaderna för en mera intensifierad verksamhet inom alla avdelningar, vilket i sin tur medför ökat behov av personal och materiel.

Slutligen vill styrelsen för göteborgsanstalten framhålla, att i det stadium i utvecklingen av vanförevården, som vi för närvarande befinna oss, anser sig styrelsen ej kunna nedbringa kostnaderna i nuvarande prisläge. Dock skall styrelsen alltid iakttaga nödig sparsamhet och tillvarataga de möjligheter till rationaliseringar, som även i fortsättningen komma att bli möjliga utan att eftersätta den erforderliga vården och yrkesutbildningen för anstaltens klientel.

Göteborg den 5 januari 1950.

På styrelsens vägnar

Evert Frankenberg.

Gustaf Waller.

Bilaga B.

Vanförestalten
Hälsingborg

Till Svenska vanförevårdens centralkommitté.

Sedan SVCK med skrivelse av den 23 december 1949 för yttrande översänt en av riksdagens revisorer uppgjord PM över vanförestalternas driftkostnader få vi härmed äran anföra följande:

Vid ett bedömande av vanförestalternas ekonomiska resultat är det nödvändigt att taga hänsyn *dels* till deras relativa litenhet, därvid en tillfällig omständighet inverkar förryckande i mycket högre grad än vid en större institution, *samt dels* till de särdeles olikartade förhållandena beträffande vanförestalternas lösning av sina byggnadsfrågor. Sålunda äro t. ex. stockholms- och härnösandsanstalterna i stort sett var för sig inrymda i en stor, relativt nyuppförd byggnad, under det att vår anstalt är fördelad på sex (med skolhuset sju) till största delen äldre hus, varav en del inköpta f. d. privathus. Denna omständighet måste tydligen medföra avsevärt ökade kostnader för bränsle, underhåll och transporter, vilket i sin tur försvårar en rättvis jämförelse anstalterna emellan.

Vad beträffar de våldsamt ökade underskotten, får man vid deras bedömande taga hänsyn å ena sidan till den olämpliga formen med fasta och sedan länge oförändrade statsbidrag samt å andra sidan till

1. den ständiga fördyringen och svårigheten att anskaffa vissa varor, därvid i vissa fall dyrare ersättningsmaterialier fått väljas;
2. den kraftiga utvecklingen av den sociala omvårdnaden och mångfald av nya krav, som därigenom uppstått, vilket i hög grad måste inverka på vanförestalterna, som erbjuda en mångfald vård-, hjälp-, utbildnings- och understödsformer;
3. det genom nyssnämnda omständighet såväl som genom kravet på förbättrad sjukvård samt på reducerad arbetstid (särskilt sköterskor) ökade personalbehovet;

4. löneuppflyttningar och -förbättringar samt icke minst befrielsen från erläggandet av personliga pensionsavgifter;

5. prisstoppet, som försvårat erforderlig prisförhöjning på försålda varor.

Rörande av oss verkställd detaljgranskning av § 34 i statsrevisorernas berättelse vilja vi framhålla nedanstående:

S. 223. Sjukavdelningen:

Här framförd erinran beror på följande faktorer: Den 1 juli 1947 nedlades den provisoriska sjukavdelningen om 31 platser, som varit i bruk sedan september 1943. I samband härmed reducerades icke personalstyrkan å sjukavdelningen i samma förhållande som den utökats vid den provisoriska avdelningens öppnande. Med samma platsantal som före den prov. sjukavdelningens tillkomst, d. v. s. 80, behölls 1 underläkare, 1 manlig sjukvårdare samt 1 extra sjukvårdsbiträde. Den 1 oktober 1948 inrättades en ny avdelningssköterskebefattning (amb.). En halvtidsbefattning såsom extra städerska har bibehållits. Antalet underhållsdagar var: 1946 = 37 486 och 1948 = 26 196.

I 1947 års medelkostnad per dag ingå 15 öre motsvarande anläggningskostnaden för växelströmstransformatorn, och är detta belopp alltså ej hänförligt till dagsunderhållskostnaden, då det egentligen är ett kapitalutlägg av engångsnatur, ehuru kostnaden på anvisning av kungl. medicinalstyrelsen påförts kontot för »fastigheters underhåll». I tabellen har medelbelägningen för Hälsingborg 1947 rätt angivits med 89, men antalet platser angives som 80, varjämte med asterisk angivits 111 under halva året. Här borde likaledes en medeltalssiffra angivits med 95.

S. 225.

Rubriken sköterskor skall angiva 13, ej 14, befattningshavare. Under rubriken kamerala biträden redovisas för göteborgsanstalten 5, skall vara 7, alldenstund denna anstalt i motsats till hälsingborgsanstalten redovisar 1 kanslibiträde och 1 kontorsbiträde under resp. rubriker »Bandageri» och »Ort. skomakeri». Härnösandsanstalten bör redovisa med 5 kamerala biträden i stället för 3 alldenstund den redovisar 2 skrivbiträden under rubriken »Bandageri».

S. 227. Yrkesskolan.

Å åttonde raden uppifrån angiven procentsiffra 59 skall vara 54, varigenom vi komma under Stockholm, som har 56 %. Beträffande avlöningskontot för yrkesskolorna under år 1948 bör antecknas, att anstalten under hela året hade sjukvikarie för lärarinnan i barnklädsömnad, vilket drog en kostnad av kr. 6 578 eller per undervisningsdag kr. 0:17. Beträffande underhållskostnaden ingå även här 15 öre motsvarande anläggningskostnaden för växelströmstransformatorn, som egentligen är kapitalkostnad.

Till slut önska vi framhålla, att vår styrelse alltid har sparsamhetstanken för ögonen och att den städse genom rationaliseringar söker nedbringa kostnaderna och förbättra resultatet. Ett oerhört stöd skulle styrelsen erhålla, om våra byggnadsfrågor kunde erhålla en snabb lösning och främst då beträffande tillbyggnaden av vår yrkesskola med en flygel för den kvinnliga avdelningen, som nu är förlagd i en annan byggnad och vartill förslag redan ingivits till kungl. medicinalstyrelsen. Denna koncentration skulle givetvis innebära möjligheter till stora förbättringar av organisatorisk och pedagogisk natur.

Hälsingborg den 9 januari 1950.

Föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne:

Axel Thott.

Styrelsen för Föreningen för
bistånd åt vanföra i Norrland.

Till Svenska vanförevårdens centralkommitté.

Yttrande med anledning av de erinringar, som framförts av riksdagens revisorer rörande driftkostnaderna vid vanförestalterna.

Statsrevisorerna ha inledningsvis uppehållit sig vid ökningen av de anslag, som från anstaltsstyrelserna begärts för täckande av uppkomna driftunderskott. Dessa underskott utgöra skillnaden mellan å ena sidan de totala utgifterna och å andra sidan, enligt gällande bestämmelser, utgående statsbidrag samt övriga ur driften härflytande inkomster.

Nedanstående tabell visar vad styrelsen för Föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland begärt i sina statförslag, vad som blivit beviljat av kungl. medicinalstyrelsen samt slutligen de verkliga kostnaderna.

År	Styrelsens anslagsäskande	Beviljat anslag	Det verkliga anslagsbehovet
1944	134 539: 02	93 833: —	146 408: 05
1945	131 202: 99	94 394: —	136 975: 06
1946	205 277: 78	147 433: —	255 410: 01
1947	311 179: —	252 279: —	406 632: 88
1948	498 113: —	505 013: —	477 395: 09

Som framgår av tabellen, ha kraftigare överskridanden av de av styrelsen äskade anslagen förekommit åren 1944, 1946 och 1947. Detta sammanhänger med att vanförestalten i Härnösand före den 1 juli 1944 hade eget tjänste- och avlöningsreglemente, under det att övriga anstalter hade ett å civila avlöningsreglementet baserat avlöningssystem. Efter framställning erhöll härnösandsanstalten medgivande att i detta hänseende jämsättas med de övriga. Denna övergång medförde betydande kostnadsökningar, liksom sedermera övergången till statens allmänna avlöningsreglemente den 1 juli 1947. Under ovannämnda år ha därjämte vid ett flertal tillfällen lönerna för de kollektivavtalsanställda avsevärt förbättrats genom nya avtal.

Rådande krisförhållanden ha även haft ogynnsam inverkan på utgiftsstaten, främst beträffande kosthåll, bränsle, förbandsartiklar, gips, instrument, varjämte ökad användning av penicillin medfört kraftig stegring av utgifterna för läkemedel.

Siffrorna för år 1948 visa emellertid, att styrelsen är inriktad på att hålla kostnaderna nere så lågt som möjligt, då de verkliga utgifterna för detta år ligga väsentligt lägre än i stat beräknade.

Statsrevisorerna ha i det följande granskat verksamheten vid sjukavdelningarna och yrkesskolorna med elevhemmen, vilka avdelningar måste betraktas såsom de mest betydelsefulla. Då härnösandsanstalten beträffande sjukavdelningens verksamhet uppvisar de lägsta kostnaderna av samtliga vanförestalter, synes det styrelsen icke erforderligt att ingå närmare på detta ämne. Styrelsen vill dock i detta sammanhang framhålla att kostnaderna för vanförestalterna te sig betydligt gynnsammare än motsvarande kostnader för vissa kroppssjukhus. Genomsnittssiffran för landets lasarett vad det gäller vårdkostnaden för år 1947 utgjorde kr. 21: 86 under

det att motsvarande genomsnittssiffra för landets vanförestalter samma år uppgick till kr. 18:51. Motsvarande siffror för år 1946 voro kr. 16:30 och 15:07 respektive. Kostnadsstegringen utgör vid lasaretten för de två år jämförelsen avser 34,1 % och vid vanförestalterna 22,82 %.

Vårdkostnaderna uppgingo till kr. 21:19 vid lasarettet i Sundsvall, kr. 21:32 vid lasarettet i Härnösand, kr. 25:60 vid lasarettet i Sollefteå och kr. 18:06 vid lasarettet i Örnsköldsvik för år 1948, under det att motsvarande siffra vid vanförestalten i Härnösand var kr. 16:83.

För år 1947 utgjorde vårdkostnaden vid karolinska sjukhuset kr. 27:70 samt vid serafimerlasarettet kr. 28:20 per dag. I samtliga här ovan angivna siffror äro icke kostnaderna för räntor och amorteringar inräknade.

Ett nedbringande av kostnaderna vid vanförestalterna — om nu detta vore möjligt — måste otvivelaktigt medföra en standardsänkning i förhållande till lasarettet. Detta finner styrelsen varken önskvärt eller motiverat.

Beträffande redovisningen av personalen vill styrelsen framhålla, att vid vanförestalten i Härnösand all personal för administrativa och ekonomiska ändamål bokföres under gemensamma avlöningar, under det att sådan personal jämväl redovisas å sjukavdelningarna vid de övriga anstalterna. För att vinna fullt jämförbara siffror bör man sålunda överföra denna personal till den tabell, som upptar den administrativa personalen, varvid på denna personal belöpande löner böra påföras gemensamma löner.

Dessa tabeller skulle i så fall få följande utseende:

Sjukavdelningens personal.

Personalkategori	Stockholm	Göteborg	Hälsingborg	Härnösand
Läkare och tandläkare	9	3	2	2
Sjukgymnaster	7	5	4	4
Kliniklärlarinna och tekn. assistent	2	—	—	1
Sköterskor	28	12	15	11
Elever och biträden	66	29	14	30
Summa	112	49	35	48
Antal befattningshavare per vårdplats..	0,66	0,51	0,44	0,46

Administrativ personal.

Personalkategori	Stockholm	Göteborg	Hälsingborg	Härnösand
Assistent, kassör, kontorist	4	3	3	3
Kamerala biträden	16	7	8	3
Föreståndarinnor för kök och tvätt	3	2	3	2
Sömmerskor, kokerskor	2	4	4	5
Ekonomibiträden	30	25	14	16
Snickare, vaktmästare, portvakter o. d... ..	7	5	6	5
Summa	62	46	38	34

Beträffande vanförestalten i Härnösand har trädgårdsmästaren icke medtagits, då denne icke finnes medtagen i lönestaten. Lönekostnaderna för denne täckas genom inkomsterna från trädgården.

I anslutning till vad ovan sagts bör den ekonomiska tabellen rörande avlöningskostnaderna omräknas enligt följande:

	Stockholm	Göteborg	Hälsingborg	Härnösand
Gemensam avlöningskostnad	453 358	259 159	221 426	232 174
Tillkommer för administrativ personal, som redovisats å sjukavdelning.....	27 562	21 324	7 778	—
Summa	480 920	280 483	229 204	232 174
Lönekostnader i % av total avlönings- kostnad	23,2	22,8	23,9	23,9
D:o i % av total omslutning	12,0	12,1	13,1	14,3

Av föreliggande tabeller framgår klart att vanförestalten i Härnösand har den till antalet minsta personalen för administrations- och ekonomiska ändamål. Den omräknade ekonomiska tabellen visar även betydligt jämnare siffror än vad riksdagens revisorer kommit fram till. En noggrann detaljgranskning skulle måhända ge ännu mera jämförbara siffror, då de större anstalterna i stor utsträckning ha extra personal, under det all personal vid vanförestalten i Härnösand är upptagen å ordinarie stat. Möjligheter förefinnas sålunda att ovanstående siffror i vissa fall skulle höjas ytterligare för att bli fullt likvärdiga vid en jämförelse med härnösandsanstalten.

Styrelsen för Föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland anser sålunda icke att härnösandsanstalten uppvisar oförmånligt kostnadsläge, när det gäller sistberörda personal. Några möjligheter till personalinskränkningar förefinnas icke, då vi endast ha så mycken personal anställd, som är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till gällande bestämmelser rörande arbetstidsreglering.

Härnösand den 10 januari 1950.

Ragnar Stattin.

Lennart Hernell.

Socialstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorer's uttalande del I, s. 230, § 35.

Till Konungen.

Genom beslut den 20 december 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört under § 35 i sin berättelse för år 1949 rörande förslagsanslaget Vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. Med anledning härav får socialstyrelsen anföra följande.

Statens utgifter för tillfälligt omhändertagande av alkoholister ha undergått en avsevärd stegring under senare år. Detta beror mindre på det sätt, varpå klientelet fördelats mellan de olika anstalterna inom detta vårdsystem, än på ökningen av anstaltsklientelet. Storleken av denna ökning under de senaste sex åren framgår av följande uppgifter om antalet nyintagningar på alkoholistanstalterna under åren 1944—1949 (s. 138 överst).

Härav framgår, att antalet nyintagningar från år 1944 till år 1948 har ökat med 39 procent. Denna ökning måste antagas ha medfört en minst lik-

År	Nya intagningar under året	
	Antal	Jämförelsetal
1944	1 142	100
1945	1 290	113
1946	1 237	108
1947	1 219	107
1948	1 587	139
1949	1 396	122

värdig stegring av antalet av myndigheterna verkställda inställelser av vårdbehövande på alkoholistanstalterna.

Den rådande ordningen, enligt vilken vederbörande myndighet har att omkring ett år före ingången av ifrågavarande budgetår uppgöra beräkningar rörande medelsbehovet, ställer socialstyrelsen inför stora svårigheter beträffande nu förevarande anslag. En för styrelsen härvid helt oberäknelig faktor utgör höjning av biljettpriser och traktamentsersättningar. Just sådana prisförändringar ha förekommit under de senare åren, nämligen höjning av järnvägarnas persontaxor med 20 procent, som genomfördes från och med den 1 februari 1948, och höjning av traktamentsersättningarna, som trädde i kraft den 1 januari 1947. Dessa höjningar blevo beslutade så sent, att det icke var möjligt för socialstyrelsen att beakta dem vid beräkningarna av anslagsbehoven för de budgetår, varunder höjningarna genomfördes, liksom ej heller för respektive närmast efterföljande budgetår. För övrigt må framhållas, att socialstyrelsen nästan genomgående har upptagit högre medelsbehov för detta anslag än Kungl. Maj:t har föreslagit och riksdagen sedermera har anvisat, såsom framgår av följande sammanställning:

Budgetår	Av socialstyrelsen föreslaget anslagsbelopp, kronor	Anvisat belopp, kronor
1944/45	100 000	90 000
1945/46	100 000	100 000
1946/47	135 000	120 000
1947/48	140 000	130 000
1948/49	160 000	140 000

Av vad ovan anförts framgår, att antalet av myndigheter verkställda inställelser på alkoholistanstalterna har ökat med omkring 40 procent från år 1944 till år 1948 samt att resekostnaderna (biljettpriser o. d.) under samma tid ha stigit med omkring 20 procent. Dessa två faktorer sammantagna medföra en höjning av utgifterna under förevarande anslag med omkring 68 procent. Den av riksdagens revisorer anmärkta ökningen av belastningen å anslaget från 128 107 kronor för budgetåret 1944/45 till 200 023 kronor för budgetåret 1947/48 och 247 645 kronor för budgetåret 1948/49 förklaras därför till största delen av dessa två omständigheter ($128\,107 \times 1,68 = 215\,220$). För budgetåret 1948/49 föreligger dock en överbelastning i jämförelse med denna beräkning å drygt 30 000 kronor. För att utröna orsaken härtill skulle erfordras särskilda undersökningar, vartill den begränsade remisstiden icke har givit tillfälle. Sannolikt har emellertid härvid inverkat den under de senare åren tidvis mycket framträdande bristen på vårdplatser på allmänna alkoholistanstalter. Denna har nämligen medfört bland annat, att länsstyrelserna ha blivit nödsakade att i viss omfattning provisoriskt omhändertaga farliga alkoholister annorstädes än å alkoholistanstalt, i avvakten på att plats blir ledig å sådan anstalt. Kostnaderna för dylikt omhändertagande bestridas genom förevarande anslag, och huru kraftigt de understundom kunna öka belastningen på anslaget exemplifieras av ett nyligen

förekommande fall, där vederbörande länsstyrelse hade att betala omkring 20 kronor om dagen under den tid, som en farlig alkoholist var provisoriskt omhändertagen å ett sjukhus.

Beträffande de av riksdagens revisorer framförda förslagen till nedbringande av medelsbehovet å förevarande anslag, må följande anföras.

Fram till år 1939 tog socialstyrelsen endast undantagsvis del i fördelningen av de vårdbehövande å olika alkoholistanstalter. Enligt då gällande författningsbestämmelser kunde länsstyrelse eller nykterhetsnämnd, som hade att verkställa beslut om intagande å allmän alkoholistanstalt, vända sig direkt till valfri alkoholistanstalt, och endast vid svårighet att placera vårdbehövande överlämnades ärendet till socialstyrelsen. Den tilltagande platsbristen å anstalterna föranledde emellertid styrelsen att från slutet av år 1939 skaffa sig avgörande inflytande å valet av anstalt för samtliga vårdbehövande. Sedan den sålunda genom samarbete under hand med anstalterna ävägabragta ordningen hade prövats under några år, fastställdes den av Kungl. Maj:t genom kungörelsen den 11 december 1942, nr 952, om ändring i vissa delar av kungörelsen den 27 maj 1932 med vissa närmare bestämmelser rörande alkoholistvården. 4 § i sistnämnda kungörelse föreskriver sålunda, att socialstyrelsen har att besluta, å vilken anstalt intagande av alkoholmissbrukare skall ske.

Vid hänvisning av vårdbehövande till anstalt har socialstyrelsen städe sökt välja den från olika synpunkter lämpligaste anstalten. Härvid ha i första hand vårdsynpunkterna fått göra sig gällande. Om en vårdbehövande med hänsyn till ålder, sinnesart, hälsotillstånd, arbetsförmåga och tidigare livsföring befinnes bäst lämpa sig för en specialanstalt inom vårdsystemet — såsom Dagöholm för yngre alkoholmissbrukare eller Ribbingebäck för mindre arbetsföra eller statsanstalten Venngarn för psykiskt ömtåliga och komplicerade fall eller Asbrohemmet för utpräglade återfallsalkoholister eller Björknäs för kringflackande alkoholmissbrukare eller de slutna svart-sjö- och västerviksanstalterna för grovt asociala och på anstalt svårskötta vårdbehövande — så har denna omständighet varit utslagsgivande vid placeringen å anstalt och anstaltens avstånd från hans vistelseort lämnats utan beaktande. Beträffande det i regel relativt godartade klientel, som icke erfordrar omhändertagande å specialanstalt, har däremot mycken hänsyn tagits till anstaltens belägenhet i förhållande till den vårdbehövandes hemort, så att, i den mån plats funnits å den närmaste anstalten, vederbörande i allmänhet har blivit hänvisad till denna. Merendels är det för övrigt även av vårdskäl lämpligast, att den vårdbehövande placeras på nämnda sätt. Härigenom vidmakthålles lättare hans kontakt med hemmet och hemorten, de anhöriga kunna besöka honom på anstalten och han själv göra kortare permissonsbesök i hemmet. I särskilda fall kunna dock vårdskäl tala emot placering å den närmaste anstalten, såsom önskvärdheten av en effektiv temporär isolering av vederbörande från hemmiljön eller behovet av en uppdelning på skilda anstalter av flera samtida vårdbehövande från samma ort.

Att centraliseringen till socialstyrelsen av bestämmandet angående anstaltsplaceringen av de vårdbehövande har verkat gynnsamt i kostnadshänseende belyses av följande uppgifter rörande den av riksdagens revisorer särskilt uppmärksammade nordligaste anstalten Holmforsheppet vid Boden. Under åren 1938 och 1939 intogos å denna anstalt 6 respektive 9 vårdtagare från Malmöhus län, medan motsvarande antal under år 1948 var 1 och under år 1949 ingen hänvisades till denna anstalt från nämnda län. Den ensamme vårdtagaren under dessa två år från länet var en i Västernorrland hemmahörande sjöman, som hade blivit omhändertagen i Malmö, och intagningen ägde rum vid en tidpunkt, då svår platsbrist rådde på anstalterna.

Knappheten på vårdplatser är ett besvärande moment vid valet av anstalt. Under de två senaste åren ha anstalterna varit så hårt belagda, att det ofta vid trängande vårdbehov icke har varit möjligt att vid vederbörandes placering taga hänsyn till andra omständigheter än behovet av snabbt omhändertagande. Till följd härav har det i en del fall varit ofrånkomligt, att den vårdbehövande har blivit hänvisad till en från hem- eller vistelseorten längre bort belägen anstalt, än som hade skett vid bättre tillgång på vårdplatser. Styrelsen har dock även i dessa fall i görligaste mån sökt taga vederbörlig hänsyn till de vårdbehövandes individuella förhållanden. Sålunda har exempelvis flertalet av de — för övrigt relativt fåtaliga — vårdbehövande, som, ehuru omhändertagna i södra eller mellersta Sverige, dock ha blivit placerade å det ovan nämnda Holmforshemmet, varit födda eller hemmahörande i Norrland eller haft andra kontakter med denna del av landet.

Riksdagens revisorer antyda möjligheten att nedbringa förpassningskostnaden genom överflyttning till annan närmare belägen anstalt av person, som skall återförpassas till alkoholistanstalt. Återförpassning förekommer företrädesvis beträffande förrymda samt försökspermitterade, som ha återfallit i alkoholmissbruk. Att företaga överflyttning till annan anstalt av vårdtagare för att vinna besparing av i det enskilda fallet så pass ringa storleksordning som skillnaden i förpassningskostnaden till olika anstalter skulle motverka den för vårdresultatet viktiga differentieringen av klientelet på skilda specialanstalter och därför i längden vara till även ekonomisk nackdel genom att försämra vårdresultatet. Detta förfaringsätt skulle i själva verket innebära, att man bortsåge från det väsentliga syftet med omhändertagande på alkoholistanstalt. Anstaltsvistelsen har ju till ändamål icke blott att hålla vederbörande förvarad en längre eller kortare tid utan även och framför allt att lämna vård i fysiskt och psykiskt avseende samt att giva tillfälle till positiv påverkan, och härvid är kontinuitet i vårdförhållandena nödvändig.

Socialstyrelsen har föga inflytande på myndigheternas sätt att verkställa förpassningar till alkoholistanstalter. Styrelsen finner sig emellertid böra framhålla, att den icke delar riksdagens revisorers uppfattning, att man bör söka nedbringa ifrågakvarnande kostnader genom att sammanföra flera förpassningar till en transport eller koncentrera förpassningar från samma och närbelägna orter till vissa bestämda veckodagar. Förpassningar av alkoholmissbrukare liksom av andra vårdbehövande böra självfallet genomföras så, att de tilldraga sig minsta möjliga uppmärksamhet, vilket önskemål icke torde kunna tillgodoses genom det av riksdagens revisorer ifrågasatta förfarings sättet. Ej heller vore det tillbörligt att hålla dessa klienter i förvar på polisstationer under längre tid än som är oundgängligen nödvändigt, vilket dock skulle bli ofrånkomligt under den av riksdagens revisorer tänkta ordningen. Polisstationerna sakna ju resurser för annat än rent tillfälliga omhändertaganden. Framför allt måste emellertid beaktas, att dessa klienter icke äro brottslingar utan vårdbehövande människor, ofta olyckliga, nervösa och i orostillstånd, vilka behöva bli ändamålsenligt omhändertagna så snabbt som möjligt och äga göra anspråk på att detta sker på ett i görligaste mån humant och hänsynsfullt sätt.

Rättesnöret för dessa förpassningar liksom för andra tjänsteresor är givetvis, att de ordnas på det för statsverket billigaste sättet. Hänsyn måste dock understundom tagas till särskilda omständigheter. Med anledning av riksdagens revisorers påpekande, att taxebil ibland har använts trots förefintliga goda bussförbindelser, får socialstyrelsen framhålla, att vissa vårdbehövande, framför allt svartsjö- och västerviksanstalternas klienter, vid

förpassningen ej sällan befinna sig i ett sådant sinnestillstånd, att användandet av ett sådant allmänt färdemedel som en buss skulle vara mycket olämpligt med hänsyn icke blott till den förpassade utan även till dennes medpassagerare. Av samma skäl är det i vissa fall nödvändigt, att mer än en förpassare anlitas vid inställelse å alkoholistanstalt av en ensam vårdbehövande.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören Bexelius, generaldirektörens ställföreträdare, byråchefen Alexanderson, byråchefen Aman, föredragande, samt experten för nykterhetsvårdsärenden, överläkaren Lundquist.

Stockholm den 16 januari 1950.

Underdånigst

ERNST BEXELIUS.

A. AMAN.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 230, § 35.

Underdånigt utlåtande.

Statskontoret delar revisorernas uppfattning om angelägenheten av att begränsa statsverkets utgifter för förpassningar m. m. av för vård omhändertagna alkoholister. Med hänsyn till socialstyrelsens befattnings med alkoholisternas placering å olika vårdanstalter synes det närmast böra ankomma på styrelsen att undersöka, vilka åtgärder som kunna vidtagas för att nedbringa utgifterna. Därvid böra bl. a. övervägas de förslag till åtgärder i sådant syfte, som anvisas av revisorerna. De särskilda direktiv och anvisningar beträffande verkställandet av förpassning, till vilka en sådan undersökning kan giva anledning, torde lämpligen genom länsstyrelsernas förmedling kunna bringas till förpassningsmyndigheternas kännedom.

Stockholm den 9 januari 1950.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

ELOF JERDENIUS.

Olle Johnson.

Länsstyrelsens i Malmöhus län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 230, § 35.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 20 december 1949 har länsstyrelsen anmodats avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister. I anledning

härav får länsstyrelsen med överlämnande av inkomna yttranden från länsnykterhetsnämnden i länet, poliskamrarna i Hälsingborg, Lund och Malmö samt nykterhetsnämnderna i Hälsingborg och Malmö anföra följande.

Frågan huruvida inställelsekostnaderna kunna minskas genom att intagning i större utsträckning sker å närbelägna anstalter utan tillbakasättande av önskemålen om lämplig differentiering av klientelet är svårbedömbär. Länsstyrelsen har fått den uppfattningen att fullbeläggning på närbelägna anstalter ofta tvingat den beslutande myndigheten att anvisa plats å längre bort belägna anstalter. Platsbristen synes för närvarande vara så svårartad, att socialstyrelsen sålunda i ett stort antal fall icke kunnat tillmötesgå av länsstyrelsen uttalade önskemål beträffande intagning å viss anstalt. Fråga är för övrigt om icke platsbristen i verkligheten nu är så stor att svårigheter uppstått att genomföra den önskvärda differentieringen av klientelet. Länsstyrelsen vill i detta sammanhang nämna att det t. o. m. visat sig att plats å alkoholistanstalt i dagarna icke ens kunnat beredas en för eget liv farlig alkoholist. Efter personlig hänvändelse från föredragandens sida till sjukhusledningen å ett statens sinnessjukhus har i detta fall genom särskilt tillmötesgående plats tillfälligtvis beretts den vårdbehövande.

Det är uppenbart, att vid förpassning av alkoholister billigaste färdsätt skall begagnas, därest icke särskilda omständigheter föranleda att dyrare befordringssätt måste anlitas. Här bifogade remissvar synas giva vid handen att polismyndigheterna i detta län också sökt handla efter nämnda norm. För bedömande av huruvida en eller två polismän skola verkställa en förpassning förutsättes, med hänsyn till förevarande klientels beskaffenhet, att man äger en viss kännedom om vederbörande, och frågan måste därför avgöras från fall till fall. Förpassningen torde kräva relativt stor vaksamhet. I svårare fall och vid längre resor torde det också vara nödvändigt att anlita två förpassare. I många fall torde av humanitära skäl eller med hänsyn till säkerhetskravet taxebil komma till användning i stället för buss. Utan närmare kännedom om det enskilda fallet är det svårt att avgöra om det ena eller andra färdsättet bör anlitas. Av remissvaren förefaller som om polismyndigheterna varit införstådda med att taxebil icke bör användas utan att verkligt behov förelegat.

Riksdagens revisorer hava ifrågasatt huruvida en koncentration av förpassningarna skulle kunna ske. Länsstyrelsen håller icke för troligt att en sådan i nämnvärd omfattning skall kunna genomföras utan att olägenheter uppstå. Länsstyrelsen vill här framhålla en omständighet som i sammanhanget förtjänar beaktande. Beträffande farliga och kringflackande alkoholister ankommer det på länsstyrelsen att omhändertaga och vårda dem i avbidan på att plats kan beredas å alkoholistanstalt. Den enda plats som i allmänhet står länsstyrelsen till buds för sådant ändamål torde vara polis-arresten i orten. Dessa lokaler äro emellertid mera sällan lämpade för vård av alkoholister, och länsstyrelsen har därför varit angelägen om att verkställighet av meddelade beslut om intagning å anstalt skett utan dröjsmål. Länsstyrelsen anser sig icke kunna tillstyrka åtgärder, som skulle innebära en förlängning av tiden för det provisoriska omhändertagandet.

Då riksdagens revisorer framhållit att statens utgifter för omhändertagande av alkoholister föranlett betydande anslagsöverskridanden — för det senaste budgetåret uppgående till 70 % — vill länsstyrelsen framhålla att en av anledningarna till de ökade kostnaderna torde vara att söka i att statens järnvägar den 1 februari 1948 väsentligen höjde sina taxor.

Länsstyrelsen är givetvis i princip ense med riksdagens revisorer därom att vid förpassning av alkoholist, varom här är fråga, transporterna böra anordnas på så planmässigt sätt som möjligt samt att alla åtgärder, som äro

ägnade att nedbringa kostnaderna för förpassningarna, vidtagas. Vid strävandena att nå detta syfte måste emellertid skälig hänsyn tagas till humanitära krav, säkerhetsskäl och inte minst behovet av differentiering av klientelet, vilket allt ofta verkar fördyrande. För understrykande av vikten av att nödig sparsamhet iakttages vid verkställandet av ifrågavarande slag av förpassningar tillstyrker länsstyrelsen att ett cirkulär utfärdas i ämnet.

Malmö i landskansliet den 14 januari 1950.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar

S. WETTERLUNDH.

SVEN ERNBERG.

Bilaga A.

Till länsstyrelsen i Malmöhus län.

Anmodad avgiva och till länsstyrelsen inkomma med yttrande över av statsrevisorerna framförda anmärkningar med anledning av överskridanden av anslaget till bestridande av vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. får länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län härmed anföra följande.

Statsrevisorernas anmärkningar rikta sig emot resekostnaderna vid inställelse å vårdhem av alkoholmissbrukare, beträffande vilka polishandräckning begärts eller där polismyndighet lagenligt har att ombesörja inställelsen, samt emot vissa kostnader i samband med förflyttning mellan olika anstalter av redan omhändertagna personer. Länsnykterhetsnämnden har lika litet som de kommunala nykterhetsnämnderna något inflytande på organisationen av dylika resor. På grund av remisstidens korthet har länsnykterhetsnämnden icke varit i stånd att införskaffa upplysningar om de omständigheter, som varit för handen i de enskilda fallen. Enär länsnykterhetsnämnden emellertid i icke obetydlig omfattning är de kommunala nykterhetsnämnderna behjälplig vid organisationen av sådana inställelser å anstalt, som verkställas av nykterhetsnämnd, har en viss erfarenhet i hithörande frågor vunnits. I flera avseenden föreligga likartade omständigheter vare sig förpassningen sker via polismyndighet eller kommunal nykterhetsnämnd. Observeras bör dock att de förpassningar, som äga rum genom polismyndighets försorg, avse mindre godartade fall och dessutom ofta äro av brådskande natur.

Självfallet böra resorna vid inställelse av vårdbehövande personer å anstalt liksom även vid förflyttning av intagna personer mellan olika anstalter ske med lägsta möjliga kostnader. Dock föreligga enligt länsnykterhetsnämndens uppfattning vissa omständigheter, som äro så beaktansvärda, att de måste väga tyngre än den rent siffermässiga beräkningen av kostnaderna. Främst må härvidlag nämnas hänsynen till en ur vårdsynpunkt ändamålsenlig differentiering av de vårdbehövande å olika anstalter. Denna synpunkt torde ha varit helt dominerande vid kungl. socialstyrelsens fördelning av vårdplatser och synes icke utan våda ur vårdsynpunkt kunna

skjutas åt sidan. Den rådande svåra platsbristen å vårdhemmen för alkoholmissbrukare kan på goda grunder förmodas ha vållat onödigt höga kostnader för vissa förpassningar på så sätt att i fall av trängande vårdbehov plats måst anvisas å avlägset belägen anstalt, emedan i förhållande till förpassningens utgångsort mera närbelägna anstalter icke förfogat över tillgänglig vårdplats. Vid överläggning å vårdhemmen kunna icke heller alltid kraven på lämplig differentiering tillgodoses vid den ursprungliga intagningen, utan en överflyttning till annan anstalt måste äga rum, så snart plats kan beredas, varvid kostnaderna för förpassningar mellan olika anstalter givetvis komma att stiga. Det kan vidare ifrågasättas huruvida det med hänsyn till eftervården är lämpligt, att personer från närliggande platser i alltför stor utsträckning sammanföras å samma anstalt. Att vid återförpassning till anstalt av avviken person anlägga övervägande kostnadssynpunkter synes endast vara tänkbart i ett så ringa antal fall, att det saknar praktisk betydelse. I den mån avvikande medför överflyttning till annan anstalt torde helt andra synpunkter med rätta vara avgörande för valet av den anstalt, till vilken överflyttningen sker.

Beträffande kostnadsberäkningarna i de enskilda fallen kan länsnykterhetsnämnden såsom inledningsvis påpekats icke uttala sig. Nämnden vill emellertid understryka, att förpassningarna ofta avse personer, som äro oroliga och svårhanterliga, varför vissa färdsätt t. ex. omnibusar, med i regel täta uppehåll i en del fall kunna vara mindre lämpliga att använda sig av. Vidare synes ett sammanförande av förpassningarna till vissa dagar av humanitära skäl bestämt böra avstyrkas. Polisarresterna äro vanligen icke av sådan beskaffenhet att det skulle kunna anses försvarligt att där kvarhålla en omhändertagen person längre än vad som är absolut erforderligt med hänsyn till ärendets handläggning. Besparingarna i ekonomiskt avseende skulle dessutom bli mycket obetydliga, enär det med hänsyn till alkoholmissbrukarnas psykiska beskaffenhet icke är ur säkerhetssynpunkt tillrädligt att låta en vårdare under en förpassning ha tillsyn över mer än en patient. Det må nämnas att så icke ens är förhållandet vid de förpassningar, som ske genom nykterhetsnämndernas försorg, ehuru de avse mindre svårhanterliga personer. Att låta en alkoholmissbrukare på egen hand inställa sig å vårdhem kan endast i mycket sällsynta fall komma i fråga. Man må vid bedömandet av denna fråga framför allt ha i åtanke, att de personer, som omhändertagas för anstaltsvård, vid tillfället för omhändertagandet befinna sig i ett i psykiskt avseende nedbrutet tillstånd, där minsta påfrestring kan vålla katastrof.

Länsnykterhetsnämnden vill för sin del slutligen med eftertryck betona vikten av att den förebyggande nykterhetsvården icke eftersättes på sätt som nu sker. Genom dess bristande kapacitet uppkommer nämligen ett behov av anstaltsvård, som ur samhällets synpunkt måste te sig både dyrbar och ineffektiv.

Malmö den 13 januari 1950.

För länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län

Sven Hallström.

Stina Bengtsson.

Bilaga B.

Resolutionshandlingarna återställas, och åberopar poliskammaren såsom eget utlåtande i ärendet, vad föreståndaren för härvarande centralpolisavdelning anfört i närlagda yttrande.

Hälsingborg i poliskammaren den 9 januari 1950.

Ture K:son Bågenholm.

Bilaga till bilaga B.

Yttrande avgivet måndagen den 9 januari 1950 över härifrån utförda förpassningar av alkoholister under tiden oktober 1948—juni 1949.

Förpassningar härifrån hava under ovarsagda tid verkställts till *Venngarn* den 13/10, 4/11, 11/11, 8/3, 21/4, 10/6 och 23/6, till *Svartsjö* den 23/11 (2 förpassningar samtidigt), 23/3, 25/5, 12/6 och 28/6, till *Asbrohemmet* den 7/11, 8/12, 11/1, 5/4, 8/4, 20/5 och 22/6, till *hemmet Älvgården* den 1/10, 18/3 (2 förpassningar samtidigt) och 23/3, till *Arbetshemmet Björknäs* den 11/11, 3/12, 13/4 och 3/6, till *Kurön* den 29/10, 1/2 och 23/3, till *Holmahemmet* den 8/10 och 27/4, till *Västkusthemmet* den 7/2 och 28/3, till *Björstorp* den 7/3 samt till *Hägerstad* den 19/6.

Ovannämnda förpassningar hava utförts i varje särskilt fall av endast en polisman utom beträffande förpassningarna till *Venngarn*, av vilka tre utförts av 2 polismän, samt förpassningarna till *Svartsjö*, där i fyra fall 2 polismän använts för varje förpassning.

Endast i de fall, då uppenbar risk för rymning förelegat eller då vederbörande alkoholist varit våldsam, ha två polismän använts för förpassningen. Här sålunda tillämpad praxis att endast i trängande fall kommendera mer än en polisman till varje förpassning torde även framgå av det förhållandet, att samtliga ovan omnämnda förpassningar till de öppna anstalterna, vilkas klientel väl i regel utgöres av mindre svåra alkoholister, verkställts av endast en polisman. I de fall, då två polismän använts vid förpassning av en ensam alkoholist, har anledningen härtill alltid angivits å vederbörande rese-räkning.

Vad beträffar användandet av taxibil vid förpassningar till *Svartsjö* har dylikt fortskaffningsmedel från *Stockholms Central* använts endast i de fyra fall, då förpassningarna utförts av två polismän, alltså endast då det varit fråga om särskilt besvärliga alkoholister, som kunde befaras komma att uppträda störande för medresande i omnibus.

Såsom framgår av ovanstående förteckning över utförda förpassningar ha icke i något fall två eller flera förpassningar verkställts å olika tider under en och samma dag. I de tvenne fall, då två alkoholister blivit förpassade härifrån samma dag (till *Svartsjö* och *Hemmet Älvgården*), skedde förpass-

ningarna härifrån gemensamt och med samma tåglägenhet. För övrigt ha resor härifrån med alkoholister alltid i förväg förberetts, så att billigaste färd sätt begagnats. Likaså har lägsta traktamentsklassen tillämpats beträffande de polismän, som verkställt dylika förpassningar, då sagda polismän tillerkänts endast det traktamente, som enligt allmänna resereglementet tillkommer vårdare av alkoholister.

Någon möjlighet att nedbringa kostnaderna vid förpassningar härifrån av alkoholister torde därför knappast föreligga.

Hälsingborg den 9 januari 1950.

A. E. Johansson.

Bilaga C.

Till länsstyrelsen i Malmöhus län.

Genom resolution den 29 december 1949 har länsstyrelsen anbefallt *poliskammaren i Lund* att före den 11 januari 1950 inkomma med yttrande över statsrevisorernas erinringar i anledning av de överskridanden, som förekommit å de för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. anvisade anslagen.

På grund härav får poliskammaren, med bifogande av yttranden från poliskommissarien i Lund ävensom föreståndaren för polisens centralavdelning, anföra följande.

Vid de transporter av alkoholister, som företagits av polisen i Lund, har förpassningsmyndigheten städse haft för ögonen att hålla statsverkets kostnader för transporter nere. Vid förpassning av en alkoholist har det endast i undantagsfall förekommit, att två polismän beordrats medfölja. Så har skett endast om alkoholistsens uppträdande varit sådant, att det icke varit möjligt för en polisman att genomföra transporten. Även i övrigt har allt gjorts för att i görligaste mån nedbringa statsverkets kostnader. Avvikelse från reglerna om billigaste färd sätt ha förekommit endast, då detta visat sig oundgängligen nödvändigt.

Givetvis vore det högst önskvärt — även för polismyndigheternas del, då ju dessa transporter medföra en icke ringa arbetsbelastning för dessa — att transporter i princip finge verkställas till närmast belägna alkoholistanstalt. Huruvida detta låter sig göra är icke möjligt för poliskammaren att uttala sig om.

I de fall, då flera transporter skola avgå samma dag till samma eller närbelägna anstalter, torde nog mången gång ett sammanförande till en transport kunna ske. Förslaget att sammanföra transporter till vissa bestämda veckodagar synes dock poliskammaren mera diskutabelt.

Lund i poliskammaren den 10 januari 1950.

Bertil Åkerman.

Bilaga 1 till bilaga C.

Fredagen den 30 december 1949 överlämnade poliskammaren i Lund till undertecknad poliskommissarie länsstyrelsens i Malmöhus län resolution den 29 december, enligt vilken yttrande i anledning av de överskridanden, som uppkommit å de för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. anvisade anslagen, före den 11 januari 1950 skall vara avgivet och länsstyrelsen till handa.

För Lunds stads polisdistrikts vidkommande får jag, med återställande av remisshandlingarna, härmed anföra:

Under de 25½ år, som jag innehaft poliskommissarietjänsten, ha två polismän aldrig beordrats transportera en alkoholist till anstalt med mindre än att det varit absolut nödvändigt med hänsyn till såväl alkoholistens egen som jämväl medåkandens personliga säkerhet. Dessa fall, som under denna tidrymd förekommit högst 5 gånger, ha angått sådana alkoholister, vilka varit oregerliga och synnerligen våldsamma samt som regel avhämtats å något sinnessjukhus (psykiatriska kliniken eller S:t Lars sjukhus).

Vid utfärdandet av förpassningen har hänsyn alltid tagits till billigaste färd sätt.

Beträffande till vilken anstalt patienten skall avföras, så bestämmer, som bekant, socialstyrelsen vid nyintagning detta. Gäller det återintagning, så är det styrelsen för vederbörande anstalt eller av styrelsen i detta hänseende förordnad föreståndare, som har bestämmanderätten. I sistnämnda hänseende har det förekommit, att vederbörande föreståndare hänvänt sig till socialstyrelsen och fått patienten överflyttad till annan, mera säker förvaringsplats. Orsaken har då som regel varit den, att patienten genom sitt uppträdande icke kunnat förvaras på den gamla anstalten.

Vidkommande förslaget, att förpassningsbesluten verkställdes genom att förläggas till vissa bestämda veckodagar, så torde detta möjligen vara lämpligt för Stockholm, Göteborg och Malmö. Vad Lunds stads polisdistrikt angår, så är visserligen antalet alkoholister ur social synpunkt beklagligt stort, men det är icke tillräckligt stort för att förslaget i fråga skulle åstadkomma något ändamålsenligare. Snarare skulle det åstadkomma, att en alkoholist komme att få kvarsitta hos polisen än längre än vad som nu är fallet.

Lund den 5 januari 1950.

A. G. Settergren.

Poliskommissarie.

Bilaga 2 till bilaga C.

Av poliskammaren anmodad avgiva yttrande i anledning av länsstyrelsens resolution Allm. B. D. 137/6 1949 den 29 december 1949, får jag, med återställande av remisshandlingarna, härmed anföra följande:

Under 1949 ha från Lunds stads polisdistrikt verkställts 29 av statsverket bekostade förpassningar av personer, som enligt beslut skolat inställas å alkoholistanstalt. Antalet förpassade utgör 31. Dessutom har ett mindre

antal förpassningar ägt rum till Holmahemmet, Höör, vilka förpassningar utförts med polisverkets automobil utan särskild kostnad för statsverket.

Förpassningarna, som äro fördelade på nedan angivna anstalter, ha dragit en kostnad, som per förpassad belöper sig å följande belopp:

Anstalt	Antal förpassningar	Kostnad per förpassad högst	Kostnad per förpassad lägst
Statens alkoholistanstalt Venngarn, Sigtuna	2	144: 70	136: —
Statens alkoholistanstalt Svartsjö, Svartsjö	3	142: 90	133: 90
Hemmet Älvgården, Hedemora	1	139: —	
Arbetshemmet Björknäs, Järlåsa	4	148: —	152: 40
Västkusthemmet, Sundholmen	6	71: 20	78: 20
Åsbrohemmet, Hallsberg	4	108: 80	113: 20
Vårnäs hemmet, Vingåker	1	119: 10	
Hemmet Ribbingebäck, Järlåsa	4	147: 40	148: 40
Kurön, Stockholms län	1	135: 90	
Björstorp, Emmaljunga	1	7: 20	
Hägerstad, Solvesta	2	125: 80	125: 40

För verkställighet av dessa förpassningar har anlitats konstapel, tjänstgörande vid centralpolisavdelningen. Vid varje förpassning som endast avsett en person har som regel endast en konstapel medföljt som vårdare. Vid förpassning samtidigt av två personer, vilket skett i två fall, det ena avseende förpassning till Svartsjö och det andra till Björknäs, ha två polismän beordrats medfölja.

I väl de flesta fall, då polisen har att taga befattning med förpassning av alkoholister, är vederbörande svårt alkoholskadad eller farlig eller eljest orolig, varför i allmänhet fara föreligger för rymning eller försök till självmord. Vårdaren måste därför ägna den vårdade oavlätlig tillsyn till undvikande att denne under transporten gör sig själv skada eller avviker. Om därför transporterarna såsom hittills skola ske med de vanliga tåglägenheterna bör minst en vårdare medfölja varje förpassad person. En samordning av förpassningarna, vilket ur polissynpunkt dock förefaller svår att genomföra, torde därför endast i undantagsfall kunna leda till någon besparing av vårdkostnaderna under själva transporten.

Lund den 9 januari 1950.

Otto R. Ottosson.

Polisöverkonstapel. Föreståndare för centralavdelningen.

Bilaga D.

Till länsstyrelsen i Malmöhus län.

Anmodad avgiva yttrande i anledning av statsrevisorernas anmärkningar rörande vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. får *poliskammaren i Malmö* anföra följande.

Vid granskning av vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister eller för alkoholisters förpassning till olika anstalter ha statsrevisorerna funnit anledning påpeka, att statens utgifter för ifrågavarande åtgärder under senare år undergått avsevärda stegringar och att i många fall väsentliga överskridanden av härför anvisat belopp förekommit.

Statsrevisorerna ha härvid framhållit, att orsaken till de höga kostnaderna synes bero därpå att förpassning icke alltid skett till närbelägen anstalt utan till anstalt, som varit belägen på betydande avstånd från förpassningens utgångsort, att förpassning från en och samma utgångsort verkställts till en och samma anstalt under samma dag eller under flera på varandra följande dagar, ehuru kostnadsbesparingar kunnat vinnas om förpassningsbeslutens verkställande förlagts till vissa bestämda veckodagar och om personer, som skolat överflyttas till samma anstalt, sammanförts till en transport, att i många fall onödigt dyrt färd sätt använts, samt att i anmärkningsvärt stor utsträckning extra kostnader uppkommit genom att mer än en förpassare anlitas.

Av här företagen utredning framgår att genom polismyndighetens i Malmö försorg efter begäran från vissa alkoholistvårdande myndigheter under tiden oktober 1948—juni 1949 till olika alkoholistanstalter inställts sammanlagt 134 personer, därav 3 kvinnor, vilka samtliga genom de alkoholistvårdande myndigheterna inställts å följande anstalter till det antal, som angivits för varje anstalt: Venngarn 18, Svartsjö 18, Västervik 2, Haknäs (för kvinnor) 3, Älvgården 11, Björknäs 13, Västkusthemmet 4, Holmahemmet 16, Åsbrohemmet 15, Dagöholm 2, Vårnäs hemmet 3, Hemmet Ribbingebäck 5, Kurön 11 (enligt översända skrivelsen 10), Björnstorp 8, Lillegården 2 och Hägerstad 3.

Ifrågavarande tjänsteresor ha utförts av 148 vårdare (polismän och polissystrar), varvid vid 11 tillfällen två polismän inställt en vårdtagare och vid ett tillfälle två polismän två vårdtagare. Dessutom ha vid tre tillfällen tre vårdtagare (kvinnor) inställts av en polisman samt en polissystra. Kostnaden för samtliga sålunda utförda tjänsteresor har uppgått till sammanlagt kronor 16 832: 50.

Anmärkningen att förpassningarna i många fall äga rum till anstalt, som ligger på betydande avstånd från förpassningens utgångsort, torde vara riktig. Anledningen härtill synes vara en strävan till differentiering av klientelet. Huruvida möjlighet förefinnes att åstadkomma denna differentiering utan att sprida de vårdbehövande över samtliga anstalter i riket, undandraget sig poliskammarens bedömande.

En koncentration av förpassningstillfällena i enlighet med vad statsrevisorerna antytt torde varken ur humanitär eller ur ordningssynpunkt vara att tillråda. För att verkställighet av förpassningsbesluten skulle kunna förläggas till bestämda dagar, skulle det nämligen i de flesta fall bliva nödvändigt att kvarhålla vederbörande vårdtagare i arrestlokaler under ett flertal dagar i avvaktan på att ett för gemensam transport lämpligt antal klienter omhändertagits. Att under flera dagar förvara en omhändertagen — ofta sjuk — person i arrestlokal synes icke ur humanitär synpunkt vara lämpligt. Dessutom kan en transport med ett flertal vårdtagare och vårdare icke företagas utan att väcka onödigt uppseende, och den skulle närmast komma att påminna om forna tiders fångtransporter.

Av närslutna fem tablåer,¹ som upprättats efter genomgång av kopior av reseräkningar beträffande alkoholisters inställande till vissa anstalter, synes icke framgå att större differenser mellan likartade resor förekommit. Då olikheter förekommit, ha dessa berott på färd sätt, vårdare och vårdtagares antal samt tidpunkt på dygnet, under vilka resorna företagits. Beträffande biltransporterna förekomma de största avvikelserna. Vid förfrågan ha de polismän, som bruka företaga här avsedda resor, förklarat, att de varierande kostnaderna vid användandet av taxebil kunna bero på att

¹ Här ej avtryckta.

olika taxor (vintertaxa, nattaxa och taxa för väntetid eller framkörning) kunna komma till användning.

Av tabläerna får anses framgå, att förpassningarna från Malmö verkställdes med iakttagande av lägsta möjliga kostnader. Mer än en förpassare har icke anlitats vid förpassningar från Malmö i andra fall än då så av polisledningen prövats oundgängligen nödvändigt t. ex. då vårdtagare ansetts vara farlig för eget eller annans liv, då han skäligen kunnat miss-tänkas att söka rymma eller då resan till inställelseplatsen beräknats vara mer än ett dygn.

Malmö i poliskammaren den 10 januari 1950.

Nils Luning.

D. Bergström.

Bilaga E.

Till länsstyrelsen i Malmöhus län.

Sedan länsstyrelsen i Malmöhus län till Hälsingborgs stads nykterhetsnämnd för yttrande remitterat den av statsrevisorerna väckta frågan huruvida icke kostnadsbesparande åtgärder i samband med tillfälligt omhändertagande av alkoholister skulle kunna vidtagas, får nämnden härmed anföra följande synpunkter.

Det synes nämnden som om statsrevisorerna ej tillräckligt beaktat de svårigheter, som uppstå, då det gäller differentieringen av de intagna. Socialstyrelsen har, allt eftersom antalet anstalter ökat, försökt att på ett lämpligt sätt fördela de intagna till båtnad för alla parter. Som praxis i Hälsingborg har hittills gällt, att nämnden, som äger ingående kännedom om den omhändertagnes hälsotillstånd i såväl fysiskt som psykiskt hänseende, föreslagit lämplig vårdplats. Givetvis kan nämnden icke i direkt strid med givna direktiv föreslå vård å exempelvis anstalten Björstorp i Emmaljunga för en person, vars antecedentia gör denne självskrivnen för vård å arbets-hemmet Björknäs. Likaså är det uteslutet att t. ex. föreslå familjevård vid Lillegården i Eksjö för en person, som har stor kriminell belastning och alltid i hög grad saknat insikt om allvaret i sin situation. De fördelar, som i någon ringa grad skulle uppnås ur ekonomisk synpunkt genom placering av ett större klientel från samma ort på en och samma anstalt, skulle mångdubbelt uppvägas av de nackdelar ett sådant system skulle innebära. För sin del har nämnden alltid försökt undvika anhopning av sitt klientel, ty årens erfarenheter ha visat, att de, som vistats på samma anstalt, nästan undantagslöst söka kontakt med varandra efter hemkomsten och i allra flesta fall med nedslående resultat. I denna sin inställning synes nämnden ha funnit stöd hos socialstyrelsen.

Nämnden önskar vidare framhålla, att de senaste årens stegrade interneringsfrekvens, som gjort sig märkbar inom hela landet, avsevärt bidragit till att ett prekärt läge uppstått för alla berörda parter. Det ligger i nämndens intresse att fortast möjligt placera person, som är i behov av vård, enär annan vårdmöjlighet i regel är utesluten. Dessutom har nämnden försökt att i den mån det låtit sig göra införpassa vårdbehövande snarast möjligt, så att anstalten icke alltför länge skall behöva hålla vårdplatsen disponibel.

Beträffande statsrevisorernas förslag om att förpassning av flera klienter till samma eller närbelägen anstalt skulle kunna sammanföras till en transport, vill nämnden framhålla, att vårdaren i regel har full sysselsättning med en omhändertagen person. Det övervägande antalet personer, som skola införpassas, äro nämligen betydligt spritpåverkade, och tillsynen av en sådan person kräver vårdarens fulla uppmärksamhet. Nämnden kan för sin del icke förorda förpassningar av sådant slag, såvida icke säkra garantier kunna erhållas för att de, som skola förpassas, inställa sig vid avresan i nyktert tillstånd. Med tanke på den opålitlighet, som klientelet i regel visar, skulle förpassning av här antytt slag närmast komma i fråga, då det gäller förflyttningar från sjukhus i hemorten till alkoholistanstalt. Sådana förpassningar förekomma dock för nämndens del i ytterst ringa omfattning. Ur humanitär synpunkt synes det ej heller vara tillrådligt sammanslå flera införpassningar till en transport. Såvitt nämnden kan finna måste polismyndighet, då det gäller återintagning efter misslyckad försökspermission, efter rymning e. d., vid sina tillfällen förvara sådana personer i arrestlokaler eller liknande, innan förpassning kan ske. Den omhändertagne har i regel icke begått någon brottslig handling och bör därför icke förvaras i arrest eller cell längre än vad som är absolut oundgängligt. Vistelsen på anstalten är en vårdform, och i den mån det låter sig göra bör den omhändertagne icke bibringas den tron, att myndigheterna straffa honom för hans missbruk av spritdrycker.

Såvitt nämnden har sig bekant, ha de personer, som av nämnden anlitas som vårdare, i den mån det varit möjligt anlitat så kostnadsbesparande färd sätt som möjligt. Till flertalet av våra anstalter måste taxebil anlitas, enär annat färdmedel ej finnes. Då det gäller inställande av intern å Svartsjö torde det i de flesta fall stöta på svårigheter att använda sig av buss som färdmedel, enär svartsjöklintelet i mycket hög grad är psykopatbetonat och därigenom känsligt för människors uppmärksamhet och de täta uppehållen, som i hög grad verka irriterande på dem. Däremot då det gäller återresa från exempelvis Venngarn eller Svartsjö har nämndens vårdare alltid anlitat omnibus, enär ganska goda möjligheter härtill finnas. Möjligen skulle kostnadsbesparande åtgärder kunna göras härvidlag, om direktiv utfärdades.

Icke i något enda fall har nämnden hittills behövt benyttja sig av två vårdare. Nämnden vill emellertid understryka, att det vid vissa tillfällen skulle ha varit önskvärt med ytterligare en vårdare, enär den omhändertagne icke ens för en minut kunnat lämnas ensam. De mest oväntade situationer kunna uppstå som t. ex. då rusverkningarna upphöra efter några timmars abstinens. Sannolikheten talar för att polispersonalen haft många tråkiga erfarenheter härav, vilket föranlett polischeferna att i osäkra fall beordra två förpassare.

Sammanfattningsvis vill nämnden som sin uppfattning hävda, att det nuvarande systemet bäst främjar de nykterhetsvårdande intressena på alla sätt, varför en förändring i framför allt differentieringen enligt förslaget sannolikt skulle skapa betydande svårigheter. Bl. a. torde ett ökat antal avvikelser bli följden genom att mängden intern skulle kunna sig missanpassad, varigenom det i realiteten ej blev några kostnadsbesparingar. Emellertid böra direktiv utfärdas för berörda myndigheter att all möjlig återhållsamhet bör ske i fortsättningen, varigenom syftet med statsrevisorernas påpekanden ändå delvis kan uppnås.

Hälsingborg den 12 januari 1950.

För nykterhetsnämnden

Oscar J. Olsson.

Bo Berggren.

Till länsstyrelsen i Malmöhus län.

I anledning av länsstyrelsens resolution den 29 december 1949 får Malmö stads nykterhetsnämnd anföra följande:

Statsrevisorernas promemoria i ärendet synes huvudsakligast avse förpassningar, som kunna ifrågakomma enligt 1 § i kungl. kungörelsen den 27 maj 1932 (nr 221) angående vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m.

Dylika förpassningar verkställas så gott som utan undantag av polismyndigheterna och i varje fall blott i obetydlig omfattning av nykterhetsnämnder.

Alkoholistvårdsklienteletts placering bestämmes som bekant av socialstyrelsen, varvid främst differentierings- och icke ekonomiska synpunkter synas vara avgörande.

En differentiering, baserad på enbart geografiska synpunkter, kan självfallet icke ifrågakomma.

Polisen och nykterhetsnämnderna ha alltså inget inflytande på klienteletts fördelning å alkoholistanstalterna.

Förpassning enligt § 29 i alkoholistlagen förekommer i allmänhet mera sporadiskt, varför dessa endast i rena undantagsfall kunna kombineras med liknande förrättningar å t. ex. bestämda veckodagar.

Beträffande handräkningsärenden enligt § 30 i samma lag förhåller det sig vanligen så, att polisen måste verkställa inställandet å anstalt, så snart vederbörande anträffas, vilket ej sällan sker efter mer eller mindre långt efterspanande. Ett kvarhållande av denne i avvaktan på kombination med annan förpassning torde icke lagligen kunna ske, och en överenskommelse med klienten om frivillig inställelse å angiven resdag kan av förklarliga skäl knappast realiserats.

På samma sätt förhåller det sig också med interner, som avses i alkoholistlagens 49 §. Icke heller dessa torde annat än undantagsvis kunna sammanföras till en transport, för så vitt inte polisen får befogenhet att på något sätt taga dem i förvar, tills avresan skall ske.

Både praktiska och humanitära skäl tala emellertid emot ett sådant arrangemang och det skulle säkerligen i avsevärd grad försvåra polisens arbete.

Förflyttningar av interner, som befinna sig på anstalt, torde däremot kunna ordnas på sätt statsrevisorerna tänkt sig.

Likasa böra naturligtvis transporter på enlighet med gällande resereglemente planeras och verkställas så, att inga onödiga kostnader uppstå.

För egen del söker nykterhetsnämnden alltid i görligaste mån nedbringa rese- och traktamentskostnaderna, där detta kan ske utan åsidosättande av de resandes rimliga anspråk på bekvämlighet och erforderlig vila under förrättningen.

Det kan i samband härmed omnämnas, att nämnden flera gånger låtit både försökspermitterade och andra själva inställa sig å anstalt, vilket dock endast kunnat praktiserats i mycket ringa utsträckning.

Enligt vad nykterhetsnämndens erfarenhet givit vid handen, torde sålunda statsrevisorernas förslag till koncentration av transporter, varom här är fråga, endast kunna i obetydlig omfattning omsättas i praktiken.

Malmö den 10 januari 1950.

På nykterhetsnämndens vägnar

Carl Ljungbeck.

Axel Sjöhagen.

Länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 230, § 35.

Till Konungen.

I skrivelse den 20 december 1949 har länsstyrelsen anmodats inkomma med utlåtande över riksdagsrevisorernas berättelse år 1949 § 35, avseende kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister.

Såsom eget utlåtande i frågan får länsstyrelsen åberopa bilagda yttrande från poliskammaren i Göteborg.

Göteborg i landskontoret den 14 januari 1950.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

BIRGER GILLNER.

ERNST UDDENBERG.

Bilaga.

Återställes till länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län under åberopande av bifogade från kommissarien vid ordonnanspolisen infordrade yttrande, vilket av mig granskats och bearbetats i koncept.

Göteborg i poliskammaren den 4 januari 1950.

Uno Hernroth.

Bilaga till bilaga.

Till poliskammaren i Göteborg.

Återställande bifogade handlingar innefattande av riksdagens revisorer gjorda uttalanden rörande överskridanden, som uppkommit å de för bestriktande av vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. av riksdagen anvisade anslagen, får jag anföra följande.

Revisorerna ha bland annat framhållit,

att förpassningar för intagning å en och samma anstalt i flera fall företagits å samma dag eller under flera på varandra följande dagar och att kostnadsbesparingar skulle vinnas, därest de skilda förpassningsbesluten verkställdes mera planmässigt genom att exempelvis förläggas till vissa bestämda veckodagar, varvid de, som skulle överflyttas till samma eller närbelägna anstalter, kunde sammanföras till en transport och antalet förpassare sålunda minskas;

att i många fall onödigt dyrbart färd sätt begagnats — transport med taxebil Spannmålgatan till Centralstationen i Göteborg och färd med taxebil Centralen Stockholm till Svartsjö och åter, därvid i sistnämnda fall färd med buss skulle ha kunnat företagas, och

att extra kostnader uppkommit därigenom att mer än en förpassare anlåtats.

På sätt revisorerna anfört har i något enstaka fall förekommit, att samma dag verkställdes två förpassningar från Göteborg till Svartsjö, varvid den ena

skett med tåg från Göteborg kl. 8.35 och den andra kl. 12.05. Orsaken till att dessa förpassningar icke samordnades var att ordonnanspolisen ej förrän efter morgontågets avgång fick kännedom om att den alkoholist, vilken förpassades med den senare tåglägenheten, blivit gripen av ordningspolisen för fylleri.

Förpassningsklientelet kan i stort sett uppdelas i fem grupper nämligen:

1) alkoholist som skall intagas å anstalt efter beslut av vederbörande länsstyrelse och som vägrar att ställa sig beslutet till efterrättelse;

2) från anstalt permitterad alkoholist, vilken brutit mot givna permissionsföreskrifter och av anstaltsföreståndaren i anledning därav begäres återförd till anstalten;

3) från anstalt förrymd alkoholist som efterlysts i och för återförande till anstalten;

4) av polisen omhändertagen samhällsvadlig alkoholist och

5) av polisen omhändertagen kringflackande alkoholist.

Beträffande de båda sistnämnda kategorierna finnes möjlighet att förutse den eventuella förpassningsdagen, då ifrågakommande alkoholister redan omhändertagits av polisen. Vad beträffar de övriga tre kategorierna kan icke på förhand beräknas när vederbörande alkoholist kan förpassas. De sitta icke snällt hemma — därest de nu ha fast bostad — och vänta att polisen skall komma och hämta dem för vidare befordran till anstalten. Någon möjlighet att i större eller mindre mån än vad hitintills varit fallet samordna förpassningarna torde därför icke vara att räkna med.

Att sammanföra förpassningarna till vissa bestämda veckodagar skulle förutsätta att gripna alkoholister skulle få förvaras i polisarrest två, tre kanske ytterligare flera dygn.

Omhändertagandet är ett frihetsberövande, och att längre tid än ett dygn (under vilken tid alkoholisten hinner avreagera — i regel är han vid gripandet i högre eller mindre grad påverkad av berusningsmedel —) kvarhålla honom i arrest i avvaktan på att eventuellt ytterligare någon eller några alkoholister bliva gripna torde vara rent olagligt.

Vederbörande alkoholister, vilka torde få betraktas såsom sjuklingar, skulle vid ett dylikt förfaringssätt bliva sämre lottade än om de vore brottslingar, beträffande vilkas frihetsberövande mycket snäva bestämmelser gälla för polisens vidkommande.

Att under någon längre tid — flera dygn — förvara alkoholister i polisens arrestlokaler torde ej heller gå att förverkliga på grund av utrymmesbrist.

Vid förpassningar till särskilt Svartsjö anlitas taxebil för färd Stockholms Central—Svartsjö och åter. Detta färdsätt har ansetts lämpligt med hänsyn dels till den stora trängsel som råder å spårvagnar och bussar i Stockholm och dels klientelet art. De till svartsjöanstalten förpassade utgöras ju av de svårhanterligaste fallen — av personer, vilka minst av alla äro lämpade att trängas med »vanligt hyggligt folk». Att i åtskilliga fall transport med taxebil verkställs mellan Spannmålsgatan och Centralstationen i Göteborg sker för att undvika att de förpassade icke i onödan skola utsättas för allmänhetens uppmärksamhet. Åtskilliga av göteborgsalkoholisterna äro ju »välkända» och ett »gatlopp» mellan Spannmålsgatan och Centralstationen skulle kunna medföra att den förpassade retar upp sig och blir bråkig under den fortsatta färden till anstalten.

Enär ifrågakommande alkoholistanstalter ligga på betydande avstånd från Göteborg bli förpassningsresorna synnerligen krävande för förpassarna, och då därtill kommer att ett stort flertal av de från Göteborg förpassade alkoholister äro svårhanterliga, måste av säkerhetsskäl i många fall två förpassare anlitas.

Att låta två eller flera alkoholister åtföljas av endast en förpassare skulle säkert leda till ett stort antal rymningar under transporten, vilket skulle medföra ökat och onödigt arbete för polisen samt säkerligen icke bidra till att nedbringa förpassningskostnaderna.

Göteborg i ordonnanspolisen den 4 januari 1950.

Olle Wångstedt.

Poliskommissarie.

Länsstyrelsens i Gävleborgs län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 230, § 35.

Till Konungen.

Sedan Kungl. Maj:t i skrivelse den 20 december 1949 anmodat länsstyrelsen avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört beträffande vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m. får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Riksdagens revisorer ha vid undersökning för utronande av orsakerna till de överskridanden, som uppkommit under år 1948—49 å förslagsanslaget till vissa kostnader för tillfälligt omhändertagande av alkoholister m. m., granskat kassaverifikationerna för bl. a. Gävleborgs län och därvid bemärkt, att av 103 förpassningar av alkoholister i 18 fall alkoholist förpassats av två polismän samt att i ett betydande antal fall taxebil kommit till användning även där möjlighet funnits att anlita bussförbindelse.

Det ankommer på vederbörande polischef att besluta om förpassningen och utfärda förpassningsorder. I de fall polischef beordrat mer än en polisman att verkställa densamma, har länsstyrelsen utgått från att polischefen på grund av sin personliga kännedom om den förpassade och vid förpassningen föreliggande omständigheter efter noggrann prövning funnit detta nödvändigt för förpassningens behöriga verkställande.

Anlitande av taxebil kan synas öka kostnaderna för transporter men torde så icke alltid vara fallet. Anlitande av det kostsammare men snabbare färdmedlet kan medföra en högst avsevärd avkortning av den tid, som tarvas för transportens genomförande och förpassarens återkomst till hemorten. Härigenom kunna traktamentskostnaderna för förpassaren och den förpassade nedbringas så mycket, att kostnaderna i sin helhet för transporten icke ställa sig dyrare utan ibland till och med billigare. I dylika fall har länsstyrelsen icke funnit anledning vägra ersättning för anlitande av taxebil. I åtskilliga fall av transporter torde anlitande av buss icke framstå som lämpligt transportmedel med hänsyn till såväl allmänheten som den förpassade. Därest den förpassades tillstånd och omständigheterna i övrigt varit sådana, att skäl ansetts föreligga för anlitande av taxebil i stället för buss, har länsstyrelsen ej heller ansett sig böra vägra ersättning för anlitande av taxebil.

Gävle i landskontoret den 12 januari 1950.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar

GUNNAR KLERCK.

S. BERNE.

Arbetsmarknadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 238, § 36.

Till Konungen.

Genom remiss den 19 december 1949 har arbetsmarknadsstyrelsen anmodats avgiva utlåtande över uttalande av riksdagens revisorer angående ombyggnad till normalspår av vissa av blekingenätets järnvägar.

I anslutning till revisorerens uttalande rörande ombyggnadens betydelse för de berörda landsändarna får arbetsmarknadsstyrelsen framhålla, att tillgång till normalspårig järnväg måste anses betydelsefull ur industrilokaliseringssynpunkt. Med hänsyn härtill anser arbetsmarknadsstyrelsen det önskvärt, att ifrågavarande ombyggnadsarbeten få bedrivas på ett sådant sätt, att ombyggnaden kan färdigställas inom icke alltför avlägsen framtid.

Arbetsmarknadsstyrelsen har med anledning av remiss avgivit yttrande den 7 oktober 1949 till chefen för kommunikationsdepartementet över en framställning från vissa kommuner i Blekinge län om igångsättande av arbetena med ombyggnad av blekingenätets järnvägar. Yttrandet har refererats i den nu remitterade berättelsen.

För att erhålla material för bedömning av lämpligheten ur arbetsmarknadssynpunkt att nu bedriva ombyggnadsarbetena i ökad omfattning har arbetsmarknadsstyrelsen föranställt om en särskild utredning angående antalet arbetslösa i Blekinge län den 7 januari 1950. Undersökningsresultatet framgår av bilagda sammanställning.¹ Antalet vid arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa i länet utgjorde vid nämnda tidpunkt ca 1 400. Av dessa beräknade länsarbetsnämnden, att ca 900 icke skulle erhålla arbete inom två veckor. Av de arbetslösas yrkestillhörighet synes framgå, att i vart fall en betydande del torde vara lämplig för sysselsättning i anläggningsarbeten. Ett bedrivande av järnvägsombyggnaderna i ökad omfattning synes därför under innevarande vintersäsong ägnat att medföra en betydelsefull förbättring av sysselsättningen inom länet.

Därest medel nu ställas till järnvägsstyrelsens förfogande för bedrivande av järnvägsombyggnaderna i ökad omfattning, synes det närmare bestämmandet av vilka delsträckor, som i första hand böra bearbetas, samt frågan om anvisande av arbetskraft till arbetena böra få avgöras av järnvägsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen i samråd.

Då de ifrågavarande ombyggnadsarbetena i sin helhet torde komma att kräva avsevärd tid, synes även i fortsättningen dylikt samråd tid efter annan böra äga rum angående arbetets fortsatta bedrivande.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit undertecknad Vahlberg, generaldirektör och chef, överdirektören och souschefen Curtman, ledamöterna Falk, Brodén, Västberg, Andersson och Adamsson samt ersättarna Ivar Larsson och Styrman. Ärendet har föredragits av 1:e byråingenjören von Schulzenheim.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

GUST. VAHLBERG.

ALLAN TÄNNERYD.

A. v. Schulzenheim.

¹ Här ej avtryckt.

Järnvägsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 238, § 36.

Till Konungen.

Genom remiss den 19 december 1949 har järnvägsstyrelsen anmodats inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 36 i sin berättelse för budgetåret 1948/49 anfört beträffande ombyggnad till normalspår av vissa av Blekingenätets järnvägar. Till åttlydnad härav får järnvägsstyrelsen anföra följande.

Såsom av statsrevisorerna framhållits, innebar det år 1946 av statsmakterna fattade principbeslutet om breddning av linjerna Karlskrona—Kristianstad, Karlshamn—Vislanda och Bredåkra—Växjö till normalspår bl. a., att arbetet icke skulle komma till utförande, förrän detta befanns erforderligt såsom ett led i åtgärder för sysselsättande av friställd arbetskraft. I samband härmed framhöll statsutskottet, att tidpunkten för ombyggnadsarbetenas igångsättande måhända icke uteslutande kunde bestämmas med hänsyn till läget på arbetsmarknaden, enär ombyggnaden på grund av materielens tillstånd icke ansågs kunna uppskjutas någon längre tid och att det därför borde ankomma på järnvägsstyrelsen att för Kungl. Maj:t framlägga de förslag, som ur denna synpunkt kunde finnas motiverade.

Förhållandena på arbetsmarknaden utvecklade sig dock annorlunda än anan vid tiden för principbeslutets fattande väntade sig. I skrivelse den 19 december 1946 till chefen för kommunikationsdepartementet framhöll sålunda 1943 års järnvägskommitté bl. a., att beredskapsarbeten, enligt vad då kunde bedömas, icke skulle behöva igångsättas under de närmast följande åren och att frågan om Blekinge-banornas ombyggnad som följd härav komme att skjutas på framtiden. Kommittén hemställde därför i samma skrivelse, att järnvägsstyrelsen skulle bemyndigas att vid underhåll av och materielanskaffning för smalspåriga järnvägslinjer, avsedda att ombyggas till normalspåriga, i lämplig utsträckning vidtaga åtgärder, som kunde underlätta införande i sinom tid av normalspårsdrift. Sedan järnvägsstyrelsen den 7 februari 1947 erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att vidtaga nyssberörda åtgärder, har järnvägsstyrelsen utöver de förberedande arbeten, som ålades järnvägsstyrelsen i samband med principbeslutets fattande och som i begränsad omfattning pågått, även i viss utsträckning utfört arbeten med omdikning, breddning av bankar, förlängning av trummor, påfyllning av ballast o. d. Dessa arbeten hava i enlighet med innebörden i 1946 års principbeslut genomförts utan nyanställning av arbetskraft, och de belopp, som upptagits för ändamålet i innevarande och de två nästföregående budgetårens kostnadsstaten och som angivits i statsrevisorernas utlåtanden, hava också beräknats med hänsyn härtill. Järnvägsstyrelsen ser för sin del gärna, att dessa arbeten bedrivs i raskare takt, därest så med hänsyn till deras angelägenhetsgrad anses motiverat och i betraktande av läget på arbetsmarknaden är möjligt. I så fall måste järnvägsstyrelsen emellertid bestämt påyrka, att särskilda investeringsmedel — utan förräntningsplikt — anvisas för ändamålet. Att i nämnvärt större utsträckning än som skett belasta S.J:s driftkostnader — underhållskonton — med utgifter av investeringskaraktär, synes nämligen principiellt icke riktigt.

Vad särskilt angår markfrågorna må vidare nämnas, att i samband med förslagsstakningar för linjen Karlskrona—Kristianstad förteckning upprättats över markområden (och markägare), som beröras av ombyggnadsar-

betena. När för arbetenas utförande mark utom SJ:s område erfordrats, har rätt att taga marken i anspråk utverkats hos markägaren. Några uppgörelser med vederbörande landsting och större städer hava ännu icke träffats. Att svårigheter uppkomma i detta avseende är att förutse med hänsyn till vad länsstyrelsen i Kristianstads län och landstinget i samma län samt stadsfullmäktige i Kristianstad i detta stycke anfört i sina yttranden över 1943 års järnvägskommittés betänkande. Järnvägsstyrelsen anser emellertid, att SJ bör konsekvent vidhålla den icke blott av kommittén utan även av departementschefen och riksdagen som riktig hävdade meningen, att det i princip bör åligga vederbörande landsting och större städer att avgiva utfästelse om kostnadsfri upplåtelse av för ombyggnaden erforderlig mark. Särskilt med tanke på de starka krav på breddning, som kommit till uttryck i yttranden och framställningar från kommunala myndigheter och enskilda företag i dessa trakter, synes anledning saknas att frångå detta villkor även som den från statsmakternas sida angivna förutsättningen, att frågorna om markupplåtelse skola vara fullt klarlagda, innan något mer omfattande arbete för ombyggnaden igångsättes. Järnvägsstyrelsen kommer därför att inom närmaste tiden vidtaga ytterligare åtgärder för åstadkommande av en rimlig lösning av dessa spörsmål.

Revisorerna hava ifrågasatt, huruvida icke här ifrågavarande ombyggnad borde i angelägenhetsgrad äga företräde framför vissa arbeten och materielanskaffningar, för vilka investeringsanslag begärts. Vad detta uttalande beträffar torde det vara tillräckligt erinra om att medelstillelningen till SJ:s investeringsverksamhet, först på grund av rådande knapphet på arbetskraft och materialier samt under senare år jämväl till följd av allmänt ekonomiska synpunkter och önskvärldheten att såvitt möjligt minska den inhemska efterfrågan på kapitalvaror under en följd av år varit och alltjämt är starkt beskuren och att verket av denna anledning icke i tillfredsställande omfattning kunnat tillgodose sitt behov av förbättrade anordningar i skilda avseenden för ekonomisering och effektivisering av driften. Det är järnvägsstyrelsens uppfattning, att medel icke begärts för sådana anläggningar m. m. vid SJ, som i angelägenhetsgrad böra stå efter det här ifrågavarande breddningsarbetet. Då revisorerna emellertid icke angivit, vilka arbeten, som lämpligen skulle kunna tillbakasättas till förmån för ombyggnaden av Blekinge-järnvägarna, vill järnvägsstyrelsen i detta sammanhang endast nämna, att exempelvis de dubbelspårsbyggnader, förstärkningar av spåröverbyggnaden, husbyggnader, elektrifieringsarbeten m. m., för vilka anslag anvisats eller begärts, enligt järnvägsstyrelsens uppfattning äro av en väsentligt högre angelägenhetsgrad än den ombyggnad till normalspår av vissa av Blekingenätets järnvägar, varom nu är fråga. För denna ombyggnad bör därför anvisas särskilt anslag och detta i enlighet med förutsättningarna vid principbeslutets fattande på sådant sätt, att det icke ökar SJ:s räntepliktiga kapital.

Vidkommande revisorernas uttalande rörande de av järnvägsstyrelsen gjorda investeringarna för nyanskaffning av rullande materiel såsom ånglok, lokomotorer, rälsbussar m. m. anser sig järnvägsstyrelsen vidare böra framhålla, att dessa investeringar varit oundgängligen nödvändiga för att på ett någorlunda tillfredsställande sätt kunna upprätthålla trafiken på dessa banor. Ingen nyanskaffning har emellertid ägt rum vare sig av personvagnar eller av godsvagnar, om man bortser från tre postvagnar och ett antal överföringsvagnar. Behovet av en förnyelse av persontrafikmaterielen har nämligen hittills kunnat tillgodoses enbart genom övergång till rälsbussdrift i större omfattning än förut, och en vidtagen — ur transportekonomisk synpunkt motiverad — omläggning av transportvägarna har minskat behovet av smalspåriga godsvagnar. Järnvägsstyrelsen hävdar, att de så-

lunda gjorda och, enligt vad som framgår av det anförda, tämligen begränsade investeringarna icke medföra någon nämnvärd fördyring eller merkostnad på längre sikt, dels enär de för ändamålet avsedda rälsbussarna till skillnad mot lok och vagnar hava en relativt kort livslängd och därför torde finna nyttig användning, så länge de över huvud taget äro driftsdugliga, dels enär den levererade och beställda materielen konstruerats så, att den för en ringa kostnad, ca 1 % av anskaffningsvärdet, lätt kan ändras för användning på smalspår av 891 mm bredd. Även om arbetet med banornas breddning redan påbörjats, skulle detsamma dessutom ha krävt så avsevärd tid, att en ersättningsanskaffning i viss utsträckning i varje fall skulle ha varit erforderlig för trafikens nöjaktiga besörjande under ombyggnadstiden. Under sådana förhållanden kan järnvägsstyrelsen för sin del icke inse, att — såsom revisorerna synas vilja göra gällande — den verkställda nyanskaffningen av rullande materiel skulle stå i strid med vad statsmakterna avsett och uttalat. Järnvägsstyrelsen vill fastmer hålla före, att denna nyanskaffning varit ofrånkomlig.

Därest revisorernas yrkande, att ombyggnaden skall utföras i snabbare takt, vinner statsmakternas gillande, inställer sig spörsmålet, hur arbetet tekniskt skall bedrivas. I del II, kap. VI, av sitt betänkande har 1943 års järnvägskommitté närmare redogjort för de svårigheter och kostnadsökningar, som bleve förknippade med ett färdigställande av dessa smalspårslinjer för normalspårsdrift i etapper. Järnvägsstyrelsen delar helt kommitténs synpunkter härvidlag och tillstyrker, att ombyggnaden av samtliga linjer sker i ett sammanhang. Smalspårsdrift skulle därvid bibehållas, medan arbetena med breddning av banvallen, slipersbyte, rälsbyte m. m. pågå, varefter normalspårsdrift skulle kunna upptagas relativt snabbt på samtliga berörda linjer. Såsom utgångspunkt för bedömande av den tid, ombyggnaden kan väntas taga i anspråk, kan meddelas, att densamma under förutsättning av tillgång på erforderlig arbetskraft och materiel av arbets- och driftstekniska skäl näppeligen torde kunna verkställas på kortare tid än fem år.

Kostnaderna för bananläggningen kunna med utgångspunkt från av 1943 års järnvägskommitté gjorda beräkningar vid nuvarande prisläge uppskattas till i runt tal 40 milj. kronor, och som följd härav skulle sålunda omkring 8 milj. kronor behöva anvisas för vart och ett av ombyggnadsåren. Styrelsen har därvid bortsett från kapitalbehovet för erforderlig rullande materiel. — För den händelse det skulle befinnas lämpligt att samtidigt med breddningen elektrifiera någon del av ifrågavarande bannät, tillkommer självfallet kostnaden härför. Styrelsen är dock icke beredd att i detta hänseende nu anföra någon siffra.

Under återopande av vad ovan anförts, får järnvägsstyrelsen i huvudfrågan sammanfattningsvis meddela,

att järnvägsstyrelsen biträder revisorernas förslag, att 1946 års principbeslut i erforderliga delar upptages till förnyad prövning,

att järnvägsstyrelsen gärna ser att ifrågavarande ombyggnadsarbeten utföras i snabbare takt, om så ur olika synpunkter anses motiverat och möjligt,

att därest beslut i denna riktning fattas av statsmakterna, särskilda medel böra anvisas för ändamålet på ett sådant sätt, att de icke öka SJ:s räntepliktiga kapital, samt

att järnvägsstyrelsen förutsätter, att de ifrågavarande ombyggnadsarbetena icke komma att inkräkta på andra för SJ betydelsefulla arbetsuppgifter.

I behandlingen av detta ärende hava förutom undertecknade jämväl deltagit järnvägsfullmäktige Johansson och Nordenson, överingenjörerna Sand-

ström och Thelander, byråcheferna Malmkvist och Kjebon, tf. byråcheferna Thorsell och Jonson, tjf. överingenjören Arelli och tjf. byråchefen Lundh.

Stockholm den 13 januari 1950.

Underdånigst

ERIK UPMARK.

EDV. OREDSSON.

Länsstyrelsens i Blekinge län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 238, § 36.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1949 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande över vad i riksdagens revisorers berättelse yttrats angående ombyggnaden till normalspår av vissa av Blekingenätets järnvägar. Med anledning härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra:

Från praktiskt taget alla håll, från de utredande organ som handlagt frågan, från statsmakternas sida, från länets industri och handel, jordbruk och skogsbruk, från kommuner, vilka beröras av järnvägarna, från olika länsmyndigheter liksom från militärt håll har framhållits angelägenheten av ifrågavarande järnvägars ombyggnad. Alla som sysslats med frågan om järnvägarna ha också funnit den brådskande.

Som riksdagens revisorer framhållit är anledningen till att arbetet icke omedelbart kunnat komma till stånd att finna i den omständigheten, att de i princip beslutade ombyggnadsarbetena ansetts böra komma till utförande först i samband med allmänna åtgärder för sysselsättning av friställd arbetskraft. Detta beslut måste ses mot bakgrunden av den vid tiden för beslutets fattande förhärskande uppfattningen att efterkrigstiden skulle komma att utmärkas av betydande arbetslöshet. Efter hand visade det sig emellertid, att rikets arbetsmarknad utvecklade sig på ett helt annat sätt än som befarats. I stället för arbetslöshet rådde under de närmaste åren efter kriget en synnerligen hög grad av sysselsättning med brist på arbetskraft inom flera för rikets försörjning viktiga näringsområden. Så länge denna arbetskraftsbrist var som störst, ifrågasattes ej heller på ansvarigt håll här i länet att arbetet kunde komma till utförande. Det må dock framhållas, att alltsedan krigsslutet betydande arbetskraftstillgångar funnits tillgängliga inom länet för detta arbete. Länet har emellertid fått avstå från en icke ringa del av denna arbetskraft, som överförts till för rikets försörjning viktiga områden. De otillräckliga sysselsättningsmöjligheterna i länet ha medfört en betydande utflyttning, som under åren 1945—1949 uppgick till 7 120 personer, av vilka ca 80 % torde ha hört till arbetsföra åldrar. Den arbetskraft, som lämnat länet, har icke enbart överförts till industrier i andra län utan har även tagits i anspråk i byggnads- och anläggningsarbeten, vilkas angelägenhet jämfört med Blekinge-järnvägarnas ombyggnad i många fall är diskutabel. Den del av arbetskraftsöverskottet, som av olika skäl icke kunnat utflytta, har fått sysselsättas i beredskapsarbeten och kommunala hjälparbeten, erhållit understöd från arbetslöshetskassor eller fått nöja sig

med dåliga och oregelbundna utkomstmöjligheter. Därjämte har arbetslösheten bland byggnadsarbetarna i länet varit större än på de flesta andra håll. Länets medverkan för uppnående av balans på arbetsmarknaden har således inneburit betydande uppoffringar.

Under de två senaste åren har det kunnat konstateras, att arbetskraftsbristen i riket betydligt avtagit och att arbetsmarknaden för flera försörjningsområden börjat mättas och stabiliseras. Detta förhållande återspeglas i länets nettoutflyttningsciffror, som under de två senaste åren betydligt nedgått. Då ökningen av de produktiva åldrarna torde vara ungefär lika stor som tidigare och länets näringsliv, till stor del till följd av de dåliga kommunikationerna, icke nämnvärt utvecklats samt näringslivet i övriga delar av landet icke längre synes kunna taga emot arbetskraft i samma omfattning som tidigare, kan det befaras, att överskottet på arbetskraft inom länet skall bli än större. Omfattningen av detta överskott framgår av en av länsarbetsnämnden gjord undersökning angående antalet vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa arbetssökande. Den 7 januari 1950, då denna undersökning gjordes, funnos 1 406 arbetslösa arbetssökande, varav drygt 700 beräknades vara lämpade att utföra anläggningsarbete. Sedan dessutom kungl. arbetsmarknadsstyrelsen i ett yttrande av den 7 oktober 1949 tillstyrkt bemyndigande för statens järnvägar att bedriva ombyggnadsarbetena i ökad omfattning med nyanställning av arbetskraft, synes något hinder ur arbetsmarknadssynpunkt icke möta mot att ombyggnaden nu igångsättes.

Arbetskraftsbristen har visserligen i det närmaste försvunnit, men härifrån är det långt till en mera allmän friställning av arbetskraft, åtminstone av den omfattning, som skulle motivera igångsättandet av större beredskapsarbeten. Fasthålls vid tanken på arbetets utförande i arbetslöshetsbekämpande syfte, framstår dess realiserande som mycket avlägset och ovisst. I och med att det icke längre går att hänvisa till att den arbetskraft, som skulle åtgå för arbetets utförande, bättre behövs på annat håll har här i länet uppstått en allt större irritation över att arbetet icke igångsättes. Denna irritation förstärkes av att kommunikationerna i andra landsändar förbättrats på olika sätt medan Blekinge i det närmaste helt uteslutits från denna upprustning.

Då ombyggnaden beslöts, förutsattes att arbetet på förhand planerades på sådant sätt, att det utan tidsutdräkt kunde igångsättas. Härefter har mer än tre år förflutit, och det hade därför kunnat förväntas, att detta planeringsarbete skulle vara slutfört. Tyvärr konstateras dock att planeringsarbetet bedrivits i mycket långsam takt och långt ifrån är färdigt. Det skulle vara mycket beklagligt, om ombyggnaden av denna anledning ytterligare skulle uppskjutas. Av de av revisorerna anförda siffrorna framgår att samtidigt som under budgetåren 1947/50 280 miljoner kronor förbrukats till underhåll av banor och byggnader endast 0,8 miljoner kronor använts för arbeten i samband med breddningen av blekingebanorna. Det är också märkligt, att ifrågavarande projekt, som på alla håll betraktas som mycket angeläget och som beträffande själva bananläggningen beräknats kosta 28 miljoner kronor, av statsfinansiella skäl och arbetsmarknadshänsyn icke ansetts kunna igångsättas, medan under en treårsperiod utförts andra järnvägsbyggnader, vilkas angelägenhet icke i samma grad dokumenterats, för en kostnad av närmare en halv miljard kronor.

Uppskjutandet av järnvägarnas ombyggnad har såväl direkt som indirekt nödvändiggjort andra investeringar, varjämte oöverskådliga förluster förorsakats näringslivet och enskilda. Järnvägssstyrelsen har således investerat betydande belopp för nyanskaffning av rullande material till de smalspåriga järnvägarna i länet. I statliga beredskapsarbeten och kommunala hjälp-

arbeten ha gjorts stora investeringar, som kunnat anstå om järnvägsombyggnaden kommit till stånd. Det allmänna har haft betydande utgifter till följd av den relativt stora arbetslösheten i länet. Alla dessa olika utgifter torde sammanlagt ha kunnat täcka en stor del av kostnaderna för ombyggnaden.

Länsstyrelsen vill vidare understryka att befolknings- och näringsförhållandena i Blekinge sedan länge uppvisa en eftersläpning i förhållande till flertalet andra landsdelar och att denna eftersläpning synes bli allt större. Folkmängden i länet är nu mindre än vid sekelskiftet och utgör endast 2,1 % av hela rikets befolkning mot 2,9 % år 1900. Fortfarande är dock länet näst efter Göteborgs och Bohus län och Malmöhus län det folktätaste i riket. Länet har haft en stor naturlig folkökning, men hela födelseöverskottet och mer därtill har gått förlorat genom utflyttning. Under de senaste 15 åren har utflyttningsförlusten utgjort ca 15 000 personer. År 1947 motsvarade denna 1,1 % av folkmängden eller mer än i något annat län bortsett från Gotlands län och år 1948 0,5 %, vilket endast överträffades av Västerbottens län. Icke enbart landsbygden drabbas av utflyttningsförluster utan även länets städer och övriga tätorter. I flertalet andra län förmå tätorterna draga till sig den flyttande landsbygdsbefolkningen, men Blekinges tätorter synas i detta avseende icke ha tillräcklig konkurrenskraft. Den befolkningsförlust, som länet lidit, har till ca 1/3 utgjorts av personer i arbetsföra åldrar. Då man vet, att den naturliga ökningen i dessa åldrar är relativt liten — ehuru Blekinge därvidlag har det bättre ställt än andra landsdelar — kan man fastslå, att utflyttningsströmmen icke enbart underhålles av den naturliga befolkningstillväxten i dessa åldrar utan att länets näringsliv även fått vidkännas förlust av arbetskraft. Detta bekräftas också av tillgängligt statistiskt material.

Enligt 1940 och 1945 års folkräkningar minskade den förvärvsarbetande befolkningen i länet mellan dessa år med 3 134 personer eller 5,0 % medan hela rikets motsvarande befolkning endast minskade med 0,2 %. Som framgår av nedanstående tablå gällde denna tillbakagång icke endast jordbruksnäringsgrenen utan även industri och hantverk, inom vilken näringsgren minskningen uppgick till 1,5 % mot en ökning av 5,9 % för hela riket. Den ytterst ringa ökningen på samfundelsens område, 0,5 % mot 11,0 % för hela riket, förtjänar i detta sammanhang också att uppmärksammas.

Näringsgren	Förvärvsarb. befolkning i Blekinge		Ökning + Minskning -	Ökning (+) eller minskning (-) i %	
	1940	1945		Blekinge	Hela riket
Jordbruk med binärningar.	17 883	14 820	- 3 063	- 17·1	- 15·6
Industri och hantverk	22 079	21 742	- 337	- 1·5	+ 5·9
Samfärdsel	4 336	4 357	+ 21	+ 0·5	+ 11·0
Handel	6 781	7 326	+ 545	+ 8·0	+ 6·4
Allm. tj. och fria yrken . . .	8 398	8 499	+ 101	+ 1·2	+ 16·9
Husligt arbete	3 410	2 495	- 915	- 26·8	- 21·9
Ospecc. verksamhet	524	1 038	+ 514	+ 98·1	+ 17·7
Summa	63 411	60 277	- 3 134	- 5·0	- 0·2

Kommerskollegii industriberättelser visa visserligen i stort sett en ökad sysselsättning inom länets industri. Jämfört med utvecklingen i hela riket måste emellertid även här konstateras en tillbakagång. År 1936 voro 2 % av rikets industriarbetare sysselsatta inom länet men år 1945 endast 1,8 %. Förstnämnda år utgjorde antalet industriarbetare på 1 000 inv. i länet 67, vilket tal placerade länet som nummer 12 ur industrialiseringssynpunkt.

Sistnämnda år hade antalet industriarbetare per 1 000 inv. stigit till 82, men Blekinge hade distanserats av ytterligare 5 län och kom först som nummer 17.

Tiden efter 1945 har icke medfört några påtagliga förbättringar för Blekinges näringsliv. Av befolkningsrörelserna att döma torde den yrkesverk-samma befolkningen i länet ha minskat med ytterligare några 1 000-tal personer. En del industriföretag ha visserligen förlagts till länet, men dessa äro icke av den storlek att de kunnat i nämnvärd grad påverka utvecklingen. När det gällt lokalisering av industrier till länet ha för övrigt de dåliga kommunikationerna varit en motverkande faktor. Säkert är att betydligt flera industriföretag skulle ha sökt sig till länet om järnvägarna varit normalspåriga.

Det är naturligtvis svårt att leda i bevis i vilken grad länets dåliga järnvägsförhållanden medverkat till de ovan berörda negativa dragen i det blekingiska näringslivet. Mycket tyder emellertid på att de starkt bidragit till denna ekonomiska eftersläpning. Ofta påtalas av representanter för näringslivet, huru de dåliga kommunikationerna försvåra produktionen. Vid en industrimässa, som för någon tid sedan anordnades av Blekinge hantverks- och småindustriförening, anfördes drastiska exempel på att produktionsföretag måst nedläggas till följd av kommunikationsförhållandena.

Man har alltså anledning att hysa allvarlig oro för den framtida industriella utveckling om icke nya och bättre förutsättningar skapas. Det förefaller icke oberättigat att tänka sig att en eventuell allmän konjunkturförsämring kommer att drabba Blekinge tidigare och hårdare än andra landsdelar.

Länsstyrelsen vill alltså instämma i revisorernas uttalande att planerings- och övergångsarbetena böra forceras inom ramen för av riksdagen och Kungl. Maj:t redan lämnat bemyndigande. Som länsstyrelsen påvisat är ombyggnaden till normalspår av länets järnvägar av så väsentlig betydelse för länets näringsliv och även för arbetsmarknaden inom länet, att ombyggnaden icke utan mycket stora olägenheter kan skjutas på framtiden. Då därtill kommer att såvitt länsstyrelsen kan bedöma det statsfinansiella läget nu icke heller behöver hindra arbetets utförande, synes tiden nu vara inne för en omprövning av beslutet angående tidpunkten för ombyggnaden av blekingejärnvägarna.

Under återopande av det anförda får länsstyrelsen hemställa att, då denna fråga för närvarande måste anses såsom den för länet betydelsefullaste och för dess framtida utveckling mest livsviktiga angelägenhet, statsmakterna skyndsammast vidtaga åtgärder för frågans lösning.

Karlskrona i landskansliet den 16 januari 1950.

Underdånigst

B. FALLENIUS.

G. WIK.

Svea hovrätts

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Svea hovrätt har genom nådigt beslut den 10 januari 1950 anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse till årets riksdag under § 4 anfört angående processreformens ekonomiska verkningar.

Till åttlydnad härav får hovrätten i underdånighet anföra följande.

Det är obestriddligt att efter den nya rättegångsordningens genomförande en icke ringa ökning av statens utgifter för rättsvården och en betydande stegring av processkostnaderna för den rättssökande allmänheten inträtt. Även om detta icke vid den nya processlagstiftningens genomförande av statsmakterna förutsetts, är det dock klart, att därav ej obetingat följer, att denna lagstiftning nu bör ändras. Härfor kräves icke blott att besparingar av betydelse kunna genom ändringarna uppnås utan även att ändringarna ej minska värdet av det rättsskydd rättegångsordningen är avsedd att giva den rättssökande allmänheten.

Vid bedömandet av frågan om dessa förutsättningar äro för handen är vad först angår statens kostnader för rättegångsväsendet att märka, att såsom revisorerna framhållit en exakt beräkning av de direkt av processreformen föranledda kostnadsökningarna icke torde vara möjlig. Otvivelaktigt ha de ökade statsutgifterna för rättegångsväsendet delvis sin grund i förhållanden, som icke äga samband med processreformens genomförande. Utöver vad revisorerna i detta hänseende anfört må ytterligare framhållas den ökning av åklagarnas och domstolarnas arbetsböda, som föranletts av den under senare år alltmer stegrade kriminaliteten särskilt bland ungdomen och som icke helt uppväges av den lättnad i arbetsbödan, som föranletts av införandet av instituten åtalseftergift och strafföreläggande. Vidare bör uppmärksammas den utvidgning av området för straffbarheten som den nya allmänna strafflagstiftningen medfört och den ökning av brottmålnens antal, som har sin grund i utvidgningen av allmän åklagares åtalsplikt.

Vid ett bedömande av rättegångsreformens verkningar ur statsfinansiell synpunkt torde det även böra framhållas, att i vårt land rättsvården, jämförd med andra områden för den statliga verksamheten, icke lär ställa sig särskilt kostsam. Sålunda uppgå, enligt vad för närvarande synes vara fallet, statens utgifter för rättsskipningen till något över 20 miljoner kronor om året eller ungefär 0,5 procent av samtliga statsutgifter, ett förhållandetal som om hänsyn toges även till kostnaderna för städernas rättsskipning, torde ungefär motsvara rättsväsendets andel av statsutgifterna i våra grannländer. Det bör vidare beaktas, att man vid beräklandet av statens kostnader för domstolsväsendet icke kan bortse från de ganska betydande belopp, som den rättssökande allmänheten i form av stämpelavgifter har att erlägga till staten såsom vederlag för rättsvårdens meddelande. De inkomster, som på denna väg tillföras statsverket, torde med ledning av tillgängliga uppgifter angående generalpoststyrelsens stämpelförsäljning kunna uppskattas till 3 à 4 miljoner kronor årligen.

I den mån den efter rättegångsreformens genomförande inträffade utgiftsökningen för statsverket icke är föranledd av den nya processordningen saknas varje anledning att i besparingssyfte ändra densamma. Är ökningen däremot beroende av den nya lagstiftningens bestämmelser bör väl icke den

korta tiden, under vilken de tillämpats, i och för sig utgöra hinder för en prövning av frågan, huruvida kostnadsbesparingar kunna göras genom ändringar däri. Men å andra sidan måste iakttagas att för de måttliga besparingar av allmänna medel, som må vara möjliga att ernå och varom här endast kan vara fråga, under inga förhållanden bör offras något som är av värde för upprätthållandet av ett gott rättsväsende. En ändring vare sig i lagstiftningens grunder eller i dess detaljer bör icke ifrågasättas, om därigenom det rättsskydd skulle försämras, som rättegångsförfarandet avser bereda de enskilda, eller deras processkostnader ökas. Tvärtom torde nu anförda synpunkter i en del fall böra leda till att staten påtager sig ökade utgifter för att minska de rättssökandes processkostnader.

Såsom mera angeläget än att minska statens kostnader för rättsväsendet framstår nämligen att de olägenheter undanröjas, som en fördyring av processen innebär för de enskilda parterna. Visserligen lär väl någon befogad invändning icke kunna göras däremot, att part i viss utsträckning nödgas bidra till processkostnaderna. I mål mellan enskilda torde vetskaper om skyldigheten att såsom tappande part svara för såväl egna som motpartens kostnader utgöra ett värdefullt korrektiv mot obefogat föranledande, fullföljande eller fördyrande av rättegång. Den enskildes processkostnader få emellertid icke bli så tyngande, att de minska domstolarnas värde för hans rättsskydd.

Det torde icke kunna förnekas, att ur sist antydda synpunkt den nya rättegångsordningen ej är tillfredsställande. Den ökning av processkostnaderna densamma otvivelaktigt medfört synes, såsom revisorerna anført, i många fall haft till följd att enskilda rättssökande ansett sig tvungna att avstå från att få sin sak prövad av domstol eller från att fullfölja densamma i högre instans. En sådan konsekvens av det nya förfarandet är synnerligen betänkelig, och det torde vara nödvändigt att skyndsamt vidtaga åtgärder däremot. En utväg torde därvid vara att statsverket påtager sig större andel av processkostnaderna än nu är fallet bl. a. genom att ytterligare vidga ramen för den fria rättegången. Frånsett emellertid att detta icke hjälper alla kategorier av de rättssökande, måste det under alla förhållanden ligga närmast till hands att undersöka om icke de enskildas processkostnader utan menliga följder för rättssäkerheten kunna nedbringas genom ändring i rättegångsreglerna.

Vid en sådan undersökning bör hovrättsprocessen i första hand komma i betraktande dels därför att dess förbilligande är av stor betydelse för den rättssökande redan vid hans bedömande av frågan om han bör påbörja en rättegång genom anhängiggörande av sin talan i underrätten, dels därför att vissa ändringar i reglerna för hovrättsförfarandet även ur andra synpunkter synas påkallade.

Den erfarenhet, som vunnits under den tid den nya rättegångsbalken varit i tillämpning, har otvetydigt givit vid handen, att för upprätthållandet av de principer, varpå rättgångsbalken bygger, icke erfordras att ett muntligt förfarande i hovrätt kommer till användning i den utsträckning som gällande lag förutsätter. De bestämmelser, som gälla för huvudförhandling i hovrätt, ha framtvingat ett förfarande, som alltför ofta innefattar en ren föredragning av det vid underrätten förebragta materialet — vilken föredragning på grund av aktsystemet som regel måste verkställas genom domstolens tjänstemän — utan att något nytt tillföres den högre instansen. Därest vissa jämkningar i riktning mot mindre stränghet komma till stånd i fråga om muntlighetsprincipens tillämpning i hovrätt, vinnes förutom minskning i de enskildas processkostnader även en betydande lättnad i åklagares och advokaters arbetsböra samt avsevärda besparingar för det allmänna.

På grund av det anförda framstår det såsom önskvärt, att bestämmelserna om huvudförhandling i hovrätt göras till föremål för översyn i syfte att öppna vidgade möjligheter för målens avgörande på handlingarna. I anslutning till vad revisorerna i denna fråga anfört må följande synpunkter framhållas.

Därest det till en början antages vara erforderligt att bibehålla generella föreskrifter om huvudförhandling i hovrätt, och att till vissa fixerade undantagsfall begränsa möjligheterna till måls avgörande på handlingarna, måste dock dessa möjligheter väsentligen utökas, om man skall kunna undvika alltför många onyttiga huvudförhandlingar. Sålunda bör den i RB 50: 21 andra stycket stadgade värdegränsen, 500 kronor, avsevärt höjas, förslagsvis till 1 500 kronor, och den i tredje stycket angivna möjligheten att i fråga om mål, som endast röra rättstillämpningen, träffa ett avgörande utan huvudförhandling bör vara oberoende av uttrycklig framställning från parterna. Den i första stycket av samma paragraf angivna möjligheten att avgöra mål utan huvudförhandling, då vadetalan befinnes uppenbart ogrundad, har ganska allmänt — säkerligen till följd av uttalande från processlagberedningens sida — antagits vara avsedd endast för fall av avsiktligt rättegångsmissbruk. Stadgandet, som bort kunna utnyttjas till undvikande av att en parts förstånd och envishet ådrager motparten såväl besvär som kostnader, för vilka denne kanske ej kan påräkna ersättning, samt övriga i processen agerande meningslös tidsspilla, har därför olyckligtvis fått mycket ringa betydelse. En ändrad tolkning av lagrummet i denna del synes därför erforderlig.

Även om de i RB 50 kap. 21 § andra och tredje styckena upptagna reglerna ändras på sätt nu berörts och stadgandet angående ogrundad talan i första stycket tillämpas utan nämnda, i lagtexten icke antydda begränsning, synas möjligheterna för hovrätt att avgöra värdade tvistemål på handlingarna likväl bliva alltför snävt avgränsade. Till en början må sålunda framhållas att, medan mål vari den fullföljda frågan endast gäller rättstillämpningen äro ytterligt sällsynta, det understundom förekommer, att i ett fullföljt mål de faktiska omständigheterna äro, ehuru icke ostridiga, fullständigt uppenbara eller ock i omtvistat avseende alldeles utan betydelse, under det att en likaledes omtvistad fråga rörande rättstillämpningen med all rätt drages under hovrättens prövning, en prövning för vilken dock huvudförhandling är av intet värde. Vidare har erfarenheten i rikt mått bekräftat riktigheten av lagrådets anmärkning vid granskning av förslaget till 50 kap. 21 § RB, att muntlig förhandling icke är av nöden i mål, där materialet icke kan göras tillgängligt eller åskådliggöras i muntlig form, såsom i vissa räkenskapsmål, patentmål och liknande. Det finnes anledning att förstärka uttalandet därhän, att det muntliga förfarandet i dylika mål ofta innebär ett fullständigt meningslöst ödande av tid och pengar.

Vad angår brottmålen föreligger mindre utpräglat behov av ändring i rättegångsbalkens bestämmelser. Regelmässigt är, där hovrätt har att pröva en dom å frihetsstraff eller skyddsåtgärd eller vill döma till sådan påföljd, huvudförhandling i hovrätten påkallad. I vissa fall, såsom då efter det under rätten dömt till frihetsstraff den tilltalade blott yrkar strafflindring eller åklagaren blott skärpning men ändring är uppenbart opåkallad, framstår dock en kanske lång och dyrbar huvudförhandling som onödig. Ej sällan förekommer ock att klagande tilltalad i dylika fall uttryckligen hemställer, att målet avgöres utan hans vidare hörande till undvikande av en för honom oläglig inställelse.

Det anförda torde vara till fyllest för att klarlägga behovet av en betydligt vidgad ram för hovrätts befogenhet att avgöra mål utan huvudförhandling.

Att söka bestämt fixera denna ram kan icke här komma i fråga. För ändamålet är särskild utredning erforderlig och sådan bör enligt hovrättens mening med det snaraste komma till stånd. För vinnande av erforderlig jämkning av reglerna om huvudförhandling i hovrätt kan givetvis, ehuru uppgiften erbjuder betydande svårigheter, den metoden väljas, att från en bibehållen regel om att huvudförhandling skall hållas i vädjade mål göras bestämt avgränsade undantag. Det måste emellertid betonas, att en sådan metod icke är utan våda. En hovrättsavdelning, som svårt betungas av — kanske delvis helt värdelösa — obligatoriska huvudförhandlingar, måste bli va benägen att i flertalet fall som gå in under undantagsstadgandena döma utan huvudförhandling, även om bland sistberörda fall finnas sådana, där ett muntligt förfarande bort komma till stånd t. ex. för vinnande av direkt kontakt med parterna eller när akten icke är nog fullig. Bland annat med hänsyn till berörda svårigheter och risk bör vid utredningen tagas under övervägande, huruvida icke den möjlighet hovrätt bör äga att i särskilda fall avgöra vädjade mål utan huvudförhandling bäst beredes genom ett mera generellt bemyndigande för hovrätt att så förfara, då med bestämdhet kan antagas, att huvudförhandling icke kommer att tillföra rättegången material av beskaffenhet att inverka på avgörandet. Det säger sig självt, att bedömningen, huruvida ett sådant antagande är befogat, måste — särskilt i dispositiva tvistemål — bli i hög grad beroende av parternas inställning till frågan om huvudförhandling.

Av stor betydelse för bedömandet i de särskilda fallen huruvida huvudförhandling i hovrätten bör hållas eller ej är uppenbarligen frågan, om det för målets utredning är behövt att vittnesförhör hållas med nya eller förut i underrätten hörda vittnen. Säkerligen skulle såsom revisorerne framhållit en inskränkning i de dyrbara vittnesförhören i hovrätt vara ägnad att verkamt nedbringa processkostnaderna. Det torde nämligen icke kunna förnekas att dessa vittnesförhör kommit att erhålla allt för stor omfattning. Anledningen härtill torde huvudsakligen vara att tillskriva bestämmelserna i de s. k. tilltrosparagraferna d. v. s. 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 § rättegångsbalken, vilkas avfattning i stor utsträckning föranlett en vidsträcktare tillämpning än grunderna för lagrummen påkalla. Erfarenheten visar, att ett i hovrätt hållet förnyat förhör mera sällan ger något utöver vad som enligt protokollsanteckning eller uppteckning framkommit vid samma vittnes hörande inför underrätten. Särskilt gäller detta om vittnesmålet i underrätten upptagits på stenografisk eller fonetisk väg. Härtill kommer att vid ett förnyat vittnesförhör efter det åtskillig tid förflutit och varunder vittnet haft tillfälle att taga del av utredning och dom i målet, en icke ringa fara föreligger för att vittnets förmåga att meddela tillförlitliga upplysningar avsevärt försämrats. Av dessa skäl synes ofta kunna ifrågasättas om en vid förnyat förhör ändrad utsaga verkligen utgör ett säkrare underlag för prövningen av saken än den vid underrätten avgivna. I varje fall synas vittnesförhör i hovrätten med i underrätten hörda vittnen böra begränsas till de fall, då särskild anledning finnes att antaga, att utsagan i underrätten ej motsvarar vad vittnet har sig bekant i saken och på grund därav kommer att ändras, förtydligas eller fullständigas. Såsom exempel på sådan särskild anledning kan nämnas uppgift om nervositet, rädsla, sjukdom, trötthet eller dylikt hos vittnet vid förhöret i underrätten eller om minnesfel eller glömska. Med hänsyn till det sagda kan ifrågasättas om ej åt hovrätt bör givas större frihet att efter eget omdöme avgöra, huruvida och i vad mån förnyad bevisupptagning må äga rum.

Särskild uppmärksamhet påkallar den av revisorerne berörda möjligheten att anlita ett blandat muntligt och skriftligt förfarande. Ej sällan kan t. ex.

en enstaka fråga i ett tekniskt mål vara lämpad för muntlig behandling eller ett till omständigheter av betydelse för villkorlig dom väsentligen begränsat förhör i brottmål vara till fyllest. I ett stort mål, där endast i viss del av målet ny vittnesbevisning påkallas, kan väl tänkas att huvudförhandlingen begränsas till att avse denna del av målet och i övrigt hänvisning sker till handlingarnas innehåll. I brottmål förekommer till exempel ej sällan att talan i hovrätt föres allenast i fråga om ett av många brott, för vilka den tilltalade ådömts gemensamt frihetsstraff och där följaktligen efter nu gällande regler målet i dess helhet för straffmätningens skull handlägges vid långvarig huvudförhandling, ehuru ingendera parten har något annat intresse av handläggningen än i vad den avser den enstaka gärning för vilken straffrihet resp. straff yrkas. Det kunde vidare vara av värde för part att få tillfälle att vid bärför avsedd förhandling plädера endast i rättsfrågan eller, i brottmål, där gärningens förlopp är ostridigt, plädера för straffnedsättning, villkorlig dom eller ändrad straffom.

Vad angår rättegångsordningen i övrigt torde för närvarande kravet på en översyn i syfte att minska såväl statens som de enskildas kostnader icke göra sig gällande med samma styrka som i fråga om hovrättsprocessen. De av statsrevisorerna i nämnda syfte ifrågasatta åtgärderna synas icke desto mindre väl värda beaktande. Beträffande några av åtgärderna synes det hovrätten möjligt att redan nu uttala ett principiellt instämmande. Att utvidga användningsområdet för strafföreläggande på sätt revisorerna övervägt torde icke vara ägnat att väcka betänklighet. Beträffande frågan om förordnande av offentlig försvarare utanför advokaternas krets lär ur skilda synpunkter en ändring av gällande ordning vara påkallad. Här om har emellertid hovrätten att i annat sammanhang avgiva särskilt yttrande. Åtskilliga föreskrifter angående protokoll, expeditioner och meddelanden torde såsom revisorerna anmärkt kunna göras mindre betungande. Rörande de av revisorerna i övrigt påtalade olägenheterna och framställda förslagen torde kunna sägas, att tillräcklig erfarenhet ännu icke vunnits för att man med erforderlig säkerhet skall kunna uttala sig om i vilka hänseenden en lagändring bör komma till stånd och vilka principer som härvidlag böra följas. Vad revisorerna anföra om behovet av ökade möjligheter att trots hinder hålla huvudförhandling, förefaller hovrätten mindre övertygande.

Sammanfattningsvis vill hovrätten göra det uttalandet, att det synes oundgängligen nödvändigt att en översyn av rättegångsordningen, såvitt angår förfarandet i hovrätt, med det snaraste kommer till stånd men att beträffande processordning i övrigt, även om sannolikt åtskilliga förbättringar kunna ernås såväl i de avseenden revisorerna berört som ock i andra stycken, det kan ifrågasättas huruvida tiden ännu är mogen för inledande av ett mera omfattande reformarbete.

Stockholm den 8 mars 1950.

På hovrättens vägnar:

Underdånigst

G. LINDSTEDT.

S. H. Ryman.

Göta hovrätts

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Anmodad avgiva yttrande över riksdagens revisorers till 1950 års riksdag avgivna berättelse, såvitt avser processreformens ekonomiska verkningar, får hovrätten anföra följande.

Den utomordentligt genomgripande rättegångsreform, som trädde i kraft med 1948 års ingång, har enligt hovrättens bestämda mening inneburit ett mycket betydande framsteg för vårt lands rättsskipning, främst därigenom att dom i såväl underrätt som hovrätt genomgående skall grundas på en muntlig koncentrerad förhandling. I revisorernas berättelse söker man förgäves efter uttryck för förståelse för dessa värden, och revisorerna ha uppenbarligen haft föga känsla härför. Kritiken har, såsom skall framgå av det följande, i många avseenden präglats av detta förhållande.

I anledning av det allmännas ökade kostnader för rättsskipningen vill hovrätten redan nu påpeka, att statens sammanlagda kostnader för domstolarna samt för rättegångsväsendet i allmänhet enligt nu gällande budget uppgår till knappt 22 miljoner kronor, ett belopp som icke kan anses högt om vi härför erhålla en god rättsskipning.

Icke heller den välvilligaste inställning till reformen bör emellertid leda till att alla anmärkningar och ändringsförslag avvisas såsom ogrundade. Ett så omfattande lagstiftningsarbete kan självfallet icke vara i alla avseenden och i alla detaljer lika bra, ej heller i alla avseenden riktigt avvägt ur ekonomisk synpunkt, och det är naturligt att just vid en processlags konfrontation med verkligheten brister på särskilda punkter snart kunna framkomma. Önskar man reformen framgång och utveckling är det angeläget att icke dröja med att undanröja sådana brister, ty även brister av mindre betydelse ge lätt kritiken vind i seglen.

Från dessa utgångspunkter går hovrätten nu att granska, sida för sida, det väsentliga i vad revisorerna anfört:

(S. 54.) Påståendet att den muntliga handläggningen medfört en sådan ökning av handläggningstiden, att denna trots koncentrationen ofta överstiger den förutvarande totala handläggningstiden, är missvisande, enär riktigheten av påståendet helt beror på med vilken tidigare handläggningsordning jämförelsen sker.

(S. 54.) Att antalet vittnen i varje mål skulle ha genomsnittligen ökat i följd av att parterna till en koncentrerad förhandling skulle inkalla vittnen mera »för säkerhets skull», är ett påstående, vars grund starkt kan ifrågasättas. Snarare torde de nya viktiga bestämmelserna om förberedelse ha föranlett en motsatt utveckling.

(S. 54.) Det är klart att part har svårare än förut att själv föra sin talan, om detta skall ske på ett riktigt sätt enligt nya ordningen. Frågan har emellertid ringa betydelse i tvistemålen, med hänsyn även till möjligheterna till fri rättegång, och i fråga om brottmålen är det sörjt för att den som ej själv kan föra sin talan skall oberoende av sin ekonomiska ställning kunna erhålla offentlig försvarare. Ur synpunkten av parternas egna processkostnader har vad revisorerna härvidlag anfört således knappast någon betydelse.

(S. 54.) Den ökning av advokatkostnaderna, som otvivelaktigt skett under senare år, bör måhända påföras processreformens konto så till vida, att

advokaterna bättre än förut måste bereda sig, då de gå till huvudförhandling — något som man väl knappast kan vilja ha annorlunda — men torde i övrigt i allt väsentligt bero på faktorer som ej ha med processreformen att göra. Utom penningvärdets försämring bör därvidlag påpekas, att advokatsamfundet i samråd med domarsammanslutningarna åvägabragt nya regler för beräkning av advokatkostnader, vilka började allmänt tillämpas ungefär samtidigt med processreformen men i och för sig ej hade med denna att göra.

(S. 54—55.) Att »en av de mest väsentliga kostnadsökningar, som i fråga om processkostnaderna föranletts av processreformen» skulle böttna i advokaternas repetitionsarbete i följd av den tid som förflyter mellan underrättens dom och huvudförhandlingen i hovrätt, är i varje fall en betydande överdrift. Ökade krav på advokatarvoden i hovrätt äro självfallna, om där skola hållas muntliga förhandlingar, och det skulle knappast bli någon större skillnad om sådan förhandling kunde hållas omedelbart efter underrättsförfarandet.

(S. 55.) Vad som säges om att »förbilliga processen i bagatellmål eller mål avseende obetydliga värden eller av icke principiell innebörd» synes svårt att förstå om därmed avses underrättsförfarandet. I vad rör brottmål möjliggör nya RB även i de fall, då avgörande icke kan ske efter straffföreläggande, ett förfarande vid domstol av allra enklaste slag, vid vilket den tilltalade icke behöver inställa sig ens genom ombud; att kraven på fristående domar och protokoll i vissa sådana fall skulle kunna eftergivnas är riktigt men torde ej i detta sammanhang ha avsetts. Och i fråga om tvistemål ger RB också stora möjligheter att avgöra enkla mål under de enklaste former vid eller i omedelbart samband med förberedelsen.

(S. 55—56.) Att strafföreläggandenas användningsområde med fördel skulle kunna vidgas är hovrätten ense med revisorerna om. Här som i flera andra avseenden föranledes nu en mindre tillfredsställande ordning av den omständigheten att straffskalan böter eller fängelse användes för en mängd förseelser, å vilka i praktiken ytterst sällan följer annat än jämförelsevis låga bötesstraff. Vidare bör 18-årsgränsen uppenbarligen snarast borttagas.

(S. 56.) Hovrätten är icke ense med revisorerna om att rätten bör medgivnas större befogenheter att efter eget omdöme hålla utlyst huvudförhandling, även då hinder uppstår, och att erforderlig komplettering lämpligen kan ske »vid en senare extraförhandling». Koncentrationsprincipen är grundläggande för hela den nya ordningen, och svårigheterna torde i de allra flesta fall lösas genom möjligheterna att påbörja förhandlingen och vid en senare fortsatt huvudförhandling avsluta densamma eller att inställa förhandlingen men företaga bevisupptagning. Om revisorerna avse att lossa den nu ovillkorliga 14-dagarsgränsen för fortsatt huvudförhandling, vill hovrätten bestämt avråda därifrån.

(S. 56.) Frågan om rätt att till offentlig försvarare utse biträdande jurist hos advokat är för närvarande på remiss i anledning av framställning från Sveriges Juristförbund och torde förtjäna beaktande. En sådan reform skulle emellertid knappast innebära nämnvärt minskade kostnader för offentliga försvarare.

(S. 56—57.) Det är obestriddligt, att parternas kostnader vid fullföljd till hovrätt blivit avsevärt ökade genom den nya ordningen, och även hovrätten anser det synnerligen önskvärt att minska denna olägenhet. Denna är emellertid ganska ofrånkomlig, om målen även i hovrätten skola avdömas icke på handlingarna utan efter en muntlig förhandling. Då några väsentliga avsteg från denna ordning icke böra ifrågakomma, kan man heller icke vänta sig att i någon avsevärd mån kunna minska dessa kostnader. Botemedlet synes

närmast få bli att genom ökad rättshjälp från det allmännas sida och genom hovrättsting och liknande anordningar delvis överföra kostnaden å det allmänna, såsom redan i stor utsträckning skett. Emellertid är saken av den vikt att man bör överväga alla möjligheter till även andra åtgärder och särskilt då huruvida mål lämpligen i större utsträckning än nu är möjligt kunna avgöras på handlingarna efter föredragning och således utan huvudförhandling. Hovrätten instämmer i revisorernas uttalande, att en höjning av 500-kronorsgränsen redan på grund av penningvärdets försämring är motiverad, men även andra åtgärder i denna riktning torde böra övervägas. Så t. ex. synas tvistemål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, böra kunna avgöras utan huvudförhandling, även om ej båda parterna begära det. I brottmål vore det påkallat med en motsvarighet till regeln för tvistemål, att huvudförhandling kan underlåtas, om hovrätten finner uppenbart, att vadedtalan är ogrundad. Och vidare synes i de fall, då båda parterna äro ense om att icke önska huvudförhandling, hovrätten böra ha rätt att underlåta sådan. I dispositiva mål framstår en sådan ordning som särskilt motiverad men även i andra mål torde den kunna övervägas. Därest revisorerna avse en generell rätt för hovrätten att, där det anses lämpligare, företaga mål till avgörande utan huvudförhandling — jfr s. 26 överst — anser hovrätten däremot detta innebära ett avsteg från principerna, som icke kan rekommenderas. Och då revisorerna yttra, att om möjligheterna att avgöra mål på handlingarna ökas, »måste självfallet skapas garantier för att akten i målet göres så fyllig och tillförlitlig, att den kan läggas till grund för dom», vill hovrätten uttala en bestämd varning, enär uttalandet torde innebära att antingen underätterna skola väsentligen utvidga protokollen i alla mål — för att möjliggöra för hovrätten att avgöra enstaka mål på handlingarna — eller och hovrätterna skola föranstalta om vidlyftig skriftväxling som grund för domen.

(S. 57.) Revisorerna uttala att ett upprepande av vittnesmål m. m. i hovrätt »synes kunna undvikas särskilt i enklare mål, där av sammanhanget klart framgår, att genom ett upprepat vittnesförhör intet nytt skulle tillkomma i målet, eller sannolikheten eljest talar för att utsagan ej kommer att ändras». Regler av sådant innehåll är hovrätten icke beredd att tillstyrka. De s. k. tilltrosparagraferna (50: 23 och 51: 23) vålla visserligen stora svårigheter i praktiken och kunna också vålla onödiga kostnader, varför en ändrad och klarare reglering av dessa frågor är väl värd att överväga, men stadgandena grundas otvivelaktigt på en riktig tanke, och reformer i riktning av minskad obligatorisk upprepning böra ske med största varsamhet.

(S. 57.) Det finns otvivelaktigt flera slag av mål, som med fördel skulle kunna undantagas från stadsnämndens kompetensområde. Likaså skulle flera tredomarbrottmål i stad lämpligen kunna handläggas som endomar-mål. Å andra sidan har icke utan skäl ifrågasatts att överflytta en del av de nuvarande tredomarbrottmålen till nämndmålsgruppen. Dessa frågor äro förtjänta av en utredning, vilken emellertid sammanhänger med den ur andra synpunkter aktuella frågan om rådhusrätternas ställning i allmänhet.

(S. 58.) Enligt hovrättens mening är det varken erforderligt eller lämpligt att ändra bestämmelsen, att protokoll över förhandling skall erhålla slutlig avfattning, innan förhandlingen avslutas. Revisorerna beröra icke på annat sätt den för hela rättegångsordningen och dess funktionsduglighet synnerligen betydelsefulla frågan om protokollets omfattning och metoderna för dess förande. Gällande regler härom visa sig i praktiken innebära en allvarlig fara för muntlighets- och förhandlingsprinciperna. För att befordra dessa principers utveckling vore hela protokollsfrågan värd ett allvarligt övervägande. Såsom exempel på vad som därvid kan ifrågasättas må nämnas en begränsning av den nu för alla mål stadgade skyldigheten att i skrift

återgiva fonetiska upptagningar av utsagor, så att detta åtminstone icke behövde ske i mål som ej fullföljas.

(S. 58—59.) På de här i övrigt behandlade detaljfrågorna har hovrätten icke anledning att nu ingå. De flesta förslagen ha redan framförts i andra sammanhang och böra beaktas.

Det återstår för hovrätten att direkt yttra sig om revisorernas slutsats att det är angeläget att en översyn av processordningen utan tidsutdräkt kommer till stånd. Svaret torde rätt väl framgå av det föregående. En översyn av processordningen, som skulle på något sätt rubba dennas principiella grundvalar eller huvudsakliga innehåll, är icke i något avseende påkallad av erfarenheterna och skulle vara högst olycklig. Men då det i fråga om vissa detaljer under dessa två år gjorts erfarenheter, som påkalla jämkningar, anser hovrätten att man, i den genomförda processreformens intresse, icke bör dröja med att utreda och genomföra sådana jämkningar. I den meningen kan hovrätten tillstyrka att en översyn av processordningen kommer till stånd.

En sådan översyn bör självfallet icke begränsas till de frågor, som revisorerna berört, och över huvud icke till frågor av ekonomisk betydelse. Ett område där enligt hovrättens mening en revision är synnerligen önskvärd är domsagostadgans bestämmelser om tingsnotariernas behörighet.

Vid behandlingen i hovrätten av detta ärende ha deltagit presidenten Laurin, även föredragande, samt lagmannen Löthner, hovrättsrådet Ekstedt och e. o. assessorerna Wetterling och Adell.

Jönköping den 14 mars 1950.

Underdånigst

På hovrättens vägnar:

JOËL LAURIN.

Gunnar Arbman.

Hovrättens över Skåne och Blekinge

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 10 januari 1950 har hovrätten över Skåne och Blekinge anmodats avgiva utlåtande över ett remissen bifogat utdrag av riksdagens revisorers berättelse till 1950 års riksdag avseende processreformens ekonomiska verkningar. I anledning härav får hovrätten anföra följande.

I berättelsen hava revisorerna framhållit, att den nya rättegångsbalken i olika hänseenden medfört icke förutsedda kostnadsstegringar. Revisorerna hava funnit det angeläget, att en översyn av processordningen utan tidsutdräkt kommer till stånd. Vid denna översyn borde enligt revisorernas mening beaktas inte blott de rent processuella frågorna utan även de process-ekonomiska spörsmålen.

Den nya rättegångsbalken har nu tillämpats i något mera än två år. Enligt hovrättens mening är det ganska naturligt, att ett så genomgripande lag-

stiftningsarbete som den nya rättegångsbalken blir föremål för en allmän översyn så snart de praktiska erfarenheterna av rättegångsbalkens tillämpning giva tillräckligt material härför. Dessa erfarenheter få redan nu anses vara i väsentliga avseenden så omfattande och av sådan beskaffenhet att — såsom revisorerna föreslagit — en översyn av rättegångsbalken synes böra komma till stånd. Självfallet bör vid denna översyn även de processekonomiska spörsmålen beaktas, varvid dock rättssäkerheten själfvallet icke av ekonomiska skäl får äventyras. Möjligheterna av att genom en revision av rättegångsbalken nedbringa de nuvarande processkostnaderna får därför icke överdrivas. Den av revisorerna påpekade ökningen av processkostnaderna är en ganska given följd av de för rättegångsbalken grundläggande principerna.

I det följande kommer hovrätten att i huvudsaklig anslutning till revisorernas berättelse beröra vissa delar av rättegångsbalken, där ändringar ifrågasatts. Detta innebär icke att hovrätten anser, att ändringar i övriga delar av rättegångsbalken icke behöva övervägas. Översynen av rättegångsordningen bör själfvallet avse denna i sin helhet ävensom dess följdförfattningar.

I sin berättelse hava revisorerna ifrågasatt, om icke området för strafförelägganden skulle kunna ökas. Revisorerna hava tänkt sig att strafföreläggande skulle kunna användas vid flera slags förseelser än de nuvarande bestämmelserna tillåta, att bötesmaximum vid strafföreläggande skulle höjas och att strafföreläggande skulle kunna användas även beträffande personer under 18 år.

Det är endast i enstaka undantagsfall som strafförelägganden komma under hovrättens prövning. Hovrätten saknar därför möjlighet att på grundval av egen erfarenhet bedöma hur det nya institutet strafföreläggande faktiskt fungerar. Rent principiellt vill hovrätten emellertid understryka det betänkliga i att i alltför hög grad lägga straffrättskipningen i händerna på åklagarna. En utökning av området för strafföreläggande bör därför ske med den största försiktighet. Enligt hovrättens uppfattning bör dock — under de villkor revisorerna angivit — en utsträckning av området för strafföreläggande till personer under 18 kunna övervägas. Däremot synes i övrigt icke någon utökning av området för strafföreläggande böra komma till stånd. Strafförelägganden böra ifrågakomma allenast när det gäller s. k. ordningsförseelser. Denna synpunkt skulle dock kunna förenas med revisorernas önskan om ökat användningsområde för strafföreläggande, därest i det fortsatta lagstiftningsarbetet ordningsförseelserna i fråga om strafflatituderna i görligaste mån skildes från svårare förseelser.

Revisorerna ifrågasätta, huruvida icke domstolarna borde beredas större möjligheter än de nuvarande bestämmelserna medgiva att hålla en utlyst huvudförhandling, även om t. ex. någon i process deltagande person skulle utebliva från huvudförhandlingen.

De nuvarande bestämmelserna i 43 och 46 kapitlen rättegångsbalken tillåta i viss utsträckning att huvudförhandling trots uppkommet hinder påbörjas för att fortsätta vid senare rättegångstillfälle och giva även domstolarna möjlighet att, om huvudförhandlingen inställes, höra part, vittne eller sakkunnig som kommit tillstädes. Dessa bestämmelser synas väl avvägda. Att såsom revisorerna ifrågasatt gå längre än de nuvarande bestämmelserna tillåta i fråga om uppjukning av koncentrations- och omedelbarhetsprinciperna kan enligt hovrättens mening icke komma i fråga. Detta skulle nämligen innebära en viss återgång till det äldre med all rätt starkt kritiserade uppskovssystemet och skulle kunna medföra ur rättssäkerhetssynpunkt icke önskvärda konsekvenser.

Som en utväg att nedbringa processkostnaderna hava revisorerna angivit möjligheten att till offentlig försvarare åt häktad förordna biträdande jurist hos advokat. Beträffande denna fråga får hovrätten hänvisa till sitt utlåtande över en den 16 januari 1950 dagtecknad framställning från Sveriges juristförbund om viss ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken. Hovrätten vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att revisorernas förslag i denna del knappast kan medföra nämnvärt lägre processkostnader samt att skäl icke synes föreligga att göra skillnad mellan offentlig försvarare åt häktad och annan offentlig försvarare.

Med hänsyn till de kostnadsökningar som rättegångsbalken medfört för hovrättsprocesserna hava revisorerna funnit det angeläget, att möjligheterna till ett enklare och mindre kostsamt förfarande i hovrätt prövas. I sådant syfte borde enligt revisorerna övervägas att öka möjligheterna att avgöra målen på handlingarna, varvid garantier borde skapas för att akten i målet gjordes så fyllig och tillförlitlig, att den kunde läggas till grund för dom. I den mån revisorerna avse att protokoll vid huvudförhandling skall göras utförligare än som för närvarande bör ske, kan detta icke av hovrätten tillstyrkas. Processekonomiska skäl torde icke kunna motivera ett sådant förslag. Ett vidgat protokollförfarande skulle tynga huvudförhandlingarna och förlänga tiden för dessa, vilket komme att medföra ökade processkostnader vid underrätten. För alla de mål, som icke fullföljas till högre rätt eller som bliva föremål för huvudförhandling i överinstans, drar ett vidgat protokollförfarande med sig onödiga kostnader.

Revisorerna hava ansett, att den i 50 kap. 21 § rättegångsbalken angivna värdegränsen 500 kronor bör höjas för att därmed öka möjligheterna att avgöra mål på handlingarna i hovrätt. Hovrätten delar revisorernas uppfattning, att den nämnda värdegränsen är för låg. För att det icke skall bliva en alltför stor disproportion mellan processföremål och kostnader för en huvudförhandling i hovrätt måste värdegränsen 500 kronor avsevärt höjas. Enligt hovrättens mening kan värdegränsen lämpligen sättas till 1 500 kronor.

Enligt 50 kap. 21 § rättegångsbalken få mål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart, att sådan ej erfordras. Kravet på att båda parterna skola begära målets avgörande utan huvudförhandling synes innebära en onödig begränsning. Den utveckling av de rättsliga synpunkterna, som parterna önska framlägga för hovrätten, torde utan olägenhet kunna ske skriftligt. Hovrätten har den uppfattningen, att sådana mål, varom här är fråga, böra få avgöras utan huvudförhandling oberoende av huruvida parterna önska att så sker eller ej.

Utöver vad nu nämnts torde möjligheterna att i hovrätt öka målens avgörande utan huvudförhandling vara starkt begränsade. Dock kan det ifrågasättas huruvida icke i dispositiva tvistemål parternas gemensamma begäran om målets avgörande utan huvudförhandling borde tillerkännas avgörande betydelse. En sådan utvidgning av möjligheterna att avgöra mål på handlingarna kan emellertid leda till att hovrätterna tvingas att avgöra mål på sämre processmaterial än som stått underrätterna till buds. Det är nämligen ofrånkomligt, att i de allra flesta mål en muntlig huvudförhandling utgör avsevärt bättre material för målets materiellt riktiga avgörande än handlingarna i målet. Å andra sidan kan det naturligtvis sägas, att om i dispositiva tvistemål parterna av ekonomiska skäl vilja nöja sig med att hovrätten avgör målet utan huvudförhandling, bör detta stå parterna fritt. Den fråga, som hovrätten här berört, kräver emellertid ingående överväganden.

Revisorerna hava ifrågasatt en inskränkning av förhören i hovrätt med

vittnen, parter under sanningsförsäkran och sakkunniga, som i målet hörts i underrätten. Enligt hovrättens hittills vunna erfarenhet kunna rättegångsbalkens bestämmelser om förnyat förhör i hovrätt med vittnen, parter och sakkunniga icke utan fara för rättssäkerheten ändras i den av revisorerna angivna riktningen.

Beträffande häradsrätternas sammansättning hava revisorerna ansett nämnd icke vara erforderlig vid behandling av vissa ärenden. Frågan om underrätternas domförhet vid handläggning av domstolsärenden kan enligt hovrättens mening åtminstone beträffande häradsrätterna icke hava någon ekonomisk betydelse. Det torde därför saknas anledning att av detta skäl inskränka nämndens medverkan, som på grund av nämndens personkänedom alltid är en värdefull tillgång.

I fråga om rådhusrätterna hava revisorerna såvitt angår brottmål ifrågasatt en ändrad gränsdragning dels mellan mål vari nämnd skall medverka, å ena, samt mål som skola avgöras av tre lagfarna domare, å andra sidan, dels ock mellan sistnämnda slag av mål, å ena, samt mål som må avgöras av en lagfaren domare, å andra sidan. En översyn av de nuvarande bestämmelserna är enligt hovrättens mening befogad. Några olägenheter torde icke uppkomma av att begränsa de mål vari nämnd skall deltaga eller att i brottmål utvidga området för rådhusrättens domförhet då rådhusrätten består av en lagfaren domare. Det kan diskuteras hur en ändrad gränsdragning bör ske. Hovrätten har den uppfattningen, att väsentligt radikalare förändringar än de revisorerna föreslagit utan fara för rättssäkerheten kunna genomföras och i varje fall böra överbågas.

Hovrätten delar revisorernas uppfattning, att en förenkling av arbetsrutinen för den icke rättsbildade personalen bör undersökas. I vissa av de av revisorerna angivna hänseendena torde visserligen möjligheterna att åstadkomma en förenkling vara små, men särskilt genom anskaffande av förbättrad kontorsutrustning torde en effektivisering av arbetet kunna åstadkommas.

Revisorerna hava föreslagit vissa förenklingar i fråga om handläggningsproceduren. I denna del får hovrätten framhålla, att när det gäller huvudförhandling föreskriften om att protokollet över förhandlingen skall erhålla slutlig avfattning före förhandlingens slut torde vara ur säkerhetssynpunkt nödvändig. Däremot kan det ifrågasättas om icke av praktiska skäl denna föreskrift kan uppmjukas beträffande protokoll vid muntlig förberedelse.

En viss lättnad ur arbetssynpunkt skulle säkerligen kunna vinnas, om det formella färdigställandet (upsättandet) av de i protokoll vid huvudförhandling ingående berättelserna av vittnen m. fl. behövde ske allenast därest målet fullföljdes till högre instans. I övrigt torde de av revisorerna gjorda påpekandena beträffande protokoll sakna nämnvärd ekonomisk betydelse.

Bestämmelserna i 17 kap. 9 § fjärde stycket rättegångsbalken om anslag och förhandsbesked kunna såsom revisorerna framhållit leda till egendomliga konsekvenser. Enligt hovrättens mening borde det vara tillräckligt om samma dag som domen meddelas underrättelse härom avsändes till parterna och anslås å kansliet.

Hovrätten delar revisorernas uppfattning, att tiden för expedierandet av domar stundom är för kort. Detsamma gäller givetvis även beslut. För underrätternas del är emellertid att beakta, att med hänsyn till underrätternas i jämförelse med hovrätterna kortare fullföljdstider utrymmet för en förlängning av tiden för expedierandet av domar och beslut är förhållandevis snävt, om icke fullföljdstiderna samtidigt förlängas, vilket dock kan medföra olägenheter ur andra synpunkter.

Den av revisorerna ifrågasatta allmänna översynen av domstolarnas skyl-

dighet att till andra myndigheter lämna uppgifter av olika slag kan måhända i någon utsträckning leda till en minskning och förenkling av denna uppgiftsskyldighet.

I detta ärendes behandling hava deltagit presidenten Wieslander, lagmännen Backman och Nilsson, hovrättsråden Lundquist, Ekström, Moberg, Möller, Persson, Bergström och Nordholm, e. o. assessorerna Larsson och Jönsson samt adjungerade ledamöterna Schunnesson, Ryding och Göransson.

Malmö den 20 mars 1950.

Underdånigst

På hovrättens vägnar:

IVAR WIESLANDER.

Ebbe Kock.

Hovrättens för Västra Sverige

yttrande i anledning av riksdagens
revisorerers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Genom remiss den 10 januari 1950 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt hovrätten för Västra Sverige att avgiva utlåtande över vissa av riksdagens revisorer i deras berättelse till 1950 års riksdag gjorda uttalanden rörande processreformens ekonomiska verkningar. Med anledning härav får hovrätten i underdånighet anföra följande.

Otvivelaktigt beröra statsrevisorerna i sina uttalanden en ömtålig punkt i fråga om den nya rättegångsordningen. Det är tydligt att processen enligt nya ordningen blivit dyrare än tidigare, både i underrätt och i överrätt och både för enskilda parter och för statsverket. Särskilt gäller det sagda hovrättsprocessen. Likaledes är det otvivelaktigt att den nya processen blivit dyrare än vad statsmakterna före dess genomförande ansågo sig behöva räkna med. Dock erinras att man beträffande hovrättsprocessen förutsåg en fördyring.

På sätt även statsrevisorerna uppmärksammat ha de ökade kostnaderna för det allmänna domstolväsendets funktion endast till en del — låt vara en icke oväsentlig del — uppkommit som direkt följd av den nya ordningen. Såsom faktorer vilka i övrigt inverkat för statsverkets del ha statsrevisorerna angivit ett redan tidigare förefintligt latent behov av organisatoriska förstärkningar; vidare den år 1947 genomförda allmänna löneregleringen för statstjänstemännen samt de militära målens överflyttning å de allmänna domstolarna. Ytterligare bör här såsom en viktig faktor nämnas penningvärdets försämring sedan år 1942. Om hänsyn toges till samtliga dessa förhållanden, synes den å statsverket belöpande kostnadsökningen för domstolväsendet icke kunna i och för sig anses vara särdeles betydande, även om en viss felkalkyl förekommit, förklarlig nog med hänsyn till svårigheterna att beräkna rätt. Man har ju ock med reformen velat vinna en väsentligt bättre ordning på detta synnerligen viktiga område av sam-

hållslivet, och sådana vinster inhöstas dock sällan utan kostnad. — Betänkligare är kostnadsstegringen för enskilda parter.

Hittills vunna erfarenheter om den nya rättegångsordningen giva enligt hovrättens uppfattning vid handen att densamma i stort sett väl fyller sitt syfte. Att den nya ordningen blir föremål för en översyn i syfte att nedbringa processkostnaderna, synes emellertid vara av behovet påkallat. En översyn bör, främst med tanke på de enskilda parternas intresse, komma till stånd så snart förhållandena det medgiva. Någon avsevärd förbättring i förevarande hänseende torde icke kunna väntas utan att lagändringar och andra författningsändringar vidtagas.

Emellertid är det av vikt att redan nu såsom självfallet understryka, hursom det synes uteslutet att en översyn av den nya rättegångsordningen skulle tillåtas på något sätt rubba huvudgrunderna för densamma. Man kan icke rimligen genomföra en särskilt ur rättssäkerhetens synpunkt så betydelsefull reform som den ifrågavarande för att efter få år göra om intet eller avsevärt försvaga dess verkan.

Det nu sagda gäller icke minst hovrättsprocessen. Det är hovrättens bestämda uppfattning, att i det ojämförligt största antalet mål den muntliga handläggningsformen i hovrätt ger en bättre utredning än den skriftliga. Statsrevisorernas i fråga om kostnaderna för hovrättsprocessen gjorda uttalande, att en del mål utan tvekan äro av beskaffenhet att bättre lämpa sig för skriftlig handläggning, gäller sålunda enligt hovrättens uppfattning endast ett ringa antal mål. Däremot förhåller det sig otvivelaktigt så, att det företräde muntligheten äger framför skriftligheten är olika stort i olika grupper av mål.

Då helt kort tid förflutit från den nya ordningens införande, kan det vara svårt att redan nu finna säkra hållpunkter för avgörande vad som kan göras. Vill man icke redan nu tillsätta en lagkommitté för översyn av rättegångsordningen i förbilligande syfte, kan man måhända tänka sig att ett organ nu tillsättes med uppgift att följa utvecklingen och samla material för en blivande översyn samt att detta organ efter en relativt kort tid — kanske ett par år — ersättes med en lagkommitté.

Även utan rubbning av de fundamentala principer, å vilka den nuvarande rättegångsordningen vilar, torde finnas plats för vissa jämkningar i besparande syfte. Att på detta stadium ingå på ett detaljerat angivande av vari dessa jämkningar skulle bestå, låter sig icke göra. Spörsmålet är för stort och är ännu för litet utrett. Man synes dock redan nu kunna peka på några punkter, i fråga om vilka jämkning torde kunna ske. 1) De i 50: 21 och 51: 21 RB stadgade 500-kronorsgränserna torde säkerligen kunna höjas icke oväsentligt, kanske till att avse 1500 kronor. Tillräcklig erfarenhet synes redan nu ha vunnits för att en sådan jämkning skall kunna vidtagas utan uppskov. — 2) I vissa grupper av mål, däri huvudförhandling kan förutses bliva av ytterst ringa värde för tvistens avgörande, torde huvudförhandling icke behöva vara obligatorisk. Såsom exempel på dylika målgrupper nämnas mål, som angå endast storleken av underhållsbidrag i samband med hemskilnad eller äktenskapsskillnad eller eljest åt barn. I detta sammanhang erinras om möjligheten att i vissa fall anordna en förberedelse utan att huvudförhandling därefter hålles; detta i syfte att komplettera utredningen på enklaste möjliga sätt (RB 50: 12 och 22, 51: 12 och 22). Lagtekniskt kunna emellertid svårigheter möta att avgränsa de mål som här åsyftas. — 3) I mål, däri tvisteföremålet är av dispositiv natur och däri båda parterna hemställa om avgörande utan huvudförhandling, torde möjligen — oberoende av tvisteföremålets värde — huvudförhandling icke behöva hållas, där ej hovrätten anser det erforderligt för utredningen. Sam-

ma undantag bör då även uppställas för mål, som rör såväl ansvar som skadestånd och vilket, om fråga i hovrätten varit endast om ansvar, skulle kunnat avgöras utan huvudförhandling. — Om vad sålunda anförts under 3) ha dock inom hovrätten yppats olika meningar. — 4) I fråga om de gränser som böra dragas mellan nämndmål och tremansmål i stad samt mellan tremansmål och enmansmål torde en översyn av de nuvarande bestämmelserna kunna giva vissa resultat av icke alldeles oväsentligt värde ur ekonomisk synpunkt.

En fråga, som beröres av statsrevisorerna, är spørsmålet om hörandet på nytt i hovrättsprocessen av vittnen som redan äro hörda i underrätten. Statsrevisorernas här gjorda uttalande, att för närvarande i regel ingen ändring i underrättens dom tillåtes utan att de där hörda vittnena ånyo höras i hovrätten, är till sin avfattning alldeles för generellt. En viss soring vidtages alltid bland vittnena då det gäller deras hörande på nytt i hovrätten. Känt är emellertid att de gällande bestämmelserna härutinnan tillämpas mycket olika å olika hovrättsavdelningar. Oberoende av process-ekonomiska skäl synes frågan om revision av dessa bestämmelser, särskilt de svårtillämpade stadgandena i 50: 23 och 51: 23 RB (Sv.J.T. 1949 s. 212; T.f.S.A. 1949 s. 83 och 227) böra upptagas till övervägande. Innan en utredning härutinnan vidtagits, synas några närmare uttalanden beträffande frågan om förnyat vittnesförhör svårligen kunna göras. Man är här inne på ett område, som är ytterst ömtåligt ur rättssäkerhetens synpunkt. Redan nu bör framhållas, hurusom erfarenheten visat att vittnen, som höras på nytt i hovrätten, alldeles icke sällan giva en annan belysning av de relevanta förhållandena i processen än som framgår av vittnesutsagorna enligt underrättens protokoll. Intrycket är att denna företeelse icke behöver sättas i samband med det sätt, på vilket vittnesförhöret ägt rum i underrätten och utsagan där protokollerats.

Statsrevisorerna ha ifrågasatt att området för meddelande av strafföreläggande skulle kunna utvidgas. Utan att vilja förneka att detta i någon utsträckning är möjligt med tillbörligt beaktande av rättssäkerhetskravet, må framhållas att en sådan åtgärd sannolikt icke skulle, åtminstone för statsverket, få någon större verkan i kostnadshänseende. En överflyttning skulle visserligen ske av arbete från domstol till åklagare, men besparingen för domstolen torde komma att väsentligen motvägas av ökad kostnad för åklagarmyndigheten.

En för den enskilda parten numera kännbar utgift är domslösen. En minskning av denna i vissa fall kan ifrågasättas. Särskilt bör uppmärksammas det fall, att tilltalad, som dömts av underrätt, klagat och blir frikänd av hovrätt. Att i sådant fall den frikända parten skall betala domslösen, vilken stundom kan uppgå till flera hundra kronor, förefaller obilligt.

Vad angår de av statsrevisorerna ifrågasatta jämkningar, som ej berörts i det föregående, synes helt allmänt kunna sägas, att de icke lära komma att få någon större verkan för det syfte i vilket de skulle vidtagas. Då emellertid andra jämkningar torde kunna få sådan verkan, synes man vid en översyn av rättegångsordningen i besparingssyfte icke böra lämna ur sikte även de andra, mindre givande reformpunkterna.

Protokoll, innefattande särskilt yttrande av hovrättsrådet Olsson, bifogas.
Göteborg den 8 mars 1950.

Underdånigst

På hovrättens vägnar:

HOLGER ELLIOT.

Ake Sjögren.

Protokoll, fört vid plenum i kungl. hovrätten för Västra Sverige den 15 februari 1950.

Närvarande: Presidenten Holger Elliot, lagmännen Wikström och Bäcksin, hovrättsråden Olsson, Ahlgren, Wildte, Bonge och Ljung, assessorn Arnold, e. o. assessorerna Källoff, Anna-Lisa Vinberg, Modigh samt Hasslow ävensom adjungerade ledamöterna e. o. fiskalerna Gudmund Ernulf, Mats Ernulf och Frey Björllingson.

E. o. assessorn Modigh föredrog Kungl. Maj:ts remiss den 10 januari 1950 med begäran om utlåtande rörande processreformens ekonomiska verkningar; och beslöts utlåtande av innehåll registraturet utvisar.

Hovrättsrådet Olsson anförde: »Jag är ense med pluraliteten utom så vitt angår vissa nedan behandlade detaljfrågor. I viss omfattning har jag funnit anledning upptaga frågor, som icke berörts av pluraliteten. Jag får för den skull åberopa följande särskilda yttrande.

Revisorerna ha med rätta framhållit, att ansvällningen av de enskilda parternas processkostnader är en betänklig företeelse. Parter, som icke komma i åtnjutande av fri rättegång, kunna drabbas mycket hårt, även om deras talan bifalles. Erfarenheten ger belägg för, att även ekonomiskt välsituerade personer för den skull i mycket stor omfattning godtaga en av anlitade advokater föreslagen förlikning. Det förekommer, att part därvid lämnar sitt ombud blankofullmakt för träffande av uppgörelse.

Vid ett ytligt övervägande kan denna utveckling mot förlikning av flertalet tvister synas tilltalande, men man får ej bortse från att rättstvister bringas ur världen utan betryggande garantier för en rättvis reglering. Dessa förlikningar innebära i själva verket ofta ett uppgivande av det rättskydd, som samhället är skyldigt tillförsäkra den enskilde medborgaren.

I belysningen av dessa erfarenheter kan inrättandet av ett processförfarande, som fyller höga anspråk i tekniskt hänseende, komma att framstå såsom en i viss mån illusorisk åtgärd.

Man frågar sig vad som kan göras för att undanröja den anmärkta bristfälligheten. Summan av här ifrågasatt kostnader torde, vid jämförelse med åtskilliga statsutgifter, kunna betecknas såsom förhållandevis mycket blygsam. För den skull synes det rimligt ifrågasätta, att statsverket — genom en påbyggnad av de nuvarande bestämmelserna rörande fri rättegång — påtager sig ett vidgat ansvar för av rättegång föranledda kostnader. Beslut angående statsverkets preliminära ansvar för kostnaderna kunde meddelas i samband med tvistefrågans bedömande.

Man kan även ifrågasätta, om en utbyggnad av de nuvarande rättshjälpsanstalterna skulle kunna bidra till en sänkning av allmänhetens kostnader för ombesörjande av rättsliga angelägenheter. Många gånger har framhållits önskvärdheten av att aspiranterna å domarbanan finge möjlighet att inhämta vidgad erfarenhet genom verksamhet utanför domstolarna. Längre än till platoniska uttalanden i sådan riktning har man emellertid ej nått. Den här ifrågasatta åtgärden skulle öppna möjlighet till ett visst omsättande i praktiken av dessa önskemål. Man skulle samtidigt kunna uppnå även andra syften. Rekryteringen till domarbanan skulle underlättas genom att aspiranterna finge vidgade möjligheter, och det riskmoment, som är förenat med prövningen, skulle i viss mån elimineras.

Det är rimligt att i detta sammanhang överväga, huruvida själva rättegångsförfarandet kan förbilligas. Den enda möjlighet, som härvidlag erbjuder sig, synes vara inrättandet av ett till domstolarna anknutet skiljedomsförfarande.

I anslutning till vad som förut anförts rörande enskild parts processkost-

nad bör framhållas, att lösenavgiften för dom eller beslut numera kan komma att uppgå till ett avsevärt belopp. Måhända vore det befogat att, i större omfattning än som för närvarande sker, befria part från erläggandet av sådan lösenavgift. För det fall att en på talan av allmän åklagare utav under rätt sakfälld person själv fullföljer talan och frikännes från ansvar av över rätt, synes det icke rimligt att avkräva klaganden domslösen. En begränsning av lösenkostnaden även i visa andra fall synes påkallad.

Det torde icke heller vara möjligt att med fog bestrida, att statsverket bör påtaga sig ansvaret för rättegångskostnad, som åsamkas den, vilken frikännts efter av allmän åklagare anhängiggjort åtal. Sådan ansvarighet förekommer för närvarande endast i sällsynta undantagsfall.

Till benägenheten att lösa rättstvister utan rättegång bidrager — förutom kostnadsfrågan — även den tidsutdräkt, som föranledes av en process, som till äventyrs skall passera genom tre instanser. Det är för den skull uppenbarligen angeläget att göra processförfarandet så snabbt som möjligt. Möjlighet att vinna större snabbhet torde föreligga.

Det kan vara skäl att ur ytterligare en synpunkt beröra den av revisorerna påpekade minskningen inom den grupp av mål, som motsvarar den äldre RB:s vademål. Man har tidigare varit angelägen att, genom domkretsarnas förstoraande i åtskilliga fall, sörja för att ingen domare finge i alltför liten omfattning syssla med rättsfrågor av mera kvalificerad art. Med rätta har det antagits, att sysslande i avsevärd omfattning med kvalificerade arbetsuppgifter vore en förutsättning för uppehållande av en hög kompetens. Den påtalade minskningen av antalet »egentliga tvistemål» lär vara ägnad att väcka samma farhågor som tidigare yppats.

Revisorerna ha ur sparsamhetssynpunkt framhållit önskvärdheten av att förnyad bevisupptagning verkställes i begränsad utsträckning. Detta önskemål lär ej i avsevärd omfattning kunna tillgodoses på annat sätt än som nu sker eller genom prövning i varje särskilt fall av frågan, om förnyad bevisupptagning är av behovet påkallad. Generella inskränkningar i nu gällande regler härutinnan skulle uppenbarligen kunna undergräva grundvalarna för det nya rättegångsförfarandet. En försiktig begränsning torde emellertid kunna anses icke blott försvarlig utan även önskvärd. Enbart ett förtydligande av stadgandet i 50: 23 och 51: 23 RB skulle kunna medföra, att man i vissa fall kunde undgå en i och för sig icke erforderlig ny bevisupptagning.

Stadgandet i 50: 21 st. 3 torde lämpligen kunna uppmjukas något. I sådana fall, där det med till visshet gränsande sannolikhet kan antagas, att en huvudförhandling icke ger några nya synpunkter vid tvistens avgörande, bör hållandet av huvudförhandling, med hänsyn till de avsevärda kostnaderna för en sådan undvikas. I dispositiva mål borde huvudförhandling ej vara erforderlig, när det väsentligen är fråga om rättstillämpning och ytterligare utredning icke kan anses erforderlig. De »rena» fallen av rättstillämpning äro sällsynta. Därtill kommer, att perifera bevisfrågor ofta äro anknötna till den väsentliga fråga, som endast innefattar rättstillämpning.

Såsom ytterligare exempel på typer av mål, i vilka huvudförhandling ej bör erfordras, må anföras mål angående underhållsbidrag i samband med hem- eller äktenskapsskillnad, i vilka parternas ekonomiska förhållanden äro ostridiga och tvisten rör allenast frågan, vilket belopp som skall anses utgöra tillbörligt bidrag till den underhållsberättigade parten.

Slutligen må framhållas, att en grundlig översyn av bestämmelserna om domförhet i rådhusrätt torde vara påkallad. Vissa jämkningar torde även kunna ifrågasättas beträffande de statliga domstolarna.»

Som ovan.

Ake Sjögren.

Hovrättssekreterare

Hovrättens för Nedre Norrland

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Anmodad att avgiva yttrande med anledning av riksdagens revisorers berättelse till 1950 års riksdag rörande frågan om processreformens ekonomiska verkningar får hovrätten för Nedre Norrland i underdånighet anföra följande.

Vid de diskussioner som föregingo genomförandet av den nya rättegångsordningen gjordes från åtskilliga håll gällande, att den föreslagna reformen innebure större våld på tidigare bestående ordning än som vore nödvändigt. Ehuru denna uppfattning alltjämt torde ha sina förespråkare, finns dock säkerligen knappast någon som på allvar skulle vilja förorda en återgång till det äldre förfarandet. Något sådant åsyftas ej heller av revisorerna. En helt annan sak är att inom den nya rättegångsordningens ram med ledning av vunna erfarenheter överväga större eller mindre ändringar i syfte att avlägsna olägenheter, vilka må anses vara förbundna med förfarandet. Till revisorernas uttalande rörande angelägenheten av att utan efter sättande av rättssäkerhetens krav undersöka möjligheterna att minska statsverkets kostnader för rättegångsväsendet och att nedbringa processkostnaderna för den rättssökande allmänheten kan hovrätten för sin del förbehållslöst ansluta sig. Hovrätten gör detta så mycket hellre som hovrätten i annat sammanhang, nämligen vid behandling av frågan om införande av hovrättsting, i yttrande till Eders Kungl. Maj:t den 6 maj 1949 föreslagit utredning i syfte nära sammanfallande med det som ligger till grund för revisorernas förslag.

Givetvis kunna olika meningar råda om huruvida tiden är mogen för en översyn av processordningen av den ganska genomgripande innebörd som revisorerna föreslagit. Enligt hovrättens mening torde dock under de år processordningen varit gällande tillräckligt material ha förebragts för att en sådan översyn skall kunna verkställas redan nu. Möjlighet torde också finnas att under utredningens gång komma till klarhet i frågor, som måhända ännu icke blivit tillräckligt belysta. Spörsmålet är av utomordentlig betydelse såväl ur allmän synpunkt som för den enskilde. Hovrätten tänker härvid icke så mycket på de ökade anslagskrav som den nya rättegångsordningen ställer på statsverket. Även om statsverkets kostnader kunna synas uppgå till avsevärda belopp, kan denna omständighet likväl icke tillmätas större betydelse, jämförd med värdet för ett land att äga ett rättegångsväsende som tillfredsställer även mycket höga anspråk. Däremot finner hovrätten den ökning, som den nya ordningen medför i processkostnader för den rättssökande allmänheten ägnad att väcka allvarliga betänkligheter. Att processreformen skulle medföra en icke oväsentlig sådan kostnadsökning stod före reformens genomförande klart för alla, vilka förutsättningslöst satte sig in i spörsmålet. Följderna i detta avseende ha emellertid kanske blivit allvarligare än man vid nämnda tidpunkt förutsåg. Utvecklingen har såsom revisorerna påtalat lett därtill att kostnadsfrågan i många fall avhåller rättssökande från att göra sina anspråk gällande vid domstol.

I och för sig är det icke något att erinra mot att möjligheterna till processuellt förfarande hållas inom vissa gränser, men det måste anses principiellt otillfredsställande att allmänheten av kostnadsskäl tvingas avstå

från att få sin sak prövad av domstol, eller från att fullfölja densamma i högre instans. Rättssäkerhetskänslan kan därigenom lätt äventyras. Visserligen föreligger för mindre bemedlade möjlighet att erhålla fri rättegång. Men det finns ett stort skikt, som icke kan beredas denna förmån och som icke har råd att föra en process med de kostnader, vilka numera äro förbundna därmed. Det måste tyvärr erkännas att en viss grund finns för talesättet, att en rättegång i våra dagar kan föras endast av den som antingen är mycket rik eller också är mycket fattig.

På grund av vad sålunda anförts vill hovrätten biträda revisorernas mening att en översyn av processordningen bör komma till stånd omedelbart. Enligt vad hovrätten under hand erfarit pågår i Eders Kungl. Maj:ts kansli — ehuru remisstiden i ärendet ännu icke gått till ända — redan utarbetande av direktiv för en utredning av denna innebörd.

Vad angår de frågor som vid en sådan utredning böra övervägas torde de icke här behöva mera ingående behandlas. Anledning härtill föreligger så mycket mindre som i betraktande av vad nyss anförts remissinstansernas utlåtanden icke synas tillmätas större betydelse. Hovrätten vill emellertid beröra vissa spörsmål som särskilt avhandlats av revisorerna eller som enligt hovrättens mening eljest förtjäna att särskilt uppmärksammas.

Den av revisorerna framförda tanken att processen i bagatellmål skulle kunna förbilligas genom anlåtande av ett enklare förfarande än det nuvarande synes värd att beakta. Vad revisorerna anfört angående utsträckt tillämpning av strafförelägganden kan hovrätten sålunda i princip biträda. Hovrätten har ej heller något att erinra mot att, i den mån så må låta sig göra utan eftersättande av koncentrations- och omedelbarhetsprinciperna, någon jämkning sker i reglerna för fortsatt huvudförhandling och ny huvudförhandling.

Besläktat med frågan om bagatellmålen är det under förarbetena till rättegångsreformen framförda förslaget att under vissa förutsättningar tvistemål skulle kunna avgöras av hovrätten såsom första och enda instans. Givet är att genom en sådan anordning processkostnaderna skulle kunna avsevärt förbilligas. Mot nämnda förslag framfördes emellertid på sin tid många och vägande invändningar. Förslaget blev därför ej heller genomfört. Huruvida en ändring i rättegångsordningen av denna genomgripande karaktär nu bör ånyo övervägas så kort tid efter den nya rättegångsbalkens ikraftträdande synes hovrätten tveksamt. Hovrätten är icke beredd att förorda åtgärder i detta syfte.

Det kan ifrågasättas huruvida vad revisorerna anfört angående ändring i bestämmelserna om offentlig försvarare åt häktad är ägnat att i nämnvärd grad nedbringa processkostnaderna. Oavsett hur därmed förhåller sig tillstyrker hovrätten emellertid den förordade ändringen. Hovrätten erinrar härvid, att hovrätten har i annat sammanhang, nämligen med anledning av Eders Kungl. Maj:ts remiss av framställning från Sveriges juristförbund om ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken haft att taga ställning till frågan om och i vad mån annan än ledamot av Sveriges advokatsamfund skall kunna förordnas till offentlig försvarare icke blott åt häktad utan över huvud taget. Hovrätten tillåter sig att i denna del hänvisa till vad hovrätten i särskilt yttrande denna dag med anledning av sagda remiss anför.

Om de ekonomiska verkningarna av processreformen äro kännbara, då det gäller underrättsförfarandet, äro de dock förhållandevis ringa jämförda med den kostnadsökning som hovrättsprocessen medför. Denna kostnadsökning är givetvis beroende på det muntliga förfarandet. I avsikt att minska de med detta förbundna kostnaderna för allmänheten har hovrätten i stor utsträckning förlagt sina sammanträden utanför förläggningssorten. Visser-

ligen öka härigenom i stället statsverkets kostnader. Dessa sistnämnda belöpa sig dock till ett förhållandevis blygsamt belopp; hovrättens för Nedre Norrland kostnader för sammanträden under 1949 å annan ort än förläggingsorten uppgå sammanlagt till i runt tal 11 000 kronor.

Den rättssökande allmänhetens ekonomiska vinst av att hovrättssammanträdena förläggas till eller i närheten av den ort, där underrätten har sitt säte, är visserligen betydande. Men även med ett sådant förfarings sätt bli kostnaderna för hovrättsprocessen ofta mycket betungande. Beträffande frågan vad som kan göras i syfte att nedbringa dessa kostnader vill hovrätten erinra om sitt förenämnda remissyttrande den 6 maj 1949. Hovrätten anförde däri följande.

Kunde någon jämkning i gällande bestämmelser ske så att hovrätten finge större möjlighet än nu att företaga mål till avgörande utan huvudförhandling, skulle de med hovrättstingen förbundna olägenheterna i viss mån minskas. Då skulle nämligen, utan att parterna därigenom orsakades extra kostnader, å hovrättens förläggingsort kunna handläggas ett flertal mål, som enligt nuvarande bestämmelser måste, om hovrättsting införes, handläggas å tingen. Även bortsett härifrån skulle emellertid enligt hovrättens mening en uppmjukning av gällande regler vara till fördel ej minst för parterna, vilkas kostnader för hovrättsförfarandet därigenom skulle kunna avsevärt nedgå.

Ehuru hovrätten icke är beredd att framlägga något slutgiltigt förslag i ämnet, förefaller det som om i vart fall den för avgörande av tvistemål utan huvudförhandling i rättegångsbalken fastställda maximigränsen, 500 kronors värde, borde kunna höjas. Detta vore naturligt redan av den anledningen att penningvärdet avsevärt sjunkit sedan 1938, då processlagberedningens förslag framlades. Men även i andra mål skulle, synes det, det enklare förfarande, som en föredragning på handlingarna innebär, kunna med fördel tillämpas. Exempelvis skulle, utan att rättssäkerheten bleve lidande, många gånger kunna utan huvudförhandling avgöras enklare trafikmål, vilka redan enligt gällande bestämmelser skulle kunnat avgöras efter föredragning om allenast ansvarsfrågan varit föremål för fullföljd, men vilka nu, på grund av att även skadeståndstalan föres, nödvändiggöra det mera omständliga och kostnadskrävande förfarandet. Även beträffande de egentliga brottmålen borde ett avgörande efter föredragning kunna tillåtas i större utsträckning än för närvarande är medgivet. Av handlingarna i ett brottmål framgår under stundom uppenbart att vadetalan är ogrundad. Någon risk skulle icke vara förenad med att i dylika fall, på samma sätt som stadgas då det gäller tvistemål, medgiva målets avgörande utan huvudförhandling.

Hovrätten förordar att en utredning i förevarande syfte kommer till stånd. De synpunkter hovrätten sålunda framhöll överensstämma väsentligen med de av riksdagsrevisorerna uttalade. Hovrätten är alltså ense med revisorerna därom att åtgärder böra övervägas i syfte att vidga hovrätternas möjligheter att företaga mål till avgörande på handlingarna. Vad revisorerna anfört om begränsning av vittnesförhören i hovrätt synes likaledes beaktansvärt. Visserligen torde det ligga en väsentlig överdrift i uttalandet att för närvarande som regel någon ändring icke tillåtes i underrättens dom utan att de där hörda vittnena höras ånyo i hovrätten. Revisorerna torde härvid syfta på stadgandena i rättegångsbalkens 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 §, de s. k. tilltrosparagraferna. Tvivelsutan ha särskilt på grund av dessa stadganden vittnesförhören i hovrätt kommit att taga stor omfattning. Även med nuvarande lagbestämmelser torde emellertid praxis så småningom gå i riktning mot minskning av antalet vittnesförhör i hovrätt.

Utöver de berörda förslagen till kostnadsbegränsande åtgärder vill hovrät-

ten peka på en möjlighet som har betydelse icke blott processekonomiskt utan även ur statsfinansiell synpunkt. Hovrätten syftar på indelningen av hovrätternas domkretsar. Hovrättens för Nedre Norrland förläggningssort, Sundsvall, är belägen i domkretsens sydligaste del. För en huvudförhandling i Sundsvall måste parterna, om de höra hemma exempelvis i Örnköldsvik, ofta tillsätta, restiden inräknad, tre dagar. Samma tid åtgår givetvis för hovrätten vid en huvudförhandling i Örnköldsvik. Å andra sidan kommer man med persontåg från exempelvis Hudiksvall, som ligger utanför hovrättens för Nedre Norrland domsområde, till Sundsvall på två timmar; med snälltåg går resan avsevärt snabbare. Förbindelserna mellan Hudiksvall och Sundsvall äro sådana, att en huvudförhandling, restiden inräknad, kan medhinnas på dagen. Från Hudiksvall till Stockholm, förläggningssorten för Svea hovrätt, dit underrätterna i Hälsingland höra, är åter restiden med persontåg 8 timmar och med snälltåg 5 timmar. Någon möjlighet att komma fram och tillbaka samma dag finns icke. Det sagda pekar enligt hovrättens mening hän mot viss jämkning av gränserna för hovrätternas domkretsar. De administrativa skäl, som kunna anföras mot uppdelning av ett län i judiciellt avseende på flera hovrätter, synas hovrätten icke kunna tillmätas avgörande vikt. Det väsentliga är, att den judiciella indelningen så bestämmes, att den länder den rättssökande allmänheten och staten till största gagn.

En omständighet, som i detta sammanhang förtjänar beaktande, är att målbelastningen i hovrätten för Nedre Norrland förhållandevis icke oväsentligt understiger den i Svea hovrätt. Till en del uppväges visserligen detta därav att ledamöterna i förstnämnda hovrätt i större utsträckning än Svea hovrätts ledamöter måste sätta till tid och krafter på resor utanför sin förläggningssort. En utjämning av målantalen de båda hovrätterna emellan skulle emellertid med fördel kunna ske.

Även i andra hänseenden än som följer av det nu anförda kunna ändringar i domkretsindelningen finnas förtjänta att övervägas. Hovrätten förordar att utredningen får omfatta jämväl denna fråga.

Om också enligt hovrättens mening statsverkets kostnader för rättegångsväsendet icke få betraktas såsom överdrivet stora, synes det likväl lämpligt att vid den förordade utredningen även överväges frågan om och i vad mån dessa kostnader kunna utan men för rättssäkerheten nedbringas. De synpunkter, revisorerna härutinnan framfört, böra närmare prövas. Någon allmän omprövning av domstolsorganisationen som sådan är icke äsyftad i detta sammanhang.

Om en översyn av rättegångsordningen sålunda kommer till stånd, bör den emellertid icke ovillkorligen begränsas till frågor av ekonomisk betydelse. I den mån under utredningens gång kan finnas ändamålsenligt att jämkningar även ur andra synpunkter vidtagas böra framläggas förslag jämväl till sådana. Dylika jämkningar torde mången gång icke beröra rättegångsbalken utan följdförfattningar till denna. Hovrätten begagnar tillfället att erinra om en bestämmelse, som hovrätten redan förut, nämligen i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 2 december 1949, påtalat och som, ehuru utan större räckvidd, likväl för hovrätterna har en icke oväsentlig betydelse, nämligen stadgandet i § 16 expeditionslösenförordningen. Enligt däri genom kungörelse den 22 september 1949 (nr 502) gjord ändring skall, om dom eller beslut avkunnats å hovrättsting eller särskilt sammanträde å annan ort än den där hovrätten har sitt säte, expeditionstiden räknas från tingets eller sammanträdet slut. Härigenom har visserligen inträtt en förbättring jämfört med vad tidigare gällde. Men ändringen avhjälpes icke de svårigheter, som uppstå, då, vilket ofta är fallet, flera ting eller särskilda sammanträden hållas i en följd å skilda orter. Stadgandet borde därför så ändras, att jämväl nu berörda fall tillgodosåges.

I handläggningen av detta ärende ha, förutom presidenten, deltagit hovrättsråden Bennich, Asplund och Graneli, assessorerna Malmer och Åkebring samt adjungerade ledamöterna Hermansson och Dixelius.

Sundsvall den 8 mars 1950.

Underdånigst
På hovrättens vägnar:
KNUT ELLIOT.

Bertil Crona.

Hovrättens för Övre Norrland

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 10 januari 1950 har det anbefallts hovrätten för Övre Norrland att avge utlåtande över den av riksdagens revisorer till 1950 års riksdag avlätna berättelsen, såvitt däri behandlats processreformens ekonomiska verkningar. Till åtlydnad härav får hovrätten i underdånighet anföra följande.

Revisorerna ha — efter anmärkande att de ekonomiska verkningarna av processreformen blivit mycket större än vad som förutsatts vid rättegångsbalkens antagande — förklarat sig ha fått det intrycket, att vid reformens förberedande de rent processuella frågorna kommit i förgrunden, medan såväl de finansiella som de processekonomiska synpunkterna ägnats mindre uppmärksamhet. Revisorerna ha uppskattningsvis betecknat de av processreformen direkt föranledda kostnaderna såsom betydande samt vidare funnit processkostnaderna, framför allt i hovrätt, så höga att de i vissa fall kunde antagas ha en återhållande verkan på den rättssökande allmänheten. Med hänsyn till denna utveckling ha revisorerna ansett det angeläget, att en översyn av den nya rättegångsordningen utan tidsutdräkt komme till stånd, varvid borde beaktas icke blott de rent processuella frågorna utan jämväl de processekonomiska spörsmålen. — Två reservanter bland revisorerna ha anfört att, även om en viss revision av rättegångsväsendet redan nu kunde förefalla önskvärd, tillräcklig erfarenhet ännu saknades för bedömning av revisionens riktlinjer.

Det torde icke kunna förnekas att — såsom revisorerna funnit — såväl de direkta kostnaderna för rättsväsendet som processkostnaderna avsevärt ökats i samband med rättegångsreformens genomförande samt att detta förhållande medfört olägenheter i olika hänseenden. Det må nämnas, att enligt inom denna hovrätt gjorda beräkningar kostnaden härstädes för part i dispositivt tvistemål stigit med i genomsnitt 300 kronor; samtidigt har kunnat förmärkas en minskning av antalet mål av nämnda slag med 25 å 30 procent. Att dra vittgående slutsatser av dessa iakttagelser lärer väl materialets relativt begränsade omfattning knappast medge; tendensen synes dock påtaglig. I likhet med revisorerna anser hovrätten det vara en betänklig utveckling om kostnadsfrågan i hög grad blir bestämmande för den rättssökande allmänheten, då det gäller att i det särskilda fallet avgöra huruvida domstolsvägen skall anlitas för lösandet av en uppkommen rättstvist.

En översyn av processordningen av den räckvidd revisorerna åsyftat läser emellertid, om den skall få något avgörande resultat, icke kunna åvägbringas utan genomgripande ändringar i den nya rättegångsbalken. Huru önskvärd en dylik revision än kan synas vara ur processekonomisk synpunkt, anser sig hovrätten dock icke kunna förorda dess förverkligande redan nu, såvitt revisionen skulle komma att beröra rättegångsordningens ledande grundprinciper eller frågor, vilka eljest böra ses i ett vidare sammanhang. Då det gäller ett lagverk som rättegångsbalken, vilket i stora delar är av helt omskapande natur, kräves en betydligt längre tids erfarenheter, innan en samlad överblick över dess verkningar står att få. Först sedan detta är möjligt, synes det vara lämpligt att ta i övervägande frågan om en mera grundlig revision av rättegångsförfarandet. Även bör framhållas, hurusom åtskilliga av de frågor som revisorerna nu dragit upp förvisso skulle erhålla en enhetligare och mera rationell lösning i det större sammanhanget och i belysning av en längre tids praxis än vad som för närvarande är möjligt.

Med hänsyn till vad sålunda uttalats finner hovrätten det vara desto mera angeläget att — med utnyttjande av de medel som enligt gällande lagstiftning stå till buds — allvarliga ansträngningar göras för att mildra de ogynnsamma processekonomiska verkningar som rättegångsreformen obestriddigen medfört. Enligt hovrättens mening skulle mycket härvidlag stå att vinna genom att tillskapa ett särskilt organ med uppgift att samla erfarenheter av den nya rättegångsordningens tillämpning samt utöva en rådgivande verksamhet, exempelvis genom att besvara förfrågningar och utfärda anvisningar i olika spörsmål av praktisk betydelse.

Vad hovrätten ovan anfört innebär icke, att hovrätten ställer sig avvisande gentemot partiella reformer, vilka endast beröra fristående spörsmål, i den mån därigenom någon vinst ur processekonomisk synpunkt kan erhållas. Revisorerna ha i sin berättelse anvisat vissa utvägar att komma till rätta med kostnadsproblemen, och hovrätten skall i det följande ta ställning till de olika uppslagen.

Vad angår de processekonomiska synpunkternas tillgodoseende ha revisorerna till en början föreslagit en uppdelning av målen och sättet för deras handläggning efter svårighetsgraden, varvid främst borde eftersträvas att förbilliga processen i »bagatellmål». En dylik gränsdragning synes — i den mån man vill uppnå något väsentligt utöver den redan förefintliga uppdelningen — svår att åstadkomma utan att äventyra kravet på rätts-säkerhet. Hovrätten anser, att de möjligheter till ett förenklat förfarande som rättegångsbalken erbjuder — exempelvis enligt 42 kap. 20 § andra stycket eller 46 kap. 15 § andra stycket — i allt fall böra prövas under längre tid, innan någon revision på den punkten äger rum. Vad särskilt hovrättsförfarandet beträffar ha revisorerna föreslagit till övervägande, huruvida icke vissa eftergifter i avseende på den muntliga förhandlingsformen kunde genomföras. Det är givet, att vissa mål lämpa sig bättre för skriftlig handläggning i andra instans. Emellertid är en avvägning mellan huvudförhandlingsmål och handlingsmål av synnerligen komplicerad natur, och en ändring i den delen skulle ovillkorligen komma att beröra rättegångsbalkens grundprinciper. Hovrätten vill dessutom framhålla, att denna fråga intimt sammanhänger med det svårlösta problemet med protokolleringen, vilket ännu kan sägas i viss mån befinna sig på experimentstadiet och erhållit en mycket skiftande lösning i olika domstolar. Emellertid skulle ett klaggörande av innebörden i 50 kap. 21 § tredje stycket rättegångsbalken måhända vara ägnat att medföra någon minskning av antalet huvudförhandlingsmål i hovrätterna.

Någon principiell betänklighet av sist antytt slag synes icke kunna anföras mot en justering uppåt av värdegränsen för tvistemål, som få avgöras utan huvudförhandling. Hovrätten finner en sådan åtgärd både ändamålsenlig och önskvärd.

Vad beträffar vittnesförhör i hovrätt må påpekas, att en restriktiv och konsekvent tillämpning av 35 kap. 13 § rättegångsbalken torde kunna avsevärt nedbringa antalet vittnen med beaktande jämväl av bestämmelserna i 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 §. Ej minst på detta område synas vägledande anvisningar kunna bidra till ett gott resultat.

Hovrätten vill icke underlåta att i detta sammanhang erinra om de fördelar ur processekonomisk synpunkt särskilt i stora mål, som möjligheten för hovrätten att hålla sammanträden utanför förläggningssorten visat sig innebära. Det är därför angeläget att tillfälle beredes hovrätten att hålla sådana sammanträden i så stor utsträckning som möjligt är inom ramen för hovrättens nuvarande personalorganisation. Understrykas må, att genom hovrättens resor avsevärda besparingar uppkomma på anslaget till kostnader enligt lagen om fri rättegång, varjämte åtskilliga resor för åklagare undgås. Ur statsfinansiell synpunkt synas följaktligen inga betänkligheter med fog kunna resas mot dessa sammanträden.

Hovrätten finner goda skäl tala för en undersökning avseende möjligheterna att utvidga användningsområdet för strafföreläggande. En dylik utvidgning stod icke främmande för lagstiftarna vid rättegångsbalkens antagande, men det ansågs då, att viss försiktighet borde iakttas vid införandet av ett helt nytt institut i svensk rätt och att man därför borde samla erfarenhet av institutets verkningar, innan man skred till utvidgning av detsamma. Under den tid som förflutit har, enligt vad hovrätten tror sig ha funnit, bruket av strafföreläggande utfallit väl. Utredningen torde lämpligen böra omfatta samtliga av revisorerna anmärkta hänseenden.

Revisorerna ha ifrågasatt, om icke domstolen skulle kunna tillerkännas större befogenhet att efter eget omdöme avhålla utlyst huvudförhandling än som framgår av de nu i lagen angivna förutsättningarna för huvudförhandling. Såsom revisorerna själva indirekt synas medge, skulle emellertid en uppluckring av bestämmelserna på denna punkt leda till att koncentrations- och omedelbarhetsprinciperna delvis eftergäves. Enligt vad hovrätten ovan anfört synes därför en revision i denna del icke böra för närvarande äga rum.

Beträffande frågan om införande av möjlighet att till offentlig försvarare förordna jurist, som icke är advokat, tillåter sig hovrätten hänvisa till sitt blivande underdåniga utlåtande över en hit remitterad framställning i ämnet av Sveriges juristförbund.

Vad revisorerna slutligen uttalat om olika medel att nedbringa de direkta kostnaderna för domstolsväsendet kan hovrätten — sammanfattningsvis — i stort sett ansluta sig till. På en punkt har dock hovrätten en reservation att göra, nämligen beträffande protokolleringen, vilken fråga — enligt vad ovan antytts — lärer böra tas upp till behandling i större sammanhang. Oberoende av detta övervägande anser hovrätten emellertid angeläget, att en översyn verkställs i avsikt att förenkla tillämpningen av 6 kap. 9 § rättegångsbalken. Nämda bestämmelser synas ha erhållit en mycket olikformig tillämpning, som på sina håll visat sig medföra mindre tillfredsställande resultat.

Umeå den 9 mars 1950.

Underdånigst
På hovrättens vägnar:
CARL ROMBERG.

Hj. Lundström.

Riksåklagarämbetets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Genom remiss den 10 januari 1950 har riksåklagarämbetet anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av riksdagsrevisorernas berättelse till 1950 års riksdag såvitt berättelsen avser processreformens ekonomiska verkningar.

Efter det att ämbetet lämnat vissa föreningsorganisationer representerande åklagarväsendet tillfälle att inkomma med yttrande över de sålunda upptagna spörsmålen tillika med uppgift å de övriga frågor, vilka på grundval av hittills vunna erfarenheter inom åklagarnas verksamhetsområde ansåges böra komma under övervägande vid en eventuell översyn av den nya rättegångsordningen, får ämbetet — med överlämnande av yttranden från Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges landsfiskaler och Föreningen Sveriges stadsfiskaler ävensom transumt av en av sistnämnda förening till riksåklagarämbetet den 19 december 1949 ingiven skrivelse — för egen del anföra följande.

Vid övervägande av olika möjligheter att förenkla och förbilliga rättegångsförfarandet synes det ämbetet angeläget att en översyn av gällande lagstiftning icke kommer att avse andra ändringar än sådana som kunna genomföras utan rubbning av den nya rättegångsordningens principer. Såsom riksdagsrevisorerna framhålla taga emellertid dessa i första hand sikte på de viktigare och svårare målen. Ett uttryckligt uttalande i sådan riktning förekommer i processlagberedningens motiv rörande institutet straffföreläggande. Däri framhåller beredningen bland annat att det ordinära förfarandet, som vore anpassat för betydelsefulla och invecklade mål, skulle för behandling av mål rörande obetydliga, erkända förseelser vara alltför betungande för den misstänkte och medföra onödiga kostnader för det allmänna. (Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk II, SOU 1938: 44, s. 497.) Dylika rent processekonomiska synpunkter ha föranlett ett frångående av grundsatserna för den nya rättegångsordningen ej blott i fråga om straffföreläggande utan även i vissa andra hänseenden. Såsom exempel härpå må erinras om den jämlikt 46 kap. 5 § rättegångsbalken föreliggande möjligheten för domstol att i vissa fall avgöra mål om lindrigare brott utan hinder av att den tilltalade uteblivit. Denna särskilda processform torde närmast vara att betrakta som ett komplement till det bagatellförfarande som institutet straffföreläggande erbjuder. I vad mån ökat utrymme kan ges åt ett av processekonomiska synpunkter betingat mera summariskt förfarande i enklare mål inom ramen för de bärande principerna i den nya rättegångsordningen blir ytterst en avvägningsfråga som måste lösas under hänsynstagande till rättssäkerhetens krav. Även med hänsynstagande härtill torde möjligheter finnas att genomföra åtskilliga förenklingar och kostnadsbesparande ändringar beträffande processen.

De i riksdagsrevisorernas berättelse framförda ändringsförslagen beröra delvis frågor, till vilka ämbetet ansett sig icke böra taga ställning när desamma falla helt utanför ämbetets verksamhetsområde. Bland övriga förslag vill ämbetet först upptaga frågan om utvidgat användningsområde för straffföreläggande.

I riksdagsrevisorernas berättelse ifrågasättes en utsträckning av tillämpningsområdet för straffföreläggande i tre olika hänseenden. Sålunda förordas en undersökning rörande möjligheterna att ge utrymme för institutet även

med avseende å brott, för vilka visserligen fängelse ingår i strafflatituden men där domstolarna likväl så gott som undantagslöst utdöma böter. Vidare ifrågasättes en höjning av det för strafföreläggande stadgade bötesmaximum. Slutligen uttalas att skäl syntes föreligga för tillämpning av strafföreläggande även beträffande person under 18 år.

Enligt 48 kap. 1 § rättegångsbalken är användningen av strafföreläggande begränsad till brott, varå icke kan följa svårare straff än böter. I följd härav falla — såsom i riksdagsrevisorernas berättelse påvisas — utanför institutets tillämpningsområde flera vanligen förekommande förseelser även om det är uppenbart att förseelsen i det aktuella fallet förskyller endast ett tämligen lågt bötesstraff. Med avseende härå må framhållas att de utländska rättsordningar, vilka tjänat som förebild för de svenska reglerna, i allmänhet tillagt institutet ett vidsträcktare användningsområde än svensk rätt. Såsom exempel kan nämnas att i Norge strafföreläggande kan användas, förutom vid förseelser, vid förbrytelser, som kunna medföra högst ett års fängelse (Straffeprocenloven § 287). För egen del vill ämbetet i förevarande hänseende uttala sig för en utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggande i enlighet med de synpunkter som anförts i riksdagsrevisorernas berättelse.

I fall där straffet skall bestämmas med tillämpning av dagsbotsystemet gäller enligt 48 kap. 1 § rättegångsbalken att strafföreläggande ej får avse mera än tjuvu dagsböter. I allmänhet torde denna gräns ge tillräckligt utrymme för beivran av brott, vilka lämpligen böra lagföras genom strafföreläggande. Den praktiska betydelsen av en höjning av nu gällande maximum torde vara ganska ringa, då högre dagsbotsantal än tjuvu relativt sällan ådömes för *en förseelse*. Mot en utvidgning kunde måhända också invändas att en sådan skulle kunna medföra, att åklagarna bleve benägna att tillämpa högre bötesstraff än för närvarande. En sådan farhåga torde dock vara obefogad. Erfarenheten visar, att införandet av institutet strafföreläggande genom överläggningar mellan stats- och distriktsåklagare lett till ökad enhetlighet i fråga om straffen för samma förseelser. För en höjning av maximum talar också följande omständighet. Maximeringen av dagsbotsantalet i förening med den i 48 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken in fine stadgade regeln om gemensam lagföring vid flerfaldig brottslighet leder i tillämpningen till den konsekvensen att tillfälliga omständigheter kunna inskränka strafföreläggandets användningsområde. Om en person gjort sig skyldig till flera brott, vilka var för sig kunna göras till föremål för strafföreläggande, utesluter sålunda den omständigheten, att förseelserna upptäckas samtidigt, möjligheten att använda strafföreläggande, såvida ej samtliga förseelser kunna bestraffas inom ramen för det stadgade maximumantalet dagsböter. Vad nu anförts synes enligt ämbetets mening tala för en viss höjning av påföljdens maximum särskilt i konkurrensfallen.

Enligt 48 kap. 1 § rättegångsbalken får strafföreläggande ej användas, om den misstänkte är under 18 år. Denna inskränkning har motiverats med att strafföreläggande ej borde komma i fråga med mindre den misstänkte kunde antagas förstå innebörden därav. Det vill emellertid synas som om denna i och för sig beaktansvärda synpunkt skulle bliva tillräckligt tillgodosedd, därest man efter förebild från dansk och norsk rätt kräver att såväl den minderåriga som hans vårdnadshavare skola godkänna föreläggandet. En sådan lösning synes mera tilltalande än att helt utesluta strafföreläggande för den yngsta kategorien lagöverträdare. I den moderna lagstiftningen rörande minderåriga lagöverträdare har en av de ledande tankarna varit att i största möjliga utsträckning hålla de unga utanför den offentlighet som ett domstolsförfarande medför. Särskilt ur denna synpunkt synas starka skäl tala

för att strafföreläggande skall kunna användas även beträffande personer under 18 år. Den nu gällande begränsningen har i praktiken lett till den egendomliga konsekvensen att i fall, där flera yngre personer varit inblandade i samma förseelse, de som varit över 18 år fått strafföreläggande, medan den som ej uppnått denna ålder fått inställa sig inför domstol.

Användningsområdet för strafföreläggande begränsas emellertid även av vissa andra inskränkande bestämmelser än de, som berörts i riksdagsrevisorernas berättelse. Härvid må först uppmärksammas att strafföreläggande ej får användas beträffande brott som bestraffas med normerade böter. Rörande grunden till denna inskränkning framgår av förarbetena till lagstiftningen att straffmätningen visserligen ej ansetts innebära några svårigheter, då det i förevarade fall endast gällde att tillämpa den för böterna stadgade beräkningsgrunden, men att vissa brott som hörde till denna grupp stundom vore av invecklad beskaffenhet och kunde föranleda höga straff. Enligt ämbetets mening finnes ej anledning att helt generellt undantaga brott med normerade böter från tillämpningsområdet för strafföreläggande. Straffmätningen är i dessa fall enklare än eljest, och bedömandet av själva rättsfrågan torde i regel ej innebära större svårigheter än vid övriga brott. Beträffande invändningen om de höga straff, som kunna följa vid normerade böter, må anmärkas, att någon maximering av konfiskation eller annan sådan påföljd, som kan förekomma i samband med strafföreläggande, ej finnes föreskriven. Ämbetet finner sig därför böra förorda sådan ändring, att strafföreläggande kan användas även beträffande brott med normerade böter. Med hänsyn till de betydande belopp, vartill sådana böter stundom kunna uppgå, torde det dock möjligen finnas anledning att överväga, huruvida viss begränsning bör föreskrivas med hänsyn till bötesstraffets storlek.

Vidare bör beaktas att strafföreläggande ej kan användas i mål med målsägande. Såsom grund för denna inskränkning anföres i förarbetena att det ofta kunde medföra olägenhet vid prövning av enskilt anspråk på grund av brott, att fråga om ansvar för brottet avgjorts genom strafföreläggande. Stadgandet i 48 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken att strafföreläggande ej må användas, om anledning förekommer att målsägande finnes, medför emellertid enligt den tolkning av nämnda bestämmelse som givits i den av justitierådet Gärde med flera författade kommentaren till nya rättegångsbalken att strafföreläggande ej ens kan användas i sådana fall, där målsägande på grund av förlikning eller eljest förklarat sig avstå från att föra talan. Det sakliga skälet härför torde vara att målsäganden kan ändra ståndpunkt eller att tvist kan uppstå, huruvida bindande förlikning kommit tillstånd. Även om förbudet mot användande av strafföreläggande i här avsedda fall anses böra i princip upprätthållas — något som enligt ämbetets mening förestavas av sakligt bärande skäl — synas dock praktiska synpunkter tala för att strafföreläggande skall kunna tillämpas, där målsäganden på ett sätt som icke rimligen kan antagas ge anledning till komplikationer förklarat sig ej ämna föra ersättningstalan eller träffat förlikning om sitt skadeståndsanspråk.

I överensstämmelse med vad riksdagsrevisorerna uttalat i samband med behandlingen av vissa frågor rörande åklagarorganisationen torde enligt ämbetets mening de arbetsuppgifter, vilka för åklagarnas del äro förenade med handläggningen av ärenden angående strafföreläggande, i stort sett uppväga den lättnad i deras arbetsbörda som uppkommer av att det stora flertalet av dessa mål icke bli föremål för domstolsbehandling. I den mån godkända strafförelägganden ej jämlikt därom meddelad föreskrift skola underställas rättens prövning innebär däremot användande av strafföreläggande en icke obetydlig avlastning av eljest på domstolarna ankommande

arbetsuppgifter. I underställningsfallen torde däremot systemet med straffföreläggande snarast medföra en sammanlagd arbetsökning för de medverkande myndigheterna och i följd därav ej heller någon kostnadsbesparing för det allmänna. Med beaktande härav synes vid en utvidgning av tillämpningsområdet för straffföreläggande särskilt böra eftersträvas att domstolsprövning av straffföreläggande — därest sådan överhuvud finnes böra bibehållas — icke föreskrives i större omfattning än vad som nödvändigt kan anses påkallat.

Vad härefter angår den av riksdagsrevisorerna upptagna frågan om viss inskränkning av det muntliga förfarandet i hovrätt och motsvarande ökning av möjligheterna att avgöra målen på handlingarna synes det ämbetet angeläget att varje förslag, som syftar till att bereda större utrymme för skriftlighet i processen, prövas med sträng återhållsamhet. Särskilt såvitt angår straffprocessen innebär det muntliga förfarandet enligt ämbetets mening så viktiga garantier för rättssäkerheten att intresset av ett nedbringande av det allmännas och även parternas kostnader för rättsskipningen icke bör tillmätas avgörande betydelse. Även med beaktande av nu anförda synpunkter synas dock möjligheterna att i hovrätt avgöra målen på handlingarna kunna i viss utsträckning ökas. Sålunda bör en dylik handläggningsform kunna tillämpas exempelvis i fall, där en åklagare — även om det ej sker till den misstänktes förmån — fullföljer talan med yrkande att ett bötes- eller frihetsstraff ändras till kvalificerad villkorlig dom eller framställer yrkande om annan ur kriminalpolitiska synpunkter motiverad ändring av påföljden, t. ex. utbyte av tidsbestämt frihetsstraff mot ungdomsfängelse. Även beträffande mål som avse straffmätningsspörsmål, t. ex. ådömande av böter eller fängelse i rattfyllerimål, eller rena rättsfrågor torde muntlig förhandling i många fall ej vara erforderlig. Hur den närmare avgränsningen från nu angivna utgångspunkter bör ske mellan mål, som böra upptagas till huvudförhandling eller avgöras på handlingarna, kräver närmare övervägande. En förutsättning för att mål i nu avsedd ökad omfattning skall kunna avgöras på handlingarna synes måhända böra vara att den misstänkte har försvarare samt att såväl åklagaren som den tilltalade äro ense om att ej påkalla muntlig förhandling.

Den av riksdagsrevisorerna framförda tanken på inskränkning av vittnesförhören i hovrätt synes ägnad att medföra en till sina konsekvenser svåröverskådlig uppmjukning av de grundläggande principerna om rättegångsförfarandets muntlighet och omedelbarhet. Rent praktiskt torde det också visa sig svårt att finna tillräckligt fasta hållpunkter för den diskretionära prövning av frågan om förnyat bevisupptagande som den avsedda ändringen skulle föranleda. Möjligen skulle en viss betydelse kunna tillmätas parternas ståndpunkt till frågan, huruvida återupptagande av viss bevisning anses påkallat. En lösning efter denna linje torde dock endast kunna komma i fråga beträffande rättegången i tvistemål. För straffprocessens del vill det däremot synas som om det knappast skulle finnas något utrymme för inskränkningar med avseende å den omfattning, i vilken förnyad bevisupptagning enligt gällande regler skall ske.

I likhet med riksdagsrevisorerna finner ämbetet, att en revision av de nuvarande domförhållsreglerna i fråga om användningsområdet för nämnd och juristdomarnas antal särskilt för städernas del bör kunna vidtagas i syfte att nedbringa kostnaderna för rättegångsväsendet utan att därigenom rättssäkerhetens krav eftersättas. Ämbetet saknar anledning att närmare ingå på denna fråga, som kräver längre gaende undersökningar, men vill i detta sammanhang framhålla, att en utvidgning av tillämpningsområdet för straffföreläggande som konsekvens kräver, att ensamdomarens befogenhet utökas i samma omfattning.

Av riksdagsrevisorerna anförda synpunkter beträffande begränsning och förenkling av den uppgiftsskyldighet som ankommer på domstolarna äro otvivelaktigt i hög grad beaktansvärda. Ett undantag bör dock göras för den del av rättsstatistiken, som hänför sig till den egentliga kriminalstatistiken, där det kriminalpolitiska reformarbetet och i viss mån också det kriminologiska forskningsarbetet snarast torde påkalla en vidgad uppgiftsskyldighet.

I anslutning till de av riksdagsrevisorerna i olika hänseenden förordade åtgärderna i syfte att tillgodose de processekonomiska synpunkterna finner sig ämbetet böra fästa uppmärksamheten på det av strafflagberedningen år 1948 framlagda förslaget rörande bl. a. eftergift av åtal (SOU 1948:40). Även om ett realiserande av nämnda förslag ej torde medföra någon lättnad i åklagarnas arbetsbörda skulle det dock vara ägnat att minska domstolarnas och åklagarnas sammanlagda arbetsuppgifter. Därest förutsättningar för närvarande ej anses föreligga att taga ställning till denna fråga i hela dess vidd synes det emellertid förtjäna övervägas, huruvida icke i samband med en översyn av nya rättegångsbalkens bestämmelser möjlighet bör införas för statsåklagare att meddela åtalseftergift i den begränsade omfattning, som föreslås i 5 kap. 25 § 2 punkten strafflagen i beredningens förslag.

För tillgodoseande av processekonomiska synpunkter synes det vidare vara anledning att genomföra en viss jämkning av den subsidiära regeln om brottmålsforum i 19 kap. 1 § sista stycket rättegångsbalken. Enligt nämnda regel får åtal väckas vid rätten i den ort, där den misstänkte har sitt hemvist, om domstolen med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Tillkomsten av ifrågavarande forumbestämelse har, såsom framgår av förarbetena till lagstiftningen, bland annat motiverats med att det kunde innebära en lättnad för den misstänkte att få svara vid hemortens domstol. Då en persons hemvist avses vara hans mantalsskrivningsort (RB 10:1) ger den nuvarande regeln ej alltid den misstänkte den lättnad i fråga om inställeskyldigheten inför rätta som varit avsedd och som måste anses önskvärd. I bifogade transumt av stadsfiskalsföreningens förut berörda skrivelse till ämbetet anføres följande belysande exempel på de otillfredsställande konsekvenser, som ibland kunna uppstå till följd av forumregelns nuvarande utformning: En i Landskrona mantalsskriven person hade därstädes genom förfalskning av en postanvisning lyckats utfå ett mindre belopp. Vid förundersökningen erkände den misstänkte brottet. Då åtal skulle väckas var han bosatt i Luleå men hade ännu ej hunnit bliva mantalsskriven därstädes. På grund härav måste han åtalas vid rådhusrätten i Landskrona. Kostnaderna för den långa och dyrbara resan fingo i detta fall utgivas av allmänna medel.

I anslutning till vad här anförts finner sig ämbetet böra förordna sådan ändring av den subsidiära forumregeln att — med bibehållande av den lämplighetsprövning som för närvarande tillkommer rätten — åtal får väckas vid domstolen icke i mantalsskrivningsorten utan i den ort, där den misstänkte har sitt faktiska hemvist.

Slutligen anser sig ämbetet böra framhålla att en översyn av nya rättegångsbalkens bestämmelser bör avse även andra frågor än sådana som äga samband med processekonomiska intressen. De gångna årens erfarenhet har visat, att jämkningar även ur andra synpunkter än processekonomiska i vissa avseenden vore önskvärda.

Stockholm den 14 mars 1950.

Underdånigst

MATHS HEUMAN.

Sigvard Herrlin.

Till riksåklagarämbetet.

Genom resolution den 1 februari 1950 har riksåklagarämbetet lämnat *Föreningen Sveriges landsfogdar* tillfälle att inkomma med yttrande över riksdagens revisorers berättelse till 1950 års riksdag beträffande processreformens ekonomiska verkningar ävensom att angiva de övriga frågor, vilka på grundval av hittills vunna erfarenheter inom åklagarnas verksamhetsområde kunde komma under övervägande vid en eventuell översyn av den nya rättegångsbalken.

I anledning härav får föreningen vördsamt anföra följande:

Vad till en början angår revisorernas uttalande angående processreformens ekonomiska verkningar kan endast konstateras att kostnaderna för reformens genomförande och tillämpning vida överstigit vad från början hade beräknats. I fråga om åklagarnas arbetsbördan har processreformen medfört en så avsevärd ökning, som man icke från början räknat med. Det har icke varit möjligt för åklagarna att i den utsträckning, som reformen förutsatt, följa förundersökningar, varför många uppgifter måst delegeras på förhørsledaren. Andra till tjänsten hörande uppgifter ha av samma anledning blivit eftersatta. I flera städer har överflyttandet av de militära målen å de allmänna domstolarna medfört en icke ringa arbetsökning för åklagare och utredningsmän.

Genom reformen har åklagarkåren i Stockholm utökats från 14 åklagare år 1947 till 29 för närvarande med motsvarande ökning av biträdespersonalen. Ätminstone i övriga större och medelstora städer kan en motsvarande ökning av arbetsbördan med ty åtföljande utökning av antalet åklagare konstateras.

I städer med gemensam polismästare och stadsfiskal har man blivit nödsakad att fördela arbetet på två befattningshavare. I ett antal län ha biträdande landsfogdetjänster eller landsfogdeassistenter inrättats, men med undantag av dessa har någon förstärkning för landsfogdarnas del icke kommit till stånd oaktat arbetsbördan för dem ökat i minst samma utsträckning som för städernas åklagare. Samma förhållande gäller även för flera av de större och medelstora landsfiskalsdistrikten, av vilka många äro i trängande behov av ökad hjälp för brottmålen handläggning. En effektiv väg för undanröjande av missförhållandena för landsfogdar och landsfiskaler synes föreningen vara inrättandet av flera biträdande landsfogdetjänster och en delning av landsfiskalstjänsterna å åklagare och utmättningsmän i största möjliga utsträckning.

Föreningen anser sig alltså oreserverat kunna ansluta sig till de synpunkter, som revisorerna framhållit såsom varande av avgörande betydelse för åklagarnas ökade arbetsbördan genom reformens införande.

Riksdagens revisorer ha berört att domarna och vissa åklagare fått lönekompensation på grund av de större krav som ställts på dem i anledning av det mera kvalificerade arbete, som genom reformen pålagts dem, ävensom att advokaterna tvingats till ett synnerligen omfattande repetitionsarbete för att hålla ett mål aktuellt, med ökade advokatarvoden som följd. Föreningen vill här understryka att samma synpunkter kunna återopas för höjningen av landsfogdars och landsfiskalers löneställning.

Nu anförda förhållanden har föreningen velat framdraga, då det vill synas som om de icke i full utsträckning beaktats av riksdagens revisorer.

I fråga om revisorernas förslag för åstadkommande av en minskning av statsverkets kostnader för reformens genomförande, får föreningen framhålla.

I likhet med vad revisorerna anfört anser föreningen att användandet av strafföreläggande kan utsträckas. Sålunda bör strafföreläggande kunna användas även om fängelse ingår i strafflatituden, om man kan *bedöma* att i det aktuella fallet endast böter kommer att ådömas.

Någon giltig anledning att icke kunna meddela strafföreläggande mot person, som icke fyllt 18 år, synes icke heller föreligga. Strafföreläggande bör även kunna användas även om böterna överstiga nu gällande maximum.

Föreningen har intet att erinra mot förslaget att huvudförhandling skall kunna avhållas även om part eller vittne icke kan inställa sig, om komplettering kan ske vid en senare förhandling i form av fortsatt huvudförhandling.

Föreningen har icke heller något att erinra mot förslaget att juris kandidater skola kunna förordnas att i viss utsträckning vara offentliga försvarare, eller mot ett förenklat förfarande i hovrätt med vidgad möjlighet att avgöra ett mål på handlingarna, ej heller mot att vittnesförhör i högre instans skall kunna underlätas om sannolikheten talar för att någon ändring av vad vittnena anfört i underrätten icke är att befara, eller att användning av nämnd i brottmål i städer skall kunna nedbringas.

Utöver vad revisorerna föreslagit synas följande omständigheter böra beaktas vid en översyn av rättegångsbalken.

I skrivelse till Ämbetet den 15 juli 1948 har föreningen hemställt att Ämbetet ville vidtaga åtgärder för att strafföreläggande skall kunna användas i vissa fall även om frihetsstraff ingår i straffskalan samt beträffande ungdomar, som icke fyllt 18 år. Föreningen anhöll i samma skrivelse jämväl att klarare bestämmelser måtte utfärdas avseende möjlighet att godkänna strafföreläggande genom ombud. Det vore angeläget om jämväl sistnämnda fråga komme att beaktas vid en översyn av rättegångsbalken.

Strafföreläggande bör kunna användas även om skadestånd kan följa å en brottslig gärning om skadeståndet uppgjorts eller yrkande om skadestånd av andra omständigheter icke kommer att framföras.

Bestämmelserna om att samma domare, som deltagit i en huvudförhandling, skall medverka vid fortsatt huvudförhandling och i domslutet synas böra ändras på det sätt att rätten är domför även om icke samtliga domare (nämndemän) äro närvarande.

I fråga om gäldenärsbrott gäller, att åtal skall väckas vid den domstol, där konkursen är anhängig. I ett nu inom Gävleborgs län aktuellt fall har ett aktiebolag med säte i Gävle bildat dotterbolag i Söderhamn och Bollnäs. Samtliga dessa bolag ha försatts i konkurs, och gäldenärsbrott har konstaterats i samtliga konkurser. Styrelsen i moderföretaget har i stort sett varit densamma som i dotterbolagen, och de huvudansvariga ha därjämte engagerat sig i ett företag i Hudiksvall, där de även gjort sig skyldiga till gäldenärsbrott. Följden har blivit att åtal måste väckas vid fyra olika domstolar i stället för vid en domstol, att protokoll måste färdigställas för fyra domstolar ehuru mycket är gemensamt för de olika målen. Dessa förhållanden måste föranleda *dels* avsevärt ökat arbete för domstolar, åklagare och advokater, *dels ock* ökade kostnader för statsverket och parterna. Att avskri-va något av målen torde icke kunna komma i fråga på grund av de skadestånd, som framställts, och på grund av att samma svarande icke uppträder i alla målen.

Enligt 19 kap. rättegångsbalken är laga domstol rätten i den ort där ett brott föröfvats. Åtal för brott kan även väckas vid den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål. Är det ovisst, var ett brott föröfvats, kan målet upptagas vid domstolen i den ort där den misstänkte gripits eller eljest uppehållit sig. Av praktiska skäl bör åtal kunna väckas mot en misstänkt, där han gripits eller faktiskt vistas, även i de fall då det är känt var brottet föröfvats. Om t. ex. en person, mantalsskriven i Göteborg, förövat ett brott i Malmö men bor i Haparanda, bör han kunna ställas under åtal där, om det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter befinnes lämpligt.

Enligt alkoholistlagen skall statsåklagare pröva om åtal skall väckas om någon före intagandet å sådan anstalt begått brott, varå icke kan följa svårare straff än böter eller fängelse högst sex månader. Ett i detta sammanhang ofta förekommande brott är våldsamt motstånd, som kan förskylla fängelse, alltså över sex månader, och som på grund därav måste föranleda åtal. Berörda bestämmelse bör ändras därhän att åtal skall kunna underlåtas om böter eller fängelse ingår i straffskalan.

Jämlikt 21 kap. 3 st. rättegångsbalken skall offentlig försvarare förordnas om den misstänkte ej utsett försvarare eller av honom utsedd försvarare avvisas och det på grund av sakens beskaffenhet eller eljest befunnits, att hans rätt icke kan utan biträde tillvaratagas. Det torde vara uppenbart att offentlig försvarare icke skall förordnas i andra fall än då misstanke om brott i egentlig mening föreligger. Att i enlighet med förundersökningskungörelsen framföra misstanke och erinra om rätten att anlita försvarare t. ex. när det gäller vårdslös deklARATION synes mindre tilltalande. Enligt föreningens uppfattning böra klarare bestämmelser i fråga om rätten att anlita försvarare komma till stånd.

Örebro och Gävle den 27 februari 1950.

För Föreningen Sveriges landsfogdar:

Henrik Enhörning.

Allan Grauers.

Bilaga B.

Till riksåklagarämbetet.

Genom remiss den 1 februari 1950 har *Föreningen Sveriges landsfiskaler* lämnats tillfälle att dels inkomma med yttrande över av riksdagens revisorer i berättelsen till 1950 års riksdag gjorda uttalanden rörande processreformens ekonomiska verkningar ävensom i anslutning därtill föreslagna åtgärder i syfte att minska statsverkets kostnader för rättegångsväsendet, dels ock lämna uppgift å de övriga frågor, vilka på grundval av hittills vunna erfarenheter inom åklagarnas verksamhetsområde ansåges böra komma under övervägande vid en eventuell översyn av den nya rättegångsbalken. Med anledning härav får föreningens styrelse anföra följande, därvid styrelsen inskränkt sig till att beröra endast sådana frågor, som hänföra sig till åklagarnas verksamhetsområde.

Statsrevisorerna ifrågasätta en utvidgning av området för användning av strafförelägganden dels genom att öppna möjlighet för institutets tillämpning beträffande förseelser, för vilka visserligen fängelse ingår i straff-

skalan men där böter utgör normalstraffet, samt i fråga om förseelser, som begåtts av person under 18 år, dels ock genom en höjning av det för strafförelägganden fastställda bötesmaximum. Den hittills vunna erfarenheten vid strafföreläggandenas tillämpning talar för en ändring av gällande bestämmelser i dessa hänseenden. Styrelsen kan därför instämma i statsrevisorernas förslag. Dock bör enligt styrelsens mening icke anses nödvändigt att uppställa krav på att strafföreläggande, som avser person under 18 år, måste godkännas av förmyndaren. Den ifrågasatta höjningen av bötesmaximum synes lämpligen böra ske till 30 dagsböter.

Vad revisorerna ifrågasatt rörande viss lindring i gällande bestämmelser om hinder för huvudförhandling ävensom om beredande av möjlighet att till offentlig försvarare åt häktad förordna jämväl biträdande jurist hos advokat vill styrelsen icke motsätta sig.

Andra reformer än de ovan nämnda äro måhända påkallade inom åklagarnas verksamhetsområde. Styrelsen anser emellertid försiktigheten bjuda att ytterligare någon tid samla erfarenheter av rättegångsreformens verkningar innan framställning i sådant syfte göres. Endast sådana ändringar böra enligt styrelsens mening nu aktualiseras, där reformbehovet är särskilt framträdande.

Stockholm den 10 mars 1950.

Å styrelsens vägnar:

Sven Wadenius.

Bilaga C.

Till riksåklagarämbetet.

Genom resolution den 1 innevarande februari har riksåklagarämbetet berett *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* tillfälle avgiva yttrande över statsrevisorernas betänkande angående de ekonomiska konsekvenserna av den nya rättegångsordningen samt att inkomma med uppgift å de övriga frågor, vilka på grundval av hittills vunna erfarenheter inom åklagarnas verksamhetsområde anses böra komma under övervägande vid en eventuell översyn av nya rättegångsbalken.

I anledning härav får undertecknad i egenskap av föreningens ordförande vördsamt framhålla följande:

Statsrevisorerna ha konstaterat, att de ekonomiska verkningarna av processreformen blivit mycket större, än som förutsattes vid rättegångsbalkens ikraftträdande. Detta har skett trots att åklagarorganisationen ännu icke blivit utbyggd med hänsyn till de vidgade uppgifter, som genom reformen ställts på åklagarna. Det är sålunda att förvänta, att under de närmaste åren välgrundade krav komma att framställas om utökning av antalet åklagare samt deras kanslipersonal i många av rikets städer. Det är därför angeläget, att en översyn av brottmålsprocessen med beaktande av praktiska och ekonomiska synpunkter snarast kommer till stånd. De riktlinjer härför, som statsrevisorerna angivit, överensstamma med stadsfiskalernas synpunkter. Stadsfiskalerna kunna vitsorda statsrevisorernas uttalande, att en av anledningarna till kostnadsökningen är den, att brottmålsprocessen utformats uteslutande med hänsyn till de förhållandevis fåtaliga större brottmålen, vilket medfört, att mängden av smärre brottmål kommit

att handläggas under former, som visat sig omotiverat tidskrävande och dyrbara.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler har vid sammanträde den 25 november 1949 upptagit hithörande spörsmål till överläggning. En sammanfattning av de synpunkter, som därvid framkommit, har skett i särskild skrivelse till riksåklagarämbetet. Då föreningen eller dess styrelse icke kommer att sammanträda före remisstidens utgång, har jag endast att hänvisa till innehållet i denna skrivelse, som innefattar de önskemål föreningsmedlemmarna anse i första hand böra vinna beaktande.

Gävle den 3 februari 1950.

Sven Berglund.

Bilaga till bilaga C.

Till riksåklagarämbetet.

Vid Föreningen Sveriges stadsfiskalers sammanträde i Stockholm den 25 november 1949 förekommo bl. a. fria överläggningar för utrönande av stadsfiskalernas önskemål vid en förestående översyn av nya rättegångsbalkens bestämmelser.

Styrelsen erhöll föreningens uppdrag att delgiva riksåklagarämbetet dessa önskemål, vars beaktande syntes kunna avhjälpa vissa praktiska och ekonomiska olägenheter som vidlåda denna lagstiftning.

I anledning härav får styrelsen framhålla följande synpunkter:

1) Systemet med *strafföreläggande* har visat sig fungera över förväntan väl. Från domstolarna har avlastats ett stort antal bagatellsaker utan att åklagarna därigenom fått någon avsevärd arbetsökning. Alla erfarenheter ge vid handen att systemet redan nu kan avsevärt vidgas.

a) *Strafföreläggande* bör sålunda få komma till användning även i de fall fängelse ingår i straffsatsen, men det är uppenbart att i det föreliggande fallet endast bötespåföljd kan ifrågakomma (t. ex. 38 § vägtrafikstadgan och 10 kap. 4 § strafflagen).

Därest detta icke anses lämpligt skulle en avsevärd kostnads- och arbetsbesparing kunna genomföras genom att avlägsna bestämmelsen om fängelsestraff ur 38 § vägtrafikstadgan. I praktiken ådömes aldrig ett sådant straff därest icke lagen den 7 juni 1934 om straff för vissa brott vid förande av motorfordon samtidigt kan åberopas.

b) *Strafföreläggande* bör få komma till användning även då målsägande finnes men det är utrett, att målsäganden icke för någon talan.

Med denna ändring skulle alla bagatellartade trafikförseelser kunna avlastas från domstolarna.

c) Även mot personer under 18 bör *strafföreläggande* få användas. Bestämmelsen har tillkommit enär dylika personer icke ansetts kunna förstå innebörden av föreläggandet och därför böra skyddas mot en för hård straffpåföljd. Bötesstraffen för de vanliga ordningsförseelserna äro i praktiken så standardiserade att misstag vid straffmätningen äro så gott som uteslutna. Föreskriften har i praktiken kommit att medföra att de underåriga genom stämmningsförfarande och eventuell inställelse vid domstol fått en besvärligare påföljd vid bagatellförseelser än vuxna personer.

d) I olika sammanhang har uttalats att fullmakt ej bör begagnas för godkännande av *strafföreläggande*. Föreningen delar ej denna uppfattning,

ehuru stadsfiskalerna givetvis följt de givna föreskrifterna. Då en person är berättigad att befullmäktiga annan att mottaga stämning och erkänna en förseelse, som ej förskyller högre straff än fängelse, synes man ej kunna betaga honom rätt att uppdraga åt annan att godkänna ett strafföreläggande. Fullmakten tages alltid i den felandes intresse, men givet är, att den skall utformas så, att varje misstag om förseelsens art och maximala bötespåföljd är uteslutet. Sedan man upphört att taga dylik fullmakt, har det redan visat sig att det i många fall varit förenat med opropotionerligt stora kostnader och besvär att t. ex. få en sjöman eller skogsarbetare dömd för en fylleriförseelse. För att motverka detta har man i praktiken på sina håll låtit vederbörande lämna fullmakt för mottagande av stämning, varefter saken gått till domstol.

e) Vid nya ansvarsbestämmelser synes det önskvärt, att straffsatsen icke schablonmässigt anges till »böter eller fängelse» utan uppdelas med hänsyn tagen till möjligheten av strafföreläggande — en sak som har betydelse även vid fråga om åtalseftergift.

2) *Angående forum i brottmål.*

a) Bestämmelsen i 19 kap. 1 § 3 stycket rättegångsbalken är icke ändamålsenlig. Med den rörlighet, som nu förefinnes inom olika befolknings-skikt och särskilt bland åklagarnas klientel, förekommer det mycket ofta, att personer ha sin faktiska vistelseort på en helt annan plats än där de äro mantalsskrivna. Detta medför att bestämmelsen icke fått det praktiska värde som åsyftats (som exempel må nämnas: En man, mantalsskriven i Landskrona, tillägnade sig där en postanvisning på 23 kronor, förfalskade en namnteckning och fick ut beloppet. Efter den tidsödande procedur, som föregår postverkets polisanmälan i dylika fall, upptogs frågan om åtal. Det visade sig då, att mannen avflyttat till Luleå, där han erhållit fast arbete men ännu icke blivit mantalsskriven. Han hade erkänt förseelsen och även återbetalt 23 kronor till postverket men måste likväl åtalas vid rådhusrätten i Landskrona och fick på statens bekostnad färdas sammanlagt 360 mil för erhållande av en dom, som likaväl kunnat meddelas av rådhusrätten i Luleå. Många likartade exempel hava andragits).

Föreningen anser att lagrummet bör få följande lydelse: »Åtal för brott må också upptagas av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet eller där han eljest stadigvarande vistas, om denna — — — Beträffande person, som saknar stadig hemvist, må talan även väckas vid domstol i den ort han anträffas.»

b) Bestämmelsen i 19 kap. 9 § rättegångsbalken har vid gäldenärsbrott visat sig ofta innebära betydande olägenheter. En brottslig gärning, som haft återverkningar i företag på olika orter, har sålunda kommit att i första instans avdömas av olika domstolar. Detta och likartade fall ha medfört avsevärt dubbelarbete för såväl domstolar som åklagare.

I samband härmed vill föreningen ifrågasätta, att domstolarna beredas möjlighet att utan den tilltalades personliga inställelse till huvudförhandling upptaga brottmål, där straffsatsen visserligen innehåller straffarbete men det är uppenbart, att sådant straff i det föreliggande fallet icke kan ifrågasättas.

Härigenom skulle många fall av hämningsförfarande och därav föranledda kostnader för det allmänna kunna undvikas.

3) *Angående förundersökningen.*

a) I 23 kap. 20 § rättegångsbalken stadgas skyldighet för åklagaren att efter förundersöknings avslutande omedelbart meddela beslut, huruvida åtal skall väckas. Beslutet skall även antecknas i förundersökningsprotokollet. Detta stadgande synes obehövt och har i praktiken icke kunnat

tillämpas. Man må bara nämna de utredningar, som självständigt utföras av statspolisen och de större städernas kriminalavdelningar. I sådana fall kommer åtalsfrågan under åklagarens prövning med nödvändighet långt efter förundersökningens avslutande. Beslutet kommer ju till synes i sinom tid genom stämning eller ett meddelande att saken icke föranlett åtgärd.

b) Angående offentlig försvarare.

Bestämmelserna angående offentlig försvarare torde för det övervägande antalet erkända brottmål medföra avsevärda kostnader för statsverket utan att den tilltalade får något gagn därav. Åklagaren är skyldig framhålla befintliga förmildrande omständigheter, och i personundersökningen ha vederbörandes förhållanden blivit belysta. Försvararen har i dylika fall i regel icke något annat att säga än att han instämmer med personundersökaren. Det har även visat sig att tilltalade, då de begära biträde av försvarare, icke haft klart för sig, att statsverket endast förskotterar kostnaderna för försvaret. När sedan i sinom tid krav framställts, har vederbörande invänt att han av åklagaren eller domstolen »påtvings» försvarare i en sak som han erkänt.

c) Angående rättens behörighet att begära komplettering av förundersökning.

Enligt 45 kap. 11 § rättegångsbalken äger rätten att i vissa fall meddela åklagaren föreläggande att fullständiga förundersökningen. Bestämmelsen, som är ett avsteg från den accusatoriska principen, har på många håll tillämpats på ett sätt som inneburit olägenhet. Vid vissa domstolar ha åklagarna sålunda nödgats införskaffa utredning, som sedan visat sig vara utan betydelse för målets bedömning. T. ex. vid bokföringsbrott, då det varit ostridigt att vissa inkomst- och utgiftsposter icke influerat och detta exemplifierats i förundersökningsprotokollet, har åklagaren först ändrigats göra en fullständig revision och bokföringsgranskning. Därtill har sakkunnigt biträde måst anlitas, och den tilltalade har givetvis icke kunnat förpliktas att betala kostnaden härför. Genom dylika kompletteringsframställningar ha parterna ibland även fått klart för sig, att domaren före huvudförhandlingen tagit ställning till målet.

d) Angående målsägandetalan i trafikmål.

I trafikmål anser sig åklagaren i regel förhindrad att föra målsägandetalan. Från trafikförsäkringshåll uttalas ofta det önskemålet, att skadeståndsfrågorna icke skola upptagas i ansvarsålet. Bolagen önska reglera skadorna efter domen och önska icke processa om beloppen. Vissa domstolar åtnöjas icke med detta besked, utan kalla dem, som under förundersökningen angivit skadeståndsanspråk utan att styrka dessa. Den förberedelse i skadeståndsfrågorna, som blir en följd därav, tager ofta lång tid i anspråk, och då trafikmålet upptages till behandling, ha vittnena ofta glömt väsentliga detaljer. Frågan om målsägandetalan i trafikmål har sålunda icke fått en rationell och ekonomisk lösning. Det synes därför önskvärt, att denna fråga göres till föremål för närmare utredning i samråd med representanter för försäkringsgivarna.

4) *Angående huvudförhandling i brottmål.*

a) En av förutsättningarna för att den accusatoriska processen skall komma till sin fulla rätt är att åklagaren leder vittnesförhören. Denna princip kanske icke har trängit igenom överallt, men även där detta skett, kunna uppkomma vissa problem, som tarva uppmärksamhet. Detta gäller upptagningen av vittnets utsaga. Här kunna urskiljas olika metoder. Den ena är, att domaren dikterar ned utsagan allt efter den framsäges och på detta sätt

fortsätter förhöret med ständiga avbrott. Förutom att det protokollerade blir något annorlunda än det utsagda, finnes genom denna metod icke någon större möjlighet för åklagaren att uppnå något resultat av förhöret. Även muntligheten försvinner till ett minimum på detta sätt. Andra metoder, vilkas för- och nackdelar sinsemellan här icke skola diskuteras, är stenografisk och mekanisk upptagning. En absolut förutsättning för den stenografiska upptagningen är dock perfekta stenografer. Brister det i detta hänseende kan ett utnyttjande av psykologiskt värdefulla moment i ett vittnesförhör omöjliggöras.

Slutsats: för stadsfiskalerna synes det önskvärt, att anordningar vidtagas för att möjliggöra en effektiv protokollering av vittnets utsagor, så att icke åklagarens förhör med vittnet blir avbrutet till skada för såväl den materiella sanningen som för processens accusatoriska form.

Därest så icke sker, torde det norska systemet vara att föredraga.

Vid rättegångsreformens genomförande förväntas allmänt av åklagaren, att rätten i enlighet med givna föreskrifter skulle ange de skäl, som låge till grund för domslutet. Tyvärr synes denna föreskrift icke allmänt iakttagas. Sålunda kan man konstatera, att domskälen understundom inskränka sig till att endast återgiva vittnesutsagorna och några allmänna fraser som t. ex. »av omständigheterna framgår». Vidare synas domstolarna icke vara särskilt angelägna att närmare ange de synnerliga skäl, som ofta återopas för att möjliggöra en ny villkorlig dom. Som sådana brukar oftast endast hänvisas till innehållet i personundersökningen. Även vid beslut i häktningsfrågan saknas ofta skäl för den ena eller andra ståndpunkten. För stadsfiskalerna synes därför vara ett starkt önskemål för att vid vadetalan kunna fullgöra rättegångsbalkens föreskrifter att ange de domskäl, som enligt åklagarens uppfattning äro oriktiga, att sådana skäl verkligen av domstolarna angivas.

b) Den rapport, som avgivits över verkställd förundersökning enligt lagen om villkorlig straffdom — personundersökningen — föredrages vid vissa domstolar i dess helhet, medan vid andra domstolar endast det slutliga yttrandet uppläses. Erfarenheten har visat, att en offentlig föredragning av personundersökningen i många fall varit till avsevärt men, ibland för den tilltalade eller hans anhöriga och ibland för uppgiftslämnarna. Stadsfiskalerna anse, att dessa personuppgifter icke böra föredragas eller göras till föremål för diskussion i andra fall än då detta undantagsvis av part begäres. Utvecklingen har lett därhän, att uppgifter, som lämnas från barnavårdsnämnd, nykterhetsnämnd m. fl. på framställning från vederbörande, icke få föredragas, medan enskilda personers uppgifter uppläsas.

c) Stadsfiskalerna ha genom sina vidgade och formbundna uppgifter fått betydande tidssvårigheter. Från domstolarnas sida har detta dock icke på ett tillfredsställande sätt beaktats. Det förekommer alltjämt att domare uttala önskemål, t. o. m. fordra, att åklagaren skall närvara vid domens avkunnande, ehuru icke ens bestämd tidpunkt härför angivits. Stadsfiskalerna anse, att det bör ankomma på åklagarna själva att avgöra denna och likartade frågor. Åklagarna liksom försvararna äro medvetna om de fall, då deras personliga närvaro kan vara av betydelse. Samma förhållande gäller i trafikmål, där ansvarsfrågan avgjorts genom erkännande eller på annat sätt och denna fråga överlämnats till rätten. Vid den fortsatta handläggningen beröras endast skadeståndsfrågorna, men dessa äro ibland av sådan art, att målet kan ta flera timmar i anspråk. Likväl är det endast vid enstaka domstolar, som åklagarna »tillåtas» lämna domsalen.

e) Vittnesersättningar.

Den nya rättegångsordningen har visat sig mycket kostsam. Beträffande vittnesersättningarna i brottmål ha lagstiftarna dock visat ett sparsamhetsnit, som med skäl väckt stort missnöje. Det har till och med medfört, att personer på grund av de snävt tillmätta ersättningarna undandragit sig att vittna med påståendet, att de icke gjort några iakttagelser av värde. Detta särskilt i trafikmål.

Styrelsen får värdsamt hemställa, att riksåklagarämbetet vid den blivande översynen av rättegångsbalken ville till vederbörande framföra angivna synpunkter. De synas alla kunna vinna beaktande utan olägenhet och torde medföra avsevärda besparingar för det allmänna och samtidigt giva lättnad i arbetet för såväl åklagare som domstolar.

På styrelsens vägnar:

Sven Berglund.

**Föreningen
Sveriges häradshövdingars**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 10 januari 1950 har Eders Kungl. Maj:t berett Föreningen Sveriges häradshövdingar tillfälle att före den 15 i denna månad avgiva yttrande över riksdagens revisorers berättelse till 1950 års riksdag, i vad avser processreformens ekonomiska verkningar; och får föreningen i anledning härav i underdånighet anföra följande.

Revisorerna ha med hänsyn till de kostnader, den nya rättegångsordningen visat sig medföra, och de olägenheter, som med anledning därav uppkommit, funnit det angeläget, att en översyn av processordningen utan tidsutdräkt kommer till stånd, vid vilken översyn borde — självfallet utan att rättssäkerhetssynpunkterna äventyrades — beaktas icke blott de rent processuella frågorna utan jämväl de processekonomiska spörsmålen. I en vid berättelsen fogad reservation ha två av revisorerna anfört, att revisorernas förslag enligt deras mening borde inskränkt sig till ett förordande av ett kontinuerligt insamlande av material såväl i fråga om domstolväsendets administration som övrig verksamhet, vilket material kunde bilda en tillräckligt fast grund för en blivande utredning angående partiell revision av rättegångsväsendet i syfte att undanröja de olägenheter i nuvarande rättegångsordning, vilka erfarenhetsmässigt konstaterats.

I sitt yttrande ha revisorerna lämnat en redogörelse för vissa kostnadsökningar i samband med den nya rättegångsordningen och ha revisorerna konstaterat, att redogörelsen ger vid handen, att de ekonomiska verkningarna av processreformen blivit mycket större än vad som förutsattes vid rättegångsbalkens antagande. Revisorerna ha jämväl framhållit, att i avseende å frågan om processreformens inverkan å processkostnaderna erfarenheten under den tid, den nya rättegångsbalken varit i kraft, torde ha ådagalagt, att dessa kostnader blivit större än vad som vid beräkningarna förutsatts;

och uttala revisorerna, att — frånsett de fall då såsom i fri rättegång kostnaderna stanna å statsverket — kostnadsfrågan synes ha blivit i hög grad avgörande för den rättssökande allmänheten vid valet mellan att å ena sidan anlita domstol för prövning av rättsanspråk och å andra sidan söka andra utvägar för tillgodoseende av anspråket eller rent av avstå från att göra detta gällande. Mot bakgrunden av angivna förhållanden ha revisorerna funnit det angeläget, att utan eftersättande av rättssäkerhetens krav möjligheterna att minska statsverkets kostnader för rättegångsväsendet och att nedbringa processkostnaderna för den rättssökande allmänheten undersökas, och ha revisorerna i sitt yttrande anvisat olika möjligheter för åstadkommande härav.

Innan föreningen ingår på de olika möjligheter, som kunna stå till buds för åvägabringande av en ändring i de av revisorerna påtalade förhållandena, vill föreningen framhålla, att det icke för föreningen är någon överraskning, att kostnaderna för den nya rättegångsordningen kommit att betydligt överstiga de i propositionen nr 5 till 1942 års riksdag upptagna beräkningarna. Det stod från början uppenbart för föreningen, att den nya rättegångsordningen skulle komma att ställa betydligt ökade krav på den i domstolarna tjänstgörande personalen dels därigenom att ett väsentligt antal nya uppgifter lades å personalen, dels och framför allt genom själva rättegångsväsendets omläggning, vilket redan i och för sig komme att medföra ett avsevärt ökat arbete. Föreningen har alltid stått främmande för den i propositionen uttalade uppfattningen, att arbetsbördan för underrätterna icke komme att ökas genom rättegångsreformen och att en beräknad ökning av kostnaderna skulle inskränka sig till vissa utgifter för ersättningar av allmänna medel åt vittnen och parter i överrätt samt till biträden åt tilltalade misstänkta personer, reseersättningar åt domare och åklagare m. m. Det har enligt föreningens mening legat i öppen dag, att den nya rättegångsordningen skulle medföra betydligt mer tidsödande handläggningar än den gamla och flera sammanträden, vilka skulle taga en avsevärd personal i anspråk.

Föreningen vill erinra att i det underdåniga utlåtande, som avgivits av föreningen den 3 juni 1939 över processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, uttalats »att kostnaderna för parterna helt säkert avsevärt ökas genom det faktiska advokattvång, som förslaget medför, samt till sist att ett flertal nya uppgifter ålagts häradsrätterna som göra arbetet där så betydande, att den tilltänkta organisationen inom domsagorna befaras icke kunna uppbära reformen». Vidare vill föreningen, under hänvisning till det genom justitiedepartementets försorg utgivna referatet från överläggningar inför chefen för justitiedepartementet den 5—10 juni 1939 rörande huvudpunkterna i processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, erinra att vid dessa överläggningar från häradshövdinghall framhållits med skärpa, att man icke kunde räkna med att processlagberedningens uttalande, att arbetsbördan i underrätterna komme att bli lika stor som förut, vore riktigt, att arbetsbördan vid underrätterna i stället komme att ökas samt att förslagets genomförande komme att kräva en ganska stor omorganisation med avseende på arbetskrafterna vid underrätterna.

Erfarenheten från den tid, den nya rättegångsbalken varit i kraft, har också, såsom revisorerna påpekat, visat, att utvecklingen gått i en helt annan riktning i fråga om kostnaderna än som beräknats i propositionen. Föreningen lutar jämväl åt den uppfattningen, att den kostnadsökning, som hittills uppkommit, icke kommer att visa sig vara slutgiltig, utan att man har att räkna med ytterligare kostnadsökningar, föranledda dels av en väntad stegring av antalet brottmål vid domstolarna, dels ock av ett redan tidi-

gare föreliggande behov av arbetskraft, som icke förut blivit tillgodosett i avvaktan på den nya rättegångsbalken.

Beträffande den andra av revisorerna berörda frågan nämligen processreformens inverkan på parternas processkostnader och den utveckling, som därav kan anses ha följt, ansluter sig föreningen helt till revisorernas uttalanden i vad de avse de ökade rättegångskostnaderna, vilka äro en rent logisk följd av det ökade arbete och den ökade inställeskyldigheten för advokater och allmänheten, som sammanhänger med den nya rättegångsordningen. Denna kostnadsökning har framträtt såväl i underrätterna som framför allt i överrätterna. I vad mån denna kostnadsfråga, på sätt revisorerna antytt, medfört den utveckling, som även föreningen anser vara betänkelig ur rättssäkerhetssynpunkt, nämligen att allmänheten söker andra vägar än anlåtande av domstol för tillgodoseende av sina rättsanspråk eller att man rent av avstår från att göra dessa gällande, kan föreningen icke med någon bestämdhet uttala sig om. Härutinnan torde utvecklingen ha förelupit olika i skilda delar av riket. På flera håll är det sålunda uppenbart, att antalet tvistemål nedgått väsentligt mot tidigare år, medan man på andra håll icke har denna erfarenhet. I förstnämnda delar av landet har man nog på känn, att nedgången i tvistemål till väsentlig del är beroende på ökningen av rättegångskostnaderna, men alldeles utslutet synes icke vara, att man på advokathåll är angelägen om att söka åvägabringa uppgörelse och förlikning mellan parterna för att undvika de långa och besvärliga inställelserna inför rätten. I vad mån dessa förmodanden äro riktiga låter sig ännu icke med någon visshet bedöma, men, därest så vore förhållandet, är det uppenbart, att här föreligger en väsentlig olägenhet av den nya rättegångsordningen. Vissserligen är det icke i och för sig önskvärt med processer, men det måste anses synnerligen otillfredsställande, om anledningen till att allmänheten undandrar sig att få sina rättsanspråk prövade vid domstol, beror av kostnadsfrågan. Hur bra en rättegångsordning än i och för sig själv må vara, är det en väsentlig brist hos densamma, om den medför så höga rättegångskostnader, att allmänheten måste anlita andra vägar än domstolarna för slutande av sina rättstvister.

Vad härefter först angår frågan huruvida — såsom revisorerna funnit — en översyn av processordningen utan tidsutdräkt bör komma till stånd, ställer sig föreningen tveksam, om tiden ännu är mogen för verkställande av en dylik översyn. Den nya rättegångsbalken trädde i kraft den 1 januari 1948, och det är sålunda endast under något mer än två år, som den varit i tillämpning. Även om det för föreningen står klart, att den inträffade kostnadsökningen är stadigvarande och att man kan vänta en ytterligare stegring, anser föreningen dock att en tid av två år är för kort för att man skall kunna bilda sig en någorlunda säker uppfattning om vilka utvägar som stå till buds för att kunna nedbringa eller kanske snarare hindra en ökning av kostnaderna. Det torde nog vara nödvändigt, att ytterligare erfarenhet vinnes hur tillämpningen av den nya rättegångsordningen på lämpligaste sätt i skilda fall bör ske. Föreningen stärker i denna uppfattning, då föreningen tar del av de förslag till ändringar, som av revisorerna föreslagits. Vissa av dessa ändringar äro uppenbarligen av den art, att de kunna och böra genomföras, men desamma torde enligt föreningens uppfattning ha föga betydelse för kostnadsfrågan. I den mån åter de föreslagna ändringarna kunna tänkas ha en dylik betydelse angå de väsentliga principer i den nya rättegångsordningen, och föreningen måste ställa sig tveksam huruvida man redan nu är beredd att på väsentliga punkter frånga dessa principer. Statsmakterna ha dock godtagit de principer, på vilka den nya rättegångsordningen vilar, och den omständigheten att kostnaderna vid den nya ordning-

ens tillämpning överstigit de kostnader, som ställts i utsikt, kan näppeligen i och för sig utgöra anledning att nu frångå desamma. Är den nya rättegångsbalken värd sitt pris, så får man betala det. Föreningen undrar i detta sammanhang, huruvida verkligen statsmakterna år 1942 skulle ha intagit en annan ståndpunkt till den nya rättegångsbalkens antagande, därest den då framlagda kalkylen över statsverkets kostnader skulle ha upptagit den summa, som enligt revisorernas redogörelse den nya ordningen nu kostar. Med hänsyn såväl härtill som ock därtill att, på sätt ovan angivits, föreningen icke har kunnat bilda sig någon bestämd uppfattning huruvida de processekonomiska synpunkterna för den rättssökande allmänheten lett till den av revisorerna förmodade utvecklingen, kan föreningen icke tillstyrka att en allmän översyn av processordningen ur kostnadssynpunkt omedelbart kommer till stånd. Ytterligare några års erfarenhet torde böra inhämtas för att man med större visshet skall kunna bedöma såväl kostnadsfrågorna som även möjligheterna att nedbringa eller åtminstone förhindra en ökning av desamma.

Föreningen kan ej heller tillstyrka reservanternas förslag att nu igångsätta ett kontinuerligt insamlande av material såväl i fråga om domstolsväsendets administration som övrig verksamhet. Enligt föreningens uppfattning är även i detta fall tiden icke mogen för att verkställa en dylik statistisk undersökning, som kunde utgöra grundval för en kommande översyn av nuvarande rättegångsordning i och för undanröjande av erfarenhetsmässigt konstaterade olägenheter. Orsaken härtill är densamma som föreningen påpekat, när det gällde frågan om att överhuvudtaget nu verkställa en översyn. För övrigt frågar sig föreningen vilket slags material, som enligt reservanternas mening skall insamlas.

Föreningen övergår härefter till att behandla de olika av revisorerna framlagda förslagen, avseende att nedbringa processkostnaderna, och följer härvidlag samma ordningsföljd, som iakttagits i revisorernas berättelse.

Revisorerna anse, att i första hand bör eftersträvas att förbilliga processen i bagatellmål eller mål avseende obetydligare ärenden eller av icke principiell innebörd, enär i dylika mål processföremålets värde ofta ej står i rimlig proportion till processkostnaderna, och anse revisorerna, att det vore önskvärt, att för behandling av ifrågakvarande mål ett enklare förfarande anordnades, sålunda att en uppdelning av målen och sättet för deras behandling äger rum med hänsyn till deras svårighetsgrad. Det syntes dock vara av vikt, att för dessa mål icke toges i anspråk flera och högre kvalificerade tjänstemän än som vore nödvändigt. Föreningen vill framhålla, att en sådan uppdelning redan nu äger rum genom att mål av ifrågakvarande slag i regel anhängiggöras i form av betalningsföreläggande eller lagsökningssvägen, och i dylika fall är handläggningen synnerligen enkel och sker oftast under ledning av en tingsnotarie. Så fort i mål av detta slag saken icke är enkel eller ostridig, handlägges målet på enahanda sätt, som gäller för stora och viktiga mål. Det kan visserligen sägas, att i många av de mål, där motgångsvärdet är obetydligt, rättsfrågan ofta är tämligen enkel och därför rent sakligt torde kunna överlämnas till avgörande av tingsnotarier. Mot detta resonemang må emellertid framhållas dels att även i mål av denna art rättsfrågan stundom kan visa sig vara ganska invecklad — en sak som kanske inte från början är uppenbar — dels ock att det knappast är principiellt riktigt att i mål av förevarande art, där parterna eller någon av dem som regel befinna sig i små ekonomiska omständigheter, anordna en process med mindre kvalificerade domare som ledare; för den fattige parten måste detta ofta kännas stötande. Kostnadsminskningen för en förenklad process, därest den huvudsakliga olikheten skulle bestå i att rättegången ledes av en mindre kvalificerad domare, torde för övrigt vara obetydlig.

Revisorerna ifrågasätta, om icke användningsområdet för strafföreläggandena skulle kunna något vidgas. Föreningen ansluter sig till denna uppfattning. Det synes böra övervägas, om ej strafföreläggande i viss utsträckning må kunna meddelas även i sådana fall, där straffskalan visserligen upptager förutom böter även fängelse men där i det särskilda fallet är uppenbart, att högre straff ej kan ifrågakomma än böter inom den för strafföreläggande upplåtna böteskalan. Vidare anser föreningen, att det för strafföreläggande föreskrivna bötesmaximum kan något om ock obetydligt höjas. Enligt föreningens mening tala starka skäl för att utsträcka användningen av strafföreläggande att gälla även person under aderton år. De förseelser, varom det här är fråga, äro som regel av så obetydlig art, att även en person, som uppnått t. ex. endast sexton års ålder, säkerligen har förmåga att moget bedöma förseelsens betydelse. I detta sammanhang kan också erinras därom, att hinder ej möter för person under 18 år att genom påskrift å stämningen erkänna förseelsen. Föreningen vill emellertid påpeka, att den kostnadsminskning, som kan uppkomma för domstolarnas del därigenom att området för strafföreläggandena på antytt sätt vidgas, måhända motväges av kostnadsökning för åklagareväsendet.

Vidare anse revisorerna, att det bör undersökas, om icke rätten skulle kunna medges större befogenhet att efter eget omdöme hålla utlyst huvudförhandling än som framgår av de nu angivna förutsättningarna för huvudförhandling. Inställandet av en huvudförhandling kan förorsaka dryga kostnader ej minst för det allmänna. Även härutinnan ansluter sig föreningen till revisorernas förslag. För det fall att någon i processen deltagande person uteblir, synas enligt föreningens mening ökade möjligheter böra skapas att trots detta hinder hålla huvudförhandling.

Enligt revisorernas mening vore en ytterligare utväg att nedbringa kostnaderna att till offentlig försvarare åt häktad jämväl finge förordnas biträdande jurist hos advokat. Föreningen torde i annat sammanhang få tillfälle att yttra sig rörande denna fråga och anser därför icke lämpligt att nu taga ställning i saken. Skäl kunna anföras såväl för som mot den av statsrevisorerna ifrågasatta ändringen. Ur kostnadssynpunkt torde icke vara mycket att vinna genom en sådan ändring; i allt fall bör vid ett ståndpunktstagande i saken den ekonomiska sidan ej tillmätas avgörande betydelse.

Revisorerna övergå härefter till frågan om icke med hänsyn till de kostnadsökningar, som uppstått för hovrättsprocessen, möjligheterna till ett enklare och mindre kostsamt förfarande i hovrätt böra prövas. Revisorerna beröra härmed en fråga, som torde ha tilldragit sig allmän uppmärksamhet. Det är alldeles uppenbart, att kostnaderna såväl för den enskilde som för det allmänna genom muntlighetens införande i hovrättsprocessen väsentligt ökats, och det torde icke vara uteslutet att just den för den enskilde så kostsamma hovrättsprocessen medfört att den rättssökande allmänheten sökt andra utvägar för lösande av sina rättstvister än domstolarna. Emellertid är man här inne på det nya och väsentliga i den nya rättegångsordningen. Om man nu icke är beredd att frånga muntlighetsprincipens tillämpning även i hovrätten, måste man, då det gäller att föreslå reformer på detta område, gå fram med största försiktighet. Revisorerna föreslå en ökad möjlighet att avgöra målen på handlingarna och rekommendera även en utredning om ett blandat muntligt och skriftligt förfarande. Föreningen saknar tillräcklig erfarenhet för att kunna bedöma möjligheterna av en reform av hovrättsprocessen på sätt nu ifrågasatts. Emellertid anser föreningen det inte uteslutet, att här vore möjligt att utan eftersättande av muntlighetsprincipen vidtaga vissa förändringar.

Revisorerna ifrågasätta huruvida ej den värdegräns av femhundra kro-

nor, som är avgörande för frågan om mål må avgöras utan huvudförhandling, skulle kunna avsevärt höjas. Av samma anledning, som föreningen framhållit beträffande frågan om ett särskilt förfarande i underrätt för mål, där processföremålets värde är lågt, ställer sig föreningen tveksam härtill. I den mån en justering, begränsad till penningvärdets försämring sedan år 1938, skulle kunna medföra någon minskning av antalet huvudförhandlingar har föreningen dock icke någon invändning att göra mot en så begränsad reform.

Revisorerna framhålla, att ett avsteg från muntlighetsprincipen genom inskränkning i någon mån av de dyrbara vittnesförhören i hovrätten skulle vara ägnat att verksamt nedbringa processkostnaderna därstädes. Det är uppenbart, att för närvarande vittnesförhören i hovrätten medföra en betydande kostnad såväl för den enskilde som det allmänna. Emellertid ifrågasätter föreningen, om det här är nödvändigt att gå så långt som att vidta en ändring i gällande lag. Det förefaller som om nuvarande bestämmelser i 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 § rättegångsbalken icke behöva framtvinga vittnesförhör i hovrätten i den utsträckning, som nu sker.

Revisorerna framhålla vidare, att i all möjlig utsträckning åtgärder i förenklade och arbetssparande syfte vidtagas vid domstolarna, och enligt revisorernas mening bör strävan att på icke rättsbildad personal överflytta en del mindre kvalificerade göromål fullföljas. Revisorerna anse angeläget att genom organisationstekniska undersökningar och en förbättrad kontors teknik med bland annat rationella kortsystem och maskiner, förenklad kasabokföring med mera möjligheten till förenkling av arbetsrutinen för åtskilliga göromål bör undersökas. Föreningen ansluter sig härutinnan till revisorernas uppfattning. Allteftersom man inom domstolarna blir mer och mer förtrogen med den nya rättegångsordningen, söker man på olika sätt vidta förenklade och arbetsbesparande åtgärder. Men även härutinnan gäller, att tiden ännu inte torde vara mogen att vidta en översyn avseende att åvägabringa mera definitiva åtgärder, och vill föreningen framhålla att i många fall domsagorna på landet icke äro av den storleksordning, att det är ekonomiskt och rationellt att allt för mycket övergå till kortsystem och maskinella anordningar. Härför torde arbetsunderlaget icke vara tillräckligt omfattande. Däremot synes man böra överväga, huruvida icke i större utsträckning än nu är fallet tryckta blanketter, som kunna användas vid samtliga domsagor, böra kunna komma till användning. Vidare torde strävandena att å icke rättsbildad personal överflytta mindre kvalificerade göromål böra fullföljas. En förutsättning härför är emellertid att tillräcklig arbetskraft ställes till förfogande. Dock må man icke förglömma att med hänsyn till den verksamhet som utbildare av unga jurister, som åvilar underdomstolarna på landet, åtskilliga av dessa göromål tidvis måste i utbildningssyfte verkställas av rättsbildad personal.

Föreningen ansluter sig jämväl till revisorernas förslag att inskränka användandet av nämnd i en del fall, där medverkan av nämnd för närvarande är föreskriven. Emellertid torde det allmännas kostnader härigenom i mycket ringa grad komma att minskas för häradsrätterna. Däremot synes viss tidsutdräkt, som stundom för den rättssökande allmänheten kan vara besvärande nog, kunna undvikas, om nämnd icke behöver delta i handläggning av åtskilliga enklare ärenden.

Enligt revisorernas uppfattning synas vidare en del förenklingar i fråga om handlägningsproceduren kunna genomföras. Härutinnan ansluter sig föreningen i huvudsak till vad revisorerna framhållit. Sålunda bör föreskriften, att protokoll över förhandling skall erhålla slutlig avfattning, innan förhandlingen är avslutad, snarast möjligt avskaffas, även om kostnads-

minskningen härvid blir obetydlig. Likaledes synas bestämmelserna om protokoll och fullständig dom, så snart frihetsstraff ingår i straffskalan, många gånger vara onödigt tyngande. Vidare torde protokoll över huvud taget icke vara erforderligt i en del mål, som stå på gränsen till ärenden, såsom hemskillnads- och äktenskapsskillnadsansökningar, omyndighetsförklaringar på grund av läkarintyg samt enkla erkända brottmål. Föreningen delar vidare revisorernas uppfattning, att inskränkningar böra göras i parts nuvarande befogenhet att tvinga domstol att göra vissa avskrifter. Vidare förefalla bestämmelserna om anslag och förhandsbesked om domar, där sakägarens begäran bifallits, överflödiga. En uppmjukning av föreskrifterna om tiden för expedierande av domar synes på sätt, revisorerna föreslagit, böra ske, enär tiden mången gång är för kort.

Med stor tillfredsställelse konstaterar slutligen föreningen, att revisorerna föreslå en översyn av hela den betungande skyldigheten med lämnande av uppgifter, som nu åvilar domstolarna. Föreningen delar revisorernas uppfattning, att denna uppgiftsskyldighet i många fall skulle kunna göras betydligt mindre vidlyftig och att uppgiftsskyldigheten mången gång skulle kunna läggas på annan myndighet. Med särskild styrka vill föreningen understryka revisorernas uttalande att en hel del blanketter liksom den nuvarande rättsstatistiken utan vidare synas kunna avsevärt förenklas. I nu berörda hänseende får föreningen ansluta sig till revisorernas hemställan om att en utredning på denna punkt utan tidsutdräkt kommer till stånd; och tillåter sig föreningen härutinnan hänvisa till vad föreningen i ett den 8 maj 1948 avgivet underdånigt utlåtande anfört härom.

Stockholm den 15 mars 1950.

Underdånigst

Föreningen Sveriges häradsbövdingar

GÖSTA SILJESTRÖM.

Sveriges advokatsamfunds

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32, § 4.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t genom remiss den 10 januari 1950 berett Sveriges advokatsamfund tillfälle att avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse till 1950 års riksdag anfört rörande processreformens ekonomiska verkningar, får Advokatsamfundets styrelse härmed i underdånighet anföra följande.

Vad till en början angår de statsfinansiella synpunkterna är det uppenbart att rättegångsreformen medfört viss ökning av det allmännas (statens och vissa städers) kostnader för rättskipningen, bl. a. för domstolsväsendet. Statsrevisorerna framhålla att den av processreformen föranledda kostnadsökningen vida överstiger vad som förutsatts vid rättegångsbalkens antagande. Att i förväg beräkna kostnaderna för en så genomgripande reform är självfallet en utomordentligt vanskelig sak. Om förhandsberäkningarna i detta fall visat sig icke hålla streck, saknar detta förhållande som bekant icke motsvarighet i fråga om andra större reformer. När det gäller kostnads-

ökningen på förevarande område, måste hänsyn vidare tagas till svårigheten att avgöra, hur stor del av denna ökning som föranletts av nya rättegångsbalkens ikrafträdande. Såsom statsrevisorerna själva antytt ha nämligen även andra faktorer medverkat till kostnadsökningen. Det kan enligt styrelsens mening starkt ifrågasättas, huruvida icke statsrevisorerna varit benägna att i alltför hög grad skriva denna kostnadsökning på den nya rättegångsbalkens konto.

Den väsentliga frågan är emellertid icke, huruvida kostnaderna äro större än vad som i förväg beräknats, utan om de äro större än de behöva vara. Innan styrelsen närmare ingår på denna fråga, vill styrelsen icke underlåta att framhålla att det allmännas kostnader för rättskipningen dock icke uppgå till något i och för sig anmärkningsvärt högt belopp. Det bör icke förglömmas att det här är fråga om en av statens allra viktigaste och för medborgarnas frihet och säkerhet mest betydelsefulla viktgifter.

Det senast anförda utesluter givetvis icke att det kan vara av vikt att undersöka, i vad mån det är möjligt att genom rationaliseringar nedbringa kostnaderna utan att skada de viktiga intressen som här måste beaktas. Genom den nya rättegångsbalken har vårt land fått en rättegångsordning, som på en gång anknyter till gamla svenska rättstraditioner och motsvarar utvecklingens krav. Det är av synnerlig betydelse att icke systemet genombrötes av i besparingssyfte införda undantagsregler, som kunna äventyra de till grund för rättegångsbalken liggande principernas möjlighet att genomföra rättegångsordningen. Framför allt måste vid en undersökning av rationaliseringsmöjligheterna noggrant tillses att icke besparingsintresset tillgodoses på bekostnad av rättssäkerheten. Om åtskilliga av de ändringsförslag, som statsrevisorerna framfört, måste styrelsen uttala den uppfattningen att de icke i tillräcklig grad beakta de nu anförda synpunkterna.

Beträffande domstolsväsendet ha statsrevisorerna till en början ifrågasatt, huruvida icke nämndens medverkan skulle kunna undvaras vid behandling av vissa ärenden, varå statsrevisorerna givit exempel. Styrelsen kan instämma i uppfattningen att nämnd i åtskilliga av de angivna fallen icke är erforderlig, men vill å andra sidan framhålla att den kostnadsbesparing, som skulle vinnas genom en ändring av reglerna i detta avseende, måste betecknas som bagatellartad.

Vad särskilt angår rådhusrätterna ha statsrevisorerna vidare ifrågasatt en ändrad gränsdragning dels mellan nämndmål och tremansbrottmål, dels mellan tremansbrottmål och ensamdomarmål. Vad den förstnämnda gränsdragningen beträffar kan styrelsen icke ansluta sig till statsrevisorernas uppfattning. När det nu ansetts önskvärt att införa lekmannelementet i brottmålsprocessen även vid rådhusrätterna, synes det vara rimligt att kräva medverkan av nämnd i varje brottmål, där straffet kan uppgå till straffarbete i två år eller därutöver. Vad processlagberedningen därom anför i förslaget till rättegångsbalk torde alltjämt äga full giltighet. Den ökning av det allmännas kostnader, som blivit en följd av nämndens medverkan i grövre brottmål, kan för övrigt icke gärna för någon ha kommit som en överraskning.

Vad angår gränsdragningen mellan tremansbrottmål och ensamdomarmål kan det naturligtvis ofta förefalla onödigt att en hel del enkla brottmål måste handläggas av tre lagfarna domare. Ändras rättegångsbalkens gränsdragning i detta avseende, är det emellertid svårt att se, hur man skulle kunna undgå att förläna ensamdomaren behörighet att ådöma även fängelsestraff. Även om detta skulle komma att bli en sällsynt företeelse, är det enligt styrelsens mening ur rättssäkerhetssynpunkt omöjligt att acceptera en sådan ordning. Man får icke heller förbise att om man ger ensamdomaren

behörighet att ådöma frihetsstraff, så har man därmed också givit honom möjlighet att förordna om skyddsåtgärd, som kan allvarligt ingripa i den brottsliga liv. En tänkbar lösning vore möjligen att göra ensamdomaren behörig att handlägga sådana brottmål, där — förutom böter — fängelse ingår i latituden, men samtidigt föreskriva att domaren icke finge ådöma annan påföljd än böter, utan att målet skulle överlämnas till handläggning och avgörande av tre lagfarna domare, därest ensamdomaren funne fängelsestraff eller skyddsåtgärd böra ifrågakomma. Mot en dylik lösning kunna emellertid ur andra processuella synpunkter vägande invändningar resas. I fråga om gränsdragningen mellan tremansbrottmål och ensamdomarmål må slutligen erinras om att man i varje fall på denna punkt icke kan tala om någon av nya rättegångsbalken förorsakad kostnadsökning. Enligt den gamla rättegångsbalken skulle alla mål i rådhusrätt handläggas av minst tre domare, varför nya rättegångsbalkens regel om behörighet för en lagfaren domare att handlägga vissa brottmål innebär en förenkling.

Huruvida personalorganisationen inom domstolväsendet kan anses vara lämpligt avvägd efter behovet, är ett spörsmål, om vilket advokatsamfundets styrelse av lätt insedda skäl icke kan bilda sig någon bestämd uppfattning. Ej heller är det möjligt för styrelsen att bedöma, i vad mån arbetet på domstolarnas kanslier i övrigt kan anses rationellt ordnat eller om arbetsbesparande och förenklande åtgärder skulle vara tänkbara. När statsrevisorerna med avseende å protokollföringen antyda möjligheten av att protokoll i vissa mål skulle till en början föras endast i konceptform för att först sedermera, därest fullföljd komme till stånd, slutligt avfattas, måste styrelsen emellertid inlägga en bestämd gensaga. En dylik ordning motsvarar icke rättssäkerhetens krav. Den skulle utan tvivel innebära viss risk för att det faktum att talan fullföljts influerade på protokollets avfattning.

I ett avseende, som är av betydelse både ur finansiell och än mer ur processekonomisk synpunkt, vill styrelsen ansluta sig till statsrevisorernas mening, nämligen i fråga om användningsområdet för strafföreläggande. Att lagstiftaren i detta avseende ansett sig böra framgå med viss försiktighet finner styrelsen naturligt. Sedan detta institut nu tillämpats i ett par år och visat sig fungera på ett tillfredsställande sätt, bör en icke oväsentlig utvidgning av institutets tillämplighetsområde kunna övervägas. Styrelsen instämmer i vad statsrevisorerna i detta hänseende anfört och vill tillägga att icke heller den omständigheten att det förekommer anledning att målsägande finnes, alltid bör utesluta möjligheten att använda strafföreläggande. Om åklagaren från målsäganden erhåller bevis att denne icke i anledning av brottet har några yrkanden, borde hinder icke möta för strafföreläggande. Styrelsen är medveten om att vissa betänkligheter kunna anföras mot en vidsträckt tillämpning av detta institut. Det kan således bl. a. invändas att bruket av strafföreläggande lätt kan föranleda betydande ojämnheter i straffmätningen, en olägenhet, som givetvis blir större ju vidsträcktare institutets tillämplighetsområde bestämmes. Invändningen saknar icke berättigande men kan näppeligen tilläggas avgörande betydelse. Mot densamma kan nämligen erinras att högre åklagare har betydande möjligheter att övervaka tillämpningen och tillse att stötande olikhet i straffmätningen undvikas. Ojämnheter i detta hänseende präglar för övrigt även domstolarnas avgöranden (det är sålunda långt ifrån ovanligt att en förseelse, för vilken normalstraffet i en domsaga anses vara t. ex. 50 dagsböter, i granndomsagan regelmässigt anses förskylla exempelvis 25 dagsböter) och kan svårligen undvikas med de vidsträckta strafflatituder som utmärka senare tids strafflagstiftning. Det kan t. o. m. ifrågasättas, om icke möjligheterna att ävägabränga en någorlunda jämn straffmätning äro

större inom åklagarväsendet än i fråga om domstolarna. Mot en vidsträckt tillämpning av strafföreläggande kan vidare invändas att densamma stundom kan leda till otillbörlig mildhet mot den brottslige. Icke heller denna invändning kan enligt styrelsens mening tillmätas avgörande vikt. Åklagaren handlar under tjänstemannaansvar, och högre åklagare måste förut-sättas vaka över att underordnad åklagare icke förelägger den misstänkte ett orimligt lågt bötesstraff.

Vad härefter angår de processekonomiska synpunkterna ha statsrevisorererna uttalat att processkostnaderna såväl i underrätterna som i hovrätterna blivit större än vad som förutsatts vid rättegångsbalkens antagande. Statsrevisorererna ge uttryck åt den uppfattningen att handläggningstiden i underrätterna ökats, att parts möjlighet att föra talan utan advokat begränsats, att en allmän ökning av advokatkostnaderna inträtt och att denna kostnadsökning bidragit till den minskning av antalet vid underrätterna handlagda civilmål, som på sina håll kunnat förmärkas. Vad särskilt angår hovrättsprocessen förklara statsrevisorererna att »enligt uppgift» de dryga hovrättskostnaderna föranlett en icke oväsentlig minskning av antalet till hovrätterna fullföljda mål. Sammanfattningsvis anföra statsrevisorererna att man har anledning ifrågasätta, om icke utvecklingen lett därhän att det nya rättegångsförfarandet i stället för att nedbringa rättegångskostnaderna fått motsatt effekt, samt att kostnadsfrågan synes ha blivit i hög grad avgörande för den rättssökande allmänheten vid valet mellan att å ena sidan anlita domstol för prövning av rättsanspråk och att å andra sidan söka andra utvägar för tillgodoseende av anspråket eller rent av avstå från att göra detta gällande. Statsrevisorererna finna utvecklingen betänkelig ur rättssäkerhetssynpunkt och uttala att den processekonomiska frågan i själva verket utvecklats sig därhän att enbart på denna grund en översyn av det nya rättegångsförfarandet aktualiseras.

I vad mån statsrevisorerernas sålunda lämnade framställning av utvecklingen grundar sig på någon närmare undersökning av förhållandena, framgår icke av yttrandet. Detsamma innehåller icke någon redogörelse för verkställda undersökningar eller någon redovisning av upplysningskällorna. Enligt styrelsens uppfattning äro vissa av statsrevisorerernas påståenden riktiga, medan andra äro mer eller mindre diskutabla. I åtskilliga avseenden torde orsaken till ett visst förhållande vara att söka i andra omständigheter än statsrevisorererna antagit.

Vad först beträffar rättegångskostnaderna i underrätterna är det till en början sannolikt att handläggningstiden ökats så, att den genomsnittligt överstiger den förutvarande totala handläggningstiden. Någon alldeles bestämd uppfattning på denna punkt vågar styrelsen dock icke uttala. I och för sig vore det icke underligt, om en dylik ökning inträtt. Den kan förklaras bl. a. därav att nya rättegångsbalken avskaffat en del mycket tidsbesparande men icke förty i högsta grad förkastliga processuella ovanor, t. ex. metoden att höra vittnen med ledning av skriftliga vittnesattester eller att höra en tilltalad i brottmål genom att uppläsa polisförhørsprotokollet och fråga den tilltalade, om han vitsordar berättelsen. Styrelsen kan emellertid nämna att som svar på en sommaren 1949 inom en av advokatsamfundets avdelningar gjord rundfråga, huruvida den totala handläggningstiden nu vore längre än förut, uppgåvo 9 av 29 advokater att handläggningstiden nu vore kortare än förut, och 2 ansågo att någon ändring icke inträtt. Styrelsen är emellertid för sin del benägen att instämma i statsrevisorerernas uppfattning om att handläggningstiden ökats. Att handläggningstiden i vissa mål ökats väsentligt är otvivelaktigt; frågan är närmast, i vad mån denna ökning kompenseras av minskning i andra fall.

Spörsmålet huruvida handläggningstiden i underrätterna ökats torde i nu förevarande sammanhang väsentligen vara av intresse såsom bakgrund till statsrevisorernas påstående att en allmän ökning av advokatkostnaderna inträtt. Den tid, som en advokat nödgats använda på ett uppdrag, är naturligtvis av betydelse för arvodets storlek, men det bör observeras att avgörande härvidlag icke är den tid, som åtgått för målets handläggning vid rätten, utan den totala tid, som advokaten fått sätta till för uppdragets utförande. Huruvida denna tid numera i genomsnitt är längre eller kortare än förut, är synnerligen vanskligt att avgöra. I vissa avseenden innebär den nya rättegångsordningen otvivelaktigt en minskning av den tid, som en advokat måste — utöver förhandlingen inför rätta — offra på ett uppdrag att föra talan i rättegång (författandet av långa rättegångsskrifter tog betydande tid i anspråk). I andra avseenden åter kräver den nya rättegångsordningen mera utomrättsligt arbete än den gamla (t. ex. advokatens personliga »förberedelse» till en stor huvudförhandling). Styrelsen har redan framhållit svårigheten att bedöma frågan men finner hittills vunna erfarenheter knappast ge anledning till antagande att det nya underrättsförfarandet genomsnittligt kräver längre sammanlagd arbetstid för advokaterna än det gamla.

Riktigheten av statsrevisorernas uppfattning att den nya rättegångsbalken begränsat parts möjlighet att föra talan utan biträde av advokat är enligt styrelsens mening också diskutabel (styrelsen åsyftar nu underrättsprocessen). När statsrevisorerna uttala att det kräves grundlighet och allmän rättegångsvana för att tillvarataga partsintresse i rättegång, så är detta i och för sig alldeles riktigt, om man bortser från mål av enklare beskaffenhet. Det samma var emellertid under mycket lång tid fallet, medan den gamla rättegångsbalken ännu gällde. Det förhållandet att allmänheten i allt större utsträckning anlitar advokathjälp beror icke främst på rättegångsordningen utan därpå att den sociala och ekonomiska utvecklingen medfört en lagstiftning av sådan omfattning och så komplicerad natur att menige man icke längre kan känna till och än mindre tolka den materiella rättens mångfald av regler. Vill man peka på lagstiftning, som i hög grad ökat behovet av advokathjälp, skall man icke hänvisa till rättegångsbalken utan exempelvis till skattelagstiftningen och aktiebolagslagen, för att icke tala om den rikhaltiga floran av kristidsförfaltningar och reglerande föreskrifter av olika slag. Att det nu anförda är riktigt bestyrkes därav att allmänhetens allt mer ökade behov av advokathjälp framträtt i än högre grad när det gäller utomprocessuella angelägenheter än i fråga om rättegångar. Den som tror att behovet av advokathjälp i rättegång skulle kunna nämnvärt minskas genom förenkling av rättegångsordningen, är inne på en verklighetsfrämmande tankegång, såvida vederbörande icke tänker sig en förenkling ända därhän att processen berövas alla de drag, som utmärka rättegångsordningen i ett kultursamhälle, och återföres till en primitiv nivå, där parternas verksamhet inskränkes till att besvara en inkvisitorisk domares frågor.

Statsrevisorerna uppge att utöver den av penningvärdets försämring betingade förhöjningen av advokatarvodena en allmän ökning av advokatkostnaderna inträtt, ett förhållande som statsrevisorerna uppenbarligen tillskriva nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Något bevis för att detta påstående är riktigt anförda statsrevisorerna icke. Såvitt angår underrättskostnaderna kan enligt styrelsens mening påståendets riktighet starkt ifrågasättas. Det synes icke uteslutet att statsrevisorerna på denna punkt råkat göra ett misstag, som ligger ganska nära till hands för den som icke varit i tillfälle att närmare sätta sig in i hithörande frågor. Det förhåller sig otvivelaktigt så att de av underrätterna utdömda rättegångskostnadsersättningarna numera

ofta äro högre än tidigare. Troligen gäller detta även den del av ersättningen till den vinnande parten, som motsvaras av advokatarvode, ehuru en direkt jämförelse på denna punkt är svår att göra, då nämligen domstolarnas avgöranden under den gamla rättegångsbalkens giltighetstid icke innehöllo någon upplysning om hur stor del av ersättningen som utgjorde advokatarvode. Att av nämnda förhållande draga den slutsatsen att advokatarvodena ökats, är emellertid förhastat. Tidigare var det som bekant vanligt — för att icke säga regel — att domstolarna prutade på den vinnande partens rättegångskostnader och sålunda förpliktade den tappande parten att utgiva ett lägre belopp än det, vartill kostnaderna i verkligheten uppgingo. Denna praxis, som väsentligen torde ha haft sin grund dels i en undervärdering av advokaternas arbete, dels i ett missriktat medlidande med den tappande parten, hade till följd att den vinnande parten ofta nödgades själv bära en del av de kostnader han fått ikläda sig för rättegången. Sedan nya rättegångsbalken uttalat den ur processuell synpunkt oomtvistligt riktiga regeln att ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara den vinnandes kostnad, såvitt denna skäligen varti påkallad för tillvartagande av partens rätt, har det blivit allt vanligare att domstolarna tillerkänna den vinnande parten full ersättning. Denna förändrade praxis kommer naturligtvis till uttryck i högre rättegångskostnadsersättningar, men man får icke förbise att detta ofta icke betyder annat än att den tappande parten nu förpliktas att ersätta ett belopp, som tidigare fick delas mellan parterna.

I ett avseende kan styrelsen vitsorda att en ökning av advokatarvodena inträtt, nämligen beträffande ersättning av allmänna medel åt advokat, som förordnats till offentlig försvarare i brottmål eller till rättegångsbiträde enligt lagen om fri rättegång. De ersättningsbelopp, som tidigare i dessa fall tillerkändes advokaterna, voro ofta oskäligt låga, ej sällan så orimligt låga att många advokater icke ansågo sig kunna mottaga sådana uppdrag. Att en välbehörlig förbättring i detta avseende numera inträtt beror icke så mycket på nya rättegångsbalken som fastmera därpå att riksdagens första lagutskott i utlåtande till 1944 års riksdag inskräppte vikten av att biträdesersättning i fri rättegång bestämdes efter samma grunder som om parten icke haft fri rättegång.

När statsrevisorerna ifrågasätta, om icke den ökning av advokatkostnaderna, som de ansett sig kunna konstatera, bidragit till den minskning av antalet vid underrätterna handlagda civilmål, som på sina håll kunnat förmärkas, vill styrelsen icke underlåta att erinra om att tendensen till nedgång av antalet tvistiga civilmål (det torde vara dessa som åsyftas) varit påtaglig under ganska lång tid och i varje fall flera år innan nya rättegångsbalken trädde i kraft. Till denna utveckling ha måhända olika orsaker medverkat. En av de viktigaste bland dessa är utan tveivel advokatväsendets utveckling. Den ökade tillgången på kunniga advokater har nämligen medfört att parterna icke längre såsom i äldre tider regelmässigt måste gå till domstol för att få veta vad som är rätt. Advokaternas medverkan har lett till att massor av onödiga tvister nu icke längre dragas under domstols prövning och till att förlikning mellan parterna i stor utsträckning åvägbringas. Såvitt styrelsen kan förstå är denna utveckling enbart glädjande. Å andra sidan är det naturligtvis självklart att hänsynen till uppkommande rättegångskostnader utgör en av de faktorer, som måste inverka på en parts ställningstagande, när han skall välja mellan rättegång och förlikning. Att nya rättegångsbalken i detta hänseende skulle, såvitt angår underrättsförfarande, verka mera processhindrande än den gamla kan styrelsen icke vitsorda i vidare mån än att risken att fullt ut få ersätta motpartens kostnader, för den händelse målet förloras, självfallet utgör ett starkare argument

mot igångsättande av rättegång i en tveksam sak än vad som var fallet på den tid, då kvittning av eller prutning på rättegångskostnaderna var regel.

Vad åter angår hovrättsprocessen är det otvivelaktigt att nya rättegångsbalken medfört en betydande ökning av parternas kostnader (både för advokathjälp och i andra avseenden), särskilt i alla de fall, där huvudförhandling inför hovrätten hålles å annan ort än den, där parten resp. hans advokat är bosatt. Att åtgärder böra övervägas i syfte att minska dessa olägenheter för parterna är även enligt styrelsens förmenande önskvärt. Styrelsen vill emellertid framhålla att, om en nedgång i fullföljdsfrekvensen kunnat konstateras, så utgöra hovrättskostnaderna säkerligen icke den enda orsaken därtill. En omständighet, som i detta avseende sannolikt haft ganska stor betydelse, är den att underrätternas domsmotiveringar efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande blivit fylligare och mera klaggörande än de intetsägande och obegripliga motiveringar, som tidigare ej sällan presterades. Den part, som förlorat i underrätten, har lättare att finna sig i domen, när domstolen på ett för parten begripligt sätt klaggjort skälen till att den dömt som den gjort.

Styrelsen övergår härefter till de olika utvägar att förbilliga processen, som statsrevisorerna antytt såsom tänkbara. Till en början vill styrelsen då såsom sin mening uttala att det icke är berättigat att mot den nya rättegångsbalken rikta den anmärkningen att den icke skulle ha beaktat önskvärdheten av att förbilliga processen i bagatellmål. Beträffande tvistemålen må sålunda erinras om möjligheten att hålla huvudförhandling i omedelbart samband med förberedelsen samt om möjligheten att begagna betalningsföreläggande. I fråga om brottmålen kan framhållas att nya rättegångsbalken i förhållande till äldre rätt företer den ur processekonomisk synpunkt betydelsefulla nyheten att mindre brottmål kunna avgöras utan att den tilltalade behöver inställa sig vid rätten. Härjämte innebär införandet av institutet strafföreläggande ur nyssnämnda synpunkt en besparing.

När statsrevisorerna anföra att en uppdelning av målen och sättet för deras handläggning med hänsyn till svårighetsgrad synes påkallad, är detta alltså en synpunkt, som rättegångsbalken redan i hög grad beaktat. Såvitt angår de mindre brottmålen ha statsrevisorerna anvisat en väg, på vilken man skulle kunna gå vidare, nämligen att vidga användningsområdet för strafföreläggande. Styrelsen har redan deklarerat sin anslutning till vad statsrevisorerna i detta hänseende anfört. Statsrevisorernas allmänna uttalande om angelägenheten av att uppdelna målen och sättet för deras handläggning med hänsyn till svårighetsgrad åtföljes i övrigt, såvitt angår underrättsprocessen, icke av mer än två konkreta förslag. Dels ifrågasätta statsrevisorerna, om icke rätten skulle kunna medgivas större befogenheter att efter eget omdöme avhålla utlyst huvudförhandling än som framgå av de nu i lagen angivna förutsättningarna för huvudförhandling, dels framkastas tanken att processkostnaderna skulle kunna nedbringas genom föreskrift om möjlighet att till offentlig försvarare åt »häktad» förordna jämväl biträdande jurist hos advokat.

Det första av dessa förslag måste styrelsen beteckna såsom förhastat. Statsrevisorerna ha uppenbarligen icke tillräckligt beaktat de risker för säkerheten i avgörandet, som skulle uppstå, om det bleve tillåtet att trots uppkommet hinder avhålla huvudförhandling för att senare ordna med »erforderlig komplettering» vid en »extraförhandling». Att tillämpa principerna om muntlighet och om fri bevisprövning utan att upprätthålla grundsatserna om koncentration och omedelbarhet innebär vådor för rättssäkerheten. Man kan vara övertygad om att ett uppluckrande av de garantier för koncentrations- och omedelbarhetsprincipernas upprätthållande, som ligga i rätte-

gångsbalkens regler om huvudförhandling, mycket snart skulle få till följd att det i många mål bleve både en och flera »extraförhandlingar». Resultatet bleve att man komme tillbaka till den gamla rättegångsordningen allena med den skillnaden att man nu äventyrat säkerheten genom att införa den fria bevisprövningen. En konsekvens av den antydda »reformen» bleve säkerligen även den att man för att nödtorftigt rädda säkerheten måste föreskriva protokollering i vida större omfattning än vad som nu är stadgat, med påföljd att domen komme att grundas på protokollet, icke omedelbart på vad som förekommit vid förhandlingen inför rätten. Den av statsrevisorerna framförda tanken kan svårigen förklaras på annat sätt än att de icke tillräckligt inträngt i problemet och beaktat dess nära samband med fundamentala processuella grundsatser. Statsrevisorerna säga visserligen i sitt yttrande att ett mål »i princip» bör koncentreras till en huvudförhandling och förklara dessutom att koncentrations- och omedelbarhetsprinciperna icke synas »behöva nämnvärt eftergivas» genom den ordning, som de ifrågasätta. Enligt styrelsens mening är det sistnämnda emellertid just vad som skulle bli följden, om statsrevisorernas tanke genomfördes. Det är icke mycket mening i att uttala att ett mål »i princip» bör koncentreras till en huvudförhandling, om man samtidigt ger domstolarna möjligheter att »efter eget omdöme» sätta sig över principen.

Det andra konkreta förslaget från statsrevisorernas sida — möjlighet att till offentlig försvarare förordna biträdande jurist hos advokat — berör en fråga, om vilken styrelsen kommer att i annat sammanhang avgiva yttrande. Styrelsen saknar därför anledning att nu uppehålla sig vid detta spörsmål och vill endast framhålla att detsamma ur processekonomisk synpunkt är skäligen betydelselöst, då nämligen enligt styrelsens mening anledning saknas att sätta arvodet till biträdande jurist lägre än till advokat. Det är ur helt andra synpunkter som det antydda problemet är av intresse.

I fråga om rättegången i hovrätt innehåller statsrevisorernas yttrande tre konkreta förslag. Dels ifrågasättes ökning av möjligheterna att avgöra målen på handlingarna, när det gäller mål, som äro av beskaffenhet att bättre lämpa sig för skriftlig handläggning, dels föreslås en höjning av värdegränsen i RB 50: 21 andra stycket, dels antydes möjligheten av en inskränkning av vittnesförhören i hovrätt.

Av dessa förslag kan styrelsen oreserverat tillstyrka ett, nämligen förslaget om höjning av värdegränsen i RB 50: 21. Att den där stadgade värdegränsen numera måste anses alltför låg torde knappast vara föremål för delade meningar. Det kan naturligtvis diskuteras hur mycket värdegränsen bör höjas. Enligt styrelsens mening skulle en höjning till 1 500 kronor i och för sig knappast vara ägnad att väcka betänkligheter. I detta sammanhang lärer det emellertid vara nödvändigt att ägna uppmärksamhet även åt stadgandet i RB 50: 23, ty om avgörandet även i hovrätten beror av tilltron till sådan muntlig bevisning som avses i sistnämnda lagrum, måste ju enligt rättegångsbalken huvudförhandling hållas för förnyad bevisupptagning, även om enligt RB 50: 21 huvudförhandling eljest icke varit erforderlig. Därmed är man inne på det tredje av statsrevisorernas här ovan i korthet återgivna förslag. Frågan, huruvida någon ändring av RB 50: 23 (och 51: 23) bör ske, är ett mycket komplicerat spörsmål, och styrelsen ser sig icke i stånd att i förevarande sammanhang närmare ingå på denna fråga.

Vad slutligen angår statsrevisorernas förslag om utökning av möjligheterna att avgöra målen på handlingarna i sådana fall, där målet kan anses vara av beskaffenhet att bättre lämpa sig för skriftlig handläggning, må erinras om att denna synpunkt icke är för rättegångsbalken främmande, i det att mål, vari fråga är allenast om rättstillämpningen, på båda parternas

begäran kunna avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart att sådan ej erfordras. Det är enligt styrelsens mening icke uteslutet att man i syfte att förbilliga hovrättsprocessen skulle kunna gå vidare i samma riktning. Rena skälighetsfrågor (t. ex. skäligheten av ett skadeståndsbelopp för sveda och värk eller skäligheten av ett underhållsbidrag) kunna säkerligen ofta, vare sig de böra betraktas som rättstillämpningsfrågor eller icke, tillfredsställande avgöras utan att huvudförhandling äger rum. Det viktigaste är att omedelbarhetsprincipen icke utan tvingande skäl eftersättes, när det gäller upptagande och värdering av muntlig bevisning. I detta hänseende måste det tillses att även i hovrätterna muntligheten blir regel.

Av det anförda följer att, även om vissa lagändringar i syfte att förbilliga hovrättsprocessen genomföras, det ändå aldrig kan undvikas att huvudförhandling i hovrätt måste bli en vanlig företeelse. Det är otvivelaktigt att fall kunna förekomma, där en part, som förlorat i underrätten, av hänsyn till kostnaderna måste avstå från fullföljd av talan, ehuru dylik fullföljd i och för sig vore befogad. Likaså kan det hända att den i underrätten vinnande parten på grund av fullföljd från motpartens sida tvingas att iklåda sig kostnader, som han har svårt att bära. En utvidgning av möjligheterna för part att erhålla fri rättegång med avseende å hovrättsprocessen synes därför böra övervägas, även om en dylik utvidgning naturligtvis skulle öka det allmännas kostnader. Upptages denna fråga till utredning, bör därvid lämpligen även undersökas, om icke fri rättegång i underrätterna beviljas i alltför ringa utsträckning. Åtminstone på vissa håll är tillämpningen ganska restriktiv. Även om det — på sätt förut anförts — starkt kan ifrågasättas, huruvida det är riktigt att påstå att kostnaderna för anlitande av advokat i underrätt genomsnittligt ökats till följd av nya rättegångsbalkens ikraftträdande, äro kostnaderna i detta och andra hänseenden dock så pass betydande att en utredning rörande vidgade möjligheter att erhålla fri rättegång icke vore omotiverad.

Stockholm den 3 mars 1950.

Underdånigst

För Sveriges advokatsamfunds styrelse:

ALF LINDAHL.

Holger Wiklund.

**Föreningen
Sveriges stadsdomares**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 32 § 4.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 10 januari 1950 har *Föreningen Sveriges stadsdomare* beretts tillfälle att avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer i sin berättelse till 1950 års riksdag anført rörande processreformens ekonomiska verkningar. Med anledning härav får styrelsen för föreningen i underdånighet anföra följande.

Revisorerna framhålla, att de ekonomiska verkningarna av processreformen blivit mycket större än vad som förutsatts vid rättegångsbalkens antagande även om, såsom revisorerna påpekat, vissa kostnadsökningar för- anletts av bland annat den år 1947 genomförda allmänna löneregleringen för statstjänstemännen och av de militära målens överflyttande till de allmänna domstolarna. Enligt styrelsens mening bör man emellertid vid ett be- dömande av kostnadsökningarna för det allmänna taga hänsyn jämväl till andra omständigheter såsom det minskade penningvärdet samt den om- ständigheten att, även om en ny processordning icke genomförts, befogade krav säkerligen kommit att ställas på t. ex. ökade möjligheter att utse för- svarare, vidgad rätt att erhålla fri rättegång samt högre ersättning till vitt- nen. Den av rättegångsreformen föranledda kostnadsökningen för magi- stratsstädernas vidkommande har främst betingats dels av införandet av nämnd i rådhusrätterna och dels av ett väsentligt ökat expeditiönsarbete, som på de flesta håll nödvändiggjort en utökning av den icke rättsbildade personalen. Att i vissa avseenden rättegångsreformens ekonomiska verkning- ar för det allmänna icke förutsetts, torde måhända icke kunna bestridas. Styrelsen vill emellertid ifrågasätta, om dessa kostnader äro av den storleks- ordning, att de kunna betecknas såsom betydande i och för sig eller i för- hållande till den genomgripande och högst angelägna reform av process- förfarandet, som den nya rättegångsbalken innebär.

Beträffande rättegångsreformens inverkan på processkostnaderna för de rättssökande anföra revisorerna, att jämväl dessa kostnader blivit större än vad som förutsatts vid beräkningarna i samband med reformens genomfö- rande. Att hovrättsprocessen blivit kostsammare än tidigare, har oveder- sägligen ådagalagts men var också förutsett. I fråga om processkostnaderna i underrätten torde meningarna vara delade, även om den allmänna upp- fattningen är, att jämväl dessa kostnader på sistone visat tendens att öka. Vid bedömandet av frågan om processkostnaderna i underrätten torde man emellertid böra taga hänsyn dels till det förändrade penningvärdet och dels till överenskommelsen år 1943 mellan Föreningen Sveriges häradshövdingar. Föreningen Sveriges stadsdomare och Sveriges advokatsamfund om vissa grunder för uppställande av kostnadsräkningar och beräkning av arvoden m. m. Dessa grunder — som även följts i de exempel för kostnadsräkningar, vilka upptagits i den av processnämnden utgivna handboken »Underrätts- förfarandet enligt nya rättegångsbalken» — torde alldeles oberoende av den nya rättegångsordningen hava på ett avgörande sätt inverkat på den all- männa höjningen av rättegångskostnaderna. Det torde närmast vara ett till- fälligheternas spel att en mera allmän tillämpning av den nämnda överens- kommelsen kommit att i tiden sammanfalla med rättegångsreformens ge- nomförande. I varje fall torde det vara hart när ogörligt att söka utreda i vad mån rättegångsreformen i och för sig föranlett ökade processkostnader i underrätten.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att omnämna, att vid en av våra rådhusrätter, som tillämpat det nya processförfarandet sedan den 1 januari 1945, nyligen företagits en stickprovsundersökning i syfte att söka utröna, huruvida den nya rättegångsordningen kunde anses i och för sig hava medfört ökade processkostnader i vad man kallar normalmål i tviste- målsprocessen. Rättegångskostnaderna i ett antal mål, avgjorda före den 1 januari 1945, omräknades enligt de i den nyssnämnda överenskommelsen an- givna grunderna och med beaktande tillika av penningvärdets fall samt jäm- fördes med de kostnader, som beräknades skulle hava fastställts, därest må- len i fråga handlagts enligt det nya förfarandet. Därvid visade det sig, att man icke med någon grad av säkerhet kunde fastslå, att det nya förfaran-

det såsom sådant skulle hava medfört ökade kostnader i de ifrågavarande målen. Härtill bör emellertid anmärkas, att det synes förefinnas en viss tendens att numera påkalla vittnesförhör i större utsträckning än under den gamla ordningen.

I syfte att nedbringa dels det allmännas kostnader för rättegångsväsendet och dels processkostnaderna för den rättssökande allmänheten hava revisorerna föreslagit vissa åtgärder, som styrelsen emellertid anser sig här böra allenast i korthet beröra. Vid bedömandet av hithörande spörsmål bör enligt styrelsens mening beaktas, att rättegångsreformen utan tvivel inneburit en så avsevärd vinning ur rättsvårdens synpunkt, att i förhållande härtill kostnadsökningen för det allmänna och den enskilde torde vara av underordnad betydelse. Därför framstår det såsom högst angeläget, att de åtgärder i förbilligande syfte, som vidtagas, icke tillåtas inkräkta på principerna i det nya förfarandet.

Då det gäller att förbilliga processen i bagatellmål, torde det, såvitt angår underrätterna, vara svårt för att icke säga ogörligt att åstadkomma en gränsdragning mellan bagatellmål och andra mål, som kan tillgodose ett sådant syfte. Emellertid synes under vissa förutsättningar en utvidgning av användningsområdet för strafföreläggande kunna övervägas. Under diskussionen inom styrelsen har framkastats möjligheten av att i sådant syfte överlämna till domstol att meddela strafföreläggande i vissa mål, däri detta institut för närvarande icke är tillämpligt.

Vad angår städernas kostnader för domstolsväsendet, som jämväl omnämnas i revisorernas berättelse, torde de fall, där dessa kostnader skulle kunna nedbringas genom en i viss mån ändrad gränsdragning mellan nämndmål och tremansbrottmål vara relativt få, och styrelsen är för sin del icke beredd att förorda någon principiell ändring i detta hänseende. Bagatellartade nämndmål torde regelmässigt utsättas till handläggning samtidigt med mera kvalificerade mål och medföra därför icke någon ökad kostnad för nämnden. En omvandling av vissa tremansbrottmål till ensamdomarmål torde däremot vara av större betydelse ur besparingssynpunkt, därvid för gränsdragningen de nu avskaffade polisdomstolarnas kompetensområde synes kunna tjäna till vägledning.

De vidgade möjligheter att avhålla utlyst huvudförhandling, som revisorerna ifrågasätta, synas innebära risk för en återgång till det gamla uppskovssystemet. Så långt styrelsens erfarenhet sträcker sig, kan något behov av ökade befogenheter i sådant hänseende icke sägas hava framträtt, och enligt styrelsens mening torde därav icke kunna förväntas någon nämnvärd kostnadsbesparing. Uppkommande hinder för utsatt huvudförhandling komma som regel till domstolens kännedom så tidigt, att beslut om förhandlingens inställande kan fattas och vederbörande därom underrättas redan före den utsatta dagen.

Revisorerna ha framställt vissa förslag beträffande protokollföringen. Enligt styrelsens förmenande synes det angeläget, att den ännu mycket vacklande praxis i fråga om protokollföringen gives någon tid att vinna stadga, innan frågan om ändrade föreskrifter därutinnan upptages till behandling. Revisorernas förslag att protokollet icke skulle behöva slutligen avfattas, förrän fullföljd äger rum, förefaller att innebära så många osäkerhetsmoment, att styrelsen anser sig böra avråda därifrån. I anslutning till önskemål, som från flera håll uttalades under förarbetena till nya rättegångsbalcken, vill styrelsen livligt förorda införandet av en sådan ordning, att utskrift av utsagor, som upptagits på fonetisk väg, icke behöver verkställas annat än då talan fullföljes. Därigenom skulle en mycket betydande arbets- och kostnadsbesparing vinnas.

De nuvarande forumreglerna — särskilt då bestämmelserna om tvingande forum — synas enligt styrelsens erfarenhet ofta medföra onödiga kostnader. En uppmjukning av dessa bestämmelser skulle utan tvivel vara ägnad att nedbringa processkostnaderna för den enskilde ävensom statsverkets kostnader för den fria rättegången.

I syfte att förenkla och förbilliga hovrättsprocessen ifrågasätta revisorerna vissa eftergifter med avseende å den muntliga handläggningsformen, därvid emellertid skulle skapas garantier för att akten i målet göres så fyllig och tillförlitlig, att den kan läggas till grund för dom. Innebörden av uttalandet framstår icke helt tydlig. Man får emellertid det intrycket, att ett godtagande av vad revisorerna föreslagit skulle innebära ett första steg tillbaka på den väg, som på sin tid ledde till den numera avskaffade fullständiga skriftligheten i hovrätterna, varifrån skriftligheten sedermera spred sig till underrätterna. Att en sådan utvecklingsgång bör förhindras, torde man vara tämligen ense om. En höjning av det värde, som bestämmer möjligheten att avgöra mål utan huvudförhandling, synes däremot kunna övertäckas, och en anordning, som lämnar parterna större rätt än nu att i dispositiva tvistemål disponera över bevisningen, skulle jämväl vara ägnad att nedbringa kostnaderna för hovrättsprocessen. Ännu verkställare i detta hänseende vore, om målen i största utsträckning kunde handläggas icke blott på hovrätternas bitingsställen utan även å andra tingsställen eller i den ort, som saken berör, detta givetvis endast i de fall där kostnaderna för vittnen m. m. i det aktuella målet skulle avsevärt minskas. Visserligen uppkomme därigenom resekostnader för hovrätten, men denna utgift bleve oftast ringa i förhållande till parternas kostnader.

Styrelsen anser liksom revisorerna att åtskillig besparing kan vinnas genom en förenkling av expeditonsarbetet och införandet av rationell kontorsteknik på domstolskanslierna.

Revisorerna framhålla slutligen såsom angeläget, att en översyn av processordningen utan tidsutdräkt kommer till stånd. Enligt styrelsens mening torde det vara alldeles för tidigt att redan nu företaga en sådan allmän översyn. Av många tecken att döma — se t. ex. justitieombudsmannens berättelser till riksdagen åren 1949 och 1950 — har man ännu icke överallt bland domare, åklagare och advokater hunnit helt tillägna sig de nya rättegångsprincipernas anda och mening. Endast en längre tids tillämpning kan väntas skänka en så mångsidig och fördjupad erfarenhet, att den kan läggas till grund för ändringar, som inverka på utformningen och förverkligandet av dessa principer. I avbidan på en dylik allmän översyn — om en sådan över huvud taget anses nödig eller tillräddig under de närmaste åren — synes hinder dock icke böra möta mot att vidtaga sådana ändringar i rättegångsbalken och dess följdförfattningar, som kunna krävas för avhjälpan av mera allmänt erkända bristfälligheter eller för vidare utveckling av vissa genom rättegångsbalken införda processinstitut.

Vid behandlingen av detta ärende hava deltagit samtliga ledamöter och suppleanter i styrelsen med undantag av rådmannen Bång och borgmästaren Rosander.

Styrelseledamoten e. rådmannen Brandt, Stockholm, har i särskilt yttrande anfört: »I statsrevisorernas berättelse, såvitt avser processreformens ekonomiska verkningar, lämnas en del uppgifter angående storleken av domarpersonalen vid Stockholms rådhusrätt före och efter den 1 januari 1948, av vilka uppgifter läsaren får den uppfattningen, att en utökning av domarpersonalen ägt rum i anledning av processreformens genomfö-

rande. Dessa uppgifter äro emellertid missvisande. Före den 1 januari 1948 funnos vid rådhusrätten följande ordinarie domare, nämligen borgmästaren, 25 rådmän och 40 assessorer. Vidare fanns då en extra avdelning med 3 extra rådmän och 4 extra assessorer. Vid polisdomstolen, vars arbetsuppgifter efter den 1 januari 1948 överflyttats till rådhusrätten, tjänstgjorde 1 polisdomare och 1 biträdande polisdomare. Vid årsskiftet 1947—1948 utgjorde alltså antalet domare 75. Nu finnas följande antal domare, nämligen borgmästaren, 30 rådmän, 16 extra rådmän, 30 assessorer eller tillhoppa 77 domare. Ökningen synes alltså vara 2 domare. Emellertid ha från och med den 1 januari 1949 krigsrättsmålen överflyttats till rådhusrätten, och enbart med dessa mål syssla två rådmän och en assessor. I realiteten har alltså antalet domare som stå till förfogande för övriga mål minskats med en. Vidare anges det att personalen i allmänhet fått sina löner avsevärt uppreglerade. I själva verket förhåller det sig så att borgmästare-, rådmans- och assessorslönerna avsevärt nedskurits».

Örebro den 20 mars 1950.

Underdånigst

För styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare

GÖSTA STRANDELL.
